

ΑΠ/Β4
Π Ο Ι Κ Ι Λ Α Ι Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ

ΑΡΙΘ. 4

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΕΠΙΣΗΜΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ «ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ»

ΚΩΝ. Δ. ΜΠΑΛΛΑ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ
ΧΙΟΣ 1951

ΠΟΙΚΙΛΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΡΙΘ. 4

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΕΠΙΣΗΜΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ «ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ»

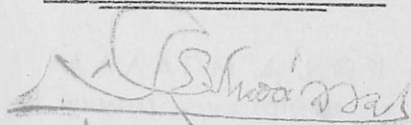
ΚΩΝ. Δ. ΜΠΑΛΛΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΙΚΟΥ Α. ΚΑΣΣΙΩΤΗ
ΧΙΟΣ 1951

ΤΥΠΟΙΣ: "ΠΑΓΧΙΑΚΗΣ"

Κάθε γνήσιο αντίτυπο υπο-
γράφεται από τον συγγραφέα.

S. K. Kostas

Εὐχὴ καρτερῶς
Κ. Κ. Δημητρίου
Τυχεὺς ἀνταρ
Δ. Α. Δημίου

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

Στὴ μνήμη τῶν γονέων μου
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ καὶ ΓΙΟΥΛΑΣ
 καὶ
 τοῦ ἀγαπημένου μου ἀδελφοῦ
 ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
 λοχαγοῦ πεζικοῦ
 ποὺ ἔπεσε γιὰ τὴν Πατρίδα
 στὸ Βίτσι
 τὴν 14 Αὐγούστου 1949

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ν. Ξαρχοπούλου: Εισαγωγή εις την Παιδαγωγικὴν ἑκδοσιν Β.
2. » Γενικὴ Διδακτικὴ Τόμος α' καὶ β'
3. » Ψυχολογία τοῦ παιδός.
4. Ν. Καραχρίστου: Νέα ἐξέτασις τῶν προβλημάτων.
5. » Κοινωνιολογικὴ παιδαγωγικὴ.
6. » Ἡ ζωὴ τῶν λαῶν. Παιδαγωγικὴ Διδακτικὴ.
7. » Διδακτικὴ Σχολείου ἐργασίας τόμος α' καὶ β'.
8. Ι. Σκουτεροπούλου: Ἡ ἀγωγή τῶν Ἑλληνοπαίδων.
9. Γ. Σακελλαρίου: Ψυχολογία τοῦ παιδός.
10. » Γενικὴ ψυχολογία.
11. Γ. Παλαιολόγου: Ἡ ἀντίθεσις ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐρευνῇ.
12. Γεωργοπούλου: Πρόγραμμα καὶ μέθοδος.
13. Σπ. Καλλιάφα: Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Ἐκπαιδεύσεως.
14. Ἐκπαιδευτικὰ Χρονικὰ (περιοδικό).
15. Παιδεία (περιοδικό).
16. Νέο Σχολεῖο (περιοδικό).
17. Ἡλία Εἰρητύρη: Τὰ προγράμματα τῶν σχολείων καὶ τὸ γεωγραφικὸν περιβάλλον (Περιοδικὸν Νεοελληνικῇ Παιδείᾳ ἀριθ. 41 Μάϊος 1949).
18. Ν. Καραχρίστου: Τὸ πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ μας σχολείου. (Περιοδικὸν Παιδείᾳ ἀριθ. 2 Νοέμβριος 1946).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ *Εὐτυχία*, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ γιὰ τὸν πολὺ κόσμον ἓνα ἀπραγματοποίητο ὄνειρο, δὲν εἶναι κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ δοθῇ ἀπ' ἔξω, ἀπ' τὰ ἀγαθὰ παραδείγματος χάριν τῆς ζωῆς, ὅπως πολλοὶ πιστεύουν ἢ ἀπ' τὴν ικανοποίησι τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς, ἀλλὰ εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται μέσα στὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, μέσα σ' ἐκεῖνο, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ σύνθεσι τοῦ «εἶναι» του, τὴν πνευματικὴ, τὴν ψυχικὴ καὶ σωματικὴ του σύνθεσι!

Εἶναι μὲ ἄλλα λόγια ἡ *ὀρθὴ θέσις* τοῦ κάθε ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸν κόσμον, ποὺ τὸν περιβάλλει, θέσις τὴν ὁποία συνιστᾷ ἡ σωματικὴ, ἡ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ ὑπόστασις καὶ ἡ ὁποία καθορίζει τὴν ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου ἀπέναντι τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ, τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ θείου περιβάλλοντος, κατευθύνει τὶς πράξεις καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ δίνει χρῶμα καὶ περιεχόμενο στὴ ζωή.

Καί, ὅπως γιὰ νὰ ὑπάρχῃ *ὀγεία*, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κανονικὴ καὶ ἀδιατάρακτη λειτουργία τοῦ ὀργανισμοῦ κάθε ὄντος, ἔτσι καὶ γιὰ νὰ ὑπάρχῃ *εὐτυχία* πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀδιατάρακτη ἰσορροπία, γαλήνη ψυχικὴ, εἰρήνη καὶ ἁρμονία μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ τοῦ περιβάλλοντος μέσα στὸ ὁποῖο ζῇ καὶ κινεῖται αὐτός, εἴτε ἀνθρώπινον εἶναι τοῦτο, εἴτε θεῖον, εἴτε ἔμψυχον, εἴτε ἄψυχον.

Τὴν ἀδιατάρακτη καὶ κανονικὴ λειτουργία τοῦ ὀργανισμοῦ, τὴν ἀναγκαίαν δηλαδὴ ἰσορροπία αὐτοῦ, ἡ ὁποία φέρνει τὴν ὑγεία, τὴν ἐπιτυχάνει, ὅπως καλὰ γνωρίζομε, ἔκτος ἀπ' τὶς παθολογικὲς περιπτώσεις, ἡ *κανονικὴ ἐξέλιξις* καὶ *ἀνάπτυξις τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος* καὶ ἡ ὀρθὴ καὶ φυσικὴ *διατήρησις* αὐτῶν.

Τὴν ἰσορροπία ὁμῶς μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ, ἡ ὁποία φέρνει τὴν *εὐτυχία*, τὴν εἰρήνην, καὶ τὴν ἁρμονία, γιατί ρυθμίζει τὶς πράξεις του κατὰ τρόπο ποὺ ἀποφεύγει τὴ σύγκρουσι καὶ ἐξυπηρετεῖ δη-

μιουργικά τη ζωή, τήν επιτυγχάνει ή ύποταγή τοῦ ἀνθρώπου στο νόμο τῆς ΑΓΑΠΗΣ, τῆς ἀγάπης ή ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα μιᾶς καλλιεργημένης ψυχῆς, μιᾶς ψυχῆς ὑποταγμένης πέρα γιὰ πέρα στο καλὸ, στο ὠραῖο, τὸ ἀληθινό, τὸ ἐλεύθερο, τὸ μεγάλο, τὸ ὕψιλό καὶ τὸ δημιουργικό, καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στο νὰ πέρνῃ ὁρθῇ θέσει ἀπέναντι τῶν συνανθρώπων του.

Μιά τέτοια ΑΓΑΠΗ, εἶναι μιὰ ἀκατάβλητη καὶ μαγική δύναμις, δύναμις ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸν *ψυχικὸ ὕψωμό* καὶ τὴν *αὐτοκυριαρχία*, πού δαμάζει καὶ ὑποτάσσει τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καὶ κατευθύνει τὴ ζωὴ πρὸς τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ τέλειο!!

Τὴν ἀπλὴ μὰ καὶ ἀναμφισβήτητη αὐτὴ ἀλήθεια, δυστυχῶς ἀγνοεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐνῶ κινηγάει τὴν εὐτυχία, χρόνια τώρα, στὰ χαμένα, δὲ συναντᾷ παρὰ τὴ δυστυχία, τὴν καταστροφή, τὸν ὀλεθρο.

Γιὰ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο εὐτυχισμένο χρόνια τώρα καὶ ἐπίσημα ἀγωνίζεται ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία μὲ τὸ σχολεῖο καὶ τὸν ἐργάτη αὐτοῦ, τὸ δάσκαλο!

Ὡς τόσο οὕτε καὶ ἡ ἐπίσημη καὶ ὀργανωμένη αὐτὴ προσπάθεια μπόρεσε νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπο κοντὰ στὴν εὐτυχία καὶ δὲν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις, ποὺ ἔγινε αὐτὴ καὶ πρόξενος κακοῦ, γιατί ἐτοποθέτησε τὴν ἀρχὴ τῆς εὐτυχίης στίς γνώσεις καὶ στὴν ἐξω ἀπὸ τόπο καὶ χρόνο ζωὴ.

Γιαυτὸ ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ, τόσο ἡ ἀτομική, ὅσο καὶ ἡ ὁμαδική, ἔγινε, χρόνο μὲ τὸ χρόνο, πιὸ σκληρὴ, πιὸ ἀφύσικη, σχεδὸν ἐφιαλτικὴ καὶ τυραννική!

Μ' ἄν, τόσο ὁ ἄνθρωπος, ὅσο καὶ ἡ ὀργανωμένη κοινωνία μὲ τὸ δάσκαλο καὶ τὸ σχολεῖο, πιστέψουν ὅτι *σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ καλοῦ*, καὶ ἄν μὲ φυσικό τρόπο ἐπιδιώξουν τὴν ἐξέλιξι καὶ καλλιέργεια τοῦ νοῦ καὶ τοῦ κορμιοῦ καὶ *θέσουν τὸν ἐξελεγμένο αὐτὸν ἄνθρωπο* στὴ διάθεσι μιᾶς καρδιᾶς, φωτισμένης ἀπ' τὴν ΑΓΑΠΗ πού κήρυξε μὲ τὴ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργο του ὁ γλυκὺς Ναζωραῖος, ἡ *Εὐτυχία* θὰ γίνῃ μόνιμος σύντροφος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου!.

Γιὰ ἓνα τέτοιο σκοπὸ καὶ γιὰ τὸ θεῖο ἐκεῖνο ἔργο, τὸ ἔργο τῆς ΑΓΩΓΗΣ, ποὺ ἐπιδιώξει τῆς εἶναι νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο εὐτυχισμένο, γράφεται τὸ βιβλίον τοῦτο.

Ἐξετάζει αὐτὸ τὰ ΒΑΣΙΚΑ τῆς ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ καὶ προ-

σπαθαί νά βοηθήσῃ τὸ ἐργάτη αὐτῆς, τὸ ΔΑΣΚΑΛΟ.

Ἡ ἐξέτασις γίνεται μὲ βάσι τὰ πορίσματα τῆς παιδαγωγικῆς, τῆς ψυχολογίας, τῆς βιολογίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας καὶ μὲ ὁδηγὸ τὴν πολυετῇ μου πεῖρα καὶ τὴν Ἑλληνικὴ πραγματικότητα.

Δὲν πιστεύω ὅτι δίνω τὴν ὀριστικὴ λύσι στὰ προβλήματα ποὺ ἐξετάζω. Πιστεύω ὅμως ὅτι ἡ ἐξέτασί τους γίνεται μὲ ὀρθὴ βάσι καὶ θὰ βοηθήσῃ πολὺ γιὰ τὴν περαιτέρω ἐξέτασι. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς προσπάθειάς μου.

Ὁ Συγγραφεύς

(Ἐγγραφα στὴ Φλώρινα τὸ χειμῶνα τοῦ 1948 πρὸς τὸ 1949, ἐνῶ γύρω βροντοῦσε τὸ κανόνι καὶ οἱ ἐκκρήξεις τῶν ὀλμων, ποὺ ἔσχιζαν τίς ἀνθρώπινες σάρκες, ἔδειχναν, πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔγινε ἀκόμα «*ἄνθρωπος*»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χωρίς καμμιὰ ἀμφιβολία, ἡ μεγαλύτερη στιγμή γιὰ τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἡ στιγμή ποὺ στάθηκε αὐτὸς μὲ φόβο καὶ δέος μπροστὰ στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς σοφίας, τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ στιγμή ποὺ πήρε τὴν ἀπόφασιν νὰ βάλῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἀπογόνους του κάτω ἀπὸ ἓνα περὶ ὁρισμὸ καὶ ἓνα σκοπὸ, τὸ σκοπὸ νὰ θαυμάσῃ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὰ ἐνστικτὰ του, γιὰ νὰ ἀνυψωθῇ ψυχικὰ καὶ νὰ μεταδώσῃ ἐπειτα συγκεντρωμένη τὴν πείρα τῆς ζωῆς του στὴ νέα γενεά, γιὰ νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπ' τὴν ἄσκοπὴ περιπλάνησιν καὶ νὰ τὴν κάμῃ εὐτυχισμένη, χαρούμενη καὶ ἰκανὴ γιὰ τὴ ζωή!

Ἡ στιγμή αὕτη, ἡ ὁποία μοιάζει σὰν ἓνα ξύπνημα ἀπὸ ληθαργικὸ ὕπνο, γεννήθηκε τὴν ὥρᾳ ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἐννοιῶσε τὴ σμικρότητά του ἀπέναντι στοῦ ἀπειρο καὶ τὴ στιγμή ποὺ διεπίστωσε πὼς ἡ ζωὴ δὲν ἔχει καμμιὰ ὀξία χωρὶς τὸν ψυχικὸ ὕψωμό, χωρὶς τὴν ἀγάπην καὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ ὁδηγήσῃ τὴ νέα γενεὰ στὴ γνῶσιν, στὴ μελέτη τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, στὸ καλὸ, μακριὰ ἀπ' τὴν ἀδυσώπητη πάλῃ καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἄσκοπὴ παραπλάνησιν μέσα στὰ σκοτάδια τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ κακοῦ.

Εὐλογημένη μὰ τὴν ἀλήθειαν ἡ στιγμή αὕτη! Εὐλογημένη καὶ μεγάλη στιγμή, γιὰτὶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἔφερε τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἀπ' τὴν ἄλλην, γιὰτὶ πήρε αὐτὸς στὰ χέρια του τὴν ἴδια τὴ διὰπλάσι τοῦ, σὰ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ δημιουργοῦ, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον «ἄνθρωπον», ὅπως ἀκριβῶς τὸν θέλησε ὁ Θεός, ὅταν τοῦ ἔδωσε «πνοὴν ζωῆς», νὰ καλλιτεργήσῃ νοῦ καὶ καρδίαν καὶ νὰ διώξῃ μακριὰ ἀπ' αὐτὸν τὸ

κακό, έτσι πού νά λάμπη πάντα μέσα του τὸ θεϊκὸ φῶς, τὸ φῶς τοῦ καλοῦ, τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ΑΓΑΠΗΣ!

* *

Καὶ εἶδε τὴ μεγάλη ἐκείνη στιγμή ὁ ἄνθρωπος, ἕναν ἄνθρωπο ἀληθινὸ καὶ εὐτυχισμένο!

Εἶδε ἕνα πλάσμα τοῦ Θεοῦ τέλειο, ἀγαθό, γεμάτο καλωσύνη καὶ ἀγάπη γιὰ τὸ καλὸ, σοφὸ σὲ γνώσεις, μὲ ἀπέραντη δύναμι, ἀληθινὸ κατακτητὴ τῆς ζωῆς!

Εἶδε μιὰ κοινωνία ἁρμονικὴ καὶ μέσα σ' αὐτὴν ἕναν ἄνθρωπο νὰ ἔχη μέσα του τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης, τῆς θυσίας καὶ τοῦ καλοῦ. ἔτοιμο νὰ θυσιάσῃ αὐτὸς τὰ δικαιώματά του γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ἄλλους, νὰ κινδυνεύσῃ αὐτὸς γιὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἄλλους, νὰ στερηθῇ αὐτὸς γιὰ νὰ ἔχουν οἱ ἄλλοι, νὰ ἀγωνισθῇ αὐτὸς γιὰ νὰ βροῦν ἀνοιχτὸ τὸ δρόμο οἱ ἄλλοι, νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸς γιὰ νὰ γαίρωνται οἱ ἄλλοι!

Καὶ εἶδε μέσα σ' αὐτὰ τὴ χαρά! Εἶδε τὴν εὐτυχία! Εἶδε τὴν ἀληθινὴν δημιουργία, τὸ ἀπροσμέτρητο μεγαλεῖο, τὴν «ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»!

Καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος σκολεῖα! Καὶ ᾄσισε ἀνθρώπους γιὰ νὰ τὸν ὀδηγοῦν, ἔδωσε σ' αὐτοὺς τὴν ἐντολὴ νὰ τὸν κάμουν εὐτυχισμένο, δυνατὸ καὶ χαρούμενο καὶ... περιμενε!

* *

Πέρασαν ὅμως ἀπὸ τότε χρόνια πολλά! Πέρασαν αἰῶνες δολέηροι! Πέρασαν αἰῶνες μὲ προσπάθειες καὶ ἀγῶνες σκληροὺς! ἔχυσε ἀπὸ τότε πολλὸ αἷμα ὁ ἄνθρωπος, ράντισε τὴ γῆ μὲ τὸν ἰδρώτα του, ἀλλὰ οὔτε ὁ ἄνθρωπος ἔγινε «ἄνθρωπος», οὔτε ἡ ζωὴ κατακτήθηκε καὶ οὔτε ἡ ποθητὴ εὐτυχία ἔζησε κοντὰ του τὸ καλὸν τῆς!

Βέβαια, μέσα στὴ σκληρὴ αὐτὴ πάλῃ καὶ στὸ διάβα τοῦ χρόνου ἀπέκτησε αὐτὸς ἀρκετὲς γνώσεις!

Ἐγινε κύριος τῶν θαλασσῶν! Ἐγινε κύριος τοῦ ἀέρος! Συ-

νέλαβε τὰ περιπλανώμενα εἰς τοὺς αἰθέρας ἡχητικὰ κύματα καὶ ἐξεμηδένισεν τὶς ἀποστάσεις!

Κατέκτησε τὸ μυστικὸ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς δυνάμεως του καὶ μὲ τὴ διάσπασιν τοῦ ατόμου ἀνέβηκε, τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια ποὺ περνοῦμε, ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς τέχνης, σὲ δυσθεώρητα ὕψη.

Ὡς τόσο, οὔτε τὴν εὐτυχίαν ποὺ ἀδιάκοπα ζητάει βρῆκε, οὔτε «ἄνθρωπος» ἔγινε, οὔτε ἓνα βῆμα μπόρεσε νὰ κάμῃ πρὸς τὸ σκοπὸν, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Δημιουργὸς τὸν θρόνισεν ἀπάνω στὴ γῆ.

Καὶ δὲ μπόρεσε, γιὰτὶ στήριξε τὴ δύναμιν του εἰς γνώσεις μόνο. Καὶ δὲ μπόρεσε, γιὰτὶ δὲ δάμασε πρῶτα τὸν ἑαυτὸ του καὶ δὲν ἔγινε «ἄνθρωπος» σὰν αὐτὸν ποὺ διησθάνετο καὶ ἐθαύμαζεν ὁ Ἀριστοτέλης, διὰν ἔλεγε «ὥς χαρίεν ἐστ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾖ», ἱκανὸς νὰ καταλύσῃ τὴν κοινωνίαν τῆς καταπίπτουσας καὶ τῆς πάλης μέσα στὴν ὁποία homo hominis lupus, καὶ νὰ ἰδρύσῃ μιὰ κοινωνίαν ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, μιὰ κοινωνίαν στὴν ὁποία ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐντιμότης, ἡ ἠθικὴ ζωὴ, ἡ ἀληθινὴ εὐνομία, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕλην ἐνήμερίαν, δὲν θὰ εἶναι λέξεις χωρὶς περιεχόμενον.

* *

Δὲ χρειάζεται νομίζομε, μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξῃ κανένας αὐτό.

Οἱ θηριώδεις πόλεμοι, οἱ ἄνευ προηγουμένου βαρβαρότητες, τὶς ὁποῖες δοκίμασε ἡ ἀνθρωπότης στὴν περίοδο 1939—1945, τὰ μεγάλα ἐγκλήματα, οἱ προδοσίαι, ἡ μέχρι θανάτου ἐκμετάλλευσιν στὴν περίοδο τῆς κατοχῆς μὲ τὴ «μάζαν ἀγορά», οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ ἐκβιασμοὶ, ἡ συνέχισις τοῦ πολέμου καὶ ὁ κίνδυνος νὰ ξαναμπῇ ἡ ἀνθρωπότης στὴ φρικτὴ δοκιμασίαν ἐνδὸς νέου παγκόσμιου πολέμου, ἀποδεικνύουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατέκτησε πολλὰ στὸ μηχανικὸ πεδίον καὶ πολλαπλασίασε τὶς δυνάμεις του μὲ τὶς πολλὰς γνώσεις του, ἀλλὰ δὲν ἔγινε ἀκόμα «ἄνθρωπος», δὲν κατέκτησε τὴν εὐτυχίαν καὶ δὲν ὑπέταξε «αὐτὸς ἑαυτόν».

Τὸ «ἐγώ» του, τὸ ταπεινὸ ἐγώ, ἔχει αὐτὸς ἀκόμα γιὰ κέντρο τῆς ζωῆς του καὶ τὸ συμφέρον του κατέλαβε τὴ θέσι τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸ λατρεύει!

Ἀδίστακτα, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιτύχη κάτι, τὰ θυσιάζει ὅλα στὸ Θεὸ τοῦ μίσους καὶ τῆς καταστροφῆς καὶ οἱ γνώσεις του, αὐτὲς ποὺ τόσο ὑμνήθησαν καὶ θεωρήθηκαν σὰ μοναδικὸ μέσο γιὰ τὴν κατάντησι τῆς εὐτυχίας, εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸν συγκρατήσουν ἀπ' τὸ κακόν.

* *

Ὁδ' ἔλεγε ὅμως κανένας, ὅτι μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ ἔγινε «ἄνθρωπος», μπορεῖ νὰ μὴ ἔγινε ἡθικώτερος, ἀλλὰ ἀπέκτησε μὲ τὶς πλούσιες γνώσεις του, ἀφθονα ὕλινά ἀγαθὰ καὶ ἔσπασε τὰ δεσμὰ τῆς φτώχειας!

Δυστυχῶς καὶ στὸν τομέα αὐτὸ, δὲν μπορεῖ κανένας νὰ διαπιστώσῃ βελτίωσι καὶ ἀπειρα εἶναι τὰ θύματα τῆς φτώχειας σὲ κάθε ἐποχῇ.

Ἔτσι, τί καὶ ἂν πλήθαιναν τὰ μέσα τῆς ζωῆς; Τί καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε ἀπειρες γνώσεις καὶ οἱ μηχανεὲς γέμισαν τὸν τόπο;

Ἡ φτώχεια ὅλο καὶ ἐκπλώνεται, τὰ ὕλινά ἀγαθὰ συγκεντρώνονται σὲ λίγα σχεδὸν χέρια καὶ ἡ δυστυχία καταστρέφει ὅλο καὶ περισσότερες ὑπάρξεις!

* *

Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ πῇ κανένας καὶ γιὰ τὴ σωματικὴ διάπλασι.

Τίποτε δὲ μᾶς πείθει, ὅτι προσθέσαμε κάτι στὸ ἀνθρώπινο σῶμα μὲ τὴ μηχανικὴ πρόοδο καὶ ὅσο προχωροῦμε, διαπιστώνουμε ἕναν ἀνευ προηγουμένου σωματικὸν μαρασμόν, ποὺ μᾶς κάνει νὰ φέρομε στὴ μνήμη μας μὲ λαχτάρια τὰ ἀγαλματένια δεκτὰ σώματα τῶν νέων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ προύτιζινα, κορμιά τῶν νέων τῆς Σπάρτης.

Ἐδῶ μάλιστα παρατηρεῖ κανένας καὶ κάτι τὸ περίεργον!

“Όσο περισσότερο μετέχουν οί άνθρωποι στή μηχανική πρόοδο και ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸν πολιτισμό, ποῦ ἡ πρόοδος αὐτὴ ἔφερε, τόσο περισσότερο εἶναι σωματικά ἐκφυλισμένοι καὶ μοιάζουν τὰ ψεύτικα ἐκείνα λουλούδια, ποῦ, ἐνῶ παρουσιάζουν κάποιο ζωηρὸ χρώμα, δὲν ἀναδίδουν καμμιά μυρωδιά καὶ μὲ τὸ ἀθώωτερο ἀγγιγμα τρίζονται καὶ σκορπίζονται!

*
*
*

Σὰ συμπέρασμα λοιπὸν μπορούμε, νὰ ποῦμε, πὼς οὔτε τὰ ἐλαττώματά του καὶ τίς φυσικὲς του ἀδυναμίες νίκησε ὥς τώρα ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ γίνῃ ἡθικώτερος, οὔτε τὴ φτώχεια περιώρισε καὶ οὔτε ἔγινε εὐτυχέστερος!

Μονάχα πολλὲς γνώσεις ἀπέκτησε αὐτὸς καὶ ἐκυριάρχησε στὸ μηχανικὸ πεδίο, ἀλλὰ τόσο οἱ γνώσεις του, ὅσο καὶ οἱ μηχανές, μόνο γιὰ τὴν καταστροφὴ του καὶ τὴν αὔξησι τῶν δεινῶν του συνετέλεσαν!

*
*
*

Ἐδῶ ὁμως θὰ ἐρωτοῦσε κάποιος!

Ποιὸς φταίει γιὰ ὅλα αὐτά; Γιατὶ πῆγαν χαμένες τόσες προσπάθειες τοῦ ἀνθρώπου;

Γιατὶ τὸ δορικὸ δνεῖρο τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν κατάκτησι τῆς εὐτυχίας ἔσβησε καὶ τὸ κακό, παρ' ὅλη τὴ θυσία τοῦ Θεανθρώπου καὶ παρ' ὅλα τὰ κηρύγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲ μπόρεσε νὰ λείψῃ ἀπ' τῆ ζωῆ;

Γιατὶ βρισκόμαστε στὴν ἴδια σχεδὸν κατάστασι, σ' ἐκείνη ποῦ βρισκόμασταν ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια καὶ γιατί ἡ μηχανικὴ πρόοδος δὲν μᾶς ἔκανε εὐτυχέστερους;

Τὶ ἐπέτευχαν τὰ σχολεῖα καὶ τί ἐπέτυχε ὥς τώρα ἡ συστηματικὴ φροντίδα τῶν ἐνηλίκων γιὰ τὸ παιδί, ποῦ λέγεται ἀγωγή;

Δὲ μπορεῖ νὰ πῇ κανένας ὅτι τὰ σχολεῖα, ἡ ἀγωγή, ἡ ἐκπαιδευσις ἡ ὁποία εἶναι εὐλογία τοῦ Θεοῦ, δὲν προσέφεραν κάτι στὴ ζωῇ, οὔτε ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲ φρόντισε γιὰ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπο κοντὰ στὴν εὐτυχία.

Ὡς τόσο δὲν εἶναι ψέμμα, ὅτι οὔτε ἡ ἀνθρωπότης ἐπέτυχε

να κάμει τὸν ἄνθρωπο εὐτυχέστερο, οὕτε τὸ σχολεῖο ἔδωσε σ' αὐτὸν ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πραγματικὴ ἀξία γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ ἐκεῖνο ποὺ τὸν ὁδηγῇ στὴν ἀληθινὴ εὐτυχία.

Ναί! Εὐλογία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγωγή μὲ τὸ σχολεῖο καὶ εἶναι εὐλογημένη ἡ ὥρα ἐκεῖνη ποὺ ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπο στὴ σκέψι γιὰ νὰ χύσῃ τὸ πρῶτο σχολεῖο καὶ τρισευλογημένος ἐκεῖνος ποὺ πρωτοσκέφθηκε νὰ μεταδώσῃ μὲ σύστημα καὶ σκοπὸ στοὺς νέους τὴν πείρα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ πολὺ δύσκολο εἶναι νὰ παραδεχθῇ κανένας, ὅτι ἔφθασε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀγωγή καὶ τὸ σχολεῖο, ἔστω καὶ στὰ σύνορα τῆς εὐτυχίας!

* *

Ἰδιαίτερος περίεργα εἶναι τὰ φαινόμενα αὐτὰ στὴν ὥραίᾳ μας Πατρίδα τὴν Ἑλλάδα!

Φορέσαμε ἰδῶ ὅλοι σχεδὸν τὸ μανδύα τοῦ πολιτισμένου, περάσαμε σὲ κάθε ἐκδήλωσί μας ἓνα «λοῦστρο» καὶ ὄχι μόνον δὲν καλλιερέψαμε τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον, ὄχι μόνον δὲν ἐγίναμε σοφώτεροι καὶ ἡκανώτεροι, ἀλλὰ διαστρέψαμε τὶς ὑπέροχες ἀρετὲς τῆς φυλῆς μας, ἐγκαταλείψαμε τὰ ὥραϊά μας ἥθη καὶ τὰ λαμπρά μας ἔθιμα καὶ ἐκαλλιεργήσαμε τὰ ἐλαττώματα ἐκεῖνα, ποὺ μᾶς μειώνουν καὶ σὰν ἔθνος καὶ σὰν φυλὴ.

Μιμούμενοι, ὅπως κάνει κάθε κατώτερο ὂν, μεταφέραμε στὸν τόπον μας ὅτι ἀνόητο ὑπάρχει τοὺς ἄλλους τόπους καὶ στὰ σχολεῖα μας χρησιμοποίησαμε κάθε ξένη μέθοδο!

Ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ ὑποδούλωσις στὰ ἐλαττώματά μας, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἡ ἀθεράπευτη πολιτικολογία καὶ λογοποσία, ὁ μέχρις ἐξοντώσεως κομματισμός, ὁ σωματικὸς μαρσμός, ὁ παθολογικὸς ἐγωϊσμός, ἡ πλήρης πνευματικὴ καθυστέρησις, ἂν ὄχι ἡ πνευματικὴ στείρωσις, ἡ φιλοπεριτοία καὶ τὰ τοιαῦτα!

Βέβαια ἀκολουθήσαμε καὶ ἡμεῖς τὸν ἄλλο κόσμον στὸν ὕλικο πολιτισμό, γινήκαμε καὶ ἡμεῖς κῆρυχοι τῆς ὕλης, ὅπου ἡ φτώχεια μᾶς τὸ ἐπέτρεψε, ἀλλὰ δὲν ἐγίναμε τελειότεροι, δὲν αὐξήσαμε τὶς δυνάμεις μας γιὰ νὰ γίνουμε ἡκανώτεροι, ἐμείναμε γιὰ πάντα πτωχοὶ καὶ στήσαμε τὴν καλύβα μας πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴν πολυτραγουδισμένη εὐτυχία!

Γιατί λοιπόν όλα αυτά;

Γιατί ο άνθρωπος δεν έγινε ακόμα «άνθρωπος» και όλες οι φροντίδες του γιαυτό πήγαν ως τώρα χαμένες;

* *

‘Η απάντησι είναι πολύ εύκολη.

1ο) Γιατί ο άνθρωπος δε γνωρίζει πού ακριβώς εύσκεται ή αληθινή εδωχία, τι έχει αξία για τη ζωή και τι δεν έχει κατέλος ποιός ακριβώς είναι ο σκοπός της ζωής.

2ο) Γιατί δε γνωρίζει ο άνθρωπος ποιό πράγμα μπορεί να του δώσει τη δύναμι να υποτάξη «αυτός εαυτόν» και να τον έλευθερώση απ’ το κακό.

3ο) Γιατί δε γνωρίζει ο άνθρωπος πώς και πότε μπορεί να γίνει ικανός, ούτε τι είναι ή πραγματική ικανότης.

4ο) Γιατί εκαλλιεργησε αυτός υπερβολικά το νοῦ και παρημέλησε την καρδιά, την πηγή αυτή του καλού, του ύψηλου, του θεού και του ωραίου!

5ο) Γιατί έθετοποιήσε τις γνώσεις και παρεγώρισε το ανεμφισβήτητο γεγονός, ότι καμμιά γνώσις δεν έχει αξία «αυτή καθ’ εαυτή» αν εκείνος πού την κατέχει δεν έχει τη διακαή επιθυμία να την χρησιμοποιήσει για το καλό και την πρόοδο όλου του κόσμου και δε μπορεί να την μεταβάλη σε αξία και σε δύναμι.

6ο) Γιατί δεν προσπάθησε να γίνουν κτήμα όλων των ανθρώπων τα αγαθά πού έφερε ο υλικός πολιτισμός, δεν έλυσε το πρόβλημα της «φτώχειας», και ακόμα πιδό πέρα, δε φρόντισε να μεταδώση σε όλο τον κόσμο, στη μεγάλη του λαού μάζα, όσες γνώσεις έφερε στο φώς ή επιστήμη.

7ο) Γιατί το σχολείο προσπάθησε να επιδράση στον άνθρωπο κατά τρόπο άφύσικο, κατά τρόπο πού δεν είναι σύμφωνος με την ανθρώπινη φύσι και την πραγματικότητα πού κυριαρχεί σε κάθε τόπο και, αντί να εξέλιξη το νοῦ και το κορμί τα εξησθέτισε. και

8ο) Γιατί τέλος δε γνωρίζει ο άνθρωπος τι σημαίνει ή λέξις

«μόρφωσης» και συγχέει τὸν «μορφωμένο» μὲ τὸν «γραμματισμένο».

* *

Ἄς προσπαθήσουμε ὅμως νὰ γίνουμε ὅσο μπορούμε σαφέστεροι:

Ἐθεωρήθη δυστυχῶς ἀπ' τὶς διάφορες κοινωνίες καὶ θεωρεῖται ἀκόμα σήμερα ἀπὸ πολλοὺς, ὅτι μόρφωσις σημαίνει νὰ κατέχει κανένας πολλὰς γνώσεις, ἀπειρες ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ ἔχη τρόπους λεπτοῦς, ἴσως ἐξεζητημένους, νὰ ντύνεται σύμφωνα μὲ τὴ μόδα καὶ «ἡρόγως», ὅπως λένε, νὰ τηρῇ ὅλους τοὺς τύπους καὶ νὰ γνωρίζη τὴ ζωὴ τοῦ σαλονιοῦ!!

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ ἐδόθη ἐξαιρετικὴ ἀξία στίς γνώσεις «αὐτὲς καθ' ἑαυτὰς» καὶ ἐπιστεύθη ὅτι, ὅπου ὑπάρχουν γνώσεις, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἱκανότης, ἐκεῖ καὶ δύναμις, ἐκεῖ καὶ ἡθικὴ, ἐκεῖ τὸ κλειδί τῆς εὐτυχίας!

Τὴν καλλιέργεια τοῦ αἰσθηματός, τὴν καλλιέργεια τῆς καρδιᾶς, τῆς πηγῆς αὐτῆς τοῦ καλοῦ, τῆς καρδιᾶς στὴν ὅποια στηρίζει ὁ θεὸς Ναζωραῖος τὰ πάντα καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζει ἡ ΑΓΑΠΗ, ἡ μαγικὴ αὐτὴ δύναμις ποὺ ὁδηγεῖ στὰ μεγάλα ἔργα, δαμάζει τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, ἐξοσπράκίζει τὸ κακό, φέρει τὴν εὐτυχία καὶ ἀνοίγει τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ, οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα πρόσεξε τὸ σχολεῖο, ἢ κοινωνία, ὁ ἀνθρώπος.

Γι' αὐτό, ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ γίνῃ ἱκανὸς γιὰ τὴ ζωὴ, δημιουργικὸς καὶ δραστήριος, ἔγινε μὲ τὶς νεκρὰς γνώσεις του μιὰ κοινὴ μηχανή, ἕνας ἀπλοῦς γραφιάς, ἕνας ἐνοχλητικὸς λογονόπος, ἀνίκανος γιὰ κάθε σωστὴ σκέψι καὶ γιὰ κάθε δημιουργία καὶ, ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ γίνῃ εὐτυχὴς, ἔγινε δυστυχὴς, γιατί, ἀντὶ νὰ ζητήσῃ τὴν εὐτυχία στὴν ἐργασία, στὸ καλὸ, στὴ δημιουργία, τὴ ζητοῦσε στὴ θυρίδα τοῦ δημοσίου ταμείου, στὴ βία, στὸ εὐκόλο κερδὸς, στὸ πρόχειρο ἔργο, στὴν ἐκμετάλλευσι τοῦ συνανθρώπου του!

Ἰδιαίτερα, ἡ ὀργανωμένη κοινωνία, τὸ Σχολεῖο, ἐνῶ πίστευε, ὅτι μὲ τις γνώσεις καλλιεργεῖ τὴν ψυχὴν καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο ἠθικὸν καὶ ἐνάρετο, τὸν ἔκαμε ὑποκριτὴν καὶ κακὸν καὶ ἐνῶ πίστευε, ὅτι καλλιεργοῦσε τὸ νοῦ καὶ διευκάλυνε τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σώματος, πετύχαινε ἐντελῶς ἀντίθετα ἀποτελέσματα, γιὰ τὸν ἀκούουσαν φυσικὸν τρόπο καὶ ὀρθὴ μέθοδο σὴν προσπάθειά του αὐτή.

Στὴν κατοχὴ λοιπὸν πολλῶν καὶ ποικίλων γνώσεων εἶδαν καὶ βλέπουν ἴσως καὶ σήμερον ἀκόμα πολλοὶ ἀπὸ μᾶς τὴν ἱκανότητά γιὰ τὴ ζωὴ, τὴν ἠθικοποίησιν, τὴ δημιουργικότητα καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ ἀπ' τις γνώσεις ἀναμένουν τὴν εὐτυχία τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς κοινωνίας, ἐνῶ, ὅπως ἀπεδείχθη, ἐλάχιστη εἶναι ἡ ἀξία καὶ ἡ δύναμις τους, ὅταν ἐκεῖνος ποὺ τις κατέχει δὲ μπορεῖ νὰ τις αξιοποιήσῃ καὶ δὲν ἔχει τὴ δύναμιν νὰ τις θέτῃ σὴν διάθεσιν τοῦ καλοῦ.

* *

ἴσως νὰ φαίνονται ὑπερβολικὰ τὰ παραπάνω καὶ ἴσως ὁ ἀναγνώστης νὰ διερωτᾶται μήπως παρασυρθήκαμε σὲ μιὰ ἄνευ προηγουμένου ἀδικία γιὰ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ πέτυχε ὡς τώρα ἡ ὀργανωμένη κοινωνία μὲ τις προσπάθειες τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς ἀγωγῆς.

Ὡς τόσο μιὰ ματιὰ σὴν γύρω ζωὴ μπορεῖ νὰ πείσῃ καὶ τὸν πιὸ ἄπιστο.

Ὑπάρχουν σήμερον γύρω μας πολλοὶ δυστυχῶς, ποὺ γνωρίζουν πολλὰ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ κάμουν τίποτε καὶ ζοῦν εἰς βάρος τῶν οἰκογενειῶν τους καὶ τῆς λοιπῆς κοινωνίας σὰν παράσιτα! Ὑπάρχουν παιδιὰ χωρικῶν καὶ πολλῶν ἀσπῶν ποὺ, ἐπειδὴ ἐτελείωσαν τὸ γυμνάσιον ἢ ἐφοίτησαν σὲ κάποια ἄλλη σχολή, δὲν ἔχουν τὴν ἱκανότητα ἢ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ καταπιαστοῦν μὲ καμμιά ἀπολύτως δουλειά.

Ὑπάρχουν ἐπίσης ἄνθρωποι μὲ πολλὰς γνώσεις, ἐπιστήμονες κάποτε κάποτε, ἀλλὰ εἶναι κακοί, ἔχουν ταπεινὰ ἀσθημάτων καὶ σπείρουν παντοῦ τὸ κακό, τὸ μῖσος, τὴ διαφθορά, τὴ διχόνοια!

"Άλλοι πάλιν γνωρίζουν τὴν ἡθικὴ ἀπ' ἔξω καὶ εἶναι ἄριστοι κοινωνιολόγοι καὶ ἡθικολόγοι, ἀλλὰ οὔτε ἡθικοὶ εἶναι, οὔτε καλοὶ πολῖτες, οὔτε καλοὶ πατριῶτες.

Ναί! Ὑπάρχουν γύρω μας ἄνθρωποι ποὺ κατέχουν ἄπειρες γνώσεις, ποὺ ἔχουν καλλιεργημένες καὶ ὅλες τὶς πνευματικὲς καὶ σωματικὲς δεξιότητες, ὅπως ἀκριβῶς τὶς θέλει τὸ σημερινὸ σχολεῖο, ἀλλὰ οὔτε τὶς γνώσεις τους, οὔτε ἄλλες δυνάμεις τους διαθέτουν γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς προόδου καὶ τῆν εὐτυχίαν τῶν συνανθρώπων τους, πράγμα ποὺ κυρίως χαρακτηρίζει τὸν πραγματικὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀληθινὰ μορφωμένο καὶ ἀληθινὰ χρησίμο καὶ ἱκανό!

Ὑπάρχουν ἐπίσης ἄνθρωποι ποὺ θεωροῦνται μορφωμένοι καὶ ὅμως σ' αὐτοὺς μπορεῖ νὰ βρῇ κανένας τὸν ἀληθινὸν τύπον τοῦ σκληροῦ, τοῦ ἐγωκεντρικοῦ, τοῦ μισανθρώπου, τοῦ ἀλαζόνος καὶ τοῦ ἐκδικητικοῦ.

Οἱ ἄνθρωποι αὗτοί, ὅχι σπάνια, μεταχειρίζονται τὶς γνώσεις τους γιὰ νὰ βασανίζουν τοὺς συνανθρώπους τους, τὴν δὲ πνευματικὴν τους ὑπεροχὴν γιὰ νὰ ἀνακαλύψουν νέες μέθοδοι βασιάνων, νέους τρόπους ἐκμεταλλεύσεως, νέους τρόπους ἐκμηδενίσεως καὶ νέους τρόπους ἐξολοθρεύσεως τοῦ πληθὸν τους!

"Άλλοι πάλιν ἄνθρωποι, ἐνῶ θαυμάζονται γιὰ τοὺς λεπτοὺς τους τρόπους καὶ τὴν ἄγρογην περιβολὴν τους καὶ θεωροῦνται ὡς κύριοι κρύβουν κάτω ἀπ' τοὺς λεπτοὺς τους τρόπους καὶ τὴν ἄγρογην ἐμφάνισιν τους, τὰ πλέον ταπεινὰ αἰσθήματα καὶ συμπεριφέρονται πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀδυνάτους μὲ ἀσυνήθην ἀγριότητα καὶ ἀσυνήθην σκληρότητα, ὅταν δὲν τοὺς βλέπη καὶ δὲν τοὺς ἀκούῃ κανεὶς, ὅχι δὲ σπάνια εἶναι ἀπατεῶνες καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐλεεινοί!

* * *

Ἀντίθετα ὅμως πρὸς τοὺς παραπάνω, βλέπει κανεὶς ἀνθρώπους χωρὶς τίτλους, χωρὶς ἰδιαίτερες σπουδὲς καὶ χωρὶς λεπτοὺς καὶ ἐξεζητημένους τρόπους, ἀπλοῦς κάποτε ἐργάτες, μικροὺς ἐμπόρους καὶ μὲ ροζιασμένα χέρια γεωργοὺς, νὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἱκανοὶ καὶ χρήσιμοι γιὰ τοὺς ἄλλους, νὰ διαπνέωνται ἀπὸ τὰ πλέον ἀγνὰ αἰσθήματα, νὰ ἔχουν πλούσιο συναισθηματικὸ κόσμον,

να αγαποῦν τὸ καλὸ καὶ νὰ θυσιάζωνται γι' αὐτό, νὰ ζοῦν ἐντελῶς φυσικὰ καὶ ἀνυπόκριτα καὶ νὰ ἐργάζωνται ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἰδική τους εὐτυχία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν ἄλλων.

Δὲ χρειάζονται νομίζω περισσότερα γιὰ νὰ ἀντιληφθῇ κανένας, ὅτι ὑπάρχει τεραστία διαφορὰ στὴ συμπεριφορὰ τῶν δύο τύπων καὶ ὅτι εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται μορφωμένος ἄνθρωπος ὁ ἥρεμος καὶ γλυκὺς, ὁ πλούσιος σὲ κοινωνικὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα, ὁ ψυχικὰ λεπτός, αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ καλὸ καὶ τοὺς συνανθρώπους του ὅχι ἀπὸ ὑπολογισμοῦ καὶ ἐπιδοξί, ἀλλὰ χωρὶς συμφέρο καὶ ἀπὸ κάποια ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, αὐτὸς ποὺ πονεῖ τοὺς συνανθρώπους του, ποὺ ζῇ καὶ συμπεριφέρεται φυσικὰ καὶ μὲ ἓνα λόγο αὐτὸς ποὺ ἔχει πλούσια ψυχὴ καὶ ἀγαπᾷ τὸ καλόν.

* *

Εἶναι ἐπίσης ἀναμφισβήτητο ὅτι τὸ σχολεῖο, ἡ ἐκπαίδευσις δηλαδὴ, δὲν ἐπέτυχε ὡς τώρα τὴν προσσεμογὴ τῆς ἐργασίας της πρὸς τὰ φυσικὰ δεδομένα τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν πραγματικότητα μέσα στὴν ὁποία ζῇ καὶ κινεῖται αὐτὴ καὶ σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῶν σχετικῶν πρὸς αὐτὴν ἐπιστημῶν καὶ ἀκόμα δὲν καθώρισε αὐτὴ ἀκριβῶς ποῖο πρᾶγμα μπορεῖ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο εὐτυχῇ καὶ ποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπιδιώξις του καὶ γι' αὐτὸ πάρα πολὺ ἐξημίωσε τὴ ζωὴ.

Εἶναι μὲ ἄλλα λόγια ἀναμφισβήτητο, ὅτι ὄχι μόνο δὲν εἶναι «ἐξεκαθαρισμένο» καὶ ἀπόλυτα γνωστὸ τι ἀκριβῶς θέλει νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ποῦ ἀκριβῶς πρέπει νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ γίνῃ εὐτυχής, ἱκανὸς καὶ χρήσιμος γιὰ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ μέθοδος καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο προσπαθεῖ νὰ ἐπιδράσῃ εἶναι ἀψύχτος καὶ δὲ στηρίζεται ἀπόλυτα ἐπάνω σὲ ἐφακρίβωμένους ψυχολογικοὺς καὶ βιολογικοὺς νόμους.

Γιὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῇ κανένας αὐτό, εἴτε δάσκαλος εἶναι αὐτός, εἴτε γονιός, εἴτε ἐπιστήμων, εἴτε ἄπλοῦς ἐργάτης καὶ γεωργός, ἅς βάλλῃ στὸν ἑαυτοῦ του τὰ παρακάτω ἐρωτήματα, ἥτοι:

1ο) Τι ακριβώς θέλει να γίνουν οι μαθηταί του ή τὰ παιδιά του με τή φοίτησι πού κάνουν στο σχολείο και γενικά με τίς σπουδές τους;

2ο) Ποιό πράγμα έχει μεγαλύτερη αξία για τήν ανθρώπινη ζωή και τι είναι ή τι θα πη εύτυχία;

3ο) Ποιός άνθρωπος θεωρείται και είναι ικανός, χρήσιμος και δημιουργικός για τή ζωή και πότε μπορεί να γίνη κανένας ικανός, χρήσιμος και δημιουργικός; Και

4ο) Πώς πρέπει να επιδράση το σχολείο, το σπίτι, ο πατέρας ή ο δάσκαλος για να φθάση ο άνθρωπος στον τελευταίο βαθμό τής εξέλιξώς του;

Θά περπατή φρονούμεν απ' τὰ ερωτήματα αυτά ο κάθε ειλικρινής τής ζωής μελετητής, ότι ο άνθρωπος πολύ λίγο ασχολήθηκε ως τώρα με τόν εαυτό του και το μεγάλο πρόβλημα τής αγωγής και για το λόγο αυτό πολύ λίγα, παρ' όλες τίς κατακτήσεις του στον πνευματικό και τον μηχανικό τομέα κέρδισε.

*Επίσης αναμφισβήτητο είναι ότι πολύ λίγο ασχολήθηκε ο άνθρωπος με τήν ύλη πού χρησιμοποίησε για μέσο επιδράσεως ως τώρα και για τόν εργάτη του σχολείου, το δάσκαλο, αδιαφύρεσε τελείως.

* *

Για το λόγο αυτό και για όσα ως τώρα είπαμε, νομίζουμε, ότι είναι μεγάλη ανάγκη:

1) να στραφή ο άνθρωπος προς τόν εαυτό του για να γνωρίση «αυτόν», μιὰ και ή γνώσις όλου του άλλου κόσμου και οι κατακτήσεις του σέ τίποτε σχεδόν δεν τόν ωφέλησαν.

2) Να καθορίση με λεπτομέρεια, σαφήνεια και καθαρότητα τι θέλει και τι είναι εκείνο πού μπορεί να τόν κάμει εύτυχη.

3) Να δώση τήν προσοχή πού χρειάζεται για το έργο τής ΑΓΩΓΗΣ και να αναθέση το έργο αυτό σέ αξίους εργάτες, για να μπορούν να συνεχίζουν το έργο του δημιουργού.

4) Να προτάξη το έργο τής αγωγής από κάθε άλλο έργο και

5) Νά καθορίση τήν καλύτερη μέθοδο, τήν καλύτερη ὕλη καί τὰ καλύτερα μέσα γιά τὸ μεγάλο ἔργο τῆς ἀγωγῆς.

Ἡμεῖς, μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ προσφέρουμε ὅ,τι ἡ μελέτη μᾶς ἔδωσε καὶ ὅ,τι ἡ πείρα μᾶς ἐδίδαξε, χωρὶς νὰ φιλοδοξοῦμε νὰ θεωρηθοῦν οἱ γνώμες μας ὡς γνώμες, ποὺ δειστικὰ λύουν τὰ μεγάλα Ἐκπαιδευτικὰ Προβλήματα θὰ προτείνουμε μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα θεωροῦμε βασικά μὲ τὴν εὐχὴ νὰ γίνουν τοῦλάχιστο αὐτὰ ἀφορμὴ γιὰ πλατύτερη συζήτησι.

Α! Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

1. Ἀνάγκη σαφούς καθορισμοῦ τοῦ τελείου τύπου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ὁρθοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.

Ἡ σημασία τῆς υπάρξε-
ως σκοποῦ ἢ σχεδίου γιὰ
κάθε ἔργο.

Εἶναι σὲ ὅλους γνωστό, ὅτι γιὰ
νὰ ἐπιτύχη κανένας ἕνα σκοπὸ ἢ
νὰ φέρῃ σὲ πέρας ἕνα τέλειο ἔργο,

πρέπει ὄχι μόνον νὰ γνωρίζῃ ἐπακριβῶς καὶ μὲ κάθε δυνατὴ λε-
πτομέρεια τὸ ἔργο θέλει νὰ κάμῃ, ἀλλὰ νὰ γνωρίζῃ καὶ πῶς
πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἔργο αὐτὸ γιὰ νὰ εἶναι τέλειο.

Εἶναι ἀνάγκη μὲ ἄλλα λόγια νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς τι
θὰ κάμῃ ἢ τι θέλει νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνος πού θὰ καταπιασθῇ
μὲ κάποιο ἔργο καὶ νὰ ἔχῃ προκαθορισμένο ἕνα σχέδιο γι'αυτό.

Στὸν ἴδιο βαθμὸ ἀναγκαῖο εἶναι νὰ γνωρίζῃ αὐτὸς τό-
σο τὴ φύσι καὶ τὶς ιδιότητες τῶν ὕλικῶν πού θὰ χρησιμοποι-
ήσῃ, ὅσο καὶ τὸν τρόπο τῆς χρήσεως αὐτῶν καὶ τὸν τρόπο
τῆς χρήσεως τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἐπεξεργασία τοὺς ἐργαλείων.

Πόσο σοβαρὸ καὶ πόσο ἀπαραίτητο εἶναι αὐτό, μπο-
ρεῖ νὰ ἐννοήσῃ κανένας, ὅταν φαντασθῇ ἕνα κτίστη νὰ ἔχῃ
μπροστά του λίθους, ἄμμο, τσιμέντο, ξύλα καὶ ὅ, τι ἄλλο
χρειάζεται γιὰ μιὰ οἰκοδομὴ καὶ νὰ κτίξῃ αὐτὸς, χωρὶς νὰ ἔ-
χῃ χαράξῃ στὴ γῇ τὶς διαστάσεις τοῦ οἰκήματος, τὸ ὅποιον

θέλει νὰ κτίσῃ καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ σὲ ἓνα χαρτὶ χαραγμένο ἢ τοῦλάχιστο στὸ μυαλό του καθωρισμένο, ἂν θέλῃ νὰ κάμῃ σπῖτι, γκαράζι, σταῦλο ἢ παλάτι.

Θὰ κτίξῃ ὁ δυστυχὴς αὐτὸς χωρὶς λογαριασμὸ σὲ μᾶκρος ἢ σὲ ὕψος καί, ἐνῶ θὰ περιμένῃ νὰ γίνῃ ἓνα ὁμορφοσπιτάκι παραδείγματος χάριν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ποτὲ δὲ θὰ γίνῃ σπιτάκι, θὰ περιμένῃ στὰ χαμένα νὰ τελειώσῃ καὶ θὰ κτίσῃ κάποτε ἢ τὰ Σινικὰ τεῖχη ἢ τὸν Πύργο τῆς Βαβέλ.

Τὸ ἴδιο σχεδὸν θὰ πάθῃ ὁ κτίστης αὐτός, ὅταν δὲ γνωρίξῃ τίς ἰδιότητες τῶν ὕλικῶν ποὺ ἀναφέραμε καὶ ἀγνοεῖ τὸν τρόπο τῆς χρήσεως τῶν σχετικῶν ἐργαλείων.

Θὰ χρησιμοποιεῖ ξύλα ὁ δυστυχὴς γιὰ ἀγκωνάρια τοῦ σπιτιοῦ, ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ βάλῃ τσιμέντο θὰ χρησιμοποιεῖ ἄμμο καὶ μὲ τὰ χέρια του θὰ προσπαθῇ νὰ δώσῃ τὴ μορφὴ ποὺ πρέπει στὰ λιθάρια!

*
* *

Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς καὶ τελείας γνώσεως αὐτοῦ.

Καὶ ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίξῃ ἐπακριβῶς ἓνας τεχνίτης τί ἀκριβῶς θέλει νὰ κατασκευάσῃ, πῶς τὸ θέλει αὐτό, γιατί τὸ θέλει καὶ τί ἰδιότητες ἔχει τὸ ὕλικὸ ποὺ θὰ

μεταχειρισθῇ, ἐκεῖνος ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἀγωγή, δηλ. ἐκεῖνος ποὺ ἀνέλαβε νὰ ἀσκήσῃ στὴ νέα γενεὰ ἐπίδρασι μὲ σύστημα καὶ ἢ κάθε Πολιτεία ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ κάποια ἰδανικὴ μορφὴ στοὺς πολῖτες της πρέπει, ὅχι ἀπλῶς νὰ γνωρίξῃ τὸ σκοπὸ τὸν ὁποῖο ἐπιδιώκει καὶ τὸν τύπο ποὺ θέλει νὰ ἐπιτύχῃ μὲ τὴν ἀγωγή, ἀλλὰ νὰ γνωρίξῃ μὲ σχολαστικὴ ἀκρίβεια καὶ μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια καὶ τὸ σκοπὸ ποὺ ἐπιδιώκει καὶ τὸν τύπο ποὺ θέλει νὰ ἐπιτύχῃ μὲ τὴν ἀγωγή.

Καὶ γὰρ νὰ γίνουμε σαφέστεροι:

Εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ἀναμφισβήτητη ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ κάθε ἄνθρωπος, ποῦ θέλει νὰ κάμῃ κάτι, τὶ ἀκριβῶς θέλει νὰ κάμῃ, πῶς τὸ θέλει αὐτὸ τό κάτι, γιατί τὸ θέλει καὶ τὶ ιδιότητες ἔχει τὸ ὕλικὸ μὲ τὸ ὁποῖο θὰ τὸ κάμῃ, γιατί διαφορετικά, ὅσο καὶ ἂν κουρασθῇ, δέ θὰ μπορέσῃ νὰ κάμῃ τίποτε καὶ θὰ ἐργάζεται ἄνευ σκοποῦ καὶ ἄνευ τέλους.

Τὸ ἴδιον καὶ σὲ πολὺ μεγαλύτερο βαθμὸ συμβαίνει μὲ τὴν ἀγωγή.

Αὐτὴ ἐπιδιώκει, ὅπως γνωρίζουμε, νὰ διαπλάσῃ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τρόπον ποῦ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴ μορφή, ποῦ ἡ Πολιτεία θέλει, τὴ μορφὴ δηλ. μὲ τὴν ὁποία, σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῶν σχετικῶν ἐπιστημῶν, ἡ μὲν Πολιτεία ἀσφαλῶς θὰ γένη ἰσχυρή, τὰ δὲ ἄτομα εὐτυχισμένα.

Πῶς ὁμως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ αὐτό, ὅταν αὐτὴ ἡ Πολιτεία δὲν ἔχει καθορίσει ἐπακριβῶς τὴ μορφὴ αὐτὴ καὶ τὰ ὄργανά της, οἱ διδάσκαλοί της δηλαδή καὶ οἱ ἄλλοι παράγοντες αὐτῆς, δὲ γνωρίζουν τὶ ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ ἡ ἀγωγή;

Πῶς ἡ ἀγωγή θὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ της, ὅταν αὐτὸς δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμένος καὶ ὅταν, ἐκεῖνο ποῦ τυφλῶς καὶ ἀσταθῶς αὐτὴ ἐπιζητεῖ, δὲν εἶναι πάντοτε σύμφωνον μὲ τὴ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατὰ συνέπεια ὄχι μόνον δὲν εἶναι κατορθωτό, ἀλλὰ ὄχι σπάνια διαστρεβλώνει καὶ τὴ φύσιν;

Πῶς θὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἀγωγή, ὅταν τὰ ὄργανα, ποῦ ἀναλαμβάνουν τὸ ἔργο της καὶ διάφοροι ἄλλοι κοινωνικοὶ παράγοντες οἱ ὁποῖοι εἴτε τὸ θέλομε, εἴτε δὲν τὸ θέλομε, ἀσκοῦν ἀγωγή, δὲ γνωρίζουν ὄχι μόνον τὶ ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν, ἀλλὰ καὶ κάποτε ἄθελά τους ἐνεργοῦν ἀντίθετα ἀπ' τοὺς σκοποὺς της;

Δὲν εἶναι ὁμῶς μένον αὐτό! Πολλοὶ πιστεύουν, ὅτι εἶναι ξένοι καὶ ἀνεύθυνοι γιὰ τὴν ἀγωγή, ὅχι δὲ ὅλιγοι πιστεύουν, ὅτι εἶναι ἀρκετὸ νὰ ὑπάρχουν σχολεῖα, νὰ ὑπάρχουν διδάσκαλοι καὶ αὐτοὶ γνωρίζουν τί πρέπει νὰ κάμουν καὶ πῶς νὰ ἀσκοῦν τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς!

Αὐτὸ βλέπουμε νὰ γίνεται ὡς ἓνα βαθμὸ καὶ ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας!

Ἰδρύνει αὐτὴ ἓνα σχολεῖο κάπου, διορίζει ἓνα καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιο, στέλλει ἓνα δάσκαλο σὲ κάποιον χωριό, κάνει ἓνα νόμο περὶ διοικήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως κλπ., καὶ αὐτὸ τὸ λέει φροντίδα γιὰ τὴν ἀγωγή, τὸ ἀποκαλεῖ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, τὸ θεωρεῖ ὅ,τι χρειάζεται, γιὰ νὰ μεταβληθῇ αὐτὴ σὲ ἰδανικὴ Πολιτεία καὶ νὰ χαρίσῃ στοὺς πολῖτες τῆς τὴν πολυπόθητη εὐτυχία!!

Βεβαίως κάπου ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, στὸ ἄρθρο 3 τοῦ 4397/1932 νόμου, ὁρίζει τὸ σκοπὸ τῶν δημοτικῶν σχολείων ὡς ἑξῆς:

«Σκοπὸς τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι ἡ ἠθικὴ, θρησκευτικὴ καὶ Ἑθνικὴ ἀγωγή τῶν μαθητῶν καὶ ἡ μετάδοσις εἰς τούτους τῶν διὰ τὴν ζωὴν ἀπαραιτήτων γνώσεων καὶ δεξιοτήτων».

Παῖδες ὁμῶς, ἀπ' τὸν πολὺ κόσμον, γνωρίζει τί θὰ πῇ γνώσεις ἀπαραίτητες γιὰ τὴ ζωὴ, ποιὲς εἶναι αὐτές, τί θὰ πῇ δεξιότητες καὶ ποιὲς εἶναι αὐτές;

Ἰσοῦς θὰ θελήσῃ κανένας νὰ πῇ ὅτι ὁ καθορισμὸς τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν δὲν εἶναι ἔργο τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, ὁ καθορισμὸς του δηλ. καὶ οἱ λεπτομέρειες εἶναι ἔργο τῶν Παιδαγωγῶν καὶ τῶν διδασκάλων καὶ ὅτι: τὸ Κράτος καὶ ἡ Πολιτεία μόνο τὰ ὑλικά μέσα πρέ-

πει νὰ παρέχουν!

Αὐτὸ μέχρις ἐνὸς σημείου εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ οἱ παιδαγωγοὶ δὲν εἶναι οὔτε ἕνας, οὔτε δύο καὶ ὁ καθένας ἀκολουθεῖ συνήθως δική του κοσμοθεωρία.

Ποιὸν ἀπ' ὅλους πρέπει νὰ πιστέψουν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν οἱ διδάσκαλοι, τὸ σχολεῖο, ἡ Ἐκκλησία, τὸ χωριό;

Νὰ ἓνα μικρὸ παράδειγμα:

Ἐγώ, ὅταν φοιτοῦσα στὸ Διδασκαλεῖο, ἔμαθα ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο διευθυντὴ μου Νικόλ. Χαρδαλιᾶ ὅτι,

«σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ εἶναι

ἡ διάπλασις ἡθικοθρησκευτικοῦ χαρακτήρος»

καὶ ὅτι ἡθικὸς χαρακτήρ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἡθικὴ βούλησι καὶ ἡθικὴ βούλησις εἶναι ἡ βούλησις, ἡ ὁποία συμφωνεῖ μὲ τὶς ἡθικὰς ἀρχὰς καὶ τὶς ἡθικὰς ἰδέες, ἥτοι συμφωνεῖ μὲ τὴν ἰδέα τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας, τὴν ἰδέα τῆς τελειότητος, τὴν ἰδέα τῆς ἀγάπης, τοῦ δικαίου, τῆς ἀνταποδόσεως κλπ.

Ἀργότερα, ὅταν θέλησα νὰ διαβάσω κάτι νεώτερο, εἶδα ὅτι οἱ ξένοι παιδαγωγοί, ὅπως ὁ Kerchensteiner καὶ ἄλλοι θέτουν ὡς σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς,

1) τὴν ἐπαγγελματικὴ προπαρασκευὴ

2) τὴν ἡθικοποίησι ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως καὶ

3) τὴν ἡθικοποίησι τῆς κοινωνίας σὲν ὅποια ἀσκεῖται τὸ ἐπάγγελμα κλπ.»

Ἀκόμα βραδύτερα, ὅταν θέλησα νὰ ἀσχοληθῶ κάπως καλύτερα καὶ ἐπιστημονικώτερα μὲ τὴν ἀγωγή, εἶδα ¹ ὅτι κατὰ καιροὺς ἔσχυσαν διάφοροι σκοποί, ὅπως τὸ πολιτικὸν ἰδεῶδες, τὸ θρησκευτικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ ἰδεῶδες, τὰ κοσμικὰ ἢ ἀτομικτικὰ ἰδεῶδη μὲ τὴ μορφὴ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεῶ-

1) Παιδαγ. Ἐξαρχοπούλου ἔκδοσ. β'. σελ 198—259.

δους, τοῦ πραγματικοῦ ιδεώδους ἢ τῆς ὑλικῆς ὀφελείας, τοῦ καλαισθητικοῦ ιδεώδους καὶ τοῦ ἠθικοῦ ιδεώδους κλπ., χωρὶς νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλους ποὺ φάνηκαν μεμονωμένοι κατὰ καιρούς.

Στὸ τέλος, στάθηκα στοὺς σκοποὺς ποὺ διετύπωσαν οἱ σεβαστοὶ μου καθηγηταὶ κ. κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος καὶ Ν. Καραχρῖστος, καθὼς καὶ ὁ σεβαστός μου τέως πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου κ. Σκουτερόπουλος.

Ἀπ' αὐτοὺς ὁ κ. Ἐξαρχόπουλος λέγει στὸ βιβλίο του «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν» σελὶς 235 τὰ ἑξῆς:

«Τὸν διττὸν τοῦ ἀνθρώπου προορισμὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν, ὅτι σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ διαμόρφωσις τῶν παιδῶν εἰς τελεῖους ἀνθρώπους καὶ τελεῖους πολίτας»

ἢ

«ἡ διάπλασις τῶν παιδῶν οὕτως ὥστε νὰ καταστῶσιν ἱκανοὶ νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν προορισμὸν αὐτῶν καὶ ὡς ἀτόμων καὶ ὡς μελῶν τῆς κοινωνίας».

Κατωτέρω ὁ αὐτὸς κ. Ἐξαρχόπουλος στὴ σελίδα 236 τοῦ ἰδίου βιβλίου του, διευκρινίζων τὸν σκοπὸ αὐτό, λέγει, ὅτι γιὰ νὰ δυνηθῇ ἓνας ἄνθρωπος νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸ αὐτοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας, ὀφείλει νὰ συγκεντρώνῃ τίς ἑξῆς ιδιότητες, ἥτοι:

«1ο Νὰ ἔχῃ βούλησιν ἰσχυρὰν καὶ πρὸς τὸ ἠθικὸν ἐστραμμένην καὶ 2ο νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως δι' ἀπασῶν αὐτοῦ τῶν δυνάμεων καὶ κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν φύσιν του μετέχει τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐργασίας τῆς κοινωνίας, ἥς ἀποτελεῖ μέλος».

Ἄρα σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀπόκτησις ἰσχυρᾶς καὶ ἠθικῆς βουλήσεως καὶ ἡ ἀνάπτυξις ὅλων τῶν ἱκανότητων γιὰ νὰ μετέχῃ αὐτὸς στὶς ἐργασίες τῆς κοινωνίας κλπ.

Ὁ κ. Σκουτερόπουλος στὸ βιβλίο του «ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων» καὶ στὴ σελίδα 143 λέγει:

«Σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἀφείλει παρ' ἐκάστη κοινωνία νὰ εἶναι νὰ μορφωθῇ ἡ παρ' αὐτῇ ἀνήλικος γενεά, οὕτως ὥστε νὰ βούληται καὶ νὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ συντελῇ, ὅση αὐτῇ δυνάμει, εἰς τὴν διατήρησιν, ἀΐξισιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς κοινωνίας αὐτῆς καὶ διὰ ταύτης εἰς τὴν διατήρησιν, ἀΐξισιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, θέτουσα τοῦτο ὡς θεμελιώδη σκοπὸν τοῦ βίου αὐτῆς καὶ ἀναγνωρίζουσα ὡς ὑψίστον φυσικόν της καθήκον τὴν φροντίδα ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ».

Καὶ κατωτέρω στὴ σελίδα 145 καταλήγει ὡς ἑξῆς, γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων.

«Σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων εἶναι νὰ μορφωθῶσιν οὗτοι οὕτως, ὥστε νὰ ἀποβῶσιν ἀληθῶς χρήσιμοι Ἑλληνες πολῖται».

Τέλος ὁ σεβαστός μου καθηγητὴς καὶ τέως πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου κ. Ν. Καραχρίστος, τέσο στίς παραδόσεις του, ὅσο καὶ στὸ βιβλίο του «Παιδαγωγικὴ Διδακτικὴ» λέγει ὅτι,

«σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ εἶναι ἡ γέννησις χαραῶς καὶ διαφέροντος τῶν παιδίων γιὰ τὴν ἐργασία, ἵνα διὰ αὐτῆς ἀναπτυχθοῦν οἱ ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἱκανότητες αὐτῶν οἱ χαρακτηρίζουσες τὴν ἀτομικότητα καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ προσωπικότητες μὲ βούλησι ἰσχυρὴ καὶ ἠθικὴ»,

ὄχι μέσα στὴν ἔννοια τῆς «ἐν γένει ἀγωγῆς», τοῦ «ἐν γένει ἀνθρώπου», τοῦ «ἐν γένει μαθητοῦ», τοῦ «ἐν γένει διδασκάλου», τῆς «ἐν γένει μεθόδου», τοῦ «ἐν γένει σχολείου», ἀλλὰ μέσα στὴν πραγματικότητα τῆς σὲ κάθε τόσο λαϊκοκοινωνικῆς ζωῆς!

Αὐτοί, ἂν δὲν μοῦ διαφεύγῃ τίποτε ἄλλο, εἶναι οἱ σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς, ποὺ θέτουν οἱ ἐπίσημοι ἐκπρόσωποι τῆς Παιδαγωγικῆς κινήσεως στὴν πατρίδα μας τὴν Ἑλλάδα!

*Εὐλόγα ἐρωτήματα
καὶ ἀπορίες*

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ σκοποὶ ὁμιλοῦν
περὶ «τελείων ἀνθρώπων» καὶ
«τελείων πολιτῶν», περὶ «ικανό-
τητος ἐξυπηρετήσεως προορισμοῦ

ἀτόμων καὶ μελῶν τῆς κοινωνίας», περὶ «ἰσχυρᾶς βουλή-
σεως καὶ πρὸς τὸ ἠθικὸν ἐστραμμένης» περὶ «συμμετοχῆς
εἰς ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν τῆς κοινωνίας», περὶ «διατηρή-
σεως, αὐξήσεως καὶ τελειοποιήσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς κοι-
νωνίας», περὶ «αὐξήσεως διατηρήσεως καὶ τελειοποιήσεως τοῦ
ὅλου ἀνθοωπίνου πολιτισμοῦ», περὶ «μορφώσεως Ἑλληνο-
παίδων εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποβῶσιν οὗτοι ἀληθῶς χρή-
σιμοι Ἕλληνες πολῖται» καὶ περὶ «ἐξελίξεως τῶν πνευματι-
κῶν καὶ σωματικῶν δεξιοτήτων», περὶ «δημιουργίας χαρᾶς
διαφέροντος» κλπ.

Ποῖς ἀπ' ὅλους εἶναι ὁ καλῦτερος; Ποῦ συμφωνοῦν
καὶ ποῦ διαφωνοῦν αὐτοί, ἐνῶ ἐπιδιώκουν πάντα τὸ ἴδιο πρᾶγ-
μα, τὴν εὐτυχία δηλ. τῶν παιδιῶν μας μὲ τὴν προετοιμασία
τους γιὰ τὴ ζωὴ τους καὶ τὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας;

Ἐπεὶτα γεννῶνται χίλια δυὸ ἐρωτήματα:

Πότε εἶναι κανένας ἀτέλειος ἄνθρωπος» καὶ «τέλειος
πολίτης»;

Ποιὰ «ικανότης» τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ ἐξυπηρε-
τήσῃ καὶ τὰ άτομα καὶ τὴν κοινωνία;

Πότε μιὰ «βούλησις εἶναι ἰσχυρὰ» καὶ πῶς μπορεῖ
νὰ εἶναι αὕτη ἐστραμμένη πρὸς τὸ ἠθικόν;

Ποιὰ ἐργασία τῆς κοινωνίας εἶναι «ἐκπολιτιστικὴ» καὶ
τί εἶναι ὁ «πολιτισμός»;

Ποιοὶ εἶναι «οἱ ἀληθῶς χρήσιμοι Ἕλληνες πολῖται»;

Καὶ τέλος πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γεννηθῇ χρεὰ καὶ δια-
φέρον γιὰ τὴν ἐργασία κλπ.;

Ὁμολογῶ, ὅτι εὐρίσκομαι σὲ ἀδυναμία νὰ ἀπαντήσω
στὰ περισσότερα ἀπ' τὰ εὐλογα αὐτὰ ἐρωτήματα, γιατί ἀποτε-
λοῦν *δύσκολες καὶ ἀκαθόριστες ἀκόμα ἐννοιες* καὶ ἀγνωῶ ἂν
μέσα σὲ ὅλα αὐτά, εἶναι καὶ ἡ «ἠθικὴ, θερησκευτικὴ καὶ Ἑ-
θνικὴ ἀγωγή τῶν μαθητῶν καὶ ἡ μετάδοσις εἰς αὐτοὺς τῶν διὰ
τὴν ζωὴν γνώσεων καὶ δεξιότητων» ποὺ ὀρίζει τὸ Κράτος μὲ τὸ
ἄρθρο 3 τοῦ 4397 νόμου.

*
* *

*Συνέπειες καὶ διαπιστώσεις
ἀπ' τὴν μὴ ὑπαρξὶ καθαροῦ
σκοποῦ ἀγωγῆς κ. λ. π.*

Καὶ ἂν ἐγώ, ὁ ὁποῖος κατὰ τεκ-
μήριον ἔπρεπε νὰ γνωρίζω τὶ ἀκρι-
βῶς ἐπιδιώκει ἡ ἀγωγή, εὐρέθην
καὶ εὐρίσκομαι σχεδὸν σὲ σύγχυσι,
οἱ ἄλλοι, οἱ ἀγράμματα, οἱ διδά-
σκαλοι ἔστω καὶ ἡ ἐκκλησία ἢ ἡ κοινότης, τὶ μποροῦν νὰ ἔ-
χουν καθαρὸ, σίγουρο καὶ συγκεκριμένο στό μυαλὸ τους;

Ὅλοι οἱ κ. κ. καθηγαὶ ποὺ ἀναφέραμε, εἶναι ἀξιοσέβα-
στοι καὶ προσέφεραν μέχρι τώρα ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίαις στὴν
Ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν Πατρίδα μας.

Ὡς τόσο ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἔχει δικό του τρόπο
σχέψεως καὶ δική του ἔκφρασιν καὶ, ἐπειδὴ βλέπει *διαφορετικὰ
τὴν εὐτυχίαν τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴ δύναμιν τῆς κοινωνίας*, ὀ-
ρίζει καὶ διαφορετικὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς ἢ τουλάχιστο κατὰ
τρόπο, ποὺ δὲ μπορεῖ εὐκόλῃ νὰ κατανοηθῇ.

Ἀπ' ὅλα ὅσα ὡς τώρα εἶπαμε ἀποδεικνύονται τὰ πα-
ρακάτω:

1ο—Ὅτι τὸ ἐπίσημο Ἑλληνικὸ Κράτος, ἐκτὸς ἀπ' τὸν
καθορισμὸ τοῦ σκοποῦ τῶν Δημ. Σχολείων, τὸν ὁποῖο κάνει
στὸ ἄρθρο 3 τοῦ 4397/1932 νόμου, δὲν καθώρισε ὡς τώρα

κανένα σκοπό για την Ἑλληνική Παιδεία καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐ-
τὸ δὲν ὑπάρχει ἓνας ἐπίσημος καὶ ἀναγνωρισμένος ἀπ' ὅ-
λους σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς.

2ο—Ὅτι καὶ οἱ ἐπίσημοι παιδαγωγοὶ μας, δὲν ἔχουν
καθορίσει ἓνα κοινὸ σκοπὸ καὶ ὁ καθένας θεωρεῖ γιὰ ἰδανικὸ
τῆς ζωῆς καὶ ὀρίζει γιὰ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, ἕκαστο πού εἶναι
σύμφωνο μὲ τὸ δικὸ του κόσμον καὶ τὴν κοσμοθεωρία του.

3ο—Ὅτι τόσον ἕκαστος πού ἀσχολοῦνται εἰδικὰ μὲ τὴν
ἀγωγή, οἱ διδάσκαλοι δηλ., ὅσο καὶ οἱ γονεῖς, ἡ κοινωνία, ἡ
Ἐκκλησία καὶ οἱ λοιποὶ παράγοντες αὐτῆς, δὲ γνωρίζουν
ποιά ἀκριβῶς μορφή, ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ, πρέπει νὰ δώ-
σουν στὰ παιδιὰ τους καὶ γενικὰ στὴ νέα γενεά, δὲ γνωρίζουν
δηλ. τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ ἡ ἐπίδρασι τὴν ὁποία ἀσκοῦν
εἶναι τὶς περισσότερες φορὲς ὄχι μόνο διάφορη, ἀλλὰ καὶ ἀν-
τίθετη μὲ τὴ μορφή πού ἐπιβάλλεται νὰ πάρουν οἱ ἄνθρωποι,
γιὰ νὰ γίνουν «ἄνθρωποι» καὶ νὰ ζήσουν εὐτυχισμένοι.

* * *

*Ἡ παραγνώρισις τῆς ἀτο-
μικότητος, τῆς φυλῆς, τοῦ
τόπου καὶ τῆς «πρώτης ἀ-
φετηρίας»*

Δὲν εἶναι ὁμῶς μόνο τὰ κακὰ αὐτά!
Δὲν εἶναι μόνο τὸ ὅτι οἱ διδάσκα-
λοι, οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἄλλοι παρά-
γοντες δὲν ἔχουν ξεκαθαρισμένο στὸ
μυαλό τους τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς!

Εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ

παιδαγωγοὶ, πολλοὶ διδάσκαλοι καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ Κράτος,
οὐδὲν ὅπως υπολογίζουν τόσο τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴ φύσι τοῦ
κάθε ἀνθρώπου, ὅσο καὶ τὴν πραγματικότητα, ἡ ὁποία ὑ-
πάρχει γύρω ἀπ' τὸν κάθε ἄνθρωπο, πρὸ παντὸς δέ, δὲν ὑπο-
λογίζουν τὴν «οἰκογενειακὴ ἀφετηρία»! ¹

1) Ν. Καραχρίστου Παιδαγ. Διδακτικὴ σελ. 83 κλπ.

Οἱ περισσότεροι δηλ. διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοὶ θέλουν ἓνα τύπο ἀνθρώπου καὶ ἅς ὑπάρχουν χίλιες δυὸ διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων!

Ἔνα σκοπὸ γιὰ ὅλες τὶς φυλὰς καὶ ἔλα τὰ ἔθνη καὶ μιὰ ἐπιδίωξι, κοινὴ γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς!

Ὅλοι ἐφαρμόζουν τὴν «ἐν γένει ἀγωγὴν», μὲ «γενικοὺς νόμους» καὶ τὸν «ἐν γένει ἀνθρωπον»! Δὲ βλέπουν καμμιά διαφορὰ στὰ άτομα καὶ στοὺς λαοὺς, δὲ παραδέχονται καμμιά ἐξάρτησι τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὴ γύρω ζωὴ καὶ πρὸ παντὸς ἀπ' τὴν «οἰκογενειακὴ ἀφετηρία» καὶ γι' αὐτὸ ὀρίζουν δογματικὰ καὶ αὐθαίρετα ἀφηρημένους σκοποὺς ἀγωγῆς καὶ θεωρητικὰς εἰκόνες ἀνθρώπων!

Ὡς τόσο, πρέπει νὰ εἶναι σὲ ὅλους γνωστὸ ὅτι, ὅπως ὁ Spanger καὶ ὁ Peter-Peterson καὶ ὅπως ὁ κ. Καραχρίστος στὴ σελίδα 34—39 τοῦ βιβλίου του «Νέα ἐξέτασις τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς διδακτικῆς» γράφει, μόνον ἡ ἀγωγὴ ἡ ὁποία βγαίνει ἀπ' τὴ μελέτῃ τῆς ζωῆς τοῦ κάθε λαοῦ καὶ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητά τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἶναι πραγματικὴ ἀγωγὴ καὶ αὕτὴ μόνον εἶναι ἐπιτευκτὴ καὶ χρήσιμη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν!

Καὶ γιὰ νὰ γίνω περισσότερο κατανοητὸς:

Οἱ περισσότεροι παιδαγωγοὶ μας, οἱ περισσότεροι διδάσκαλοι καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ γονεῖς, καίτοι γνωρίζουν, ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲ ζῇ κρεμασμένος ἀπ' τὰ σύννεφα καὶ ἔξω ἀπὸ τόπο καὶ χρόνο, ἔξω δηλ. ἀπ' τὴ ζωὴ, ὀρίζουν ἢ παραδέχονται ἓνα κοινὸ σκοπὸ, ὡς σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ σύμφωνα μὲ αὐτόν, ὅλοι οἱ λαοὶ καὶ ὅλοι οἱ ἀνθρωποι, χωρὶς καμμιά ἐξαίρεσι καὶ καμμιά διαφορὰ, ἰσοπεδώνονται καὶ τόσο ὁ Ἀμερικανός, ὅσο καὶ ὁ Ἕλλην καὶ ὁ Ἀγγλος, πρέπει νὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ τὸν τύπο τὸν ὁποῖο ὀρίζει ἡ ἀγωγὴ αὕτῃ!

Ἔτσι, ἐνῶ ἀπ' τῇ μιᾷ μεριά βάζουν φραγμοὺς στὴν ἀγωγὴ, γιὰτὶ παραδέχονται κάπως τὴν ἐπίδρασι τῆς κληρονομικότητος καὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ πιστεύουν, ὅτι ὑπάρχουν μεγάλες διαφορὲς στὰ ἄτομα, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἰσοπεδώνουν τόσο τὰ ἄτομα, ὅσο καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὶς φυλές καὶ ζητοῦν ἓνα τύπο ἀνθρώπου, κοινὸ γιὰ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ ὅλους τοὺς τόπους!

Φανερὴ λοιπὸν εἶναι ἡ παραβίασις τῆς φύσεως, μιὰ καὶ δὲ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ φύσις τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τὸ περιβάλλον του, ἡ πρώτη ἀφετηρία καὶ κατὰ συνέπεια ἄκαρπη γίνεται ἡ προσπάθεια τῆς ἀγωγῆς.

* * *

Ἀνάγκη ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς νὰ περιλαμβάνῃ στοιχεῖα καὶ τοῦ πανανθρώπινου τύπου κλπ.

Δὲν ἀρνούμεθα ἡμεῖς, ὅτι ἐπὰν ἀπὸ κάθε φυλετικὸ τύπο πρέπει νὰ στέκη, ὁ ἰδανικὸς πανανθρώπινος τύπος, ἀλλὰ δὲ μπορούμε νὰ παραδεχθῶμε, ὅτι μπορεῖ καὶ πρέπει αὐτὸς ὁ ἰδανικὸς τύπος πρὸς

τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ τείνουμε, νὰ εἶναι ὅμοιος καὶ χωρὶς διαφορῆς, οὐδ' ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ οὐδ' ὅλους τοὺς τόπους.

Καὶ γιὰ νὰ γίνουμε σαφέστεροι:

Ὁ Ἕλλην δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι πάντα Ἕλλην!

Ζῇ αὐτὸς μέσα σὲ ξεχωριστὸ φυσικὸ περιβάλλον. Τροφοδοτεῖται ψυχικὰ ἀπ' τὴν ὥρεια τοῦ φύσι, τὶς ἀτέρμονες κορυφῆς τῶν ὄρεων, τὴν ποικιλίαν τοῦ ἐδάφους, τὸν λάμποντα ἥλιο, τὶς ἀτέλειωτες θάλασσες, τὸν παιγνιδιάρικο καὶ καταγάλανον οὐρανό, τὶς ἡρωϊκῆς του παραδόσεις, τὰ πλούσια αἰσθημάτων καὶ πᾶν ὅτι ἀθάνατο «ρωμαῖτικὸ φιλότιμο» καὶ μὲ ἄσβεστο τὸ γέλιο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ζοῦν σκυθρωποί, σχεδὸν βουβοὶ μέσα στὴν κα-

ταχιασμένη και παγωμένη φύσι τους και είναι ξένοι πρὸς τὸ γέ-
λοιο και τὴ χαρά.

Ζῇ ἐπίσης ὁ Ἕλλην κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι ὀρισμένων
κληρονομικῶν προδιαθέσεων και φέρει ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὀ-
ρισμένα ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ζυωμένα μετὰ τὸ αἷμα του
και τὴν ψυχὴ του!

Ἔτσι μέσα σ' αὐτὸν ὑπάρχει ἕνας ἰδανικὸς τύπος, ὁ τύπος
ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο ἔθρεψε ἡ ἑλληνικὴ φύσις, ἡ ἑλληνικὴ σκέ-
ψις και τὸ ἑλληνικὸ αἶσθημα!

Και ἀλήθεια! Αὐτόματα ξεπροβάλλει μέσα ἀπ' τοὺς αἰῶνες
ὁ ἰδανικὸς τύπος τοῦ Ἑλλήνος!

Ἰδανικὸς τύπος
τοῦ Ἑλλήνος

Σφιχτοδεμένο, ἀθλητικὸ, γερὸ
κορμί! Πλατειά, πολὺ πλατειά σκέ-
ψι, ἱκανὴ νὰ ἀγκαλιάσῃ ὅλο τὸν
κόσμο. Σπινθηροβόλο, βαθὺ και

ἐρευνητικὸ πνεῦμα. Ἀπλωμα τοῦ νοῦ ὡς αὐτὸ τὸ τέλειο και
δυνατό. Κυνηγᾷ τὸν ὀραίου και λάτρεψ αἰώνιος αὐτοῦ,
γεμάτος αἶσθημα, ἀλτρουϊσμὸ και ἀνωτερότητα, γέλοιο! αἰώ-
νιο, σὰν τὸ ἀμάραντο λουλούδι και ἀνδρειοσύνη μέχρις ἡρώ-
ισμοῦ! ¹

Σημ.1 Ἐδῶ και λίγον καιρό, ἡ πρώτη, ἡμερὶς τῆς Πρωτευούσης
τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ὁ «ΚΟΣΜΟΣ» εἶχε προ-
κηρύξει διαγωνισμό μετὰ χρηματικῆς ἀμοιβῆς γιὰ τὸν ἐπιτυχέστερο
χαρακτηρισμὸ τῶν διαφόρων λαῶν.

Στὸ διαγωνισμό αὐτὸ ἐβραβεύθη μετὰ δῶρον 50 δολλαρίων
ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ δικαστοῦ Η. Κέλλυ γιατί, σύμφωνα μετὰ τὴν
γνώμην 15μελοῦς ἐπιτροπῆς ἐπιστημόνων, ἦτο ὁ ἐπιτυχέστερος
ἀπ' ὅλους.

Αὐτὸς ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Πρὸ τοῦ Δικαστηρίου τῆς ἀδεκάστου ἱστορίας ὁ Ἕλλην
ἀπεκαλύφθη ἀνέκαθεν κατώτερος τῶν περιστάσεων, καίτοι ἀπὸ ἀ-
πόψεως διανοήσεως κατέχει τὰ πρωτεῖα.

Ὁ Ἕλλην εἶναι ἰδιοφυὴς ἀλλὰ και οἰηματίας. Δραστήριος

Μὰ τότε, θὰ ἐρωτοῦσε κάποιος! Θὰ κλεισθοῦμε λοιπὸν στὰ στενὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνος καὶ θὰ περιφρονήσουμε τοὺς ἰδανικοὺς ἐκείνους τύπους ποὺ φύτρωσαν καὶ θέρειψαν σὲ ἄλλους τόπους;

Βέβαια δὲ μπορούμε καὶ δὲν πρέπει νὰ κλεισθοῦμε ἀπὸλυτα στὰ στενὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος, ὅχι γιατί αὐτὴ ἔχει ἀναδείξει κατώτερους τύπους, ἀλλὰ γιατί στὰ βασιλεία τοῦ ἡθικοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς εὐρίσκεται ὁ πραγματικὸς προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ σκοπὸς δηλ. τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος χαρίζει τὴν ἀληθινὴ εὐτυχία στὸν ἀνθρώπο καὶ πρέπει ὁ ἰδανικὸς τύπος, τὸν ὁποῖο θὰ ὀρίσουμε γιὰ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, νὰ περιλαμβάνῃ ὅλες τὶς ἀρετὲς αὐτές, χωρὶς νὰ πιστεύουμε, ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ ξεφύγουμε καὶ ἀπ' τὴν ἐπίδρασι τῆς

ἀλλὰ καὶ ἀμέθοδος. Φιλότιμος ἀλλὰ καὶ πλήρης προλήψεων, θερμόαιμος, ἀνυπόμονος ἀλλὰ καὶ πολεμιστής.

Ἔκτισε τὸν Παρθενῶνα καὶ μεθυσθεὶς ἐκ τῆς αἵγλης τοῦ τὸν ἀφῆκε βραδύτερον νὰ καταστῇ στόχος ὀβίδων.

Ἀνέδειξε τὸν Σωκράτην διὰ νὰ τὸν δηλητηριάσῃ.

Ἐτίμησε τὸν Ἀριστείδην διὰ νὰ τὸν ἐξοστρακίσῃ.

Ἐθαύμασε τὸν Θεμιστοκλέα διὰ νὰ τὸν ἀποπέμψῃ.

Ὑπηρετήσε τὸν Ἀριστοτέλην διὰ νὰ τὸν καταδιώξῃ.

Ἔκτισε τὸ Βυζάντιον διὰ νὰ τὸ ἐκτουρκίσῃ.

Ἐφερε τὸ 21 διὰ νὰ τὸ διακυβεύσῃ.

Ἐδημιούργησε τὸ 1909 διὰ νὰ τὸ λησμονήσῃ.

Ἐτριπλασίασε τὴν Ἑλλάδα καὶ παρ' ὀλίγον νὰ τὴν κηδεύσῃ.

Κόπτεται τὴν μίαν στιγμὴν διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἄλλην μισεὶ τὸν ἀρνούμενον νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ ψεῦδος.

Παραδόξον πλάσμα, ἀτίθασον ἐγκεφαλικὸν ὄν, ἡμίκαλον, ἡμίκακον, ἀσταθές, ἀβεβαίον διαθέσεων, ἐγωπαθές καὶ σοφώμωρον πλάσμα ὁ Ἕλλην. Οἰκτεῖρατέ τον, θαυμάσετέ τον, ἂν θέλετε, ταξινομίσατέ τον, ἂν δύνασθε».

«πρώτης ἀφειρησίας»

Ἄρα κοινὸν μὲ τις ἄλλες φυλές, τὰ ἄλλα ἔθνη καὶ τοὺς ἄλλους τόπους, πρέπει νὰ ἔχωμε στὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς μόνον ὅ,τι ἀναφέρεται στὴν ἡθικὴ, στὸ ὡραῖο. στὴν ἀρετὴ καὶ γενικὰ στὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς.

Δεύτερο λοιπὸν κακὸ τὸ ὁποῖο γίνεται μὲ τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, ὅπως αὐτὸς ἔχει διατυπωθῇ, εἶναι ὅτι αὐτὸς εἶναι κοινὸς καὶ ὅμοιος γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ δὲ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν οὔτε τὴν ἀτομικότητα τοῦ κάθε ἀνθρώπου, οὔτε τὴ διάφορο ἐπίδρασι τοῦ κάθε τύπου καὶ τὴν «πρώτη ἢ οἰκογενειακὴ ἀφειρησία», ὅπως λέει ὁ Peterson κλπ.

* *

Συνέπεια τῶν ἀνωτέρω ἀντιλήψεων εἶναι καὶ τὸ ἀναμφισβήτητο γεγονός, ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι καὶ ἐκείνοι γενικὰ ποὺ δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν Παιδαγωγικὴ, πιστεύουν στὴν παντοδυναμίαν τοῦ σχολείου καὶ τὰ ζητοῦν ὅλα ἀπ' αὐτοῦ!

Ἐνῶ δηλ. τὸ παιδί ζῇ, κινεῖται καὶ ἀναπνέει μέσα σὲ ἓνα τόπο καὶ σὲ μιὰ πραγματικότητα καὶ εἶναι τρόπον τινά ἡ ζωὴ του, οἱ σκέψεις του, τὰ αἰσθήματά του, ὁ κόσμος του κλπ., ἡ συνισταμένη τῆς ζωῆς τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας καὶ εἶναι ἀκόμα ὁ καρπὸς τῆς ζωῆς αὐτῶν τῶν δύο παραγόντων, ὅλοι φωνάζουν, ὅτι ὁ δάσκαλος φταίει, τὸ σχολεῖο δὲν ἐργάζεται.... τὸ σύμπαν.... ἐγκληματεῖ καὶ μόνον αὐτοὶ εἶναι ἀθῶοι καὶ ἀνεύθυνοι, ὅταν αὐτὸ (δηλ. τὸ παιδί) δὲν γίνεται καλὸ, ἔχει ἐπαναστατικὰς ἰδέας, εἶναι ἀνάγωγος, δὲν ἔχει τάξι, δὲ σέβεται, δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἐργασία καὶ τὰ τοιαῦτα!

Πιστεύουν δυστυχῶς οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι καὶ ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ οἱ μορφωμένοι, ἐπιστήμονες, δικηγόροι καὶ ἱατροί, ὅτι ὁ δάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖο φταίει γιὰ ὅ,τι ἔγινε τὸ παιδί τους καὶ ἄγνοοῦν ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἡ εἰκόνα τους καὶ εἰκόνα τῆς κοινωνίας τους καὶ ὅτι «οἱ πρῶτοι Παιδαγωγοί» καὶ «πρῶτοι διδάξαντες» εἶναι αὐτοὶ μὲ τὸ παράδειγμά τους καὶ τὴ ζωὴ τους!

Ἔτσι λοιπὸν ὄχι μόνον τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς δὲ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ εὔτε, ὅτι αὐτοὶ κυρίως ἐπιδρῶν, ἡ οἰκογένεια, τὸ σπίτι καὶ ἡ κοινωνία, στὴ διαμόρφωσι γενικὰ τῶν νέων καὶ ἔτσι καὶ τὰ παιδιὰ τους ἀδικοῦν μὲ τὴν ἄγνοιά τους αὐτὴ καὶ τὸ σχολεῖο καὶ τὸ δάσκαλο συκοφαντοῦν!

*
* *

*Ἀνάγκη συγκεκριμένου
σκοποῦ ἀγωγῆς*

Ἄλλο ἐπίσης σοβαρὸ μειονέκτημα, τὸ ὁποῖο παρουσιάζουν οἱ σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς ποὺ ἀναφέραμε, εἶναι καὶ τοῦτο.

Λένε οἱ παιδαγωγοί μας, ὅτι πρέπει νὰ μορφωθῇ ἡ νέα γενεὰ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ θέλῃ καὶ νὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ συντελῇ στὴ διατήρησι, αὔξησι καὶ τελειοποιήσει τοῦ πολιτισμοῦ τῆς κοινωνίας. Ἡ νὰ καταστῇ αὐτὴ ἱκανὴ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν προορισμό της. Ἡ νὰ ἀπορῶσιν οἱ νέοι ἀληθῶς «χρήσιμοι Ἕλληνες πολῖται».

Ποὺς ἀπ' ὧν μας μπορεῖ νὰ καθορίσῃ τὴ ἀκριβῶς σημαίνει «πολιτισμὸς», ποὺς εἶναι πραγματικὰ «ἐκπαιδευτὸς», ποὺς εἶναι «ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου» καὶ πότε εἶναι καλένας «ἀληθῶς χρήσιμος Ἕλλην πολῖτης»;

Γιὰ μένα οἱ ἔννοιες αὐτὲς εἶναι ἀκόμα ἀκαθόριστες καὶ εἶναι παρὰ πολὺ δύσκολο, ἐφ' ὅσον δὲ θὰ δοθῇ σ' αὐτὲς συγ-

κεχωρισμένο περιεχόμενο, παραδεκτό απ' όλους, να αποτελέσουν στοιχεία του σκοπού της αγωγής.

Έτσι γεννάται το ερώτημα;

Ήν ήμεῖς, οἱ υποχρεωμένοι να γνωρίζουμε τι σημαίνει πολιτισμός, δε γνωρίζουμε τι πράγματι είναι αυτός, τι μπορεί να συμβαίνει με τους γονεῖς, τους ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες;

Τι μπορούν να γνωρίζουν αὐτοὶ απ' τὸν ἀληθινὸ πολιτισμὸ καὶ απ' τις ἄλλες ἔννοιες ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω;

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πολιτισμὸς γιὰ τοὺς πολλοὺς σημαίνει τρόποι ἐπιτηδευμένοι, παραποίησης τῆς φωνῆς στὴν κουβέντα, κραιγιδὸν στὰ χεῖλη γιὰ τὶς γυναῖκες, περιβολὴ με μεταξωτὰ ὑφάσματα, συγκεντρώσεις, χαρτὶ καὶ πάρτι, περιφρόνησις τοῦ χωριοῦ, δουλειὲς ἐλαφρὲς, εὐκόλες καὶ κερδοφόρες, περιφρόνησις τῶν θείων, ὑποκρισία, διπλοπροσωπία καὶ ψεῦδος γιὰ εὐγένεια!

Σὲ καμμιά δηλ. περίπτωσι, ἐκτὸς απ' ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, θεωρεῖται ὡς πολιτισμὸς ἐκεῖνο τὸ ἀγνὸ, τὸ καθαρό, φυσικὸ καὶ ἀνεπιτήδευτο, τὸ ὁποῖο προάγει τὴ συμβίωσι τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀποτελοῦν μιὰ κοινωνία, δηλ. ἡ ψυχικὴ ἀνωτερότης, ἡ ψυχικὴ ἀγνότης, ἡ προσήλωσις στὸ θεό, ἡ ἀγάπη στὴν Πατρίδα, ἡ ἀγάπη στὴν ἐργασία, ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀγάπη τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ωραίου, ἡ ἀνκιστέλεια, ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὡστε λοιπὸν τρίτο μειονέκτημα ποὺ παρουσιάζουν οἱ σκοποὶ τῆς αγωγῆς εἶναι τὸ ὅτι δὲ δύνουν αὐτοὶ συγκεκριμένα στοιχεία, εὐκολονόητα καὶ χειροπιαστὰ πράγματα, γιὰ νὰ τὰ νοιώθουν ὅλοι καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ γονεῖς, ἢ δὲ ἀγωγή, ἂν στηριχθῇ σ' αὐτούς, δὲ μπορεῖ νὰ κάμῃ τὸν ἀνθρωποικανώτερο καὶ χρησιμώτερο γιὰ τὴ ζωή.

Ἀκόμα ὅμως πρὸ πέρα, παρατηρεῖται καὶ τοῦτο τὸ παράδοξο!

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, μαζὶ μὲ τὸ σχολεῖο, τοὺς δασκάλους, τοὺς ἐπίσημους καὶ ἀνεπίσημους, τὴ *διαπλαστικὴ δύναμι* τῆς *ἀγωγῆς*, τῆς μεγάλης αὐτῆς προσπαθείας τοῦ ἀνθρώπου, τὴν *ταυτίζον ἀπόλυτα* μὲ *τὶς γνώσεις* καὶ μόνο μέσα σ' αὐτὲς βλέπουν τὴν ἀρροστολὴν σχολείου καὶ δασκάλου!

Δὲν εἶναι μάλιστα ὑπερβολὴ ἂν ποῦμε, ὅτι τίποτε ἄλλο δὲ βλέπουν στὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ ὅτι ἀπέβλεψαν καὶ ἀποβλέπουν σ' αὐτὲς σὰ σὲ μοναδικὸ μέσο γιὰ τὴν κατάρτησιν τῆς εὐτυχίας!

Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπ' τὴν τραγικὴν παρανέησιν, *καλλιεργήθηκε ὑπερβολικὰ ἢ στράφηκε ἀποκλειστικὰ ἢ προσοχὴ ὅλων* στὶς γνώσεις καὶ στὸ πνεῦμα καὶ *παραμελήθηκε πέρα γιὰ πέρα ἡ ψυχικὴ μάρφωσις*, αὐτὴ ποὺ ἀνεβάξει τὸν ἄνθρωπο ὡς τὸ θρόνον τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐλευθερώνει ἀπ' τὸ κακόν, ρυθμίζει τὴ ζωὴ του κατὰ τρόπο ποὺ καμμιά γνώσις δὲ μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο εὐτυχὴ καὶ τὶς κοινωνίες ἰσχυρές!

*
* *

*Μειονεκτήματα
σκοπῶν κ. λ. π.*

Ἀνακεφαλαιώνοντες ὅλα ὅσα ὡς
τώρα εἶπαμε γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἀ-
γωγῆς διαπιστώνουμε τὰ κάτωθι:

1ο.—Ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος,
ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, δὲν καθώρισε ὡς τώρα κανένα σχεδὸν
σκοπὸ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν Παιδείαν.

2ο.—Ὅτι καὶ οἱ κατέχοντες ἐπίσημες θέσεις παιδαγω-
γοί μας, οἱ ὅποιοι κατὰ καιρὸς διευτύπωσαν ἓνα σκοπὸ ἀγωγῆς,
δὲ συμφωνοῦν σχεδὸν μεταξύ τους καὶ ὁ καθένας διατυπώνει
δικό του σκοπόν.

30.—“Οτι συνέπεια τῶν δύο ἀνωτέρω λόγων εἶναι νὰ μὴ γνωρίζουν τόσον οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, ὅσο καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἄλλοι κοινωνικοὶ παράγοντες, ὅχι μόνον ποῖο σκοποὺ νὰ ἀκολουθήσουν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὶ θέλουν νὰ ἐπιτύχουν.

Δὲν ἔχουν δηλαδὴ τίποτε τὸ ξεκαθαρισμένο στὸ μυαλό τους, ἀνάλογα μὲ τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου καὶ ἔτσι, *λείπει τὸ ἰδανικὸ ποὺ πρέπει νὰ κινῇ τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν.*

40.—“Οτι μὲ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς, ὅπως αὐτοὶ διατυπώνονται ὡς τώρα, ἰσοπεδώνονται καὶ λαοὶ καὶ φυλὲς καὶ ἔθνη καὶ παραγνωρίζεται τὶς περισσότερες φορὲς ἡ ἀτομικότης καὶ ἡ «πρώτη ἀφετηρία».

50.—“Οτι οἱ αὐτοὶ σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς δὲν ἔχουν κατὶ τὸ συγκεκριμένον καὶ χειροπιαστό, γιὰτὶ ὁμιλοῦν γιὰ ἠθικὴν, πολιτισμόν, ἰσχυρὴν βούλησιν, τελείους ἀνθρώπους, τελείους πολῖτες κλπ., χωρὶς νὰ καθορίζουν τί εἶναι ἠθικὴ, τί πολιτισμός, τί θὰ πῇ τέλειος ἀνθρώπος, τί θὰ πῇ τέλειος πολίτης καὶ λοιπά.

60.—“Οτι οἱ ἴδιοι σκοποὶ δὲ δίνουν τὴ δυνατότητα στοὺς νέους νὰ γίνουν ἱκανοὶ γιὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ.

70.—“Οτι κανένας ἀπ’ τοὺς σκοποὺς ποὺ ἀναφέραμε δὲν εἶναι Ἑλληνικὸς, πραγματιστικὸς καὶ ὠφέλιμος γιὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ γιὰτὸ ἀνατρέφεται ἡ νέα γενεὰ μας χωρὶς ἰδανικά καὶ.

80.—“Οτι ταυτίσθηκε ἡ ἀγωγὴ μὲ τὴν παροχὴ γνώσεων, καλλιτεργήθηκε ὑπερβολικὰ τὸ πνεῦμα καὶ παραμελήθηκε ἐγκληματικὰ ἡ καρδιά, ἡ πηγὴ αὐτῆς τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας καὶ ἡ μόνη δύναμις ποὺ μπορεῖ νὰ κάμῃ τὸν ἀνθρώπον ἱκανὸν νὰ ὑποτάξῃ αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ νὰ γίνῃ πραγματικὸς «ἀνθρώπος».

Πώς είναι δυνατόν να καθορισθῇ ὁρθὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς.

Τὶ πρέπει νὰ γίνη λοιπόν; Εἶναι ἀπέλυτη ἀνάγκη, μεγάλη καὶ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ἐπείγουσα ἀνάγκη, νὰ καθίσουν κάτω Κράτος καὶ ἐπίσημοι Παιδαγωγοὶ καί, ἀ-

φοῦ καθορίσουν:

1ο.—Ποιὸς εἶναι ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποιὸς ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς,

2ο.—Ποιὸ πρᾶγμα κάνει τὸν ἄνθρωπο εὐτυχισμένο δηλ. πότε ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γίνη πραγματικὰ εὐτυχής,

3ο.—Πώς μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνη «ἄνθρωπος» καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπ' τὸ κακὸ ποὺ ἔχει μέσα του,

4ο.—Πώς μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῇ φυσικὰ καὶ ὠφέλιμα ἕνας ἄνθρωπος τόσο πνευματικὰ, ὅσο καὶ ψυχικὰ καὶ πρὸ παντὸς συναισθηματικὰ,

5ο.—Ποιὰ εἶναι ἡ σχέσις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ ποιὰ ἡ ἀλληλεξάρτησις αὐτῶν.

6ο.—Ποιὸς εἶναι ἡ πῶς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἰδανικὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ ἰδανικὸς πολίτης,

7ο.—Ποιὸς εἶναι ὁ ἰδανικὸς τύπος τοῦ Ἑλλήνος καὶ ποιὰ τὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα αὐτοῦ,

8ο.—Ποιὰ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ πραγματικότητα μὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ

9ο.—Τί πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀπ' τὶς τεχνικὰς γνώσεις καὶ ἀπ' τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν ὁ ἄνθρωπος,

νὰ διατυπώσουν τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, ὁ ὁποῖος δὲν πρέπει νὰ ἀπέχη πολὺ ἀπ' τὸ σκοπὸ καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς ζωῆς, σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητος, γιὰ νὰ εἶναι σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων.

Τὸ σκοπὸ αὐτό, ἀφοῦ τὸν κάμουν σαφῆ, ἁπλό, καθαρό, χωρὶς ἀοριστίες καὶ χωρὶς γενικότητες καὶ ἀφοῦ τὸν ἀναλύσουν μὲ ὅση σαφήνεια εἶναι δυνατή, νὰ φροντίσουν μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα, μὲ τὸ ραδιόφωνο, τὸν τύπο, τοὺς διδασκάλους, τὸν κινηματογράφο, τὰ συνεχῆ κηρύγματα καὶ τὰ ἐπεξηγηματικὰ φυλλάδια κλπ., νὰ τὸν κάμουν γνωστὸ σὲ ὅλο τὸν κόσμον, σὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἐπίσημους καὶ ἀνεπίσημους, γιὰ νὰ φθάσῃ αὐτὸς σὲ κάθε γωνιά, ὡς τὴν τελευταία καλύβα καὶ νὰ γίνῃ κτῆμα ὅλων.

Ἐπειτα νὰ τὸν γράψουν μὲ μεγάλα γράμματα, νὰ τὸν κάμουν πινακίδα, ἀνάλογη μὲ τὴν ἀξία τῆς καὶ νὰ τὸν ἀναρτήσουν σὲ κάθε δημόσιον γραφεῖον, σὲ κάθε ἐκκλησία καὶ κάθε σεβαστὸ χῶρον, σὰν κάτι τὸ πολύτιμον, τὸ ἱερὸ καὶ ἀνώτερον καὶ νὰ ζητοῦν ἀπ' ὅλους τὴν ἐφαρμογὴν του!

Αὐτὸν τὸν ἕνα, τὸν καθαρὸ, τὸν ὀρθὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, τὸν Ἑλληνικὸ σκοπὸ, νὰ τὸν βάλλῃ τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία, κάθε οἰκογένεια καὶ κάθε γονεὺς ὡς σκοπὸ τῆς ζωῆς του!

Ἔτσι καὶ μόνον ἔτσι ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ γίνῃ κάτι, νὰ ξαίρουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποῦ πρέπει νὰ φθάσουν γιὰ νὰ εἶναι ἀνθρώποι, οἱ παράγοντες τί πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν καὶ πῶς πρέπει νὰ ἐπιδροῦν γιὰ νὰ ἐνισχύουν τὸ ἔργον τοῦ σχολείου καὶ γενικὰ τῆς ζωῆς καὶ νὰ κατανοήσουν ὅλοι, ὅτι εὐθύνονται γιὰ τὴ μόρφωσιν τῆς νέας γενεᾶς καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ σχολεῖον καὶ ὁ διδάσκαλος ὑπεύθυνος γι' αὐτήν.

Ἔτσι μόνο θὰ εἶναι σωστὸς ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, ἔτσι θὰ γίνῃ αὐτὸς κτῆμα ὅλων, ἔτσι θὰ καταλάβουν ὅλοι τίς ὑποχρεώσεις τοὺς καὶ τέλος, μόνο ἔτσι θὰ ὑπάρχῃ ὀργανικὴ ἐνότης μεταξὺ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς καὶ ζωῆς καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔργου τοῦ σχολείου.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ θὰ μάθουν ἐπὶ τέλους οἱ ἄνθρωποι, ὅτι εἴτε τὸ θέλουν, εἴτε δὲν τὸ θέλουν, εἶναι καὶ αὐτοὶ διδάσκαλοι καὶ γιὰ τοὺς μικροὺς καὶ γιὰ τοὺς μεγάλους καὶ ὅτι ὄχι μόνον αὐτοὶ ποὺ εἶναι ζωντανοὶ ὁργανισμοὶ ἀσχοῦν ἐπίδρασι στοὺς ἄλλους ποὺ ζοῦν γύρω τους καὶ πρὸ παντὸς στὰ παιδιὰ ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει γύρω μας, τὰ ξύλα, οἱ πέτρες, οἱ κάμποι, τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση ἐπιδροῦν καὶ συντελοῦν γενικὰ στὴ διαμόρφωσί μας.

* *
*

Ποιὸς περίπου πρέπει
νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς
ἀγωγῆς.

Θὰ ἐρωτοῦσε ὅμως ἐδῶ κάποιος.
Ποιὸς τέλος πάντων πρέπει νὰ
εἶναι ὁ σκοπὸς αὐτὸς τῆς ἀγωγῆς
τῶν Ἑλληνοπαίδων; Τὶ ὠφέλιμο
καὶ τί θετικὸ προσφέρεις ἐσὺ μὲ δ-

σα μᾶς εἶπες:

Ἀπαντῶ:

Εἶμαι ἴσως πολὺ μικρὸς ἐγὼ ἀπέναντι τῶν σοφῶν καθηγητῶν καὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς Πατρίδος μας.

Εἶμαι ἴσως καὶ ἀναρμόδιος γιὰ νὰ ἐπιχειρήσω ἓνα τέτοιο πρᾶγμα ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἴκοσι πέντε τώρα χρόνια ἀσχολοῦμαι μὲ τὴν παιδεία, ὡς δάσκαλος καὶ ἐπιθεωρητὴς καὶ ἐπειδὴ διεπίστωσα, ὅτι πολὺ ζημιώνεται τὸ παιδί καὶ ἡ ἐν γένει ἐργασία τοῦ σχολείου ἀπ' τὴ σοβαρὴ αὐτὴ ἔλλειψι καὶ τὴν ἀγνοία καὶ αὐτῶν ἀκόμα τῶν στοιχειωδῶν ζητημάτων, ποὺ ἔχουν σχέσι μὲ τὴν ἀγωγή, θὰ πῶ τὴ γνώμῃ μου γιὰ τὸ σοβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα, χωρὶς νὰ πιστεύω, ὅτι δίνω ὀριστικὴ λύσι γι' αὐτό.

Ἡ ἐπιθυμία μου ἄλλωστε εἶναι νὰ κατανοηθῇ ἀπ' ὅλους, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ λυθῇ ὀριστικὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα, νὰ συζητηθῇ σοβαρὰ καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸ γιὰ τὸν κα-

θένα ζωτικό και πρωταρχικό θέμα, να αναγνωρισθῇ ὅτι, ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα σήμερα, γίνεται μεγάλη ζημία, γιατί ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυση τόσο μεταξύ τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ὅσο και μεταξύ τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς κοινωνίας καί, ἂν γίνῃ αὐτό, θὰ θεωρήσω ὡς ἐκανοποιημένη τὴν ἐπιθυμία μου.

* * *

Κατὰ τὴ ταπεινὴ μας γνώμη, ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ ἔχῃ γιὰ σκοπὸ τῆς τὸ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο «ἄνθρωπο», ἐκὰνὸ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ εὐτυχισμένο.

Μὲ ἄλλα λόγια νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἄνθρωπο ψυχικά, γιὰ νὰ μπορέσῃ αὐτὸς νὰ θαμάρσῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὸ καλὸ, τὸ ὠραῖο καὶ τὴν ἐργασία, νὰ τὸν βοηθήσῃ ἔπειτα νὰ ἐξελεγχθῇ πνευματικὰ καὶ σωματικὰ, μέσα στὰ φυσικά του ὅρια, γιὰ νὰ γίνῃ ἐκὺς γιὰ τὴ ζωὴ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τέλος σὲ γνώσεις ὅλη τὴν πείρα τῆς ζωῆς, ποὺ ἀπέκτησε ὡς τώρα ὁ ἄνθρωπος.

Μέσα στὶς ἀπλὲς καὶ λίγες αὐτὲς γραμμὲς καὶ μέσα στὴν ἔννοια «ἐκὺς» περιλαμβάνεται νομίζω, πέρα γιὰ πέρα, ὅ,τι χρειάζεται νὰ ἔχῃ ἓνας ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίξῃ τὴ ζωὴ καὶ νὰ εἶναι χρήσιμος καὶ εὐτυχισμένος, διότι:

Ἐκὺς εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴ δύναμιν νὰ δίνῃ τὴν προσήκουσα λύσιν, τὴ λύσιν ὁλοκληρὴ ποὺ πρέπει, στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

Ποὺς ὅμως μπορεῖ νὰ δίνῃ ὀρθὴ λύσιν, τὴν λύσιν δηλ. ποὺ πρέπει, στὰ προβλήματα ποὺ τοῦ παρουσιάζει ἡ ζωὴ;

Χωρὶς ἄλλο ὀρθὴ λύσιν στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς δίνει:

Ιο.—Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γερὰ σῶμα, ἐξελεγμένο, (δηλ. τροχισμένο, δουλεμένο, θηλυκὸ), μυαλὸ καὶ καλὴ καρδιά, δηλ. ἔχει ἀνυψωθῇ ψυχικά καὶ ἔχει ὑποτάξῃ τὸν ἑαυτό του στὸ καλὸ,

μέσα πάντοτε στο περιθώριο τῆς ἀτομικότητος, τῆς φυσικῆς ἱκανότητος καὶ τῆς «πρώτης ἀφετηρίας».

2ο.—Ἐκεῖνος ποὺ νοιώθει τὴν ἐξάρτησί του ἀπ' τὸ ἄνωτερο ἐκεῖνο Ὅν, τὸ ὁποῖο λέγεται Θεὸς καὶ ἀγαπᾷ τὸ καλὸ, δηλ. ἐκεῖνο ποὺ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ Χριστιανικὴ ἡθική.

3ο.—Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει, ὅτι ἔχει τὴν ὑποχρέωσι νὰ θέτῃ τίς δυνάμεις του καὶ ὁλόκληρο τὸν ἑαυτό του στὴ διάθεσι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ωραίου καὶ τίς θέτει πάντοτε στὴ διάθεσι αὐτῶν, θεωρεῖ δὲ τοῦτο ὡς τὴ μόνη δυνατὴ εὐτυχία καὶ ἔχει πάντοτε γιὰ ὁδηγὸ του τὴν ἐλευθερωμένη ἀπ' τὸ κακὸ ψυχὴ του, τὴ χριστιανικὴ του ψυχὴ.

4ο.—Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἐργασία καὶ τὸ ὥραιο καὶ δημιουργεῖ, δηλ. ἐκεῖνος ποὺ κἀνει, ποὺ δὲν εἶναι στεῖρος, ἀλλὰ δημιουργεῖ καὶ ἀγαπᾷ ὅ,τι ἔχει σχέσι μὲ τὸ κανονικόν, τὸ μετρημένο καὶ τὸ ὠφέλιμο.

5ο.—Ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ συζῇ, νὰ συμβιοῖ καὶ νὰ συνεργάζεται ἀρμονικὰ μὲ τοὺς συνανθρώπους του μέσα στὴν κοινωνία, στὴν ὁποία ζῇ, ἐκεῖνος μὲ ἄλλα λόγια, ποὺ δὲν ἔρχεται σὲ σύγκρουσι μὲ τὸ περιβάλλον του καὶ γνωρίζει, ὅτι ἔχει ἄμεση ἐξάρτησι ἀπ' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει ἔξω ἀπ' αὐτό.

6ο.—Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν Πατρίδα του καὶ θυσιάζει γι' αὐτήν, ἐκεῖνος δηλ. ποὺ νοιώθει τὴν ἐξάρτησί του ἀπ' τὸν τόπο στὸν ὁποῖο ζῇ καὶ ἀναγνωρίζει, ὅτι συνεχίζει τὴ ζωὴ τῆς φυλῆς του, τοῦ ἔθνους του κλπ.

7ο.—Ἐκεῖνος ποὺ κατέχει τὰ συμπεράσματα τῶν ἐπιστημῶν, οὐ γενικῶς ἔστω γραμμὲς καὶ κατέχει ἀπ' τίς «τεχνικὰς γνώσεις», ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ ἀποβαίνει ἡ ἐργασία του δημιουργικὴ καὶ

8ο.—Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴ δύναμι νὰ μεταβάλλῃ σὲ ἀξία, νὰ ἁξιοποιῇ δηλ. κάθε γινῶσι αὐτοῦ.

**Ἑπεξηγηματικὴ ἀνάλυσις
τῆς ἐννοίας «ἱκανός».**

Ἄς ἰδοῦμε ὁμως τὶ ἀκριβῶς λέ-
νε τὰ παραπάνω.

Ἄν ἐρωτήσῃ κανένας τὸν ἑαυτό
του ἢ κάποιο γονέα, γιατί στέλλει

τὸ παιδί του στὸ σχολεῖο καὶ τὶ θέλει νὰ γίνη αὐτό, τὶ ἀνθρω-
πος δηλ. θέλει νὰ γίνη, θὰ πάρῃ χωρὶς ἄλλο τὴν ἀπάντησι
ὅτι «θέλει νὰ γίνη τὸ παιδί του ἄξιο νὰ ζήσῃ», «ἱκανὸ γιὰ
τὴ ζωὴ» καὶ «καλὸς ἀνθρώπος», γιατί μόνο ἔτσι μπορεῖ νὰ
εἶναι εὐτυχισμένο.

Καὶ πραγματικά! Ὅλοι ἐπιθυμοῦμε νὰ ἔχουμε ἄξια, ἱ-
κανὰ παιδιά! Ὅλοι θελοῦμε νὰ γίνουν τὰ παιδιά μας ἱκανὰ καὶ
χρήσιμα γιὰ τὸν ἑαυτό τους, γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὴν κοινωνία, μέσα
στὴν ὁποία ζοῦμε καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα μας!

Νὰ γίνουν ἄξια, γιατί ἔτσι θὰ εἶναι εὐτυχισμένα, ἔτσι
δὲ θὰ φύγουν ἀπ' τὸν ὀρθὸ δρόμο τῆς ζωῆς καὶ ἔτσι μόνο
θὰ ζήσουν καλὰ, γιατί θὰ μποροῦν νὰ νικήσουν τὰ ἐμπόδια,
ποὺ θὰ συναντήσουν στὴ ζωὴ τους.

«Ἀξία» λοιπόν, «καλὰ» καὶ «χρήσιμα» πρέπει νὰ γί-
νουν τὰ παιδιά μας, γιατί ἔτσι μποροῦν νὰ εἶναι εὐτυχισμένα.

Ἀξίος ὁμως, καλὸς καὶ χρήσιμος δὲ μπορεῖ νὰ γίνη
κανένας μὲ λόγια, ὅπως ὅλοι ὡς τώρα πιστεύαμε, οὔτε μὲ τίς
νεκρὲς γνώσεις!

Πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα ὁ «ἱκανός» νὰ εἶναι γερός καὶ
στὸ κορμί καὶ στὸ μυαλό. Νὰ ὑπάρχῃ δηλαδὴ ἀρμονικὴ σχέ-
σις καὶ ἰσορροπία μεταξὺ κορμιοῦ καὶ μυαλοῦ καὶ νὰ ἔχουν
ἐξελιχθῇ αὐτά, κορμί καὶ μυαλό, μέχρις ἐκεῖ, ποὺ ἐπιτρέπει
καὶ ὀρρίζει ἡ φύσις τοῦ καθένα μὲ τὸ ἰδιαίτερο χρῶμα τῆς φυ-
λῆς του, τοῦ φύλου του καὶ τοῦ τόπου του, μὲ τὸ ὁποῖο εὐρίσκε-
ται χωρὶς ἄλλο σὲ ὀργανικὴ ἐξόρτησι.

Αὐτὸ τὸ πρῶγμα, ἡ ὑγεία δηλ. τοῦ σώματος καὶ τοῦ
πνεύματος καὶ ἡ κανονικὴ ἐξέλιξις αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴ βασικὴ

προϋπόθεσι για κάθε άλλη προσπάθεια.

Χωρίς την προϋπόθεσι αυτή τίποτε δὲν πρέπει καὶ τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ γίνη, γιατί αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴ βάσι τῆς ζωῆς.

Γιαυτὸ τὸ λόγο καὶ ἡ ἀγωγὴ πρέπει νὰ ρίχνη ὅλο τὸ βάρος τῆς προσπάθειάς της στὴν υγεία καὶ τὴν ἐξέλιξι τοῦ νοῦ καὶ τοῦ κορμιοῦ.

Γιὰ νὰ εἶναι ὅμως κανένας ικανὸς καὶ χρήσιμος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ πρὸ παντὸς γιὰ νὰ εἶναι εὐτυχισμένοι, δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ **ἔχῃ γερὸ κορμὶ καὶ δουλεμένο μυαλὸ.**

Γερὰ κορμιὰ καὶ δυνατὰ μυαλὰ ἔχομε πολλὰ καὶ σήμερα, ἀλλὰ οὔτε αὐτοὶ ποὺ τὰ ἔχουν εἶναι εὐτυχισμένοι, οὔτε ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ὠφελοῦμεθα ἀπ' αὐτά.

Ἡ εὐτυχία, ὅπως εἶπαμε, **πηγάζει μόνο ἀπὸ μιὰ ψυχικὴ γαλήνη**, πηγάζει ἀπ' τὴν ἀντίληψι, ὅτι σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ καλοῦ, **πηγάζει ἀπ' τὴν ΑΓΑΠΗ**, τὴ δύναμι αὐτῇ, ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὰ μεγάλα καὶ ὕψηλά ἔργα, τὴ δύναμι, ποὺ ὑποτάσσει τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, ἐξοστρακίζει τὸ κακὸ καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο «**ἄνθρωπο**».

Γιαυτὸ πρέπει τὸ γερὸ κορμὶ καὶ τὸ δουλεμένο μυαλὸ νὰ εἶναι στὴ διάθεσι τοῦ καλοῦ καὶ νὰ ἔχουν **γιὰ ὁδηγὸ τὴν καρδιά**, στὴν ὁποία ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστήριξε τὸν κόσμον!!

Πρέπει μὲ μιὰ κουβέντα νὰ εἶναι ὅργανα καὶ μέσα τῆς ἀλήθειας, τοῦ καλοῦ καὶ πάσης ἀρετῆς! Ἄν δὲν εἶναι τέτοια, θὰ κάμουν ζημιὰ στὴ ζωὴ καὶ θὰ φέρουν καὶ στὸ ἄτομο καὶ στὴν κοινωνία, μέσα στὴν ὁποία ζῇ αὐτὸ, δυστυχία.

Γιὰ νὰ εἶναι ὅμως τέτοια αὐτὰ πρέπει νὰ νοιώθῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐξάρτησί του ἀπ' τὸ ἀνώτερο ἐκείνο Ὅν, ποὺ λέγεται Θεός. Νὰ νοιώθῃ τὴν μηδαμινότητά του μέσα στὸ ἄπειρο

τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, νὰ πιστεῦν στὸ Θεὸ ὡς δύναμι τοῦ καλοῦ καὶ νὰ θεωρῇ ὡς ὑπέρτατο σκοπὸ τῆς ζωῆς τοῦ τὴν ἐξυπηρέτησι τῶν σκοπῶν Του.

Νὰ μὴ πιστεῦν δηλαδὴ στὸν ἑαυτό του ὡς δύναμι καὶ κέντρο τῆς ζωῆς, νὰ εἶναι ταπεινός, νὰ μὴ ἔχῃ ἐγωϊσμό καὶ νὰ θεωρῇ ὡς εὐτυχία τὴν ἐξυπηρέτησι τοῦ καλοῦ.

Τότε, χωρὶς ἄλλο, θὰ εἶναι αὐτὸς εὐτυχὴς καὶ οἱ δυνάμεις τοῦ χρήσιμες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ἔχι πηγὴ κακῶν καὶ δυστυχίας, ὅπως συμβαίνει σήμερα πού, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ὑπέταξε τὴν ὕλη σὲ ὑπέρτατο βαθμὸ, τὴν χρησιμοποιοῖ γιὰ τὴν ἐξόντωσι τῶν ὁμοίων του καὶ τὴν καταστροφὴ του.

Ἀκόμα θὰ εἶναι εὐεργετικὴ καὶ ἔχι κακοποιὸς δυνάμεις, **ὅταν ἀγαπᾷ τὴν ἐργασία καὶ τὸ καλὸ, γιὰτὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασία κάνει τὸν ἄνθρωπο ἱκανὸ νὰ δημιουργῇ καὶ τοῦ παρέχει τὰ μέσα τῆς ζωῆς, ἡ δὲ ἀγάπη πρὸς τὸ ὠραῖο τὸν ἐξυψώνει καὶ τὸν ὁδηγεῖ πρὸς τὴ ζωὴ τοῦ μέτρου, τοῦ κανονικοῦ καὶ τοῦ ὁρθοῦ!**

Μαζὶ μὲ τὰ παραπάνω γιὰ νὰ εἶναι κανένας ἱκανὸς καὶ χρήσιμος, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὸν **ἀπαραίτητο ὀπλισμὸ ἀπὸ γνώσεις τεχνικὰς καὶ θεωρητικὰς**, νὰ γνωρίζῃ μὲ ἄλλα λόγια σὲ γενικὰς γραμμὰς, τὰ συμπεράσματα τῶν ἐπιστημῶν καὶ νὰ ἔχῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐφόδια, πού θὰ τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ ἀποβαίνῃ χρήσιμος.

Τέλος μαζὶ μὲ τὰ παραπάνω πρέπει νὰ **ἀγαπᾷ τὸν τόπο του, νὰ ἀγαπᾷ τὴν Πατρίδα του καὶ νὰ θυσιάζεται γι' αὐτή, γιὰτὶ ἡ ἀγάπη αὕτη θὰ τὸν θερμαίνει καὶ θὰ τὸν ὁδηγῇ στὰ μεγάλα ἔργα.**

Ὅταν κανένας ἔχῃ αὐτὰ πού εἶπαμε, δηλαδὴ γερὸ κορμὶ καὶ δουλεμένο μυαλό. Ὅταν ἀγαπᾷ τὸ καλὸ καὶ πιστεῦν, ὅτι ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο ἐκεῖνο Ὅν, τὸ ὅποσον λέγεται Θεός.

Όταν θέτη τις δυνάμεις του στη διάθεσι τοῦ καλοῦ, ἀγαπᾷ τὴν ἐργασία, τὸ ὥραϊο καὶ τὴν Πατρίδα του, τότε **μπορεῖ νὰ συμβοῖ καὶ νὰ συνεργάζεται ἁρμονικὰ μέσα στὴν κοινωνία στὴν ὁποία ζῇ, χωρὶς νὰ ἔρχεται σὲ σύγκρουσι, γιατί εἶναι ἡθικός, τίμιος, ὠφέλιμος καὶ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησι τοῦ συνανθρώπου του καὶ τότε ζῇ καλὰ καὶ εἶναι εὐτυχής!**

Ὡστε ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ ἔχη γιὰ σκοπὸ τοῦτο τὸ συγκεκριμένο:

10.—Νὰ βοηθήσῃ τὴν καλλιέργεια καὶ ἐξέλιξι τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος τῶν παιδιῶν, ὅσο ἡ φύσις τῶν ἐπιτρέπει, **πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν καλὴ τροφή, τὴν κανονικὴν κίνησι καὶ τὴν ἀδιδάκοπη, ἀλλὰ ὀρθῶς ὠθηθῇ πρὸς σκέψι καὶ αὐτενέργεια.**

20.—Νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἀγάπην, τὸ δέος, τὸ θαυμασμὸ καὶ τὸ φόβο πρὸς τὸ Θεό, ὡς δύναμι τοῦ καλοῦ. Νὰ κάμῃ δηλαδὴ τὸ παιδί ὑπηρετὴ καὶ ἐργάτη τοῦ καλοῦ καὶ τέλειο χριστιανό, **πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν γνῶσι τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀπέραντου μεγαλείου Του, μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν αἰσθημάτων ἐκείνων, πού ὑποτάσσουν τὸν ἄνθρωπο στὴ δύναμι τοῦ καλοῦ, τὸν κάνουν νὰ νοιώθῃ τὴν ἐξάρτησί του ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ τὸν ὀδηγοῦν νὰ θεωρῇ γιὰ ὑπέριστατὴ εὐτυχία καὶ σκοπὸ τῆς ζωῆς του τὴν ἐξυπηρέτησι τοῦ ἀγαθοῦ.**

30.—Νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν σὲ μεγάλο βαθμό, ὥστε νὰ ἀποβῇ αὐτὴ πηγὴ τῆς ΑΓΑΠΗΣ, τῆς ΑΡΕΤΗΣ καὶ τῆς ΚΑΛΩΣΓΙΝΗΣ καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώνη ἀπ' τὶς ἀδυναμίας ἐκεῖνες, πού υποβιβάζουν τὸν ἄνθρωπο στὴν κατὰστασι τοῦ κτήνους.

4ο.—Νὰ κάμῃ τὸ παιδὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὴν ἐργασία καὶ τὸ ὄρκειο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸ νὰ συνηθίσῃ αὐτὸ νὰ ἐργάζεται συστηματικῶς καὶ νὰ κάνῃ πάντοτε κατὶ χρῆσιμο, κατὶ τέλει καὶ καθαρό καὶ ὄχι νὰ ἐργάζεται ἀσκόπως ἢ νὰ λογοκοπῇ.

5ο.—Νὰ κάμῃ τὸ παιδὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὴν Πατρίδα του καὶ νὰ θυσιάζεται γι' αὐτήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται, **ὅταν αὐτὸ ἐννοήσῃ καὶ γνωρίσῃ τὴν ὁφείλει σ' αὐτήν**, ὅτι αὐτὴ φροντίζει γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ **ὅταν τὴ γνωρίσῃ, δεδομένου, ὅτι ἀγαπᾷ κανέναν, ὅταν γνωρίζῃ κάποιον καλῶς.**

6ο.—Νὰ βοηθῇ τὸ παιδὶ νὰ λύσῃ ὀρθῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὁποῖο θὰ ἀκολουθήσῃ, τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων μὲ τὸ ἕτερο φύλο καὶ τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τοῦ μὲ τὸν πλησίον του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται, ὅταν **ἐκανοποιῇται ἡ ἀτομικότης ἐνὸς ἐκάστου**, ὅταν ὁδηγηθῇ νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἐπάγγελμα ἐκεῖνο ποὺ ταιριάζει σ' αὐτὸ καὶ ὅταν ἀποκτήσῃ ὅσες γνώσεις χρειάζονται γιὰ νὰ δημιουργῇ, ὅταν διαφωτισθῇ περὶ τοῦ ρόλου τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκανοποιήσεως τῶν σεξουαλικῶν τοῦ ἀναγκῶν καὶ τέλος, ὅταν γνωρίσῃ, ὅτι ἡ ζωὴ του ἐξαρτᾶται ἀπ' τὸν πλησίον του καὶ μόνο ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ συνανθρώπου του φέρει τὴν ὑπέρτατη εὐτυχία, τὴν εὐτυχία ποὺ κάθε ἄνθρωπος ποθεῖ.

7ο.—Νὰ ὁδηγήσῃ τὸ παιδὶ στὸν τρόπο τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν γνώσεων τοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται, **ὅταν ἀρῇσουμε τὰ λόγια στὸ σχολεῖο καὶ διδάσκουμε μὲ ἔργα καὶ ὅταν διδάσκουμε γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ὄχι γιὰ τὸ πρόγραμμα!**

8ο.—Νὰ γνωρίσῃ τὸ παιδὶ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν, τὰ Ἑλληνικὰ ἔθνη καὶ ἔθνος, τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ὅλο τὸ Ἑλληνικὸ παρελθόν, νὰ πολυμήσῃ τα ἐλαττώματα τῆς φυλῆς μας καὶ νὰ καλλιεργῇ τὴν ἀρετὴν μας, πρὸ παντὸς δὲ νὰ **καλλιεργῇ**

τὸ ἀθάνατο «ἐλληνικὸ φιλότιμο».

9ο.—Νὰ διδάξῃ στὸ παιδί τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας, πᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸ νὰ διδάξῃ συγκεκριμένα τι πρέπει νὰ κάμῃ τὴν κάθε φορὰ καὶ πῶς νὰ τὸ κάμῃ, πῶς νὰ **χρησιμοποιῇ** τὶς **πηγές** γνώσεως καὶ ποιά εἶναι τὰ στοιχεῖα ποὺ συνιστοῦν **μιά** **ὀλοκληρωμένη** **ἐργασία** σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς καὶ στὶς προσπάθειες τῆς μορφώσεως.

10ο.—Νὰ δώσῃ στὸ παιδί ἕλες τὶς τεχνικὲς γνώσεις, τὴν πείρα τῆς ζωῆς καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν σὲ στοιχεῖα, ἀλλὰ προπαντὸς νὰ τοῦ δώσῃ ὅσες γνώσεις ἔχουν σχέσηι μὲ τὴ ζωὴ του καὶ τὴ ζωὴ τοῦ περιβάλλοντός του. Καὶ

11ο.—Νὰ διδάξῃ στὸ παιδί τὸν τρόπο τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μέσων τοῦ πολιτισμοῦ γιὰ τὴν ἐργασία καὶ τὴ ζωὴ αὐτοῦ καὶ νὰ διδάξῃ τὴν ἀξία τους.

Αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἀντίληψί μας ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς καὶ αὐτὸς μόνον μπορεῖ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο «**ἄνθρωπο**», ἱκανό, χρήσιμο καὶ εὐτυχισμένο.

Αὐτὸν τὸν καθαρὸ, τὸν ἀπλό, τὸν εὐκολονόητο, τὸν συγκεκριμένο, τὸν κατορθωτὸ σκοπὸ πρέπει νὰ κατέχῃ ὁ διδάσκαλος καλὰ, νὰ τὸν βλέπῃ μπροστά του κάθε στιγμή καὶ κάθε τι τὸ ὁποῖο ἐπιχειρεῖ στὸ σχολεῖο ἢ ἔξω ἀπ' αὐτό, νὰ τὸ προσχρμόζῃ σὲ μιὰ ἀπ' τὶς ἐπιδιώξεις του.

Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ κάμουν καὶ οἱ γονεῖς καὶ κάθε ἄνθρωπος καὶ κάθε κοινωνικὸς ὀργανισμός, γιατί ἔτσι μόνον μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ συντονισμὸς καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ συνεργασία σχολείου, οἰκογενείας καὶ κοινωνίας καὶ μόνον ἔτσι μπορεῖ τὸ θεῖο αὐτὸ ἔργο, τὸ ὁποῖο λέγεται ΑΓΩΓΗ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπο «**ἄνθρωπο**», ἱκανό καὶ «**εὐτυχισμένο**»!

Β'. ΕΠΙΣΗΜΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ-ΥΛΗ

**Ἀνάγκη καθορισμοῦ τῆς
διδασκίας ὕλης.**

Ὅσο ὅμως τέλειος, ὅσο κα-
θαρὸς καὶ ὀρθὸς καὶ ὅσο φυσικὸς καὶ
ἂν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς καὶ
ὅσο ἂν, χάρις στὴν κατανόησί του,

δουλεύουν ὅλοι μὲ τὸν ἴδιον τρόπο γιὰ τὴν ἐπιτυχία του, πάλι δὲ
θὰ ἐπιτύχουμε τίποτε, ἂν δὲ βροῦμε *τι ἀκριβῶς ἐπιβάλλεται νὰ
κάμῃ τὸ σχολεῖο καὶ ποιά ὕλη πρέπει νὰ προσφέρει* στοὺς τροφί-
μους του, *γιὰ νὰ ἐξελεχθοῦν αὐτοὶ πνευματικὰ καὶ σωματικὰ, ὅ-
σο ἡ ἀτομικότης τους, ἡ φυλὴ, τὸ φύλο καὶ ὁ τόπος ἐπιτρέπουν,
νὰ καταπολεμήσουν τὰ ἐλαττώματά τους, νὰ ἀποκτήσουν τὶς γνώ-
σεις τὶς ὁποῖες ἡ ζωὴ ἀπαιτεῖ καὶ νὰ δαμάσουν τὸν ἑαυτό τους
γιὰ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος «ἄνθρωπος».*

Ναί! Τίποτε δὲ θὰ ἐπιτύχῃ τὸ σχολεῖο καὶ γενικὰ ἡ ἀ-
γωγή, ἂν δὲ δώσουν στὸν κάθε ἄνθρωπο *ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ὁ-
ποῖο ταιριάζει στὴν ἀτομικότητά του, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο τὸ φυσικὸ
καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνέχεται καὶ ἐκεῖνο
τὸ ὁποῖο ὁ τόπος καὶ ἡ φυλὴ καὶ τὸ φύλο χρειάζεται.*

Ἀλλὰ ἄς γίνω σαφέστερος:

Εἴπαμε παραπάνω καὶ ὅλοι σήμερα παραδέχονται, ὅτι ἡ
ἀγωγή, *γιὰ νὰ εἶναι ὀρθὴ ἀγωγή, πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τῆς
πρῶτα τὶς ἐσωτερικὲς ιδιότητες καὶ δυνατότητες τοῦ κάθε παιδιοῦ,
δεύτερο τὴν «οἰκογενειακὴ ἀφειρηγία» αὐτοῦ καὶ τρίτο τὶς ἀπαιτή-
σεις τοῦ περιβάλλοντός του, τὸ ὁποῖο εἶναι διάφορο κατὰ τόπο καὶ*

χρόνο καὶ κατὰ λαὸ καὶ πολιτιστικὴ περίοδο.¹

Ἐπειτα εἶπαμε ὅτι πρέπει ἡ ἀγωγή, χωρὶς νὰ καταστρέφῃ τὴν ἀτομικότητα, νὰ συμβάλλῃ καὶ νὰ βοηθῇ στὸ νὰ πλησιάσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι στὸν ἰδανικὸ τύπο τῆς φυλῆς καὶ τοῦ τόπου καὶ στὸν πανανθρώπινον τοιοῦτο, ἂν εἶναι δυνατόν καὶ τέλος ὅτι πρέπει, νὰ ὀπλιξῇ αὐτὴ τὸν καθένα μὲ δύναμι ψυχικὴ καὶ γνώσεις χρήσιμες γιὰ τὴ ζωὴ, τὴ δική του καὶ τῶν ἄλλων.

Πῶς θὰ μπορέσῃ νὰ γίνῃ αὐτό, *δταν δὲν ὑπάρχῃ καμμιὰ ὀργανικὴ ἐνότης μεταξὺ τῆς ὕλης τὴν ὅποια δίνουμε στὸ παιδί καὶ τῆς ζωῆς καὶ ὅταν ἄλλα χρειάζεται ἓνας ἄνθρωπος ἢ μιὰ κοινωνία γιὰ νὰ νικήσῃ τὶς ἀδυναμίες τῆς καὶ νὰ βοηθηθῇ στὴ ζωὴ καὶ ἄλλα δίνει σ' αὐτὸν τὸ σχολεῖο;*

Καὶ γιὰ νὰ γίνω ἀκόμα σαφέστερος.

Τὸ παιδί καὶ γενικὰ ὁ ἄνθρωπος, μοιάζει σὰν ἓνα ἀσθενῆ, ὁ ὅποιος ἔχει μέσα του ὅλη τὴ δυνατότητα καὶ ἐξω ὅλα τὰ μέσα, ὅλα δηλ. τὰ φάρμακα, γιὰ νὰ γίνῃ καλά, ἀλλὰ δὲ γνωρίζει οὔτε τι πρέπει νὰ κάμῃ, οὔτε ποῖο φάρμακο νὰ πάρῃ, γιὰτὶ δὲ γνωρίζει ἀπὸ ποιά ἀρρώστια πάσχει καὶ τι θέλει ἢ ἀπὸ τι ἔχει ἀνάγκη ὁ ὀργανισμὸς του. Ἔτσι κατ' ἀνάγκην παραπαίει αὐτός, βασανίζεται, ἐνεργεῖ καὶ λαμβάνει φάρμακα στὴν τύχη, αὐθαίρετα ἢ καὶ ὑποθετικὰ γιὰ τὴν ἀρρώστια του!

Τὸ ἴδιο κάνει ἀπάνω κάτω καὶ τὸ σχολεῖο, ἡ ἀγωγή δηλ. στὴν Πατρίδα μας, ὡς τώρα τοῦλάχιστο.

Ἀναλαμβάνει αὐτὴ νὰ κάμῃ τὰ Ἑλληνόπουλα, τὰ παιδιά μας δηλαδή, ἀνθρώπους μὲ καρδιὰ χριστιανικὴ, μὲ μυ-

1) Παιδαγωγικὴ Διδακτικὴ. Ζωὴ τῶν λαῶν Ν. Καραχρίστου σελ. 83.

αλὸ γερὸ, μὲ ὑγεία καὶ μὲ γνώσεις χρήσιμες, μὲ ἓνα λόγο νὰ τὰ κάμῃ εὐτυχισμένα, ἀλλὰ δὲ λογαριάζει οὔτε ἀπὸ τί ἔχουν ἀνάγκη αὐτά, τὶ σηκώνουν δηλ. σὰν Ἑλληνόπουλα καὶ σὰν ἄτομα, οὔτε ποιοὺ χρειάζεται γιὰ τὴ ζωὴ τους γενικώτερα.

Γιαυτό, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν «πραγματικότητα» ὅπως θὰ λέγαμε, δίνει γνώσεις καὶ προβαίνει σ' ἐνέργειες ἐντελῶς αὐθαίρετες καὶ ξένες πρὸς τὸ παιδί, πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τὸ Ἑλληνόπουλο.

Λοιπὸν, ὅπως ὁ ἄρρωστος γιὰ νὰ γίνῃ καλὰ πρέπει ὁ γιατρὸς νὰ «διαγνώσῃ» πρῶτα τὴν ἀσθένειά του, ἔτσι καὶ ἡ ἀγωγή, πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐπίδρασί της, πρέπει νὰ κάμῃ τὴ «διάγνωσί της», γιὰ νὰ βρῇ τί ἀκριβῶς χρειάζεται τὸ παιδί καὶ ποιὲς γνώσεις, ἐνέργειες καὶ ἐπιδιώξεις εἶναι ἀνάλογες μὲ κείνο ποὺ θέλει αὐτό, σὰν ἄτομο καὶ σὰν μέλος μιᾶς κοινωνίας καὶ μιᾶς φυλῆς, ἢ ὅποια εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη μὲ τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνον στὸν ὁποῖο ζῇ.

Νὰ λοιπὸν γιὰτὶ δὲ μπορεῖ μόνο ἓνας ὁρθός, καθαρὸς καὶ τέλειος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα καὶ νὰ λύσῃ «τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς δημιουργίας ἀνθρώπων ἱκανῶν καὶ εὐτυχισμένων»!

Τὸ ἀσυγχρόνιστο τοῦ Ἐπισήμου Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος καὶ ἡ ἔλλειψις σοβαρᾶς μελέτης του.

Ὡς τώρα καὶ τὸ πρόβλημα αὐτό, στὸν τόπο μας τοὐλάχιστο, ἔμεινε ἄλυτο.

Καμμιά ἐπίσημη καὶ σοβαρὴ προσπάθεια γιὰ τὴν κατανόησί του καὶ λίγες μόνο προσπάθειες ἔγιναν γιὰ

τὴ βελτίωσί του, ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ τεράστιες προσπάθειες, οἱ ὁποῖες κατεβλήθησαν στοὺς ἄλλους τομεῖς.

Βέβαια οἱ ἀρμόδιοι καὶ οἱ ἐπίσημοι ταράσσονται κάποτε κάποτε ἀπ' τὶς ἐκκλήσεις τῶν δασκάλων μας, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησαν, ὡς τώρα τοὐλάχιστο νὰ κάμουν κάτι σοβαρό.

Ἔτσι τὰ σχολεῖα μας, ἀφ' οὗ πέρασαν ἀπ' τὴν

ὀκτώηχο καὶ τὸν ἀπόστολο τοῦ κρυφοῦ σχολείου καὶ ἀργότερα τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τοῦ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας, κατέληξαν στὸ σημερινὸ ἐπίσημο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα (Ε.Α.Π.) τοῦ 19ου αἰ-
ῶνα, τὸ ὁποῖο ἀντέγραψαν οἱ ἀρμόδιοι τὸ 1913 ἀπ' ἓνα Γερμα-
νικὸ καὶ τὸ κρατοῦν ἀκόμα.

Ἄλλαξε ὁ κόσμος ὅλος στὸ μεταξύ. Ἡ παιδαγωγικὴ ἐ-
φθάσε σὲ δυσθεώρητα ὕψη καὶ διακηρύττει, ὅτι ἔργο τῆς ἀγω-
γῆς δὲν εἶναι νὰ «δογματίζῃ» ὅπως ἔκαμε μέχρι τινὸς, οὔτε νὰ κα-
ταγίνεσθαι μὲ τὴν «ἐφεύρεσι σκοπῶν», ἀλλὰ νὰ ἀνευρείσκῃ τοὺς σκο-
ποὺς οἱ ὁποῖοι ὑπάρχουν σήμερα καὶ ζοῦν μέσα στὸν πολιτισμὸ
τῆς κάθε κοινωνίας¹ καὶ νὰ ἐξελίσῃ ἀπ' τὸ κάθε παιδὶ ἐκεῖνο ποὺ
ὑπάρχει καὶ εἶναι δυνατὸ καὶ ὅχι τὸ ἀνύπαρκτο, ἀλλὰ τὸ Ε.Α.Π.
παραμένει πάντα τὸ ἴδιο.

* *
*

**Τὰ ἐλαττώματα τοῦ Ἐπισ.
Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος**

Ἄς ἰδοῦμε ὅμως κάπως ἀναλυ-
τικώτερα πῶς ἔχει τὸ ζήτημα.

Τὸ σημερινὸ Ε.Α.Π., τὸ ὁποῖο
ἔχομε γιὰ τὸ σχολεῖα μας εἶναι σοφό!

Περιλαμβάνει αὐτὸ ὅ,τι καλὸ μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανέ-
νας καὶ εἶναι γιὰ τὴν ἐποχὴ τὴν ὁποία ἔγινε αὐτό, ὅ,τι ἀκριβῶς πί-
στευε ἡ Παιδαγωγικὴ Ἐπιστήμη.

Δὲν εἶναι αὐτὸ καθόλου πτωχὸ καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ κα-
νένας, ὅταν ἀφομοιώσῃ τὴν ὕλη του, σοφός!

Δὲ λογαριάζει ὅμως αὐτὸ οὔτε τις ἀνάγκες τῶν ἀτόμων, οὔ-
τε τις ἀνάγκες τῆς φυλῆς μας, οὔτε τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα
μὲ τὴν τωρινή, τὴν παρούσα καὶ τὴ ζωσα Ἑθνικὴ ζωή.

Ἔτσι ἐνῶ π.χ. ὁ Ἑλλήν εἶναι ἐγωϊστῆς, αὐτὸ ὅχι μόνο

1) Ν. Καραχρίστου Παιδαγωγικὴ Διδακτικὴ σελ. 34.

δὲν κάνει τίποτα γιὰ τὴν καταπολέμησι τοῦ ὀλέθριου αὐτοῦ ἑλαττώματος, ἀλλὰ καὶ προσφέρει στὸ παιδὶ ὕλη, ποὺ θερμεύει τὸν ἐγωϊσμό του. Ἐπειτα *φιλόπρωτος* εἶναι ὁ *κάθε Ἕλληνας, ἐπιπόλαιος, πολιτικάντης, ἀψίκορος, τεμπέλης καὶ μὲ ἐπαναστατικὴ διάθεσι*, ὅταν δὲν κυβερνᾷ αὐτός, τὸ Ε. Α. Π. δὲν παρέχει ὕλη ποὺ μπορεῖ νὰ μειώσῃ τὰ ἐλαττώματα αὐτά, οὐδὲ προβλέπει κάτι ἄλλο γιὰ τὴν καταπολέμησίν τους.

Ἐπίσης ἐνῶ ὁ Ἕλληνας ἀγνοεῖ στοιχειώδη πράγματα ἀπ' τὸ ἄμεσο περιβάλλον του, τὸ πρόγραμμα ἐπιμένει νὰ τὸν κάμῃ κάτοικο τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ προσφέρει σ' αὐτὸν γνώσεις *τελείως ξένες καὶ ἄχρηστες* γιὰ τὴ ζωὴ του.

Δὲ θέλω νὰ πῶ ἐδῶ, ὅτι δὲ χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ κανένας κάτι γιὰ τὸν λέοντα, τὴν θάλασσα, τὸν κροκόδειλο καὶ γενικὰ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν θεομῶν χωρῶν, ἀλλὰ *πρῶτα εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ τὸ ἄμεσο φυσικὸ περιβάλλον του, τὸ Ἑλληνικὸ περιβάλλον του*, στὸ ὁποῖο θὰ ζήσῃ καὶ ζῇ καὶ ἔπειτα νὰ μάθῃ γιὰ τὴ διακεκαυμένη ζώνη καὶ τὸν παραπέρα κόσμον.

Ἀκόμα τὸ Ε. Α. Π. τῶν σχολείων μας προσπαθεῖ νὰ κάμῃ παντογνώστη τὸν Ἕλληνα, ἀλλὰ γεωργὸς θὰ ζήσῃ αὐτός, κτηνοτρόφος θὰ γίνῃ, ὅ,τι καὶ ἂν γίνῃ, οὔτε κἂν καταδέχεται νὰ κάμῃ κουβέντα γιὰ τίς δουλειές αὐτές, σὰν νὰ *θέλῃ νὰ νεκρώσῃ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, σὰν νὰ θέλῃ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν εἶναι ἄξια προσοχῆς αὐτὰ τὰ πράγματα* μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται οἱ Ἕλληνες καὶ ἃς πρόκειται νὰ ζήσουν μὲ αὐτά καὶ ἃς ἀποτελοῦν αὐτὰ τὸ κέντρο τῆς ζωῆς γιὰ τίς περισσότερες περιφέρειες.

Ἐπιμένει ἐπίσης τὸ Ε. Α. Π. νὰ διδαχθῇ ἡ κίνησις τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν ἐνδυμασιῶν καὶ γενικὰ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ὑγιεινὴ διαβίωσιν!!

Νὰ τὶ ἀντίκρουσα σχετικὰ μὲ μίαν μέραν τοῦ 8)βρίου τοῦ 1938

στην Τσαπουρνιά Χασίων της περιφερείας Ἐλασσόνος, ἡ δ-
ποία εὑρίσκεται σιμὰ στὸν Σαραντάπορο.

* * *

*Τι ἀκριβῶς συμβαίνει στὰ
σχολεῖα μας μὲ τὴν ὕλη τοῦ
Ε.Α.Π. καὶ τοὺς δασκάλους.*

Ἕνας δάσκαλος νέος, χωρὶς
πεῖρα καὶ ἀπ' ἐκείνους, ποὺ πιστεύ-
ουν ὅτι τὸ Ε.Α.Π. ἀποτελεῖ σκοπὸ γιὰ
τὸ σχολεῖο, στεκόταν στὸ μέσο τῆς
μοναδικῆς αἰθούσης τοῦ διδακτηρίου του καὶ γύρω του βρι-
σκόταν καμμιὰ δεκαπενταριά παιδιὰ.

Ἀναμαλιασμένος καὶ κατακόκκινος ὁ δάσκαλος, ἔδει-
χνε στὸν πίνακα ἓνα σχῆμα, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε, ἴδρωνε καὶ
ξείδρωνε καὶ προσπαθοῦσε νὰ δείξῃ στὰ παιδιὰ πῶς γίνεται
τὸ θαῦμα τῆς κινήσεως τῆς γῆς γύρω ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ πῶς
ἀπ' τὴν κίνησι αὐτὴ προκύπτει ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα, οἱ τέσ-
σερες ἐποχὲς καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὰ παιδιὰ, τοσπανόπουλα τὰ περισσότερα, μόλις εἶχαν
γυρίσει ἀπ' τὰ μαντριά τους, σιὰ ὅποια εἶχαν πάει «νυχτού-
λα» ψωμί γιὰ τὸν πατέρα τους, ἀγουροξυπνημένα, ἄνιφτα, ξυ-
πόλυτα, μὲ κάτι κοντοσέγγουνα καταλεριασμένα καὶ τὰ μαλλιά
ὡς τὸ πηγούνι, γιατί στὴν περιφέρεια αὐτὴ κρατοῦν μεγάλα
τὰ μαλλιά, γιὰ «νταλίκι», ξένα τελείως ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὸν
ὅποιο ὁ δάσκαλος μιλοῦσε καὶ ἄωρα γιὰ νὰ θεωροῦν ὡς ἀνάγκη
τὴν κατανόησι τῆς ὕλης γιὰ τὴν ὁποία τὸ Ε. Α. Π. προέβλεπε,
πρᾶγμα, ποὺ πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὴ βᾶσι κάθε ἐργασίας στὸ
σχολεῖο, ξύναν κάθε τόσο τὴ μύτη τους, ἔτριβαν τὰ μάτια
τους, παραμέριζαν ἀπ' τὸ πρόσωπό τους τὰ ἄγρια μαλλιά τους
καὶ κάποτε κάποτε ἔξυναν καὶ τὴν μασχάλη τους, γιατί οἱ ψεῖ-
ρες ἦταν γιαντὰ καὶ τὴν οἰκογένειά τους τὸ πιὸ συνηθισμένο
καὶ φυσικὸ πρᾶγμα!

Παρακολούθησα τὴν κατάστασι αὐτὴ ὥρα πολλή, γιὰ νὰ ἰδῶ τί μποροῦσε νὰ γίνη καὶ τί ἦταν ἐκεῖνο, ποὺ κρατοῦσε τόσο πολὺ μακριὰ τὰ παιδιὰ ἀπ' τὸ δάσκαλο, ἀλλὰ σὰν εἶδα πόση ἀδικία γινόταν τὴν ὥρα ἐκείνη εἰς βύρος τῶν ἀθῶνων ἐκείνων παιδιῶν καὶ πόσο ἔλειπε ἡ ὀργανικὴ ἐνότηता τόσο μεταξὺ τοῦ σχολείου καὶ τῶν παιδιῶν ὅσο καὶ μεταξὺ τοῦ τόπου καὶ τῆς ὕλης, δὲ βάσταξα καὶ εἶπα στὸ δάσκαλο.

—«Πῶς τὸ σηκώνει ἡ ψυχὴ σου αὐτὸ δάσκαλε;

Δὲ βλέπεις, ὅτι τὰ παιδιὰ δὲ μποροῦν νὰ σὲ παρακολουθήσουν καὶ ὅτι εἶναι τελείως ξένα πρὸς αὐτὰ ποὺ τοὺς λές;

Δὲ βλέπεις, ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ ψυχικὸς κόσμος τῶν παιδιῶν σου καὶ ἄλλοῦ ὁδηγοῦν τὰ διαφέροντά τους;

Δὲν καταλαβαίνει, ὅτι τόσο ἀπ' τὴν κατάστασι τῶν ἐμφύτων καὶ ἀρχικῶν ἱκανοτήτων αὐτῶν, βουλευτικῶν, συναισθηματικῶν καὶ ἀντιληπτικῶν, ὅσον καὶ ἡ «οἰκογενειακὴ ἀφετηρία καὶ ὁ βαθμὸς καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐξελέξεως τοῦ χωριοῦ, δὲν παρέχουν στοιχεῖα ὠριμότητος γιὰ τὸ μάθημα τὸ ὁποῖο κάνει;

Δὲν μπορεῖ, κύριε δάσκαλε, εἶπα, οὔτε πρέπει νὰ διδάσκησιν πράγματα ποὺ δὲν ἔχουν καμμιά σχέσι μὲ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ, μὲ τίς ἀνάγκες του καὶ μὲ τὸν γύρω κόσμον!

Γιαυτὸ κύριε δάσκαλε, ἀντὶ νὰ ὁμιλῇς γιὰ τὴν κίνησι τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιο, ἔπρεπε νὰ τοὺς πῆς, γιατί πρέπει νὰ κόβουν τὰ μαλλιά τους, γιατί πρέπει νὰ ἔχουν καθαρά τὰ χέρια τους, τὰ πόδια τους καὶ τὸ κορμί τους, γιατί ἡ φεῖρα εἶναι σημεῖο κατώτερου πολιτισμοῦ καί, ἀφοῦ τοὺς μάθαινες πῶς νὰ ζοῦν καὶ πῶς νὰ μοιάζουν σὰν ἄνθρωποι καὶ ὄχι σὰν ἄγριοι, ὅπως εἶναι τώρα, νὰ τοὺς μιλήσης πῶς μποροῦν νὰ ἐκμεταλλευσθῶν τὰ πρόβατα καὶ τὰ γίδια τους καλύτερα, πῶς νὰ βελτιώσουν τὴ γάτσα τους, πῶς νὰ δημιουργήσουν νέους πλουτοπαραγωγικοὺς πόρους καὶ λοιπὰ γιὰ νὰ ζήσουν καλύτερα.

Ἔτσι, κύριε δάσκαλε, οἱ γνώσεις θὰ ἐβγαίνουν ἀπ' τὴ ζωὴ

και θα εξυπηρετοῦσαν τὴ ζωὴ καὶ τὰ παιδιὰ ὄχι μόνο θὰ σὲ καταλάβαιναν, ἀλλὰ καὶ θὰ χαιρόταν καὶ θὰ σὲ λάτρευαν.

Τὰ σχολεῖα, κύριε δάσκαλε, συνέχισα, ἔγιναν γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὴ ζωὴ, νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀνθρώπους στὸ νὰ νοιώσουν τὸ περιβάλλον τους καὶ νὰ τὸ ὑποτάξουν στὶς ἀνάγκες τους καὶ ὄχι νὰ τοὺς ὀδηγοῦν σὲ ξένους κόσμους, ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα!

Γιὰ νὰ ζήση, κύριε δάσκαλε, ἓνα φυτὸ πρέπει νὰ ἔχη τὶς ρίζες του μέσα στὴ γῆ καὶ ὄχι στὸν ἀέρα! Τὸ ἴδιο καὶ τὸ σχολεῖο. Γιὰ νὰ ἐπιτύχη νὰ κάμῃ ἀνθρώπους, ὅπως ἡ Πατρίδα μας τοὺς θέλει, πρέπει νὰ στηρίξῃ τὴν ἐπίδρασί του στὸν κόσμο, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει γύρω του καὶ νὰ θεραπεύῃ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς του καὶ ὄχι ἄλλα νὰ ἀπαιτῇ ἡ ζωὴ καὶ ἄλλα αὐτὸ νὰ κάμῃ.

Γιαυτὸ καὶ σὺ κ. δάσκαλε ἔπρεπε, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃς στὸ ἔργο σου, νὰ μελετήσῃς πρῶτα τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ σου καὶ ἔπειτα νὰ συμπληρώσῃς, νὰ συναρμολογήσῃς, νὰ τακτοποιήσῃς καὶ νὰ ἐξυψώσῃς τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του καὶ αὐτὰ θὰ ἦταν ἡ καλύτερη ὕλη καὶ τὸ καλύτερο πρόγραμμα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ!

Ἡ ζωὴ ἔρχεται μόνο ἀπ' τὴ ζωὴ, κύριε δάσκαλε. Ἄρα γιὰ νὰ δίνουν οἱ γνώσεις ζωὴ καὶ νὰ ἔχουν ἀξία πρέπει νὰ βγαίνουν ἀπ' αὐτή.

Αὐτὰ ἀπάνω κάτω εἶπα τότε στὸ δάσκαλο τῆς Τσαπουρνιάς 1.

*
* * *

Ἡ κατάστασι ὅμως αὐτὴ καὶ ἡ νοοτροπία τοῦ νεοροῦ ἐκείνου δασκάλου τῆς Τσαπουρνιάς εἶναι κατάστασι καὶ νοοτροπία,

1) Ὁ μέγας Παιδαγωγὸς Decroly κλπ. (ἐντὶ στὸ περιοδ. καὶ Νέο Σχολ. σελ. 157).

ποὺ ἐπικρατεῖ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ σχολεῖα καὶ στοὺς περισσότερους δασκάλους μας!

Τὸ πρόγραμμα εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ κάθε σχολικῆς ἐνεργείας.

Ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ ατόμου, τοῦ χωριοῦ, τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς ζωῆς εἶναι πράγματα ξένα.

Ὁ πραγματικὸς κόσμος καὶ ἡ πραγματικὴ ζωὴ μὲ τίς ἀληθινὰς καὶ φυσικὰς τῆς ἀνάγκης δὲ συγκινοῦν τὸ σχολεῖο.

Γιαυτὸ καὶ ὁ περισσότερος κόσμος ἐδῶ στὴν Πατρίδα μας, νομίζει ὅτι στὸ σχολεῖο πρέπει νὰ φοιτοῦν μόνο ἔτσι θὰ γίνουν δάσκαλοι, γιατροί, δικηγόροι, γιατί γιὰ τοὺς ἄλλους αὐτὸ τίποτε δὲ δίνει καὶ τίποτε δὲν κάνει.

—Τί, δάσκαλο θὰ τὸ κάνω τὸ παιδί μου καὶ πρέπει νὰ ἔρχεται κάθε μέρα στὸ σχολεῖο; λένε τίς περισσότερες φορές οἱ γονεῖς, ὅταν παρατηροῦνται γιὰ τίς ἀπουσίες τους.

—Νὰ βάζῃ τὴν υπογραφή του καὶ νὰ γράφῃ κανένα γράμμα θέλω ἐγώ, λένε οἱ ἴδιοι.

Καὶ δὲν ἔχουν ἄδικο. Τὸ σχολεῖο, ὅπως ὡς τώρα ἐργάζεται, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ γραφὴ καὶ μιὰ ἀνάγνωσι, δὲν προσφέρει τίποτε ἄλλο θετικὸ καὶ χρήσιμο καὶ δὲ βοηθεῖ οὔτε ἄμεσα, οὔτε ἔμμεσα τὸ ἄτομο, τὴν κοινωνία, καὶ τὸν τόπο, γιατί ὁδηγεῖ σὲ ἓνα ψεύτικο, ἀνυπαρκτὸ καὶ κάποτε κάποτε ἀφύσικο κόσμο.

Γιαυτὸ καὶ οἱ χωρικοί, οἱ γονεῖς καὶ ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ δὲν αἰσθάνεται ὡς ἀναγκαστὴ τὴ φοίτησι σ' αὐτό.

Δὲ δίνει αὐτὸ κάτι χρήσιμο γιὰ τὴ ζωὴ, εἶναι ξένο σχεδὸν ἀπ' αὐτὴ καὶ πολλὰς φορές κάνει ἄχρηστο τὸν ἄνθρωπο γιὰ δημιουργικὴ ἐργασία, τὸν κάνει μαμόθρεφτο, ἱκανὸ μόνο νὰ γράφῃ, νὰ πολιτικολογῇ ἢ νὰ εἶναι «λογὰς» μὲ τὴ σημασία, ποὺ ὀρθὰ δίνει ὁ λαὸς μας.

Καὶ ἀλήθεια. Ἄν ρίξῃ κανένας μιὰ ματιά στὴ ζωὴ καὶ

συγκρίνη τοὺς ἀνθρώπους ποὺ φοίτησαν στὸ σχολεῖο καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲ φοίτησαν σ' αὐτό, θὰ ἰδῇ περίεργα πράγματα.

Ἀνθρώποι ποὺ φοίτησαν στὸ σχολεῖο, ὅχι μόνο δὲν ἐμφανίζονται ὡς ἱκανώτεροι ἀπ' ἐκείνους ποὺ δὲ φοίτησαν σ' αὐτό, ἀλλὰ τοὺναντίον εἶναι πολὺ κατώτεροι καὶ ζοῦν σχεδὸν παρασιτικά!

Τὸ παιδὶ τὸ ὁποῖο ἔζησε στὸ μπακάλικο, δὲν εἶναι καθόλου κατώτερο ἀπ' ἐκεῖνο ποὺ ἐφοίτησε κανονικὰ στὸ δημοτικὸ σχολεῖο καὶ τελείωσε τὸ γυμνάσιο.

Δὲν εἶναι περισσότερο θητικό, ἱκανὸ καὶ ψυχικὰ ἐξελιγμένο ἀπ' ἐκεῖνο ποὺ μεγάλωσε μέσα στῇ ζωῇ καὶ ἤντλησε τίς γνώσεις του ἀπ' αὐτή.

Ἀκόμα εἶναι αὐτὸ ἀνίκανο, «ἀ ψ η τ ο», ὅπως λένε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κυριαρχήσῃ στὶς ἀδυναμίες του.

Δὲν εἶναι λοιπὸν σωστὸ τὸ σχολεῖο νὰ ἐπιμένῃ νὰ ζῇ ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ὀδηγῇ τὸ παιδὶ σὲ μιὰ ζωὴ ψεύτικη καὶ ἀνύπαρκτη.

Ἡ ἀντίληψις ποὺ ἐπικρατοῦσε, ὅτι τὸ σχολεῖο εἶναι ξένο ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ ὅτι ἔχει περιοχὴ περιορισμένη καὶ χωριστὴ ἀπ' τὴν ζωντανὴν πραγματικότητα καὶ τὴ γύρω ζωὴ, δὲν εἶναι σωστή.

Γιὰντὸ καὶ ἡ ὕλη τοῦ Ε.Α.Π. πρέπει νὰ βγαίνει ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὸ σχολεῖο νὰ παρακολουθῇ τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς καὶ τὴν κίνησιν τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ¹ γιὰ νὰ ὑπάρχῃ ἐνότητα τόσο μεταξὺ τῆς ὕλης καὶ τῆς ζωῆς, ὅσο καὶ μεταξὺ σχολείου, σκοποῦ καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

* *

Ἱστορικὰ τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ὕλης τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου ἢ μὲ ἄλλα λόγια «τὸ πρόβλημα τῆς διδασκαλίας τῆς ὕλης» ἀκολούθησε

1) Ν. Καραχρίστου Νέα ἐξέτασις τῶν προβλημάτων τῆς Διδακτικῆς σελ. 33—39.

τὴν παρακάτω πορεία, ἦτοι: 1

Τὸν πρῶτο τύπο διδακτικοῦ προγράμματος συναντᾷ κανένας στὰ «σχολεῖα τῶν Μονῶν».

Σ' αὐτὰ ἡ ὕλη, ἀπὸ μίμησι πρὸς τὰ σχολεῖα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, περιλαμβάνεται σ τὰ ἐπ τὰ παρακάτω μαθήματα, ἦτοι στὴν *γραμματική, τὴ ρητορική καὶ τὴ διαλεκτική*, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν κατώτερο κύκλο καὶ στὴ *μουσική, ἀριθμητική, ἀστρονομία καὶ γεωμετρία* ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν ἀνώτερο κύκλο.

Τὰ μαθήματα αὐτὰ ἐδιδάσκοντο μὲ τὴ σειρά καὶ ἄσχετα τὸ ἓνα ἀπ' τὸ ἄλλο.

Ἀργότερα ἡ ὕλη ἔγινε κατὰ συγκεντρωτικούς κύκλους, ἦτοι τὸν πρῶτο κύκλο παρίσταναν τὰ μαθήματα τῆς πρώτης τάξεως καὶ, ἐπειδὴ ἡ ὕλη ἦταν λίγη, ἦταν καὶ ὁ κύκλος μικρὸς καὶ ἐχωρίζετο σὲ τόσους τομεῖς ὅσα καὶ τὰ μαθήματα.

Ἐξω ἀπ' τὸν κύκλο αὐτό, ἄλλος κύκλος εὐρύτερος, παρίστανε τὰ μαθήματα τῆς δευτέρας τάξεως καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὸν τῆς τρίτης καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἡ ὕλη δηλαδὴ ἦταν ἡ αὐτὴ γιὰ ὅλα τὰ ἔτη, ἀλλὰ πλάταινε ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο.

Ἀκόμη βραδύτερα ἔβαλαν γιὰ κέντρο ἓνα μόνο μάθημα μὲ «*φρονηματιστικὴν ὕλην*» καὶ γύρω ἀπ' αὐτὸ τοποθετοῦσαν ὅλα τὰ ἄλλα.

Τελευταῖα ἔχομε τὴν ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία, ἦτοι ἓνα μόνο μάθημα, ἡ πατριδογνωσία π.χ. ἢ ἓνα ἄλλο θέμα καὶ γύρω ἢ μέσα σ' αὐτὸ ὅλα τὰ ἄλλα μαθήματα.

Μέσα ὅμως σὲ ὅλη τὴν παραπάνω προσπάθεια γιὰ τὴν εὐρεσι τῆς ὀρθῆς διδακτέας ὕλης διακρίνονται δύο τάσεις.

1) Ν. Καραχρίστου Νέα ἐξέτασις τῶν προβλημάτων κλπ. σελίς 20 κ.λ.π.

Ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ.

Ἡ πρώτη προσπαθεῖ νὰ βάλῃ τάξι καὶ σύστημα στὴν ποικιλίᾳ τῶν ἐξωτερικῶν γνώσεων, ἡ δὲ δευτέρα νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ὁργανικότητα τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα ὅμως, τὸ μεγάλο αὐτὸ φιλόσοφο τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως κατέδειξεν ὁ Γερμανὸς παιδαγωγὸς Natorp, οἱ δύο τάσεις ἐνώνονται σὲ μία, διότι δὲν εἶναι ἄλλο τὸ ἐξωτερικὸ πρόβλημα καὶ ἄλλο τὸ ἐσωτερικόν, γιατί ὑπάρχει καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν δύο ὁργανικὴ ἐνότης.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὁργανικὴ ἐνότης μεταξὺ τοῦ συστήματος τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὕλης καὶ γενικὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ συστήματος τῆς πολιτείας.

Πρέπει δηλ. ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ ἡ πολιτεία νὰ ἔχῃ ὁργανώσει, ἡ ὁποία νὰ συμφωνῇ μὲ τὴ φύσιν τοῦ κανονικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπ' τὴν ἄλλην μεριὰ ἡ μόρφωσις, ἡ ἀνατροφή τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀγωγή, νὰ γίνεται σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκας τῆς ὁρθῆς ὁργανωμένης πολιτείας ¹

*
*

Ἀπὸ ὅσα μέχρι τώρα εἶπαμε, γίνεται φανερό, ὅτι ἡ ὕλη τὴν ὁποία χρησιμοποιεῖ ὡς τώρα τὸ Ἑλληνικὸ Δημοτικὸ σχολεῖο, εἶναι τελειῶς ξένη πρὸς τὴ φύσιν τοῦ παιδιοῦ, ὅτι δὲ λαμβάνει αὐτὴ ὑπ' ὄψιν τὶς ἀνάγκας του, ὅτι δὲν ἔχει αὐτὴ ὁργανικὴ ἐνότητα μὲ τὴ ζωὴ, τὸν τόπο καὶ τὸν Ἑλληνικὸ Ἑθνικὸ πολιτισμό, ὅτι ὁδηγεῖ τὴ ζωὴ ἐξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα καὶ τέλος ὅτι ἀποτελεῖ αὐτὴ ἓνα σκέτο «γνωσομάζωμα».

Γιαυτὸ λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη καὶ στὸ σοβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα τοῦ προγράμματος καὶ τῆς ὕλης νὰ δοθῇ ἡ δέουσα προσοχή!

1) Ν. Καραχρίστου Νέα ἐξέτασις τῶν προβλ. σελὶς 27—28.

*Είναι ανάγκη νά γίνη νέο Ἐπίσημο Ἀναλυτικό Πρόγραμμα.
Είναι ανάγκη νά ἀλλάξουμε νοοτροπία ἡμεῖς οἱ ὑπεύθυνοι καί νά
κάνουμε νέο, συγχρονισμένο, μελετημένο καί Ἑλληνικό Ε.Α.Π.*

Πῶς θὰ γίνη αὐτό δὲν ξέρω. Οἱ Παιδαγωγοί μας ἔχουν
τὸν λόγο.

* *

*Ἀρχὲς μὲ τίς ὁποῖες μπορεῖ
νά γίνη ἓνα συγχρονισμέ-
νο Ε.Α.Π.*

Γιὰ νά μὴ νομισθῇ ὅμως καὶ ἔ-
δῳ ὅτι ἐγὼ λέγω μόνον λόγια καὶ ὅτι
δὲν μὲ ἀνησύχησε στὰ σοβαρὰ ὡς τῶ-
ρα τὸ πρόβλημα αὐτό, προτείνω γιὰ
τὴ λύσι τοῦ τὰ ἀκόλουθα:

1ο) Νά μελετήσουμε ὅλοι, πρὸ παντὸς ὅμως μὴ εἰδική
ἐπιτροπὴ ἀπὸ παιδαγωγούς, ψυχολόγους, ἱστορικοὺς καὶ κοι-
νωνιολόγους, τὴν ψυχὸσύνθεσι τῆς φυλῆς μας γιὰ νά βροῦμε ποιά
ἀκριβῶς εἶναι τὰ ἐλαττώματα καὶ ποιά τὰ προτερήματα τοῦ Ἑλ-
ληνος. Νά μελετήσουμε δηλαδὴ τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ κα-
τάστασι αὐτοῦ τὴν τωρινή καὶ τὴν περασμένη.

2ο) Νά μελετήσουμε καλὰ τὴ φύσι τοῦ Ἑλλήνος καὶ
τίς διαθέσεις τοῦ στή σωματικὴ πλευρὰ καὶ γενικὰ στὴ σωματι-
κὴ τοῦ διάπλασι, τὴν υγεία τοῦ κλπ.

3ο) Νά μελετήσουμε καλὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τοῦ, ἤ-
τοι τὸν τρόπο τῆς διαβιώσεώς τοῦ, τῆς ἐνδυμασίας τοῦ, τῆς κατοι-
κίας τοῦ, τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ, τῆς τροφῆς τοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα.

4ο) Νά μελετήσουμε τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας τοῦ, τὸ σύ-
στημα ποῦ χρησιμοποιεῖ, τὰ ἐργαλεῖα τοῦ κλπ.

5ο) Νά μελετήσουμε τίς ἀσχολίες τοῦ σὲ συσχετισμὸ μὲ
τὸ περιβάλλον τοῦ, τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἤτοι
τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας τοῦ, τὴν ἀπόδοσι αὐτῆς κλπ.

6ο) Νά μελετήσουμε αὐτὴ ταύτη τὴ φύσι τοῦ περιβάλ-

λοντός του, ήτοι τὸ κλίμα καὶ γενικὰ τὴ διαμόρφωσι τοῦ ἐδά-
φους, τὴ χλωρίδα, τοὺς ἀνέμους, τὰ εἶδη τῶν φυτῶν ποὺ εὐδοκι-
μοῦν, τὰ εἶδη τῶν ζώων καὶ τὰ τοιαῦτα.

7ο) Νὰ μελετήσουμε καλὰ τὴν ἱστορία του, ήτοι τὸν τρό-
πο τῆς δράσεώς του κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ γενικὰ τὸν τρόπο μὲ
τὸν ὁποῖο ἔζησε καὶ ἔδρασε αὐτός.

8ο) Νὰ μελετήσουμε τὶς παραδόσεις του, τὰ ἥθη καὶ τὰ
ἔθιμα.

9ο) Νὰ μελετήσουμε τὶς σχέσεις του πρὸς τοὺς συναν-
θρώπους του, τὸ ἕτερο φύλο καὶ γενικὰ τὴν κοινωνικότητα αὐ-
τοῦ. Καὶ

10ο) Νὰ μελετήσουμε τὸ ποσὸν τῶν τεχνικῶν καὶ γε-
νικῶν γνώσεων τὶς ὁποῖες κατέχει καὶ νὰ ἰδοῦμε ἂν παρακολου-
θῇ τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἂν χρησιμοποιῇ τὰ τεχνικὰ
μέσα καὶ τὶς τεχνικὰς γνώσεις τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ συμπεράσματα ἀπ' τὴ μελέτη τῶν παραπάνω θὰ μᾶς ἐ-
πιτρέψουν νὰ βροῦμε ποιά ἀκριβῶς εἶναι ἡ φύσις τοῦ Ἑλλήνος
καὶ ποιά ἡ πρώτη ἀφειρηρία του.

Θὰ ἀνακαλύψουμε τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς του καὶ θὰ στηρί-
ξουμε ὀργανικὰ τὸ κάθε τι μὲ τὸν τόπο, τὸ χρόνον καὶ τὴν Ἑλλη-
νικὴ Ἑθνικὴ ζωή.

*
* *

Τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο μπο-
ρεῖ νὰ γίνη ἡ μελέτη τῶν
ἀρχῶν σὺν ὁποῖς θὰ στη-
ριχθῇ τὸ Ε.Α.Π.

Ἡ μελέτη ὅλων τῶν ἀνωτέρω
μπορεῖ νὰ γίνη ἐδῶ σὺν τῷ
ὡς ἑξῆς:

1ο) Ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τὶς
ἀρχὰς τὶς ὁποῖες θέσαμε παραπάνω
καὶ ἡ Πατρίδα μας ἡ Ἑλλάδα δια-

φέρει ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ ἀπὸ περιφέρεια σὲ περιφέρεια, νὰ γίνη
μὴ λεπτομερὴς καὶ διχρωματικὴ ἐγκύκλιος, ἀπ' τὴν μεγάλη ἐ-

πιτροπή πού ἀναφέραμε, πρὸς τοὺς κ. κ. Ἐπιθεωρητὰς τῆς Ἐκπαιδεύσεως γιὰ τὸν τρόπο τῆς μελέτης τῶν ἀνωτέρω δέκα σημείων ἢ καὶ ἄλλων ἐφ' ὅσον ἠθελε κριθῇ ἀναγκαῖο γιὰ τὸν τρόπο πού θὰ συγκεντρωθοῦν οἱ ἀπαραίτητες πληροφορίες γιὰ τὴν περιφέρειά τους.

Ἡ ἐργασία αὐτή, εἶναι δυνατὸ νὰ γίνη ἀπὸ τοὺς κ. κ. Ἐπιθεωρητὰς, γιατί ἔχουν οἱ ἴδιοι ἄμεσο ἀντίληψι γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν κατάστασι γενικὰ τῆς περιφερείας των καὶ γιατί μποροῦν νὰ βοηθηθοῦν ἀπ' ὅλους τοὺς ἱκανοὺς καὶ φιλοτίμους δασκάλους τους.

2ο). Οἱ κ. κ. Ἐπιθεωρηταί, βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς δασκάλους τους καὶ συνεργαζόμενοι μὲ τοὺς προϋσταμένους τῶν *γεωργικῶν, τῶν δασικῶν, τῶν κτηνοτροφικῶν, τῶν λιμενικῶν, τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν κοινοτικῶν* ὁρχῶν, ὕστερα βέβαια ἀπὸ ρητὴ διαταγὴ τῶν προϋσταμένων τῶν Ὑπουργείων, νὰ συγκεντρώσωσι καὶ νὰ ὑποβάλωσι στὴν Ἐπιτροπὴ πού ἀναφέραμε τὸ ἀναγκαῖο αὐτὸ ὕλικὸ μέσα σὲ ἓνα ὠρισμένο χρονικὸ διάστημα.

3ο). Ὑστερα ἀπ' τὴ συγκέντρωσι τοῦ ὕλικου αὐτοῦ ἀπ' ὅλες τὶς περιφέρειες νὰ συνέλθῃ πάλι ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ μαζὶ μὲ ὅλο τὸ Ἀνώτατο Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο καὶ μὲ ὅσους ἀκόμα μποροῦν νὰ ἔχουν γνώμη στὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ νὰ συζητήσῃ, νὰ ἐπεξεργασθῇ καὶ νὰ κατατάξῃ τὸ ὕλικὸ κατὰ τρόπο, ὥστε ν' ἀνακαλύψῃ πρῶτα ποιά εἶναι τὰ κοινὰ σημεῖα σὲ ὅλες τὶς περιφέρειες τοῦ Κράτους καὶ ἔπειτα τι ἰδιαιτερο ἔχει ἡ κάθε περιφέρεια.

4ο). Ὑστερα ἀπ' τὴ διαπίστωσι καὶ τὴ σοβαρὴ μελέτη ὅλων τῶν ἀνωτέρω, νὰ καταταγοῦν οἱ περιφέρειες ἀνάλογα μὲ τὶς ὁμοιώτητες, τὶς ὁποῖες παρουσιάζουν, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς ἐξελίξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τους καὶ τέλος ἀνάλογα μὲ τὶς

ασχολίες τους και τή γεωγραφική τους θέσι. Ἐτσι θὰ προκύψουν περιφέρειες μεσογειακὲς καὶ παράλιες, ὄρεινὲς καὶ πεδινὲς, προηγμένες πνευματικὰ ἢ καθυστερημένες, ἀγροτικὲς ἢ κη-νοτροφικὲς, πλούσιες καὶ φτωχὲς καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ

50). Μετὰ τὴν κατάταξι αὐτή, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ ἀναγκαία, νὰ συντάξῃ ἡ ἐπιτροπὴ σύμφωνα μὲ τὶς γενικὲς ἀρχὰς τὶς ὁποῖες ἀναφέραμε καὶ σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῆς ψυχολογίας, τῆς Παιδαγωγικῆς, τῆς Ἱστορίας, τῆς Βιολογίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας, τὸ Ἐπίσημο Ἑλληνικὸ Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα.

* *

Μὲ τὴν παραπάνω ἐργασία, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ γίνῃ καλύτερη μὲ τὶς ὑποδείξεις ἱκανωτέρων ἐκπαιδευτικῶν, θὰ ἔχουμε χωρὶς ἄλλο Ε. Α. Π., μὲ ὕλη, ἡ ὁποία θὰ ἀναφέρεται στὶς γενικὲς ιδιότητες τοῦ Ἑλλήνος, στὸν τρόπο τῆς ζωῆς του καὶ τῆς ἐργασίας του, στὶς ἀνάγκες του καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ τέλος στὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ γιὰ τὴν ἠθικὴν, τὸ ὥραϊο, τὸ καλόν, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ γενικὰ σὲ κάθε τι τὸ ὁποῖο ἔχει σχέσι μόνον μὲ αὐτόν, δηλαδὴ τὸν Ἕλληνα, μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πραγματικότητα.

* *

Ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ ἐργασία αὐτὴ μὲ κάθε δυνατὴ προσοχή, νὰ ἐκτυπωθῇ καὶ νὰ σταλῇ σὲ κάθε ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια μεῖντολὴ στὸν κάθε Ἐπιθεωρητὴ νὰ συγκροτήσῃ μὲ νέα ἐπιτροπὴ ἀπ' αὐτόν, ἀπὸ ἓνα παιδαγωγόν, ὁ ὁποῖος καλύπτει θὰ εἶναι νὰ προέρχεται ἀπ' τὴ μεγάλη ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία μελέτησε καὶ τακτοποιήσῃ τὸ ὕλικόν τῶν Περιφερειῶν, ἀπὸ ἓνα γεωπόνον, ἓνα ἔμπορον, ἓνα ἐργάτη, ἓνα ἰατρόν, ἓνα κληρικόν

καὶ ἓνα δασικὸ ὑπάλλληλο καὶ νὰ καθορίσῃ ἐπακριβῶς ποιά ἄλλη ὕλη πρέπει νὰ περιλάβῃ τὸ Ε. Α. Π. τῆς περιφερείας του γιὰ νὰ εἶναι αὐτὸ ὅ,τι χρειάζεται.

Δηλαδή νὰ καθορίσῃ ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Ε. Α. Π. καὶ τὴν εἰδικὴ ὕλη, ἡ ὁποία προσιδιάζει στὴν Περιφέρειά της.

Καὶ ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ πρέπει νὰ κινηθῇ σύμφωνα μὲ τὶς ἴδιες ἀρχὲς γιὰ τὶς ὁποῖες μιλήσαμε καὶ νὰ χαράξῃ καὶ αὐτὴ μόνον τὶς γενικὲς ἀρχές, τὴ γενικὴ δηλ. ὕλη τοῦ Ε. Α. Π. τῆς περιφερείας καὶ ν' ἀφήσῃ ἀρκετὸ περιθώριο γιὰ τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐφαρμογῆς στὸν κάθε δάσκαλο γιατί, ὅπως εἴπαμε, κάθε τόπος καὶ κάθε χωριὸ ἔχει χωριστὴ ζωὴ, δικό του κόσμον.

* *

Ὁ διδάσκαλος τοῦ κάθε χωριοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς ἴδιες γενικὲς ἀρχές καὶ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ὕλης ἡ ὁποία θὰ περιλαμβάνῃ ὅ,τι ἔχει ἄμεση σχέσι μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐξιδανικεῖναι τῶν ἰδεῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ γενικὰ τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, χωρὶς νὰ παραλείπῃ νὰ προσβλέπῃ πρὸς τὸ γενικὸ τύπο τοῦ Ἑλλήνος, θὰ ἐξυπηρετῇ τὸ ἰδιαίτερον χρώμα τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ καὶ ἔτσι δὲ «θὰ διδάσκῃ γιὰ νὰ διδάσκῃ» οὔτε θὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ὕλη καὶ τὸ πρόγραμμα, καὶ θὰ ἐξυπηρετῇ τὴ ζωὴ.

Αὐτὸ νομίζομε, ὅτι πρέπει καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ, γιὰ ἓνα καλὸ, χρήσιμο καὶ συγχρονισμένον Ε.Α.Π.

* *

Εἶναι ἴσως ἀρκετὰ ὅσα εἴπαμε ὡς τώρα γιὰ νὰ καταλάβῃ κανένας τόσο τὰ ἐλαττώματα τοῦ Ε.Α.Π. τῶν δημοτικῶν

σχολείων, ὅσο καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνη νέο καὶ συγχρο-
νιζόμενο τοιοῦτο.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πάρα πολὺ σοβαρὸ καὶ
χρειάζεται ἐξαιρετικὴ προσπάθεια καὶ *ἐργασία συγκεκριμένη καὶ*
σοβαρή, γιὰ νὰ βοηθηθοῦν οἱ δασκάλοι μας, ὅταν θὰ θελήσουν
νὰ κινηθοῦν ἀπάνω στὸ ζήτημα αὐτό, θὰ προσπαθῶ μετὶ τῆς
λίγης δυνάμεως μου νὰ βοηθῶ πρακτικὰ καὶ «*εργῶ*», ὅπως
θὰ ἔλεγε κανένας.

Γιὰ νὰ ἐπιτύχω ὅμως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα θὰ προσπαθῶ
νὰ καθορίσω ἕσο μπορῶ πιδὸ σύντομα τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖο
προσιδιάζει στὴν Περιφέρεια Ἐλασσόνης, στὴν ὁποία ὑπηρέτησα 6
χρόνια ἀπάνω κάτω καὶ τὴν ὁποία γνωρίζω ἀρκετὰ καλὰ.

Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσα νὰ κάμω καὶ γιὰ τὴν Περιφέρεια
Φλωρίνης, τὴν ὁποία ἐπίσης γνωρίζω καλὰ, ἀλλὰ ἡ περιφέρεια
αὕτῃ εἶναι *ιδιόμορφη καὶ ιδιότυπη, γιατί εἶναι ἀκριτικὴ καὶ* δὲν
μπορεῖ κανένας νὰ πῇ χωρὶς εἰδικὴ ἔγκρισι τὴ γνώμη του.

Γιὰ νὰ μπορῇ ὅμως τὸ πρόγραμμα αὐτὸ νὰ χρησιμοποιη-
θῇ γιὰ παράδειγμα καὶ *γιὰ νὰ εἶναι εὐκολος καὶ δυνατὸς ὁ ἔλεγ-
χος τῆς ἐργασίας μου αὐτῆς*, θὰ ἀκολουθῶ ὅλες τῖς ἀρχές τῶν ὁ-
ποῖες ὡς τώρα ἀνέφερα.

Ἰδοῦ:

Μελέτη γιὰ τὴ σύνταξι τοῦ
Ε.Α.Π. στὴν περιφέρεια
Ἐλασσόνης.

Ἡ περιφέρεια Ἐλασσόνης εὐρί-
σκεται στὴν κεντρικὴ περίπου Ἐλ-
λάδα καὶ καταλαμβάνει τὸ βορειότερο
τμήμα τοῦ Νομοῦ Λαρίσης.

Ἐκτείνεται αὕτῃ μεταξὺ τοῦ Ὀ-
λύμπου, τῆς θρυλικῆς Μελούνας, ὅ-
που, ἦσαν τὰ σύνορά μας πρὸ τοῦ 1912, τῶν Χασίων, συμπερι-

λαμβανομένου καὶ τμήματος πέραν τῆς Δεσκάτης καὶ τέλος τῶν Πιερίων μὲ τὰ στενά τοῦ Σαρανταπόρου καὶ τῆς Πέτρας. Εἶναι, ὅπως μπορεῖ ν' ἀντιληφθῇ κανένας, ἀπ' τῇ θέσει τὴν ὁποία κατέχει, χώρα μεσογειακὴ καὶ τὸ ἔδαφός της εἶναι τὸ περισσότερο ὄρεινὸ ἢ ἡμιορεινὸ καὶ λοφώδες, ἱκανὸ μόνον γιὰ βοσκὴ αἰγοπροβάτων καὶ γιὰ δεινροκαλλιέργεια.

Περισσότερο ἀναλυτικὰ τὸ ἔδαφος τῆς περιφερείας Ἑλασσόνης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ *νοτιὰ πλευρὰ τοῦ Ὀλύμπου*, ἣ ὁποία εἶναι γυμνή, βραχώδης καὶ ἀπότομος, ἀπὸ ἓνα ὄροπέδιο, τὸ ὁποῖο ἐκτείνεται ἀπ' τὴ νοτιὰ κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου καὶ φθάνει ὡς τὴ βορεινὴ λοφοσειρὰ τῆς Ἑλασσόνης, ἀπ' *τὴν ἡμιορεινὴν περιοχὴν, ἣ ὁποία* εὑρίσκεται γύρω ἀπ' τὸ Δειβάδι καὶ μέχρι τοῦ Σαρανταπόρου, ἀπὸ *τὸ μικρὸ κάμπο τῆς Ἑλασσόνης*, ὁ ὁποῖος ἐκτείνεται ὡς τὴ Μελούνα, τὸ Στεφανόβουνον καὶ τὴν Κρυόβρυση, ἀπ' τὴ *θαμνώδη καὶ ἡμιορεινὴν περιοχὴν δυτικὰ τῆς Ἑλασσόνης καὶ μέχρι τῆς Δεσκάτης*, ἀπ' *τὴ βραχώδη καὶ κάπως θαμνώδη* ἀπὸ πουρνάρια ὄροσειρά, ἣ ὁποία ἐκτείνεται ἀπ' τὴν Καρυὰ τοῦ Ὀλύμπου καὶ καταλήγει στὸ Δαμάσι καὶ τέλος ἀπ' τὴν κοιλάδα τοῦ Ξηριᾶ, ἣ ὁποία ὀνομάζεται «Ποταμιὰ» καὶ ἣ ὁποία εἶναι εὐφορωτάτη καὶ παράγει πάσης φύσεως γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Εἶναι μὲ ἄλλα λόγια ἡ περιφέρεια αὕτη κατὰ τὰ 3)4 ὄρεινὴ καὶ ἡμιορεινὴ, μὲ σειρὰ λόφων καὶ περιοχῶν, οἱ ὁποῖες ἢ καλύπτονται ἀπὸ θαμνώδη πουρνάρια καὶ ὄρυς, ἢ εἶναι γυμνές καὶ χρήσιμες ὡς βοσκοτόπια χειμερινὰ ἢ θερινὰ καὶ κατὰ τὸ 1)4 πεδινὴ ἢ ἡμιπεδινὴ, ὅπως εἶναι τὸ *ὄροπέδιο τὸ βορείως τῆς Ἑλασσόνης καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Ποταμιᾶς*.

Ἔχει ἐλάχιστα δάση ἡ περιοχὴ αὕτη, ὅπως τὸ δάσος Κοκκινόπλου καὶ Ἀγίου Δημητρίου, τὸ δάσος τῆς Βερδικούσης, τοῦ Ὁμάρ—Μπέη καὶ τῆς Δεσκάτης.

Δὲν ἔχει ἐπίσης ἡ περιφέρεια αὐτὴ ἀφθονα νερά, καὶ οἱ φυσικὲς καλλονὲς λείπουν. Εἶναι δηλαδή «ξερότοπος» καὶ δὲν παρουσιάζει καμμιά ὁμορφιά ἀπ' ἐκεῖνες ποὺ παρουσιάζει συνήθως ἡ Ἑλληνικὴ φύσις.

* *

Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς κατὰ κανόνα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν «γεωργοκτηνοτροφία» καὶ δὲν εἶναι οὔτε καθαροὶ γεωργοί, οὔτε καθαροὶ κτηνοτρόφοι. Ἐξαίρεσι ἀποτελοῦν οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως Τσαριτσάνης, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν ἀμπελοργία καὶ σηροτροφία ὥς καὶ οἱ κάτοικοι Στεφανοβούνου, Κρουόβουσης, Δομενίκου καὶ μερικῶν ἄλλων χωριῶν ποὺ ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

Ἀνάλογα εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου. Ἀφθονα κτηνοτροφικὰ προϊόντα, σιτηρὰ ἀρκετὰ καὶ ὀλίγο καπνό, μεταξοσκώληκα καὶ κρασί.

Τὸ κλίμα εἶναι μᾶλλον νοσηρό, γιατί κάνει ἐξαιρετικὴ ζέστη τὸ καλοκαίρι καὶ ὑγρασία, βροχὲς καὶ χιόνια τὸ χειμῶνα.

Ἐξαίρεσι παρουσιάζει μόνο ἡ περιοχὴ Λειβαδίου, Κερυαῆς καὶ Κοκκινοπλοῦ, ὅπου τὸ κλίμα εἶναι ὑπέροχο, ἀλλὰ πολλοὺς μῆνες κατὰ τὸ χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὶς περιοχὲς αὐτές.

* *

Ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς προσελεύσεως οἱ κάτοικοι τῆς περιφέρειας Ἐλασσόνης παρουσιάζουν κάποια ἀνομοιογένεια.

Τὸ ἓνα τρίτο ἀπάνω κάτω ἀπ' αὐτοὺς εἶναι γηγενεῖς, τὸ ἄλλο ἓνα τρίτο εἶναι πρόσφυγες ἀπ' τὸν Καύκασο καὶ

τὸν Πόντο καὶ τὸ ἄλλο ἓνα τρίτο εἶναι Κουτσόβλαχοι ἀπ' τῆ Σαμαρίνα, Σμίξη καὶ τοὺς Φιλιππαίους τῶν Γρεβενῶν.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ ἡ ψυχρὸς σύνθεσί τους δὲν εἶναι ὁμοία.

Ἔτσι οἱ γηγενεῖς εἶναι λίγο ἀδιάφοροι, ψυχροὶ καὶ ράθυμοι, βλέπουν τὸ κάθε τι μὲ δυσπιστία καὶ μερικοὶ ρέπουν πρὸς τὴν κλοπὴν, δὲν ἔχουν καλοὺς τρόπους καὶ δὲν εἶναι ὅσο πρέπει κοινωνικοί.

Εἶναι ἐπίσης αὐτοὶ ἐλάχιστοι ἐξελιγμένοι ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀγνοοῦν τοὺς ὅρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς ὀρθῆς διαβιώσεως, δὲν κάνουν πλήρη χρῆσι τῶν μέσων τοῦ πολιτισμοῦ στὴ ζωὴ τους καὶ στὴν ἐργασία τους, δὲν ἐργάζονται μὲ σύστημα καὶ σκοπὸ, μερικοὶ δὲ εἶναι φιλοκατήγοροι καὶ μικρολόγοι.

Ὡς τόσο εἶναι αὐτοὶ φιλότιμοι, ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπιδεικνύωνται καὶ ἀσχολοῦνται πολὺ μὲ τὴν πολιτικὴν.

Οἱ πρόσφυγες, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς ἐξαιρέσεις, ἔχουν τὴν ἴδια ἅπάνω κάτω ψυχρὸς σύνθεσι καὶ ἐπὶ πλέον μερικοὶ εἶναι βραδυκίνητοι, ἰσχυρογνώμονες καὶ ἐκδικητικοί.

Τέλος οἱ κουτσόβλαχοι, ἐκτὸς ἀπ' τὴς ἀπαραίτητες ἐξαιρέσεις, εἶναι ὀλίγο ἀσταθεῖς κατὰ τὸν χαρακτήρα, δὲν πιστεύουν καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τίποτα, ὅταν δὲν ἔχουν συμφέρον, εἶναι ἐπιτήδαιοι στὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ εὐτυχῶς μόνον ὀλίγοι ἀπ' αὐτοὺς συκοφαντοῦν καὶ κάποτε κάποτε προδίνουν καὶ αὐτὰ τὰ ὅσα καὶ τὰ ἱερά, ὅπως ἔπραξαν κατὰ τὴν κατοχὴ τοῦ 1941—1944, συνεργασθέντες μετὰ τοῦ περιφήμου Διαμάντη, γιὰ τὴν ἰδρυσι τῆς *Ρωμαϊκῆς λεγεῶνος καὶ «τῆς δημιουργίας τῆς Δημοκρατίας τῆς Πίνδου»* κατὰ τὸ 1917 κλπ.

Κανένας ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἀσχολεῖται μὲ βαρεῖες χειρωνακτικὰς δουλειὰς, κανένας δὲν εἶναι γεωργὸς καὶ ὅλοι σχεδὸν

ζούν με τὸ ἐμπόριο καὶ κτηνοτροφία.

Μεταχειρίζονται αὐτοὶ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα πολιτισμοῦ, ζούν πολὺ καλὰ καὶ διακρίνονται γιὰ τὴν εὐφυΐα τους.

Ἀπ' ὅσους μιλοῦν τὰ κουτσοβλάχικα στὴν περιοχὴ αὐτὴ **διαφέρουν πολὺ οἱ κάτοικοι Λειβαδίου καὶ Ἐλασσόνης.**

Αὐτοὶ διακρίνονται γιὰ τὸν ἄφθαστο πατριωτισμὸν τους, τὴν ἐργατικότητά τους καὶ τὸν πολιτισμὸν τους, τὴν ἀγάπην τους στὶς τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες καὶ κοσμοῦν πραγματικὰ τὴν περιφέρειαν Ἐλασσόνης, γιὰτὶ συγκεντρώνουν ὅλες τὶς ἀρετὰς καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς μας. Αὐτοὶ σὲ καμμιά περίπτωσιν δὲν ἔδειξαν ἀστάθεια ἐθνικὴ καὶ εἶναι πάντοτε πρωτοπόροι σὲ κάθε πατριωτικὴ ἐκδήλωσι.

Ἐπίσης διακρίνονται γιὰ τὸν πολιτισμὸν τους καὶ τὴ συστηματικὴ ἐκμετάλλευσιν τῆς γῆς οἱ κάτοικοι τῆς ἱστορικῆς κομπολόως Τσαριτσάνης, οἱ ὅποιοι σὲ μικρογραφία εἶναι ὅ,τι ἀποτελεῖ ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἐνδοξὴ ἱστορίαν της, τὰ πάθη της, τοὺς ἀγῶνες της καὶ τὴ λεπτότητα τοῦ πνεύματός της.

Ἀπ' τὴ γλωσσικὴ πλευρὰ οἱ μὲν γηγενεῖς ὁμιλοῦν τὴν Ἑλληνικὴν μετὰ τοὺς ἀπαραιτήτους ιδιωματισμούς, ἀλλὰ μετὰ πολὺ φτωχὸ λεξιλόγιον καὶ τραχεῖα ἔκφρασι, οἱ πρόσφυγες παρεφθαρμένη Ἑλληνικὴ καὶ τὴ «Λαζικὴ», οἱ δὲ κουτσόβλαχοι τὴν κουτσοβλάχικην καὶ τὴν Ἑλληνικὴν.

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ περιφέρεια Ἐλασσόνης παρουσιάζει Μωσαϊκὸν καὶ στὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ στὴν πλευρὰ τῆς προσέλευσός.

* *

Ἡ σωματικὴ διάπλασις τῶν κατοίκων δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ, γιὰτὶ οἱ περισσότεροι κάτοικοι εἶναι **καχεκτικοὶ καὶ βραχύσωμοι.**

Διαιτῶνται ἐπίσης αὐτοὶ πολὺ πενιχρὰ καὶ σὲ πολλὰς πε-

ριπτώσεις στεροϋνται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου.

Καὶ ἡ ἐνδυμασία τους δὲν εἶναι ἐκείνη ποὺ πρέπει, γιατί χειμῶνα καλοκαίρι φοροῦν τὸ ἴδιο ἐνδυμα, τὸ ὁποῖο εἶναι βαρὺ καὶ ἀκαλαίσθητο.

Τὰ ἡθῆ, τὰ ἔθιμα καὶ οἱ παραδόσεις ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἡθῆ καὶ τὶς παραδόσεις ὄλων τῶν ὀρεισίβιων Ἑλλήνων, ἀλλὰ εἶναι αὐτὰ ἐπηρεασμένα ἀπ' τὴν Τούρκικη ζωὴ, γιατί ἐλευθερώθηκαν μόλις πρὸ 35 ἐτῶν.

Ἰδιαιτέρα ὅμως ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς περιφέρειας εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν κλεφτῶν τῆς περιόδου 1920—1932, ὅτε ὁ καπετὰν Γιαγκούλας, οἱ Τζατζάδες, οἱ Μπαμπάνηδες καὶ ὅλη ἡ σειρά τῶν τρομερῶν ἐκείνων κακούργων, ζοῦσε στὴν περιφέρεια αὐτή.

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ περιφέρεια αὐτὴ ἦταν ἐστία ληστῶν καὶ κακούργων καὶ οἱ νέοι ὁμιλοῦν τώρα συχνὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῶν!

Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο μόνο! Στὴν περιφέρεια Ἑλασσόνας ὑπάρχουν καὶ ἐστίες ρουμανιζόντων κουτσοβλάχων.

Τὸ Δαμάσι, ἡ Βλαχογιάννη, τὸ Πραιτώρι, ὁ Κοκκινόπλες καὶ τὸ Πύθιο εἶναι ἐστίες ὑπόπτου δράσεως μερικῶν εὐτυχῶς ἀτόμων, ποὺ ὁμιλοῦν τὴν κουτσοβλαχικὴ καὶ σὲ κάθε ἀνώμαλη περίοδο ἐμφανίζονται τὰ ἄτομα αὐτὰ μὲ ἐπικίνδυνες διαθέσεις, γιατί καταπροδίδουν, διασύρουν καὶ συκοφαντοῦν τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα.

..

Ὁ τόπος ἔχει ἀρκετὴ ἱστορία. Τὸ Πύθιον, (Σέλους), ἡ Δολίχη (Δούχλιστα), οἱ Περραιβοί, ὁ Ὀλύμπιος Γεωργάκης, ὁ ἀθάνατος καὶ θρυλικὸς Ὀλυμπος μὲ τὸ δωδεκάθεό του, ἡ Μελούνα, ἡ

Ἐλασσόνα, ὁ Σαραντάπορος καὶ τὰ στενὰ τῆς Πέτρας, δίδουν ἀρκετὸ ἱστορικὸ ὕλικὸ στὴν περιφέρειαν αὐτή!

* *

Οἱ σχέσεις πρὸς τὸ ἕτερο φῦλον, ἐξαιρουμένων τῶν κατοίκων Ἐλασσόνης, Τσαριτσάνης, Λειβαδίου, Δεσκάτης καὶ μερικῶν ἄλλων χωρίων βρίσκονται σὲ πρωτόγονο σχεδὸν κατάστασι. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τις σχέσεις τῶν πρὸς τὸ Κράτος, τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ σχολεῖο καὶ πρὸς τοὺς συνανθρώπους τους.

Τὸ Κράτος τὸ θεωροῦν ὡς ἐχθρὸν τους, δὲν παρουσιάζουν τὴν ἀναγκαίαν θρησκευτικότητα, εἶναι ἀδιάφοροι γιὰ τὸ σχολεῖο καὶ εἶναι σκληροὶ πρὸς τοὺς συνανθρώπους τους, ὅταν δὲν προσδοκοῦν κάποιο κέρδος καὶ κάποια μελλοντικὴ ὠφέλεια!

Αὕτῃ εἶναι πάνω κάτω ἡ κατάστασις, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν πραγματικότητα στὴν περιφέρειαν Ἐλασσόνης.

Ἀπ' τὴν παραπάνω περιγραφὴ βγαίνουν κατὰ τὴ γνώμη μας περιληπτικῶς τὰ παρακάτω:

* *

1). *Ψυχὸσύνθεσις καὶ μὀρφωσις τῶν κατοίκων.*

Συμπεράσματα ἀπ' τὴ μελέτη τῆς περιφερείας Ἐλασσόνης.

Ἀπ' τὴν ἄποψιν τῆς ψυχὸσυνθέσεως οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας Ἐλασσόνης ἐμφανίζονται ὅπως πα-

ρακάτω ἦτοι:

Α' ἐλαττώματα.

Ἐκτὸς ἀπὸ ὠρισμένες ἐξαιρέσεις, ὅλοι σχεδὸν εὐρίσκονται στὰ πρῶτα βήματα τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι πνευματικὰ καθυστερημένοι καὶ ἔχουν γιὰ σκοπὸ τῆς ζωῆς τους τὸ ὕλικὸ συμφέρον, τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ σχεδὸν πρωτογόνου ἐγωῖσμοῦ τους καὶ τῶν ὕλικων τους αἰσθημάτων.

Γιαυτὸ χωρὶς δισταγμὸ καὶ κατὰ κανόνα μεταχειρίζονται γιὰ ὅπλα τους τὸ κακὸ, τὸ ψεῦδος καὶ τὴ συκοφαντία.

Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ καλὸ, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ὥραϊο, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ συνάνθρωπό τους καὶ τὰ ἀνώτερα κοινωνικὰ αἰσθήματα εἶναι σχεδὸν ἄγνωστα αἰσθήματα γι' αὐτοὺς.

Δὲν εἶναι ἀκόμα αὐτοὶ ὅσο πρέπει ἔξυπνοι καὶ οἱ πρόσφυγες εἶναι λίγο βραδυκίνητοι καὶ ἰσχυρογνώμονες, ἐνῶ οἱ κουτσόβλαχοι εἶναι μὲν εὐφυεῖς, ἀλλὰ μερικοὶ εἶναι συκοφάντες, διαβολεῖς καὶ κάποτε κάποτε παρουσιάζουν τέτοια ἀστάθεια, ὥστε εὐκόλα νὰ χαρακτηρίζωνται ὡς ἐχθροὶ τῆς πατρίδος μας.

Ἐξαίρεσι παρουσιάζουν οἱ κάτοικοι Λειβαδίων καὶ Τσαριτσάνης, οἱ ὅποιοι διακρίνονται γιὰ τὴν εὐφυΐα τους, τὸν πατριωτισμὸν τους καὶ τὸν πολιτισμὸν.

Ἐκτὸς ἅπ' τὰ παραπάνω οἱ κάτοικοι κατὰ κανόνα ρέπουν πρὸς τὴν κλοπή.

Β'. Προτερήματα καὶ ἄλλες ἀρετές.

Ἡ φιλοτιμία καὶ ἡ ἡρώϊκὴ διάθεσι εἶναι ἡ κυριώτε-
ρη ἀρετὴ τῶν περισσοτέρων κατοίκων τῆς περιφερείας Ἐλασσό-
νος. Κατὰ κανόνα σχεδὸν ἐπιθυμοῦν αὐτοὶ νὰ ἐπιδεικνύων-
ται καὶ τὸ σπουδαιότερο κίνητρο τῆς ζωῆς τους εἶναι ἡ ἀπό-
κτησι φήμης καὶ καλοῦ ὀνόματος.

Εἶναι ἐπίσης λιτοδίαιτοι, ἀποφασιστικοὶ καὶ ἀνδρεῖοι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀντοχὴν ἀφθαστοι.

2ο). Ὑγεία καὶ σωματικὴ διάπλασις.

Οἱ περισσότεροι ἅπ' τοὺς κατοίκους εἶναι βραχύσωμοι καὶ λίγο καχεκτικοί.

Ἐλάχιστοι ἔχουν κανονικὴ σωματικὴ διάπλασι καὶ οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦν καὶ τοὺς στοιχειώδεις ἀκόμα κανόνες

υγιεινῆς. Γιαυτὸ οἱ περισσότεροι δὲν ἔχουν πλήρη υἰεία, προσβάλλονται τακτικὰ ἀπὸ πολλές ἀσθένειες καὶ στὸ γιατρὸ κατὰ-φεύγουν μόνο, ὅταν εὐρίσκωνται στὸ χεῖλος τοῦ θανάτου.

3ο). Κοινωνικὴ συμπεριφορὰ κ.λ.π.

Τίποτε δὲ γνωρίζουν οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς περιφερείας 'Ελασσόνο^ς ἀπ' τοὺς λεγομένους καλοὺς τρόπους. Οἱ περισσότεροι θεωροῦν τὴν καλὴ συμπεριφορὰ καὶ τὴν εὐγένεια ὡς ἀδυναμία, τῇ δὲ καταπάτησι τῆς κοινωνικῆς καὶ διοικητικῆς ἱεραρχίας ὡς ἐλευθερία καὶ παλληκαρισμό!

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ περισσότεροι ἐμφανίζονται μὲ κάποια ἀναίδεια καὶ θρασύτητα.

4ο). Ἔργασία κ.λ.π.

Δὲν εἶναι ὅσο πρέπει ἐργατικοὶ οἱ κάτοικοι καὶ ἀρέσκονται νὰ ζοῦν ζωὴ ποιμενική.

Τόσο ὅμως οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργία, ὅσο καὶ οἱ κτηνοτρόφοι, δὲ χρησιμοποιοῦν τὰ σύγχρονα μηχανικὰ μέσα καὶ δὲν ἐκμεταλλεύονται, ὅσο εἶναι δυνατό, τὸ φυσικὸ πλοῦτο τῆς περιφερείας.

Μὲ ἄλλα λόγια ἐργάζονται μὲ πρωτόγονα σχεδὸν μέσα καὶ χωρὶς σύστημα οἱ κάτοικοι καὶ τὸ χειρότερο δὲ γνωρίζουν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν ἐργασία τοὺς καὶ τὸ φυσικὸ πλοῦτο τῆς περιφερείας.

5ο). Φύσις τοῦ ἐδάφους, κλίμα κ.λ.π.

Τὸ ἔδαφος τῆς περιφερείας εἶναι τὸ περισσότερο γυμνὸ καὶ δὲν ἔχει φυσικὰ καλλονές. Εἶναι αὐτὸ ὄρενδ ἢ ἡμιόρενδ καὶ λοφώδες καὶ μεγάλες περιοχὲς καλύπτονται ἀπὸ θαμνώδη πουρνάρια καὶ βαλανιδιές.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εἶναι κατάλληλο γιὰ τὴ γεωργία, τὴ κτηνοτροφία καὶ τὴ δενδροκαλλιέργεια.

Τὸ κλίμα τῆς περιφερείας εἶναι ὑγρὸ καὶ θερμὸ στὴν πε-

δινῇ περιοχῇ καὶ ψυχρὸ καὶ ὑγιεινὸ σὲ ὅλα τὰ ὄρεινὰ μέρη.

6ο). *Ἀσχολίες τῶν κατοίκων.*

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργίαν καὶ τὴ κτηνοτροφίαν μόνον, χωρὶς νὰ ἐκμεταλλεύωνται συστηματικὰ τὴν ἐργασίαν τους.

Λίγοι κάτοικοι καταγίνονται καὶ μὲ τὴν καπνοκαλλιέργειαν, τὴ σηροτροφίαν καὶ τὴν ἀμπελοργίαν.

7ο). *Ἱστορία τοῦ τόπου καὶ παραδόσεις.*

Ἡ περιφέρεια Ἐλασσόνος ἔχει ἀρκετὴ ἱστορίαν, γιατί τόσο στὴν ἀρχαιότητα, ὅσο καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἔλαβον χώρα σ' αὐτὴ πολλὰ σημαντικὰ γεγονότα.

Ἔτσι ὁ Ὀλυμπος μὲ τὸ δωδεκάθεό του, τὸ Πύθιο, ἡ Δολίχη, ἡ Μελούνα, ὁ Σαραντάπορος, τὰ στενὰ τῆς Πέτρας καὶ πολλὰ ἄλλα γεγονότα ἀποτελοῦν πλούσιον ἱστορικὸν ὕλικον.

8ο). *Ἡθῃ καὶ Ἔθιμα.*

Τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς περιφερείας Ἐλασσόνος, στὶς κυριώτερες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διατηροῦν αὐτὰ κάποιο τοπικὸν χρῶμα, τὸ «Χασιώτικον» λεγόμενον καὶ τὸ «κλέφτικον», γιατί τόσο ὁ Ὀλυμπος, ὅσο καὶ τὰ Χάσια, σὰν περιοχὲς μεμονωμένες, διέθρεψαν πολλοὺς κλέφτες καὶ δημιούργησαν ξεχωριστὰ παραδόσεις. Εἶναι ἐπίσης ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων ἐπηρεασμένη ἀπ' τὴν Τούρκικην σκλαβίαν.

9ο). *Σχέσεις πρὸς τὸ ἕτερον φύλον, τοὺς συνανθρώπους κλπ.*

Οἱ σχέσεις τῶν κατοίκων πρὸς τὸ ἕτερον φύλον, ἐκτὸς βέβαια ἀπ' τὶς ἀναγκαῖες ἐξαιρέσεις, εἶναι πρωτόγονες καὶ ὄχι φυσιολογικῆς. Ἡ γυναῖκα θεωρεῖται ἀκόμα ὡς «σκλάβαν» τοῦ ἀνδρός, ὡς ὄργανον ἀπολαύσεως καὶ ὡς RES.

Γιαντὸ χρησιμοποιεῖται σὲ βαρεῖς δουλειὰς καὶ δὲ θεωρεῖται ὡς ἴση μὲ τὸν ἄνδρα.

Ἐξείρεσι ἀπόταλῃ ἡ Ἐλασσόνα, τὸ Λειβάδι καὶ ἡ Δεσκάτη, ὅπου ἡ γυναῖκα μᾶλλον διευθύνει παρὰ ὁ ἄνδρας καὶ ἡ Τσαριτσάνη, ὅπου ἡ γυναῖκα εἶναι ἐξελιγμένη.

Ἐπίσης τὸ κοινωνικὸ αἶσθημα δὲν εἶναι ὅσο πρέπει ἀνεπτυγμένο καὶ ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἄλλες ἀρετές, χρήσιμες γιὰ τὴ συμβίωσι καὶ συνεργασία δὲ συναντῶνται. Τὸν πλησίον θεωροῦν μόνο ὡς ἀντίπαλό τους.

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ ἀνωτέρω εἶναι φιλόξενοι καὶ κοιλακεύονται νὰ ἐμφανίζωνται ὡς «παράγοντες» τοῦ χωριοῦ τους καὶ τοῦ τόπου τους.

10ο). Χρῆσις τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐκπολιτιστικὰ ἔργα καὶ ἰδρύματα.

Τίποτε ἀπ' τὰ σύγχρονα πορίσματα τοῦ πολιτισμοῦ δὲν παρουσιάζουν οἱ περισσότεροι κάτοικοι καὶ κανένα μέσο πολιτισμοῦ δὲ χρησιμοποιοῦν. Καὶ αὐτὲς οἱ καρέκλες καὶ αὐτὰ τὰ κρεβάτια καὶ αὐτὰ τὰ ποτήρια τοῦ νεροῦ χρησιμοποιοῦνται σπανίως ἀπὸ τοῦς περισσότερους.

Ἐπίσης δὲν ὑπάρχουν στὴν περιφέρεια Νοσοκομεῖα, ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ἰνστιτοῦτα καλλιτεχνίας φυτῶν καὶ ἐξευγενισμοῦ τῶν ζώων, σύλλογοι φιλανθρωπικοί, βιβλιοθήκες καὶ οἱ κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι σύμφωνες μὲ τὶς κλιματολογικὰς συνθῆκες καὶ τὶς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

* *

Ποιὰ περίπου πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὕλη τοῦ Ε.Α.Π. τῆς περιφέρειας Ἐλασσόνος.

Σύμφωνα μὲ τὶς παραπάνω διαπιστώσεις, οἱ ὁποῖες μᾶς ὡδηγοῦν, ὅπως ἀκριβῶς ὡδηγεῖ κάθε ἐπιτυχὴς ἰατρικὴ διάγνωσις στὴν ἀσφαλῆ θεραπεία τοῦ ἀσθενοῦς καὶ σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα 1) τῆς γενικῆς ψυχολογίας, 2) τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, 3) τῆς ψυχολογίας τῶν

ατομικῶν διαφορῶν, 4) τῆς βιολογίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας καὶ 5) τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας μπορούμε νὰ ἐκλέξουμε καὶ νὰ ὀρίσουμε γιὰ τὴν περιφέρεια Ἑλασσό-
της τὴν παρακάτω ὕλη.

Τὴν ὕλη αὕτῃ δὲ θὰ τὴν κατανείμουμε κατὰ τάξεις, γιατί δὲν πιστεύουμε στὴν τεχνητὴ διαίρεσι τῆς ζωῆς καὶ γιατί δὲν πρέ-
πει νὰ δίνουμε στὸ παιδί ὅ,τι ἡμεῖς θέλουμε ἢ ἀναγνωρίζουμε ὡς
χρήσιμο τὴν κάθε φορά, ἀλλὰ ὅτι εἶναι χρήσιμο στὸ ἴδιο τὸ παιδί
καὶ ὅτι ἡ βιολογικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀπαιτεῖ μέσα στὴν μακρὰ περίοδο
τῆς ἀναπτύξεώς του, πρᾶγμα ποὺ πρέπει τὸ σχολεῖο νὰ ἔχη γιὰ
σκοπὸ καὶ στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ στηρίζεται κάθε ἐργασία μας, γιατί
μόνο αὐτὸ εἶναι καὶ μπορεῖ νὰ λέγεται πραγματικὸ διαφέρον
καὶ μόνο ἡ ὀρθὴ ἱκανοποίησις αὐτοῦ μπουρεῖ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν κα-
νονικὴ ἐξέλιξι τοῦ παιδιοῦ.

Ἀκόμα δὲ χωρίζουμε τὴν ὕλη σὲ τάξεις καὶ χρονικοὺς
κύκλους, γιατί ἐπιθυμοῦμε νὰ προέρχονται ὅλα ἀπὸ τὸν περιβάλ-
λοντα τὸ μαθητὴ κόσμος καὶ ἀπ' τὴν ἴδια τὴν πραγματικότητα.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἀποφεύγουμε τὴν κατανομὴ τῆς ὕλης,
γιατί ἐπιθυμοῦμε νὰ ἔχουμε γιὰ βάσι τῆς ὅλης κινήσεως στὸ
σχολεῖο μας τὸ διαφέρο, τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ μόνο μέσο
ποὺ μπορεῖ νὰ συντελέσῃ στὸ νὰ ἀποκτήσουν οἱ μαθηταὶ δημιουρ-
γικὴ ἱκανότητα καὶ γνώσεις χρήσιμες.

Κάνουμε ὁμῶς ἐδῶ τὴ δήλωσι, ὅτι πολὺ ἀπέχουμε ἀπ'
νὰ τὸ δεσμεύσουμε τὸ δάσκαλο στὴν ἀποκλειστικὴ χρῆσι τῆς
ὕλης, τὴν ὁποία θὰ ἀναφέρουμε, γιατί δὲν ἔχουμε τὴ γνώμη,
ὅτι μὲ ὅσα κάνουμε φθάνουμε στὸ τέλειο ἢ ἐκεῖνο ποὺ πρέ-
πει καὶ χρειάζεται ἀληθινὰ στὴν κάθε ἐποχὴ καὶ στὴν κάθε
περίοδο τῆς περιφερείας αὐτῆς.

Ἀπλῶς λοιπὸν σκιαγραφοῦμε τὶς ἀνάγκες τῆς περιφερείας
Ἑλασσόνος, ὅπως μπορούσαμε νὰ τὶς συλλάβουμε, χωρὶς νὰ ἀμ-
φισβητοῦμε, ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα προ-

βλήματα καὶ ἄλλοι καλύτεροι ἴσως τρόποι ἐκλογῆς, ὅτι κά-
θε χωριὸν μπορεῖ νὰ ἐμφανίζη *δική του Ἐθνικολαϊκὴ ζωὴ κλπ.*
καὶ τὸ πᾶν στηρίζουμε στὸ *μεγάλον ἐργάτη, τὸ δάσκαλον, ὁ ὁποῖος*
μπορεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν ἐκάστοτε βιολογικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάγ-
κην νὰ ἐκλέγη ὅ,τι εἶναι χρήσιμο γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὴν ἐξέλιξι
τοῦ παιδιοῦ.

Ἔτσι λοιπὸν θὰ ἔχουμε:

1. *Γιὰ τὰ θρησκευτικὰ.*

Α'. Γιὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐλαττωμάτων κλπ.

α) *Προσευχές.* 1) Προσευχὴ παρακλητικὴ πρὸς τὸν Θεὸ
γιὰ τὴ διαφύλαξιν ὅλου τοῦ κόσμου ἀπὸ κάθε κακοῦ καὶ γιὰ νὰ
φωτίζη τὸν ἄνθρωπον νὰ βαδίζη τὸ δρόμον τοῦ καλοῦ, τῆς
εἰρήνης, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐργασίας. 2) προσευχὴ παρακλη-
τικὴ πρὸς τὸ Θεόν, γιὰ νὰ φωτίζη τὸν κόσμον καὶ νὰ τὸν ἀπομα-
κρύνῃ ἀπ' τὸν ἐγωϊσμόν, τὴν ἀλαζονείαν, τὴν ὀκνηρίαν, τὸ μί-
σος, τὸ φθόνον καὶ τὴν κακίαν. 3) Προσευχὴ παρακλητικὴ πρὸς
τὸ Θεὸ γιὰ νὰ σώζη ὅσους κινδυνεύουν καὶ νὰ βοηθῇ ὅ-
σους τὸν πιστεύουν καὶ τὸν παρακαλοῦν. 4) Προσευχὴ παρακλητι-
κὴ πρὸς τὸ Θεὸ γιὰ νὰ φωτίζη τοὺς κυβερνήτας, τοὺς ἀρ-
χηγούς καὶ τοὺς δασκάλους τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ κάνουν καλὰ
τὸ καθήκον τους. 5) Προσευχὴ εὐχαριστήριος γιὰ τὰ ἀγαθὰ
ποῦ δίνει στὸν κόσμον ὁ Θεὸς καὶ γιὰ τὴ σοφίαν καὶ τὴ δύνα-
μί Του. 6) Προσευχὴ μικτὴ μὲ διάφορον περιεχόμενον, εὐκαι-
ριακά. 7) Τὴν Κυριακὴν προσευχή. 8) Προσευχὴ πρὸ καὶ
μετὰ τὸ φαγητό. 9) Βασιλεῦ Οὐράνιε, Ἅγιος ὁ Θεός, Πανα-
γία Τριάς κλπ.

β) *Ἀσματα θρησκευτικὰ.* Ἦτοι: 1. Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς γεν-

τήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἀναστάσεως, τῆς Θεομήτορος καὶ ὄλων τῶν ἁγίων, οἱ ὅποιοι λατρεύονται σὲ κάθε χωριό. 2) Τὰ λειτουργικά.

γ) *Ἱστορίες Θρησκευτικές.* 1) Πῶς χτίσθηκε ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ καὶ γιατί 2) Θρησκευτικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωριοῦ καὶ ποιά ἀπ' αὐτὰ εἶναι ὀρθὰ καὶ χρήσιμα καὶ πῶς πρέπει νὰ λαμβάνουν μέρος σ' αὐτά. 3) Δεισιδαιμονίες 4) Ἡ ζωὴ ὄλων τῶν ἁγίων γιὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν ἐκκλησίες στὸ χωριό.

Β'. Γιὰ τὴν ἀναγκαίαν γνῶσι καὶ μόρφωσι.

α) *Βασικὲς θρησκευτικὲς γνώσεις καὶ θρησκευτικὴ μόρφωσις.*

1) Θεός, Θεία Πρόνοια. 2) Πῶς ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν κόσμον. 3) Πλάνη τοῦ κόσμου. Εἰδωλολατρεία. 4) Οἱ δώδεκα Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, τὰ μυστήρια τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ ἔννοια αὐτῶν. 5) Θρησκεία καὶ ἡ ἔννοια αὐτῆς. 6) Ἑβραϊκὴ Θρησκεία—Παλαιὰ διαθήκη. (ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν κατανόησι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης). 7) Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τὸ ἔργο του. 8) Χριστιανισμὸς—Καينὴ Διαθήκη. 9) Λειτουργικὴ — Κατήχησις — Δόγματα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. 10) Ἄλλες θρησκείες τοῦ κόσμου, σύγκρισις αὐτῶν κλπ. 11) Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. 12) Εὐαγγέλιο, Εὐαγγελισταί, Ἑρμηνεῖα Κυριακῶν Εὐαγγελίων. 13) Ποία ἡ ὀρθὴ ἔννοια τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ τί ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης σ' αὐτή. 14) Ἑλληνισμὸς—Χριστιανισμός. 15) Ἡ ἀξία τῆς ἀγάπης, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης γιὰ τὴ ζωὴ μας. 16) Πῶς θὰ ἦτο ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. 17) Γιατί ἡ κλοπὴ ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὸ Θεό. 18) Πῶς καὶ πότε ὁ Θεὸς δίνει τὴν εὐτυχίαν ποὺ ὁλοζήτοῦμε κλπ.

2. Γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Γιὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πρέπει νὰ

διδαχθῶν ὅσα τὸ Ε.Α.Π. διαλαμβάνει ἀπ' τῆ σελίδα 31—37 καὶ ἐπὶ πλέον τὰ παρακάτω ἦτοι:

α) Γιά τὴ γλωσσικὴ συμπλήρωσι καὶ διόρθωσι τοῦ λεκτικοῦ (Γλωσσικὰ ἐλαττώματα).

1) Προσεκτικὴ ἄσκησι γιά τὴν προφορὰ τῶν λέξεων μὲ ἰδιαίτερο τονισμὸ τῆς καταλήξεως. (ὁλοκληρωτικὴ προφορά).

2) Ἀνάλυσις ἐννοιῶν γιά τὴν ὀρθὴ χρῆσι τῶν λέξεων καὶ ἄσκησι γιά τὴν ὀρθὴ χρῆσι τῶν λέξεων, ἐννοιῶν κλπ.

3) Ἀπαγγελία καὶ ἀσκήσεις ἀπαγγελίας γιά τὸν χρωματισμὸ τῶν λέξεων σύμφωνα μὲ τὸ περιεχόμενό τους.

β) Γιά τὴν καταπολέμησι τῶν ἐλαττωμάτων γενικά.

1) Ἀνάγνωσι διηγημάτων μὲ πράξεις μέσα στίς ὁποῖες νὰ ἐφαίρεται ἡ εἰλικρίνεια, ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον καὶ νὰ καταπολεμῆται ὁ ἐγωϊσμὸς. 2) Ἐπεξήγησις τῆς ζημίας ποὺ παθαίνουν ὅσοι μιλοῦν τὴν κουτσοβλαχικὴ καὶ τὴ Δαξικὴ. Ἀπόδειξις τῆς ἀχρηστότητος αὐτῶν καὶ ἀπαγορεύσεως τῆς χρήσεώς των. 3) Γλωσσικὴ προπαρασκευὴ τῶν νηπίων καὶ γλωσσικὴ προπαίδεια τῶν γυναικῶν σὲ νηπιαγωγεία καὶ νυκτερινὰς σχολὰς γιά τὴν ὀρθὴ χρῆσι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἀπ' αὐτοὺς, τοὺς κουτσοβλαχοὺς καὶ τοὺς πρόσφυγες.

γ) Γιά τὴν ἀναγκαίαν γνώσι τῆς γλώσσης καὶ τῆ μόρφωσι.

1) Ἀνάγνωσις διαφόρων βιβλίων λογοτεχνικῶν. 2) συστηματικὴ διδασκαλία τῶν μορφῶν τοῦ λόγου. 3) Καλλιέργεια τῆς λογοτεχνικῆς μορφῆς τῆς γλώσσης καὶ ὑπόδειξις χρήσεως αὐτῆς.

δ. Γιά τὴν ἱστορίαν.

α) Γιά τὴν ἀναγκαίαν γνώσι καὶ μόρφωσι.

1) Ἱστορία τοῦ τόπου. Ὀλυμπος-Πύθιο-Δολίχη-Περραιβοί, Γεωργάκης Ὀλύμπιος, στενὰ Σαρανταπόρου, στενὰ Πέτρας καὶ μάχης Σαραν-

ταπόρου, στενὰ Πέτρας καὶ μάχες Σαρανταπόρου, Πέτρας καὶ Μελούνας. Ἀπελευθέρωσις Ἐλασσόνος καὶ λοιπῆς περιφερείας. Ἱστορικά πρόσωπα τῆς περιφερείας. 2. Ὅλα ὅσα περιλαμβάνονται στὸ Ἐπίσημο Ἀναλυκὸ Πρόγραμμα στὴ σελίδα 41-45. 3. Ἱστορικοὶ νόμοι. Ἱστορικοὶ παράγοντες οἱ ὅποιοι ἐπιδροῦν στὴ δημιουργία κοινωνικῶν καταστάσεων. 4. Ἱστορικά μνημεῖα δικὰ μας ἢ ξένα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται στὴν περιφέρεια, ἢ τοι τὸ ἥρωο τοῦ Σαρανταπόρου, τὸ παλάτι τοῦ Βασιλιᾶ, τὸ τζαμί Ἐλασσόνος, ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας Ὀλυμπιώτισσης, ἡ Μονὴ Σπαρμποῦ, ἡ μικρὴ βιβλιοθήκη Σκαμνιάς κλπ.

β) Γιά τὴν καταπολέμησι τῶν φυλετικῶν ἐλαττωμάτων.

1) Ὁ ἐγωϊσμός τοῦ Ἑλλήνος, οἱ ἔριδες, οἱ πολιτικὲς διαμάχες καὶ οἱ ζημίαι τις ὅποιες ὑπέστη τὸ Ἔθνος ἀπ' αὐτές. 2) Πολιτικοὶ ἀγῶνες καὶ ἐπακόλουθα τῶν πολιτικῶν ἀγώνων. 3) Καταχρήσεις. 4) Ἀνάγκη ὑποταγῆς στοὺς ἱκανοὺς ἀρχηγοὺς καὶ καταπολέμησις τῆς φιλοπρωτίας γιὰ τὴν Ἑθνική μας ἀναγέννησι. 5) Περὶ πειθαρχίας, τὰ ἀγαθὰ τῆς πειθαρχίας καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας, ἡ

1) Καταγωγὴ τοῦ Ἑλλήνος. 2) Ἐλαττώματα καὶ προτερήματα αὐτοῦ. 3) Ἡ πορεία του ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. 4) Ὁ ρόλος ποὺ ἔπαιξε στὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος. 5) Αἷτια πτώσεως καὶ αἷτια ἀνόδου αὐτοῦ κλπ.

γ) Γιά τὴν καταπολέμησι τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ τόπου.

1. Οἱ κουτσόβλαχοι καὶ ἡ ἱστορία τους. 2. Ἡ Ἑλληνικὴ καταγωγὴ τῶν βλάχων τῆς Ἑλλάδος. 3. Ρουμανικὴ προπαγάνδα καὶ καταπολέμησις αὐτῆς. 4. Κατὰ προσελθόντα ἀπ' τὴ ρουμανικὴ προπαγάνδα. 5. Ἡ στάσις μερικῶν κουτσόβλάχων κατὰ τὴ Γερμανοϊταλικὴ κατοχὴ τοῦ 1941—1944 καὶ κατὰ τὸ 1917. 6. Οἱ πρόσφυγες γενικά. 7. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας. 8. Ἡ καταστροφὴ τοῦ 1922. Οἱ πρόσφυγες

τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Καυκάσου. Οἱ Λαῶι κλπ.

4. Γὰ τὴ Πατριδογνωσίᾳ καὶ τὴ Γεωγραφίᾳ.

α) *Γὰ τὴν ἀναγκαίαν γνῶσιν καὶ μόρφωσιν.*

1. Τὸ χωριό, ἡ ἔννοια, ἡ ἱστορία του καὶ ἡ τοποθεσία του. (ἡ θέσι του). 2. Τὰ πρῶτα χωριά τῆς γῆς καὶ πῶς καὶ γιατί σχηματίσθηκαν αὐτά. 3. Μικρὰ καὶ μεγάλα χωριά. 4. Πόλεις καὶ οἱ παράγοντες ποὺ συντελοῦν στὸ σχηματισμὸ τῶν πόλεων. 5. Οἰκίες χωριῶν καὶ πόλεων, διαφορές. 6. Οἱ πρῶτες οἰκίες καὶ οἱ σημερινές. Οἱ καλές οἰκίες. 7. Τὸ διδακτήριον, ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ ἄλλα κοινόχρηστα κτίρια τοῦ χωριοῦ, ἔννοιες καὶ ὁρισμὸς τους. 8. Ἡ ὁδός, ἡ ἔννοια τῆς καὶ τὰ μέρη τῆς. 9. Σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Ὁ ὀρίζων, ὁ οὐρανός, ἡ ξηρὰ καὶ ἡ θάλασσα (ἡ γῆ). 10. Σημεῖα ἢ φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσας (γεωγραφικὰ σημεῖα, γεωγραφικοὶ ὅροι) ἥτοι ὅ,τι παρατηροῦμε στὸν οὐρανό, στή ξηρὰ καὶ στή θάλασσα. 11. Ὅσα περιλαμβάνει τὸ Ε. Α. Π. στή σελίδα 51—53 καὶ δὲ περιλαμβάνονται παραπάνω. 12. Ἐποχές τοῦ ἔτους, ἡμέρα, νύχτα, ἡμερολόγιο κλπ. 13. Ἡ ζωὴ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς γῆς. Τροφή, ἐνδυμασία καὶ ἐξέλιξις αὐτῶν. Ὑλεις τῶν σημερινῶν τροφῶν καὶ τῶν σημερινῶν ἐνδυμασιῶν. 14. Πῶς διοικοῦνται τὰ χωριά, οἱ πόλεις καὶ οἱ νομοὶ τῆς Ἑλλάδος σὲ γενικὲς γραμμές. 15. Χάρτης, ἔννοια χάρτου. Ὁ χάρτης τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλεως. 16. Τρόπος μελέτης τοῦ χάρτου. 17. Ἡ ἐπαρχία καὶ ὁ νομὸς τοῦ παιδιοῦ. 18. Οἱ ἄλλοι νομοὶ τῆς Ἑλλάδος. Χαρτογραφία. 19. Οἱ ἐπαρχίαι τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας. 20. Ὅσα περιλαμβάνονται στή σελίδα 54 καὶ 55 τοῦ Ε. Α. Π. γὰ τὴν Ε'. καὶ ΣΤ'. τάξι.

β) *Γὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ Ἑλλήνος.*

1. Ἡ Ἑλλάδα ὡς γεωγραφικὸς χώρος κατὰ τίς διά-

φορες εποχές. Ἦτοι ἔκτασις αὐτῆς κλπ. 2. Ἀποικίες. Πῶς ἀποκλήθηκαν καὶ πῶς χάθηκαν οἱ ἀποικίες. 3. Γιατί ξενιτεύονται καὶ ποῦ ξενιτεύονται οἱ Ἕλληνες.

5. Για τὴ φυσικὴ Ἱστορία.

α) Για τὴ βελτίωσι τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων.

1. Τὸ πρόβατο, ἡ κατσίκਾ, τὸ βόδι, τὸ ἄλογο, ὁ ὄνος, ὁ ἡμίονος, ὁ χοῖρος ἡ κόττα, τὸ περιστέρι, ὁ γάλος, ἡ χήνα καὶ ἡ πάπια. 2. Ἡ ἀξία τῶν ζώων αὐτῶν γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ τόπου, τί ἀποδίδει τὸ καθένα καὶ τί ἐξοδαύει. 3. Πῶς μπορούμε νὰ βελτιώσουμε τὴ ράτσα τῶν ζώων αὐτῶν καὶ πῶς μπορούμε νὰ κάμωμε συστηματικώτερη τὴν ἐκμετάλλευσί τους. 4. Ποῖα ζῶα ἀπ' τὰ παραπάνω συμφέρει νὰ τρέφῃ ὁ τόπος καὶ γιατί. 5. Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ πιὸ συστηματικὴ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ γάλακτος καὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ καλύτερο τὸ βούτυρο, τὸ τυρί, τὸ κασσερί καὶ τὸ κεφαλοτύρι. 6. Τί μπορεῖ νὰ δώσῃ τὸ μαλλί στὸν τόπο, ὅταν γίνεται στήν περιφέρεια ἡ βιομηχανοποίησί του μὲ τὴ λαϊκὴ ὑφαντικὴ τέχνη κλπ. 7. Θερινὰ καὶ χειμερινὰ λιβάδια. 8. Πῶς μπορούν αἱ ἄνδρες πλαγιῆς τοῦ Ὀλύμπου νὰ γίνουν ἐξαίρετα θερινὰ λιβάδια. 9. Ὁ συμπεριωτέρος τρόπος διατροφῆς τῶν ζώων. Ἡ Δημιουργία κτηνοτροφῶν. 10. Οἱ συνηθέστερες ἀσθένειαι τῶν ζώων στὴ περιφέρεια Ἑλλάδος. 11. Ἡ ἔννοια τοῦ ζώου καὶ τοῦ φυτοῦ. 12. Ἡ ἔννοια τοῦ σαρκοφάγου. 13. Ἐννοια τοῦ θηλαστικοῦ μηρυκαστικοῦ, τοῦ μονόχηλου καὶ τοῦ δίχηλου. 14. Τὸ κουνούπι, ἡ μύγα, ὁ κορίός, ἡ ψεῖρα. 15. Τὰ κακὰ ποῦ προξενοῦν στὸν ἄνθρωπο τὰ ἔντομα αὐτὰ καὶ τὰ μέσα καταπολεμήσεώς τους. 16. Ἡ ἀποξήρανσι τῶν ἐλῶν τῆς Ποταμίας. 17. Ἀπολυμαντικὰ καὶ ἐντομοκτόνα μέσα. 18. Τὸ ἀμπέλι, ἡ συκιά, ἡ κερκισιά, ἡ καρδιά, ἡ ἐλῆα (εὐδοκιμεῖ καὶ ὑπάρ-

χει πλησίον τῆς Ἑλασσόνης) ἡ ἀμυγδαλιά, ἡ βερικοκκιά, ἡ ἀπιδιά, ἡ μουριά, ἡ μηλιά. 19. Ἡ ἀξία τῶν φυτῶν αὐτῶν γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τί ἀποδίδει τὸ καθένα. 20. Πῶς μποροῦμε νὰ ἐπιτύχουμε τὴν ἐξάπλωσι τῆς δενδροκαλλιεργείας στὴν περιφέρεια καὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνη ὁ ἐξευγενισμός τους. 21. Ἐμβολιασμοὶ τῶν ἀγρίων δένδρων, (ὑπάρχουν χιλιάδες ἀγριογορτσές καὶ δάση ὁλόκληρα ἀγρίων ἐλαιῶν βορείως τῆς Κονιατσῆς κλπ.) 22. Ἡ ἀξία τῶν φρούτων γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ παράγωγα αὐτῶν. Ἀσθενεῖς τῶν φυτῶν καὶ καταπολέμησι αὐτῶν. 23. Σπορεῖα καὶ φυτώρια. 24. Ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης καὶ ἡ ἀξία της. 25. Ἡ κράμβη, τὸ μαρούλι, τὸ πράσσο, ἡ κολοκυθιά, τὸ ραδίκι, τὸ σπανάκι, ἡ ντομάτα, τὸ κουνουπίδι, τὸ ραπανάκι, τὸ φασόλι, τὸ κουκί, ἡ φακὴ, τὸ μπιζέλι, τὸ ρεβύθι.

Ὁ λαχανόκηπος τοῦ σπιτιοῦ.

26. Ἡ ἀξία τῶν λαχανικῶν γιὰ τὴ ζωὴ, ὁ τρόπος τῆς καλλιεργείας καὶ ποῖα ἡ σημασία τους γιὰ τὸ γεωργό. 27. Ἰδιαιτέρη φροντίδα γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς καλλιεργείας τοῦ καρόττου καὶ τοῦ ραπανακιοῦ. 28. Ἀσθενεῖς καὶ καταπολέμησις αὐτῶν. 29. Τὸ σκουλήκι, ὁ βροῦχος τῶν κυάμων, ἡ πρασσοκουρίδα, ἡ κάμπια. 30. Ὁ τρόπος τῆς καταπολεμήσεως αὐτῶν καὶ οἱ ζημιὰς τίς ὁποῖες προξενοῦν. 31. Ἐννοία τῶν λαχάνων—πόας κλπ. 32. Τὸ γερράκι, τὸ ὄρνιο, [ὁ γύψ] καὶ ἡ καταδίωξις αὐτῶν. 33. Τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι, ὁ ἀραβόσιτος, ἡ σίκαλι, ὁ καπνός, τὸ σουσάμι, ἡ πατάτα, τὸ τριφύλλι. 34. Ἡ ἀξία των, ὁ τρόπος τῆς συστηματικῆς καλλιεργείας, εἰσαγωγὴ νέων ποικιλιῶν, ἡ ἀπόδοσι καθε ποικιλίας. 35. Πειραματικοὶ ἀγροί. 36. Εἶδη ἀρώσεως 37. Χρησι-
σι λιπασμάτων καὶ εἶδη αὐτῶν. 38. Σιτοπαραγωγικὲς περιφέρειαι τῆς Ἑλλάδος. 39. Σιτοπαραγωγικὲς περιφέρειαι τῆς γῆς. 40. Ἀσθενεῖς τῶν δημητριακῶν καὶ καταπολέμησις αὐτῶν. 41. Ὑ.

δραυλικὰ καὶ ἀρδευτικὰ ἔργα Ποταμιᾶς, ζημιᾶς ἀπὸ τὶς πλημύρες τοῦ Ξηριᾶ. 42. Ἡ ἀκριδα, ὁ ποντικός, τὸ μυρμήγκι, ἡ χελώνα, ἡ ἔχιδνα, ὁ σκορπιός. 43. Οἱ ζημιᾶς ποὺ προξενοῦν καὶ ὁ τρόπος τῆς καταπολεμήσεώς των. 44. Ἐννοια τῶν σιτηρῶν—Δημητριακῶν κλπ. 45. Ὁ Πελαργός, ἡ κάργια, ἡ ἀγριόχηννα, τὸ ἀηδόνη, ἡ χελιδόνη, ὁ κόσσυφος. 46. Ὠφέλειες καὶ βλάβες αὐτῶν. 47. Ἡ Ἑλάτη, ἡ πεύκη, ἡ βάλανιδιά, τὸ πυξάρι, τὸ προυνάρι, τὸ πλατάνι, ἡ καστανιά, ἡ δάφνη. 48. Ἡ ἀξία τῶν φυτῶν αὐτῶν καὶ ἡ ἐκμετάλλευσίς των δασῶν Κοκκινόπλου, Ἀγίου Δημητρίου καὶ Λειβαδίου. 49. Ἀναδάσωσης τῶν γυμνῶν χωρίων, ἥτοι τοῦ Στεφανοβούνου, τῆς Κρυόβρυσης, τῆς Βούρμπας, τῆς Βουβάλας, τοῦ Δουμενίκου καὶ τοῦ Ἐλευθεροχωρίου. 50. Πάρκα κοινοτικά καὶ σχολικά. 51. Ἡ ἀξία τῶν δασῶν γιὰ τὴ γεωργία, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὴν υἰεία. 52. Πῶς νὰ διατηρηθοῦν τὰ δάση. 53. Τὸ χρώμιο, ἡ ἄμμος, ὁ γρανίτης, ὁ λιγνίτης. (Υπάρχουν στὸν ἅγιο Δημήτριο μεταλλεῖα). Τοποθεσίς τῆς περιφερείας στὶς ὁποῖες ὑπάρχουν μεταλλεύματα. Ἀξία καὶ τρόπος ἐκμεταλλεύσεώς των.

2ο) *Γιὰ τὴν ἀναγκαία γνώσι καὶ μόρφωσι.*

Ὅσα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀναφέρονται στὶς σελίδες 62, 63, 64, 65, 66, 67 τοῦ Ε.Α.Π.

3ο) *Γιὰ τὴ δημιουργία νέων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν.*

1. Ἡ ἀξία τῶν συνεταιρισμῶν. 2. Πῶς μποροῦν νὰ γίνουν γεωργικοί, γαλακτομικοί, κτηνοτροφικοί καὶ δασικοὶ συνεταιρισμοί.

..

6. *Γιὰ τὴ φυσικὴ Πειραματικὴ καὶ τὴ χημεία.*

α) *Γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων.*

1. Γιατὶ σπάζει τὸ λαμπογυάλι ἢ τὸ ποτήρι τοῦ νε-

ροῦ τὸ χειμῶνα, ὅταν βάζουμε ζεστὸ νερό. 2) Πῶς μποροῦμε νὰ ἐφαρμόσουμε ἢ πῶς ἐφαρμόζει ὁ καρροποιὸς τὴ σιδερένια στεφάνη στοὺς τροχοὺς τοῦ κάρρου. 3. Πῶς μετροῦμε τὸν πυρετὸ τῶν ἀρρώστων. 4. Τὰ θερμομέτρα, τὰ εἶδη αὐτῶν καὶ ἡ ἀξία τους. 5. Τὸ γαλακτόμετρο, τὸ οἶνο-πνευματόμετρο καὶ ἡ χρῆσις του. 6. Πῶς γίνεται ὁ πάγος, πῶς βρέχει, πῶς χιονίζει καὶ γιατί, πῶς δροσίζει κλπ. 7. Πῶς κινεῖται τὸ τραῖνο, τὸ αὐτοκίνητο, τὸ ποδήλατο, ἡ ματοσυκλέτα. 8. Γιατί μεταδίδεται στὰ σιδερικά ἢ θερμότητα σὲ ὅλο τὸ σῶμα τους, ἐνῶ στὸ ξύλο συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. 9. Γιατί παγώνει τὸ νερό. Γιατί τὸ φτερό στέκεται ὅτὸν ἀέρα, ἐνῶ ἡ πέτρα πέφτει. 10. Πῶς μπορούμε νὰ κινοῦμε βαρεῖα σώματα. 11. Γιατί τὰ ἄλλα μποροῦν καὶ σέρνουν μεγάλα βάρη, ἐνῶ σηκώνουν 80 μόνο ὀκάδες. 12. Τὸ καλὸ κάρρο, ἡ καλὴ τανάλια, τὸ καλὸ μαγγανοπήγαδο, ὁ λοστός. 13. Πῶς μπορούμε νὰ φέρουμε στὰ χωριά μας καλὰ νερὰ ἀπὸ μακρυνὰ μέρη. 14. Πῶς μπορούμε νὰ βάλουμε νερὰ στὰ σπίτια μας. 15. Τὰ ἀρτεσιανὰ πηγὰδια. 16. Πῶς κολυμβοῦμε. 17. Πῶς πετάει τὸ ἀεροπλάνο καὶ πῶς στέκεται στὴ θάλασσα τὸ πλοῖο. 18. Ὁ ἀέρας, τὸ νερό, τὸ ἄλατι, τὸ γυαλί, τὰ κεριά, τὸ σαποῦνι. 19. Τὸ τηλέφωνο, τὸ ραδιόφωνο, τὸ ἡλεκτρικὸ φῶς, ὁ καθρέπτης, ἡ φωτογραφία, τὰ ματογυάλια. 20. Τὸ κάρβουνο, ἡ σόδα, τὰ σπύργα, τὸ σάκχαρο, τὸ ξύδι. 21. Ἡ ζύμωσις τοῦ κρασιοῦ, τὸ γιαούρτι.

β) Γιὰ τὴν ἀναγκαίαν γνῶσιν καὶ μόρφωσιν.

Ὅσα νομίζει ὁ δάσκαλος χρήσιμα γιὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν γνώσεων τῶν παιδιῶν ἀπ' τὸ Ε. Α. Π. καὶ τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται στὴ σελίδα 73—75.

7. Γιά τήν ἀριθμητική.

α) Γιά τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς.

1) Αἰσθητοποίησι τῶν ἀριθμῶν 1—20 μὲ ἀνάλυσι καὶ σύγκρισι αὐτῶν ὅπως παρακάτω: Ἀνάλυσις τῶν ἀριθμῶν 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 καὶ 10 ὡς ἐξῆς. Τὸ 6 π.χ. = 3+3 ἢ 2+2+2 ἢ 4+2 ἢ 5+1 ἢ 1+1+1+1+1. Τὸ 6=6 φορές μεγαλύτερο ἀπὸ τῆς μονάδας, 1 μονάδα μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ 5 ἢ 3 μονάδες ἀπ' τὸ 3 καὶ λοιπά. 2. Γραφή τῶν ἀριθμῶν 1—20. 3. Πρόσθεσι, ἀφαίρεσι, πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαίρεσι μέσα στὸν κύκλο 1—20, μὲ τὸ 2, τὸ 3, τὸ 4, τὸ 5, τὸ 6, τὸ 7, τὸ 8, τὸ 9 καὶ τὸ 10. Ἡ δεκάδα καὶ ἡ αἰσθητοποίησις αὐτῆς. 4. Συμπλήρωσι τῆς δεκάδος ἀπὸ κάθε ἀριθμοῦ ἔτσι π.χ. δύο καὶ πόσα χρειάζονται γιὰ νὰ γίνουν δέκα, 3 καὶ πόσα χρειάζονται γιὰ νὰ γίνουν 10, καὶ λοιπά. 5. Πρόσθεσις μονοψηφίων ποὺ υπερβαίνουν τὴν δεκάδα ὡς ἐξῆς. π.χ. 7+8=15, ἀλλὰ γιὰ νὰ εὑρεθῇ ν' ἀναλυθῇ αὐτὸ τὸ 7 σὲ ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ γίνη τὸ 8 δέκα καὶ ἀπ' αὐτὸ νὰ μῇ τὸ ὑπόλοιπο. Ἔτσι θὰ ἔχουμε 7+8=8+2=10+5=15 ἢ 6+9=9+1=10+5=15. 6. Ἀφαίρεσις μονοψηφίου ἀριθμοῦ ἀπὸ διψήφιον. π.χ. 15—9=15—5=10—4=6 ἢ 12—3=12—2=10—1=9. Δηλαδή νὰ ἀναλύεται ὁ ἀφαιρετέος σὲ ὅσες μονάδες ἔχει ἀπάνω ἀπὸ τὸ 10 ὁ μειωτέος καὶ σὲ ὅσες μένουσι ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς καὶ βγαίνουν πρῶτα ὅσες μονάδες εἶναι ἀπάνω ἀπὸ τὸ 10 καὶ ὕστερα οἱ ἄλλες οἱ ὅποιες μένουσι. 7. Τὰ χαρτονομίσματα καὶ τὰ κέρματα δικὰ μας καὶ τὰ κυριώτερα ξένα. 8. Τὰ σημεῖα τῶν τεσσάρων πράξεων. 9. Οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ 1—100, ἢ ἑκατοντάδα. 10. Πρόσθεσις διψήφιων ἀριθμῶν μὲ χωριστὴ πρόσθεσι τῶν δεκάδων καὶ χωριστὴ τῶν μονάδων ἦτοι π.χ. 18+17=10+10 καὶ 8+7=35. 11. Πολλαπλασιασμός, ἀφαίρεσις καὶ διαίρεσις ἀπὸ μνήμης. 12. Τὸ κλάσμα καὶ ἡ ἐννοια αὐτοῦ. 13. Τὸ μέτρο καὶ ὁ πῆχυς. Τὸ τρεχούμενο μέτρο, τὸ κυβικὸ μέτρο, τὸ τετραγωνικὸ μέτρο καὶ πότε χρησιμοποιεῖται

τὸ καθένα. Ὁ τεκτονικὸς πῆχυς κλπ. 14. Πόσες οἱ πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, πότε κάνουμε τὴν κάθε μιὰ καὶ πῶς σκεπτόμαστε. 15. Ἀσκήσεις ἀπὸ μνήμης, προβλήματα ἀπ' τὴ ζωὴ. Πιστὴ ἀντιγραφὴ τῶν λ)σμῶν τῆς ζωῆς. 16. Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ λεπτομερῶς μὲ ἐξαιρετικὴ προσοχὴ καὶ ἄσκησι. 17. Οἱ συμμιγεῖς ἀριθμοὶ γενικά, ξένα σταθμά, μονάδες χρόνου, βάρους κλπ. 18. Τόκος. Πῶς λογαριάζεται ὁ τόκος. Γιὰ τὰ δάνεια. Πῶς γίνεται ὁ δανεισμός, πῶς συντάσσονται τὰ γράμματα καὶ πῶς ἐξοφλοῦνται. 19. Ἀναγωγὴ στὴ μονάδα. Μέθοδος ἀπλῆ καὶ μέθοδος σύνθετος. 20. Πῶς νοικιάζεται ἓνα μαντρί. 21. Οἱ λογαριασμοὶ τοῦ γαλατᾶ. 22. Ἑταιρίαι, ὁ συνεταιρισμός τοῦ χωριοῦ, ἡ συνεταιριστικὴ δουλειά. 23. Πῶς βρίσκει ὁ μπακάλης χωρὶς δυσκολία τὴ τιμὴ τοῦ ἑνὸς δραμιοῦ, ὅταν γνωρίζῃ τὴ τιμὴ τῆς ὀκᾶς, χωρὶς νὰ χάνῃ κλπ.

ΣΗΜ. Ὅταν ἡ τιμὴ τῆς ὀκᾶς ληφθῇ δυόμισιν φορὲς βρίσκειται ἡ τιμὴ τοῦ δραμιοῦ. π.χ. ὅταν ἡ ὀκᾶ τιμᾶται 11 χιλ. τὸ δράμι θὰ τιμᾶται $11 + 11 + 5,5 = 27,5 = 27,5$ δραχ.

β). Γιὰ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσι κλπ.

1. Ὅτι ἐμφανίζεται ὡς ἀνάγκη τὴν κάθε φορὰ. 2. Λογαριασμοὶ τοῦ παζαριοῦ, τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ μπακάλη.

8. Γιὰ τὴ Γεωμετρίαν

α) Γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς. 1. Ἡ γραμμὴ καὶ τὰ εἶδη τῶν γραμμῶν. 2. Γωνία καὶ εἶδη γωνιῶν. 3. Γεωμετρικὰ σχήματα, κύβος, τρίγωνο, εἶδη τριγώνων. 4. Τετράγωνο, ὀρθογώνιο παραλληλεπίπεδο, πλάγιο παραλληλεπίπεδο, πυραμίδα τριγωνική, κόλουρος πυραμίδα. Τραπεζίον, κῶνος, κύλινδρος, σφαῖρα. 5. Τὸ Γαλλικὸ μέτρο, τὸ τετραγωνικὸ καὶ τὸ κυβικόν. Τεκτονικὸς πῆχυς κλπ. Χιλιόμετρο, μίλιο. 6. Πῶς μετροῦνται οἱ ἀγροί, οἱ δρόμοι, οἱ τοῖχοι τῶν σπιτιῶν καὶ οἱ

στέγες αὐτῶν. 7. Πῶς βρίσκομε πόσα κεραμίδια χρειάζεται μια στέγη, πόσα σανίδια θέλει ἓνα πάτωμα, πόσα ξύλα ἔχει μια στίβα κλπ. 8. Πῶς κάνουν οἱ τεχνίτες ἓνα τενεκέ, ἓνα βαρέλι, μιὰ δεξαμενὴ γιὰ νὰ χωρῇ ὠρισμένο ποσὸ κλπ.

β). *Γιὰ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσι.*

1. Ὅσα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀναφέρει τὸ Ε.Α.Π. στὶς σελίδες 83, 84 καὶ 85.

9. *Γιὰ τὴν Ἰχνογραφία*

α). *Γιὰ τὶς ἀνάγκες καὶ τὴν καταπολέμησι τῶν ἐλαττωμάτων.*

1. Συστηματικὴ διδασκαλία ὅλων τῶν εἰς τὸ Ε.Α.Π. περιλαμβανομένων στὴ σελίδα 86 καὶ 87. 2. Ἐπίμονη ἐργασία γιὰ τὴν κατανόησι τοῦ ὠραίου, τοῦ συμμετρικοῦ καὶ τοῦ κανονικοῦ. 3. Διδασκαλία γιὰ τὶς καλλονὲς τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως. 4. Ἀθήνα ἢ μητέρα τοῦ Ὁραίου. 5. Τὰ Ἑλληνικὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τέχνης. 6. Συνεχεῖς διδασκαλίαι γιὰ τὰ ἔργα τέχνης καὶ εἰσαγωγὴ στὸ σπίτι ταμπλὼ μὲ κάτι τὸ ὠραῖο. 7. Ἡ ὁμορφιὰ καὶ τὸ μέτρο στὴν ἐνδυμασίαν, στὸ σπίτι, στὴ φύσι.

β) *Γιὰ τὴν ἀναγκαίαν γνῶσι καὶ μόρφωσι.*

1. Ὅλα ὅσα ἀναφέρει τὸ Ε.Α.Π. στὴ σελίδα 86 καὶ 87. 2. Ἰχνογραφία ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν φύλλων, τῶν ἀνθέων, τῶν καρπῶν, τῶν σπιτιῶν, τῶν ζώων μὲ ἀπλὲς γραμμές. 3. Γιὰ τὸ σκίτσο.

10. *Γιὰ τὴν Καλλιγραφία.*

α) *Γιὰ τὴν καταπολέμησι τῆς κακογραφίας.*

1. Διδασκαλία γιὰ τὰ μέρη τοῦ κάθε γράμματος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Στοιχεῖα καλῆς γραφῆς (Μέρη γραμμάτων, διεύθυνσι, πάχος καὶ ὕψος αὐτῶν). 3. Ἐπίμονες ἀσκήσεις γιὰ τὴν καλὴν γραφὴν.

2) *Γιὰ τὴν ἀναγκαία γνώσι καὶ μόρφωσι.*

1. Ὅλα τὰ εἶδη τῆς γραφῆς τὰ περιλαμβανόμενα στὶς σελίδες 88 καὶ 89 τοῦ Ε. Α. Π. 2. Πῶς γίνονται οἱ ἐπιγραφές. Κανονικὴ γραφὴ τῶν κεφαλαίων γραμμάτων.

11. *Γιὰ τὴν Ὠδική.*

α) *Γιὰ τὴν ἀναγκαία γενικὴ μόρφωσι καὶ γνώσι.*

1. Ὅσα περιλαμβάνει τὸ Ε. Α. Π. στὶς σελίδες 93—97.

β) *Γιὰ τὶς ἐλλείψεις καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν κατοίκων.*

1. Ὅλα τὰ δημόδια ἄσματα, ἀπηλλαγμένα ἀπ' τὸ κλαψιάρικο καὶ θρηνῶδες ὕφος, τὸ ὁποῖο ἔχουν τὰ τραγούδια τῆς περιφερείας. 2. Νέα Δημοτικὰ τραγούδια ἀπ' ὅσα ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων ἀπαιτεῖ 3. Δημιουργία κινήσεως πρὸς καλλιέργειαν τῆς μουσικῆς. 4. Συγκρότησις χορωδίας ἐκκλησιαστικῆς σὲ κάθε χωριό. 5. Συγκρότησις χορωδίας τραγουδιοῦ. 6. Συγκεντρώσεις μουσικῆς, ἐορτὲς καὶ τελετὲς σχολικῆς.

12. *Γιὰ τὴν χειροτεχνία*

α) *Γιὰ τὴν ἀναγκαία γενικὴ μόρφωσι καὶ γνώσι.*

1. Συνεχὴς ἐργασία σὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς χειροτεχνίας, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται στὶς σελίδες 90, 91 καὶ 92 τοῦ Ε. Α. Π.

β) *Γιὰ τὶς ἀνάγκες καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν κατοίκων.*

1. Κατασκευὴ κορνιζῶν φωτογραφιῶν μὲ ἀπλὰ χάρτνια. 2. Διακοσμητικὴ τελετῶν καὶ διακοσμητικὴ οἰκιῶν μὲ χαρτί χρωματιστό. 3. Πλεκτικὴ μὲ χαρτί. Πλεκτικὴ μὲ χόρτο, πλεκτικὴ μὲ νῆμα. Καλαθοπλεκτικὴ. 4. Ὑφάντικὴ ἀπλὴ λαϊκῆς τέχνης γιὰ τὴν ἀξιοποίησι τοῦ ἀφθόνου μαλλιοῦ. 5. Κεντητικὴ. Ἀπλὰ Ἑλληνικὰ κεντήματα. 6. Ραπτικὴ. 7. Μαντάρισμα, σιδέρωμα, δίπλωμα ρούχων κλπ.

13. *Γιὰ τὴν γυμναστικὴν*

α) *Γιὰ τὴν ἀναγκαία γνώσι καὶ μόρφωσι.*

1. Ὅλα ὅσα στὶς σελίδες 101—111 τοῦ Ε. Α. Π. πε-

ριλαμβάνονται. Γενετική γυμναστική.

β) Για τὴν θεραπεία τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῶν ἀναγκῶν.

1. Ἀσκήσεις ἀναρριχήσεως, Πηδήματα, ἄλμα σὲ ὕψος καὶ μῆκος. 2. Ρίψεις λίθου, δίσκου, ἀκοντίου, 3. βαδίσματα κανονικά. 4. ἐπίμονη ἄσκησις γὰρ τὴν κανονικὴν στάσι τοῦ σώματος.

14. Για τὴν ἀγωγὴν τοῦ πολίτου.

α) Για τὴν ἀναγκαίαν γνῶσι καὶ μόρφωσι.

1. Ἐννοια τοῦ ἔθνους καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτοῦ. 2. Ἐννοια τοῦ Κράτους—Ἐξουσίες τοῦ Κράτους. 3. Σύντομος ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. 4. Περὶ πολιτευμάτων—Βασιλεία—Δημοκρατία—Μοναρχία—δικτατορία, κοινοβουλευτισμός. 5. Προτερήματα καὶ ἐλαττώματα αὐτῶν. 6. Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία. 7. Νομοθετικὸν σῶμα. 8. Οἱ ὑπάλληλοι καὶ ἡ ἀποστολὴ τους. 9. Τὰ διάφορα Ὑπουργεῖα καὶ οἱ ἀρμοδιότητες αὐτῶν. 10. Ἡ Σημαία. 11. Ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία.

Για τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐλαττωμάτων.

1. Καθήκοντα τοῦ πολίτου καὶ δικαιώματα αὐτοῦ. 2. Οἱ φόροι, ἡ στρατιωτικὴ θητεία, τὸ οἰκογενειακὸν ἄσυλον, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀσφάλεια, ἡ ἐκπαίδευσις, ὁ σεβασμὸς τῆς ἐθνικῆς καὶ ξένης περιουσίας. 3. ἡ κοινότης, ἡ ἐκκλησία, τὸ σχολεῖο. 4. Οἱ διοικητικὲς ἀρχαί, ὁ Νομάρχης, ὁ εἰσαγγελεὺς, ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν, ὁ δεσπότης, ὁ ἐπιθεωρητὴς σχολείων, ὁ ταμίας, ὁ δασάρχης, ὁ ἑφορος, κ.λ. καὶ οἱ ἀρμοδιότητες αὐτῶν. 5. Ἐθνικὲς ἐορταί. 6. Θρησκευτικὲς ἐορταί. 7. Ἐθνικὰ καὶ θρησκευτικὰ σύμβολα. 8. Ἐθνικὸς ὕμνος, ἡ ἱστορία του. 9. Οἱ κυριώτεροι ἱστορικοὶ σταθμοὶ τοῦ ἔθνους. 10. Ἑλληνικὲς ὁμορφίαι. 11. Τὶ προσέφερε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος στὴν ἀνθρωπότητα κλπ.

15. Για τὴν καλὴν συμπεριφορά.

α) Για τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐλαττωμάτων.

1. Τρόπος με τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ προσαγορεύουμε τοὺς Βασιλεῖς, τοὺς πρίγκιπες, ἓνα πρωθυπουργό, ἓνα ὑπουργό, ἓνα ἀξιωματικό, πατριάρχη, ἓνα δεσπότη, ἓνα ἱερέα, ἓνα θεῖό μας, ἓνα ἀδελφό μας, καὶ λοιπὰ. 2. Τρόπος χαιρετισμοῦ. 3. Τρόπος εἰσόδου σὲ ξένο σπίτι καὶ τρόπος ὑποδοχῆς ἐνὸς ξένου. 4. Τρόπος βαδίσματος καὶ θέσι τὴν ὁποία πρέπει νὰ παίρνη ὁ κηθένας, ὅταν συνοδεύη κυρία, δεσποινίδα, ἀξιωματικό, προϊστάμενό του κλπ. 5. Τρόπος οἰασοῦν ποτε προσκλήσεως καὶ θέσι τῶν προσκεκλημένων σὲ γεῦμα. 6. Τρόπος ἐγχειρίσεως ἀντικειμένων. 7. Τρόπος συντάξεως ἐπιστολῶν κλπ. 8. Τρόπος προσφοράς ποτοῦ κλπ.

16. Γιά τὴν Ὑγιεινὴν.

α) *Γιά τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἐλαττωμάτων κλπ.*

1. Ὑγιεινὴ ἐνδυμασία. Τὰ μάλλινα καὶ τὰ βαμβακερὰ ἐνδύματα, ἐπιδρασι τῶν ἐποχῶν στήν ἐνδυμασία κλπ. 2. Τὸ ὑγιεινὸ σπίτι. Ὁ προσανατολισμὸς τοῦ σπιτιοῦ, τὰ παράθυρα, ἡ διαρρύθμισις καὶ ἡ περιποίησις αὐτοῦ. 3. Ἡ τροφή, εἶδη τροφῶν, ὑγιεινὴ παρασκευὴ τροφῶν. Τὸ γάλα, τὸ τυρί, τὸ βούτυρο, τὸ κρέας. Τὰ λαχανικὰ, τὸ ψωμί, τὰ φρούτα, ἡ ἀξία καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν. 4. Συστατικὰ τῶν τροφῶν, ἐβδομαδιαῖον πρόγραμμα φαγητοῦ. 5. Πῶς παρασκευάζονται τὰ κυριώτερα φαγητὰ, ἀναλογίαι τροφῶν. 6. Ὁ ἀέρας, ἡ ἀξία αὐτοῦ γιὰ τὴ ζωὴ, τὰ συστατικὰ του. 7. Ἡ ἀξία τῶν δασῶν, τῶν πάρκων, τοῦ ὑπαίθρου καὶ ἡ σχέσις αὐτῶν μετὰ τὴν υἰεία. 8. Τὸ νερό. Ἡ ἀξία αὐτοῦ, τὰ συστατικὰ του, ἡ χρῆσις του, τὸ μπάνιο. 9. Ἡ ἀξία τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἡ περιποίησις τῶν νηπίων καὶ τῶν παιδιῶν, ἡ τροφή καὶ τὸ ντύσιμό τους. 10. Τὰ μικρόβια. Εἶδη μικροβίων καὶ προφύλαξις. 11. Λοιμῶδεις νόσοι. Ἐπιδημίες, εἶδη ἐπιδημιῶν, γνωρίσματα αὐτῶν, θεραπείαι, προφύλαξις. 12. Ἀπολύμανσις, ἀπολυμαντικὰ μέσα. 13. Τόξωδιο, τὸ δξυγονοῦχο νερό, ὁ αἰθέρας, τὸ θερμόμετρο, τὸ πρόχειρο φαρμακεῖο.

14. Τὰ ἐμβόλια—εἶδη δασικῶν ἐμβολιασµῶν. 15. Τὸ σκού-
πισµα, τὸ σφουγγάρισµα καὶ ὁ τρόπος ἐκτελέσεως αὐτῶν. 16.
Τρόπος πλυσίµατος πιάτων καὶ μαγειρικῶν σκευῶν. 17. Τρό-
πος πλυσίµατος ρούχων κλπ.

β) Γιά τή γενική μόρφωσι

1. Πρῶτες βοήθειες γενικά σέ ὅλες τίς περιπτώσεις. 2.
Ἐγκαύµατα. Εἶδη ἐγκαυμάτων, τραύµατα καὶ ἐπίδεσις αὐτῶν.

Γ'. ΜΕΘΟΔΟΣ—ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Όσο αναγκαῖο καὶ χρήσιμο εἶναι τὸ νὰ καθορισθῇ ἓνας καθαρὸς, συγ-
Ἀνάγκη μελέτης τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας στὸ σχολεῖο κλπ. κερκισμένος, κατορθωτός, φυσικὸς καὶ
κατανοητὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς καὶ
νὰ συνταχθῇ ἓνα συγχρονισμένο Ε.Α.Π., ἄλλο τόσο *ἀναγκαῖο καὶ*
ἐπιτακτικὸ εἶναι νὰ καθορισθῇ κατὰ τὸ δυνατόν καὶ ὁ *τρόπος* μὲ
τὸν ὁποῖο *σχολεῖτο, διδάσκαλοι καὶ γονεῖς* θὰ *χρησιμοποιοῦν* τὴν
ὕλη τοῦ Ἐπισήμου αὐτοῦ Ἀναλ. Προγράμματος καὶ θὰ *ἐργάζων-*
ται γιὰ τὴν *ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.*

Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ καθορισθῇ ἢ καλύτερα *νὰ μελετηθῇ*
καὶ ὁ *τρόπος* τῆς ἐργασίας, ἢ *μέθοδος* δηλαδὴ *τῆς διδασκαλίας*
στὸ σχολεῖο, γιατί, ἂν αὐτὴ δὲν εἶναι δημιουργικὴ καὶ ὅσο χρειά-
ζεται σύμφωνη πρὸς τὴ φύσι τῶν παιδιῶν, *ἐμποδίζει* τὴν πραγμα-
τοποίησι τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς καὶ *ἀχρηστεύει* τὴν ὅλη ἐργα-
σία καὶ τὴν ὅλη προσπάθεια τοῦ σχολείου.

Μπορεῖ δηλαδὴ ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς νὰ εἶναι τέλειος.
Μπορεῖ νὰ περιλαμβάνη αὐτὸς τὸν ἀληθινὰ ἀνώτερο προορισμὸ
τῆς ζωῆς καὶ νὰ ὀδηγῇ τὸν ἄνθρωπο στὴν κατάκτησι τῆς εὐτυ-
χίας, ὅπως ἐπίσης μπορεῖ καὶ τὸ Ε.Α.Π. νὰ εἶναι σύμφωνο μὲ
τὴ φύσι καὶ τίς ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ *πῶς* θὰ *μπορέσῃ* τὸ παι-
δι νὰ *φθάσῃ* στὸ *θεῖο σκοπὸ* τῆς ἀγωγῆς, *πῶς* θὰ *ἐνεργῇ* τὸ *σχο-*
λεῖο καὶ *πῶς* θὰ *πρέπη* νὰ *χρησιμοποιῇ* αὐτὸ τὴν ὕλη τοῦ Ε.Α.
Προγράμματος γιὰ νὰ *συντελῇ* αὐτῇ στὴν *ἐπιτυχία* τοῦ σκοποῦ
τῆς ἀγωγῆς;

Τι εἶδους, μὲ ἄλλα λόγια, ἐργασία πρέπει νὰ κάμῃ τὸ σχο-
λεῖο καὶ πῶς πρέπει νὰ τὴν κάμῃ γιὰ νὰ ἐπιδρῷ αὐτὴ πραγμα-
τικὰ καὶ ὠφέλιμα ;

Γιαυτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ ἐρευνηθῇ καὶ τὸ
σθβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖο λέγεται «*Μέθοδος*
διδασκαλίας».

* *
*

*Προσπάθειες γιὰ τὴ δημιουργί-
α μὲθόδου καὶ σημασία ποὺ
ἐδόθη γι'αυτή.*

Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔχει τέτοια ση-
μασία, ὥστε ἑκατονταετηρίδες ὁλό-
κληρες ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ κυριώτερο
πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς καὶ τὸ μόνο
πού θὰ ἤμποροῦσε νὰ λύσῃ ὅλα τὰ

ἄλλα ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα.

Γιαυτὸ ἔγιναν πολλές συζητήσεις, γράφηκαν ἄπειρα βιβλία
καὶ ὑπεδείχθησαν πάρα πολλοὶ τρόποι ἐργασίας καὶ διδασκαλίας.

Γιαυτὸ καὶ ἀπ' τὴν ὑπερεκτίμησι τῆς ἀξίας τῆς μεθόδου
τῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν ἀγωγή, ἔβλεπαν στὴ λύσι τοῦ προβλή-
ματος αὐτοῦ, τὴ λύσι ὅλων τῶν ἄλλων προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς
καὶ τὴν αὐτόματη μεταμόρφωσι τοῦ κόσμου! !

Ὡς τόσο ὅμως καὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲ βρῆκε ἀκόμα τὸν ὀρ-
θὸ δρόμο! Δὲ βρῆκε τὸ ὀρθὸ δρόμο γιατί, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα
προβλήματα, δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν καὶ σ' αὐτὸ οὔτε ἡ φύσι τοῦ
Ἑλληνος π. χ., οὔτε ἡ ἀτομικότης τοῦ κάθε ἀνθρώπου, οὔτε ἡ Ἑλ-
ληνικὴ πραγματικότης, οὔτε ὁ φυσικὸς τρόπος τῆς μαθήσεως καὶ τῆς
ἐργασίας!

Ἀπ' ὅλους σχεδὸν κατεβάλλετο προσπάθεια δημιουργίας
τύπων, δημιουργίας κανόνων διδασκαλίας, ἐξευρέσεως γενικῶν νό-
μων ἢ καλουπιῶν καὶ κανένas δὲ γύριζε νὰ ἰδῇ τί γινό-
ταν γύρω του φυσικὰ καὶ ἀβίαστα καὶ πῶς ἀσκεῖται μιὰ αὐτό-
ματη ἀγωγή μὲ τὴν ὁποία καμμιά συστηματοποιημένη προσπάθεια
δὲ δύναται νὰ παραβληθῇ.

*Διδακτικές προσπάθειες
ἐξω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα.*

Ἦτοι ὁ *Ρατίχιος*, παλιὸς γνωστὸς παιδαγωγός, ὁ ὁποῖος ἔζησε ἀπ' τὸ 1571—1638, διδασκε ὅτι ἂν ἀνεκαλύπτοντο «οἱ γενικοὶ νόμοι τῆς μορφώσεως» αὐτοὶ θὰ ἔδειχναν στὸ δάσκαλο πῶς πρέπει νὰ ἐνεργῇ σὲ κάθε μάθημα.

Ἐπίσης ὁ *Ἐρβαρτος*, ὁ ὁποῖος βλέπει στὸν ἄνθρωπο μόνο τὴν κρίσι, τὴ νόησι καὶ τὸ λόγο, ὑποδεικνύει ὡς γενικοὺς νόμους τὰ γνωστὰ «πέντε στάδια διδασκαλίας» καὶ πιστεύει, ὅτι μὲ αὐτὰ θὰ μεταμορφωθῇ ὁ κόσμος!

Τὸ ἴδιο στὴν ἀρχὴ ἔκαμε καὶ ὁ μεγάλος *Πεσταλότση*. Πίστευε, ὅτι μὲ μιὰ μόνο μέθοδο, τὴ μέθοδο ποὺ ζητοῦσε αὐτὸς σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ, θὰ μποροῦσε καὶ ἓνας ἀμόρφωτος ἀκόμα ἄνθρωπος νὰ κάμῃ τὸ δάσκαλο καὶ νὰ διδάσκῃ καλὰ, ὅπως καὶ ἓνας μορφωμένος.

Ἐκεῖ ποὺ διαφέρει ὁ *Πεσταλότση* ἀπ' τὸν *Ἐρβαρτο* στὸ σημεῖο αὐτό, εἶναι ὅτι δὲν ἤθελε αὐτὸς νὰ στηρίζεται ἢ μέθοδος μόνο στὴ νόησι. Ἀργότερα ὁ ἴδιος κατέληξε στὴ «μέθοδο τῆς χρήσεως», τῆς «αὐτοασκήσεως» τῆς «αὐτενεργείας» καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἦτοι ἡ διαφορὰ τῶν δύο αὐτῶν παιδαγωγῶν κατέληξε στὸ ὅτι ὁ ἓνας θέλει τὴ λογικὴ καὶ τὴ νόησι, ὡς ἀρχὴ καὶ μέσο ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, ὁ δὲ ἄλλος τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν κίνησι.

* *

Δὲν εἶναι ὅμως μόνο οἱ παραπάνω ποὺ πίστευαν στὴν ἀξία μεθόδου καὶ ἀσχολήθηκαν μ' αὐτὴ καὶ τὴ διδακτικὴ γενικά.

Ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ *Κομενίου* μέχρι σήμερα, ἦτοι κατὰ τὶς τρεῖς τελευταῖες ἑκατονταετηρίδες, πέρασαν ἀπ' τὴ διδακτικὴ κοινίστρα, ἐκτὸς ἀπ' τὸ *Ρατίχιο*, τὸν *Ἐρβαρτο* καὶ τὸν *Πεσταλότση* καὶ οἱ *Σάλλε* (1651-1719), *Φενελόν* (1651-1715), *Λώκκιος* (1632-1704), *Φράγκιος* (1663—1729) ὡς διδακτικοὶ τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ὁ *Κάντιος* (1724—1804) μὲ τὸν *Ἐρβαρτο* ὡς διδακτικοὶ τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἔγινε ἀπάνω στὸ σοβαρὸ αὐτὸ ζήτημα κολοσσιαία ἐργασία.

*Ἡ ὑπερεκτίμησις τῆς
ἀξίας τῆς μεθόδου.*

Ἀπ' αὐτοὺς οἱ πρῶτοι πίστευαν,
ὅτι μόνο μὲ τὴν καλὴν διδασκαλίαν
μπορεῖ νὰ κατορθωθῇ ἡ ἀνάπτυξις
τοῦ πνεύματος καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴ ἐξασφαλίζεται καὶ ὁ καλὸς
χαρακτήρας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται.

Γιαυτὸ ὅλη ἡ προσοχὴ ἐστρέφετο στὸ διδακτικὸ μέρος, στὴ
γενικὴ καὶ στὴν εἰδικὴ διδακτικὴ.

Οἱ δεύτεροι (Κάντιος κλπ.) πιστεύουν, ὅτι «μόνο νέα καὶ
γνησίαν μέθοδον» μπορεῖ νὰ φέρῃ κατὰ καλὸ καὶ ὅτι ἡ ἀξία ἐνὸς
ἀνθρώπου εὐρίσκεται στὴ βούλησιν, ἡ ὁποία ἔχει τὶς ρίζας τῆς στὰ
νοήματα, τὰ ὁποῖα ἐξαρτῶνται ἀπ' τὴν καθολικὴν ἐνέργειαν τῶν
παραστάσεων καὶ κατὰ συνέπειαν γιὰ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος καλός,
χρειάζεται μόνο διδακτικὴ προσπάθεια καὶ μέθοδος διδασκαλίας
καλὴ, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ αὐτὸς πολλὰ παραστάσεις.

* *

*Τὰ ἀποτελέσματα τῶν μέχρι
τώρα χρησιμοποιουμένων
μεθόδων.*

Καὶ στὴν Πατρίδα μας τὴν Ἑλλάδα
δὲ γράφηκαν λιγώτερα βιβλία γιὰ
τὴ «μέθοδον διδασκαλίας» καὶ δὲ δό-
θηκε λιγώτερη ἀξία σ' αὐτή!

Γιαυτὸ βρίσκει κανένας σήμερον λογίων λογίων βιβλία, τὰ
ὁποῖα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μέθοδον καὶ τὴν διδακτικὴν, ἐνῶ τρεῖς σχε-
δὸν ἢ τέσσερες Ἑλληνες παιδαγωγοὶ καὶ δασκάλοι ἀσχολήθη-
καν μὲ τὰ ἄλλα βασικὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς.

Δὲν ἔχω ὅμως ἐγὼ ἐδῶ σκοπὸ ν' ἀπαριθμῶ πόσοι καὶ
ποιοὶ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν διδακτικὴν καὶ τὴν μέθοδον καὶ οὔτε ἐπι-
θυμῶ νὰ πῶ τὴ γνώμην μου γιὰ τὴν κάθε μίαν μέθοδον, γιατί δὲ
γράφω ἱστορίαν τῆς διδακτικῆς, οὔτε κάνω ἀναλυτικὴν κριτικὴν τῆς
κάθε μιᾶς μεθόδου.

Εἶναι γνωστὰ τὰ ἀποτελέσματα ὅλων τῶν μεθόδων, ποὺ
χρησιμοποιήθηκαν μέχρι σήμερον στὴν Πατρίδα μας καὶ γνωστότε-
ρο ἀκόμα, ὅτι ὅλες αὐτὲς ἀπέβλεπαν στὸν «ἐξωτερικὸν ρυθμὸν»

«στην εξωτερική τάξη», στη «γενίμευση», την «επίδειξι» και την «τυποποίησι της εργασίας».

Όλες είχαν ως πρότυπο ένα μόνο τύπο παιδιοῦ καὶ καμμιὰ δὲ λογάριαζε, ὅτι ὑπάρχουν πλεῖστες ὅσες διαφορὲς στὰ παιδία καὶ ὅτι τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ εἶναι μιὰ χωριστὴ φύσι.

Ἐπίσης δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ γράψω ποιὲς τάσεις κυριαρχοῦν σήμερα στὸν τομέα τῆς διδακτικῆς. Ὅποιος θέλει τέτοιο πρᾶγμα ἄς διαβάσῃ τὰ βιβλία τοῦ σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ καὶ τ. προέδρου τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου κ. Ν. Καραχρίστου «Νέα ἐξέτασις τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς διδακτικῆς» καὶ «Ἡ ζωὴ τῶν λαῶν - Παιδαγωγικὴ διδακτικὴ» καὶ θὰ ἴδῃ πολλὰ καινούργια καὶ σοβαρὰ πράγματα.

Ἐγὼ ἐδῶ ἐπιθυμῶ νὰ πῶ καὶ στὸ πρόβλημα αὐτὸ τῆς μεθόδου *μόνον ὅ,τι ἔζησα* ὡς δάσκαλος καὶ ἐπιθεωρητῆς.

* *

Καὶ πρῶτα πρῶτα δηλώνω πῶς
Τὶ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ἑξέτασιν γιὰ τὴν μέθοδο καὶ ποῦ νὰ στηρίζεται αὐτή.
καμμιὰ ἀπολύτως μέθοδος δὲ μπορεῖ
νὰ εἶναι γενικὴ καὶ ὁμοιόμορφη, γιὰ
τί οὔτε οἱ δασκάλοι μποροῦν νὰ ἔ-
χουν *τις ἴδιες ικανότητες καὶ τις ἴ-
διες διαθέσεις, οὔτε τὰ παιδιὰ τὴν ἴδια ψυχὸςύνθεσι.*

Ἐπειτα κάθε τόπος, κάθε χωριό, κάθε πόλι καὶ κάθε καλύβι, ἔχει ἐντελῶς δικό του τρόπο σκέψεως καὶ ξεχωριστὴ τέχνη στή μορφὴ τῆς μαθήσεως καὶ τῆς ἐργασίας. Ἰδιαίτερα στὴν περίπτωσι αὐτὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ, ὅτι τὸ κάθε παιδί καὶ ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ οὐτότης καὶ μιὰ ξεχωριστὴ φύσις καὶ κατὰ συνέπεια στὴ μάθησι καὶ τὴν ἐργασία χρησιμοποιεῖ ξεχωριστὸ δικό του τρόπο.

Ἐπειτα, τὸ πρόβλημα τῆς διδακτικῆς μεθόδου, δὲν εἶναι κάτι ποῦ μπορεῖ νὰ εὑρίσκεται ἔξω ἀπ' τὴ ζωὴ, ἀλλὰ εὑρίσκεται μέσα σ' αὐτὴ καὶ ἀποτελεῖ ἓνα μικρὸ πρόβλημα κάτω ἀπ' τὸ γενικὸ

φαινόμενο του φυσικού και αυτόματου τρόπου μορφώσεως του κάθε ανθρώπου μέσα στη ζωή και ανάμεσα στο λαό και στο περιβάλλον του.

Για να βρούμε λοιπόν τη σχολική μέθοδο πρέπει να γνωρίζουμε το φυσικό και αυτόματο τρόπο της μορφώσεως του ανθρώπου και να γνωρίζουμε τον τρόπο της λειτουργίας των οργάνων της μορφώσεως.

Όταν γνωρίσουμε το φυσικό και αυτόματο τρόπο της μαθήσεως και συστηματοποιήσουμε τον τρόπο αυτό σε συσχέτιση με τον τρόπο της λειτουργίας των οργάνων της μάθησεως, των πνευματικών δηλ. λειτουργιών, θα μπορούμε να παραδεχθούμε, ότι έχουμε κάποια σωστή και ωφέλιμη μέθοδο διδασκαλίας στο σχολείο.

Αλλά και πάλι θα ήταν βασικό λάθος, αν παραδεχώμεθα, ότι σε όλη τη ζωή των παιδιών στο σχολείο έχουμε μία μόνο μέθοδο και ένα μόνο είδος παιδαγωγικών μέτρων, με ένα μόνο κανόνα διδακτικής, δεδομένου ότι κάθε ηλικία έχει διαφορετικά διαφέροντα και αί ψυχικά λειτουργία εύρισκονται σε διαφορετικό εκάστοτε βαθμό ανάπτυξεως, κάθε δε περίοδος εφαρμόζει την πείρα της ζωής με το δικό της τρόπο.

Ωστε και η μέθοδος για να είναι όρθη πρέπει να αναζητηθῇ ως υπάρχουσα μέσα στη ζωή του κάθε τόπου, της κάθε φυλής, του κάθε ανθρώπου, της κάθε ηλικίας και της κάθε εποχής, ο διδάσκαλος πρέπει να κατανοήση το σκοπό και το νόημα της ζωής και ν' αντιληφθῇ, ότι υπάρχει οργανική ένότης μεταξύ σχολείου και παιδιού και κοινωνίας και σχολείου και ότι η ὅλη εργασία πρέπει να γίνεται ἢ μάλλον να στηρίζεται στο φυσικό και ὀρθὸν τρόπο της λειτουργίας των οργάνων, τὰ ὅποια ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ γὰρ τὴ μάθησι καὶ τὴ μόρφωσι, ἰδιαίτερα δὲ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμῃ χρῆσι ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ ἢ γενικὰ τοῦ ἀνθρώπου σὲ κάθε βαθμίδα ἀναπτύξεως αὐτοῦ.

* *

Γιατί πρέπει να υπάρχει
μέθοδος.

Θά μπορούσε κανένας να φαντασθῇ σύμφωνα με τὰ παραπάνω, ὅτι μιὰ πού στηριζόμαστε στὸ φυσικὸ

καὶ αὐτόματο τρόπο τῆς μαθήσεως, πρέπει νὰ ἀφήνουμε τὸ παι-
δι νὰ δουλεύῃ, ὅπως ἡ ἰδιαίτερή του φύσι τὸ ὀδηγεῖ καὶ νὰ ἀσχο-
λῆται μὲ ὕλη τὴν ὁποία τὸ ἴδιο θὰ χρειασθῇ, σύμφωνα μὲ τὶς βιο-
λογικὲς του ἀνάγκες καὶ τὰ διαφέροντά του, ἀλλὰ δὲν εἶναι
ἔτσι.

Καὶ δὲν εἶναι ἔτσι, γιατί ὑπάρχει ἀπ' τῇ μιᾷ μεριᾷ ἡ ἀ-
νάγκη τῆς ἐνισχύσεως καὶ συστηματοποιήσεως τοῦ τρόπου τῆς φυ-
σικῆς μαθήσεως καὶ ὁ φυσικὸς νόμος «τῆς καταβολῆς ἡσσοнос
προσπαθείας», κ' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριᾷ ἡ μεγάλη ἀνάγκη τοῦ νὰ μά-
θῃ τὸ παιδί ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴ ζωὴ μέσα σὲ ὀρισμένο χρόνον,
γιατί δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τόσο χρόνον στὴ διάθεσί του, ὥστε νὰ
μαθαίνει ὅταν καὶ ὅπως θέλει αὐτός, ὅταν καὶ ὅπως οἱ ἀνάγκες
τῆς ζωῆς τὸ ζητοῦν, καὶ πρέπει ὅχι μόνον νὰ γνωρίσῃ αὐτὸς ὅ,τι
ὑπάρχει γύρω του, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργήσῃ, νὰ γίνῃ χρήσιμος
γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων καὶ νὰ προαγάγῃ τὸν πολιτισμό, πράγμα
ποῦ δὲν εἶναι δυνατό, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ σύστημα καὶ σπαταλῶν-
ται ἀσκοπῶς δυνάμεις καὶ χρόνος.

Γι' αὐτό, ἐνῶ θέλουμε νὰ ἐργάζεται τὸ παιδί καὶ νὰ ἐπιδρεᾷ
τὸ σχολεῖο κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ ὅχι κατὰ ἓνα ὀρισμένο καὶ ἀ-
μετάβλητο σχέδιο, παραδεχόμεθα, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν
ὀρισμένες ἀρχὲς ἐργασίας γιὰ νὰ γίνετα ἡ ἐργασία μὲ κάποια
τάξι καὶ νὰ μὴ σπαταλᾷ τὸ παιδί ἄσκοπα τὶς δυνάμεις του.

Παραδεχόμεθα δηλαδή, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνάγκη ὅχι
μόνον νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ μαθαίνει κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ σύμ-
φωνο μὲ τοὺς ψυχολογικοὺς καὶ βιολογικοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ
νὰ χρησιμοποιῇ τὴν πείρα ποῦ ἀπέκτησε γενικὰ ὁ ἄνθρωπος ὡς
τώρα στὴ ζωὴ του γιὰ τὴν ἐργασία, γιὰ νὰ ἐξοικονομῇ χρόνον καὶ
δύναμι.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἡ ἀπόλυτη ἐφαρμογὴ τῶν ὅσων εἶπαμε γιὰ
τὴ φυσικὴ μάθησι καὶ τὸ σεβασμὸ τοῦ παιδιοῦ εἶναι ζήτημα τε-
λείας γνώσεως τοῦ παιδιοῦ, ἥτοι τελείας γνώσεως τῶν νόμων καὶ
τῆς φύσεως τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, πράγμα

τὸ ὅποιο δυστυχῶς εἶναι πολὺ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, οἱ περισσότεροί διδάσκαλοι ἔχουν ἀνάγκη, *ἂν ὄχι καθωρισμένου τρόπου ἐργασίας*, καλουπιδῶν δηλαδὴ μέσα στὰ ὅποια θὰ χύνουν τὴν ἐργασία τους, *τοῦλάχιστο γενικῶν ἀρχῶν ἐργασίας*, σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες νὰ ρυθμίζουν τὴν ἐργασία γιὰ νὰ μὴ πελαγώνουν.

* *

*Τὶ προκύπτει ἀπ' τὴν ἐρευνα
τῆς φυσικῆς ζωῆς γιὰ τὴ μέθοδο.*

Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, ἂν θέ-
λῃ κανένας νὰ παρατηρήσῃ πῶς
ζῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ μὲ ποιὲς ἐνέρ-

γειες ἱκανοποιεῖ τίς ἐσωτερικὲς του ἀνάγκες, δηλ. τὴν ἐσωτερική του ἀνάγκη *γιὰ κίνησι, γιὰ μάθησι, γιὰ δημιουργία, γιὰ αὐτο-συγκέντρωσι καὶ ψυχικὴ περισυλλογή*, θὰ καταλήξῃ χωρὶς ἄλλο στὸ ἀναμφισβήτητο συμπέρασμα, ὅπως καὶ ὁ σεβαστός μου τ. πρόεδρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου κ. Ν. Καραχρῖστος γράφει στὴ σελίδα 64 τοῦ βιβλίου του «*Νέα ἐξέτασις τῶν προβλημάτων*» ὅτι ὁ ἄνθρωπος κάποτε *παίζει*, κάποτε *ἐργάζεται*, κάποτε *διδάσκεται* καὶ κάποτε *γιορτάζει*, χρησιμοποιεῖ μὲ ἄλλα λόγια γιὰ μέσα ἐκδηλώσεως *τὸ παιγνίδι, τὴν ἐργασία, τὴν καθαρὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν γιορτή*.

Καὶ τὸ σχολεῖο λοιπόν, γιὰ νὰ εἶναι σύμφωνο μὲ τίς φυσικὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου, *πρέπει νὰ κάμῃ τὴ δουλειά του μὲ τίς ἴδιες αὐτὲς μορφές*.

Ἔτσι θὰ ἀσχολητὰ μὲ ὅτι πραγματικὰ εἶναι χρήσιμο καὶ σύμφωνο μὲ τίς ἀληθινὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ τὰ φυσικὰ ὅμως αὐτὰ εἶδη ἐργασίας, γιὰ νὰ συντελοῦν πραγματικὰ στὴν ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς *πρέπει νὰ γίνωνται, ὅπως ἀκριβῶς γίνονται στὴ ζωὴ καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο τῆς ψυχικῆς λειτουργίας*.

Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ μᾶς βοηθήσῃ πολὺ *μιά ἐρευνα στὸν τρόπο* μὲ τὸν ὅποιο οἱ ἐργασίαι αὐτὲς γίνονται ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο, στὴ ζωὴ!

Σ' αὐτὴ βλέπουμε πρῶτα πρῶτα, ὅτι κανένας ἄνθρωπος καὶ σὲ καμμιά ἡλικία δὲν ἀσχολεῖται μὲ κάτι, *ὅταν αὐτὸ δὲν ἔχη ἄμεση σχέσι μὲ τὴ ζωὴ του καὶ δὲν ἐκπληροῖ κάποια ἀνάγκη ἄμεση ἐσωτερικὴ.*

Μὲ ἄλλα λόγια δὲν κάνει τίποτε αὐτός, ἂν δὲν ἔχη κάποια ἀνάγκη.

Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, δηλαδὴ αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, *τὸν σπρώχνει συνεχῶς καὶ τὸν κάνει νὰ ἐπιστρατεύῃ νοῦ, ψυχὴ καὶ σῶμα, νὰ καταβάλλῃ ὅλη του τὴ δύναμι καὶ νὰ μὴ σταματᾷ τὴν προσπάθειά του, ἂν δὲν τελειώσῃ τὸ ἔργο ἢ μὲ ἄλλα λόγια ἂν δὲν ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀνάγκη, πού τὸν ἔσπρωξε στὴ δουλειά αὐτή.*

Μαζὶ μὲ τὴν ὁλοκληρωτικὴ αὐτὴ διάθεσι καὶ τὴν ἐπιστράτευσι τῶν δυνάμεων, *ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται μεγάλη χαρὰ καὶ ἐξαιρετικὴ εὐχαρίστησι, γιατί ἐργάζεται καὶ τόση εἶναι ἡ ἱκανοποίησί του, ὥστε μηχανεύεται χίλια δυὸ μέσα γιὰ νὰ κάμῃ καλύτερη καὶ τελειότερη τὴ δουλειά αὐτή.*

Ἀκόμα ὁ ἄνθρωπος *τόσο πολὺ ἐνδιαφέρεται* γιὰ τὴ δουλειά του, *ὥστε δὲ βασίζεται μόνο στὴ δική του ἀντίληψι καὶ στὴ δική του δύναμι.* Ἐπιθυμεῖ νὰ κάμῃ κάτι τὸ τέλειο, κάτι τὸ ἀνώτερο καὶ ὄχι μόνο ὁ ἴδιος σκέπτεται στὰ σοβαρά καὶ διαβάζει, ἀλλὰ ἐρωτᾷ καὶ τοὺς μεγαλυτέρους του καὶ πολλὰς φορές *συνεργάζεται* μ' αὐτούς.

Ἀκόμα ὁ ἴδιος βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ ἐνταχθῇ σὲ μιὰ ομάδα ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἔργο μαζὶ μ' αὐτούς.

Ἔτσι κάποτε ἐμφανίζεται *ἐργαζόμενος ὡς ἄτομο* καὶ κάποτε ὡς μέλος ομάδος καὶ ἡ *ἐργασία παίρνει τὴ μορφή τῆς ἀτομικῆς ἢ τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας.*

Ὅταν ἐργάζεται ὁ ἄνθρωπος, *ἐφαρμόζει τρόπο ἀνάλογο μὲ τὴς δυνάμεις του,* ἀλλὰ πολλὰς φορές *ἀντιγράφει ἢ μιμεῖται,* δέχεται δηλαδὴ εὐχαρίστως τὴς συμβουλὰς τῶν ἄλλων καὶ παίρνει τὰ καλὰ ἔργα ὡς πρότυπα.

Πώς μαθαίνει ο άνθρωπος.

Καί στή μάθησι ὁ ἄνθρωπος κά-
νει τὸ ἴδιο.

Προσπαθεῖ νά μάθῃ κάτι ποῦ ἔχει
τὴν πηγὴ του σὲ κάποια ἀνάγκη καὶ τίποτε δὲν τὸν συγκινεῖ ἔ-
ξω ἀπ' τὶς ἀνάγκες του ἢ τὶς ἀνάγκες τοῦ περιβάλλοντός του,
τὶς ὁποῖες δημιουργεῖ αὐτὴ ἡ ζωὴ.

Στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἀκούει αὐτὸς ἓνα ποῦ διηγεῖται, ἐ-
ρευνᾷ ἢ παρατηρεῖ κάτι, ἔπειτα ζητάει ἐξηγήσεις, δηλαδὴ προ-
σπαθεῖ νά λύσῃ τὶς ἀπορίες του γιὰ ὅ,τι εἶναι δύσκολο, παράξενο,
νέο ἢ ἀκατανόητο καὶ στὸ τέλος κάνει μέσα του αὐθόρμητα μιὰ
τοποθέτησι αὐτῶν, ποῦ ἔμαθε ἢ ἄκουσε, ὥστε νά πάρουν ἀξία
γιὰ τὴ ζωὴ του.

Ἀκόμα, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία του ὁ ἄνθρωπος, μαθαίνει
διαβάζοντας ἢ συναναστρεφόμενος, ἀλλὰ καὶ στὴ μιὰ περίπτωσι
καὶ στὴν ἄλλῃ ἀκούει ἢ βλέπει ἐκεῖνο ποῦ τοῦ χρειάζεται γιὰ τὴ
ζωὴ καὶ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύσι του.

Καὶ ἐδῶ ζητάει ἐξηγήσεις μὲ τὸ γιατί καὶ τὸ πῶς καὶ ἐνῶ
τρέχει κάπου ἄλλοῦ νά λύσῃ τὶς ἀπορίες του, χρησιμοποιεῖ διά-
φορες πηγές καὶ συζητεῖ μὲ τοὺς φίλους του γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν
ὀρθότητα τῆς κάθε γνώσεως καὶ τοῦ κάθε πράγματος.

Εἴτε ὅμως ἐργάζεται ὁ ἄνθρωπος, εἴτε μαθαίνει, βάζει σὲ
κίνησι ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ σὲ καμμιά περίπτωσι δὲ μένει
ἀδρανής ἢ δὲν καταβάλλει κάποια προσπάθεια, κάποια δύναμι.
Σὲ καμμιά περίπτωσι δὲν κάθεται καθηλωμένος σὲ μιὰ καρέκλα ἢ
κάπου ἔτσι, ὥστε μηχανικὰ καὶ τυπικὰ νά δουλεύῃ.

* *

Διαπιστώσεις καὶ συμπεράσμα-
τα ἀπ' τὸ φυσικὸ τρόπο μαθή-
σεως καὶ ἐργασίας τοῦ
ἀνθρώπου.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω βγαίνουν ἀ-
βίαστα τὰ παρακάτω συμπεράσματα
ἥτοι:

1ο). Ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν κάνει
καμμιά ἐργασία ἢ δὲ μαθαίνει τίποτε, ὅταν αὐτὸ δὲν εἶναι ἀ-

ναγκαῖο γιὰ τὸ ἄτομό του ἢ τὴν ομάδα του μέσα στὴν ὁποία ζῇ.

2ο). "Ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος νὰ μὴν ἔχῃ πολλές ἀνάγκες γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ κατὰ συνέπεια κανέναν φυσιολογικὸς ἄνθρωπος δὲν ὑπάρχει νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἐργασθῇ ἢ νὰ μάθῃ.

3ο). "Ὅτι ἐκεῖνο ἀπ' τὸ ὁποῖο ἔχει ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος πραγματικά εἶναι κάποια βιολογικὴ του ἀνάγκη, κάτι δηλ. ποὺ εἶναι συνδεδεμένο μὲ τὴ ζωὴ του, μὲ τὸ εἶναι του καὶ δὲ μπορεῖ νὰ ζήσει ἢ ν' ἀναπτυχθῇ, ἅμα δὲ γίνῃ, ἅμα δὲ ἐκπληρωθῇ καὶ δὲν ἱκανοποιηθῇ αὐτό.

4ο). "Ὅτι στὶς ἐργασίες του αὐτές, οἱ ὁποῖες ἔχουν βιολογικὴ βάσι, βάζει ὅλες του τίς δυνάμεις σὲ κίνησι, ἐπιστρατεύει ὅλοκληρο τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν ὑποχωρεῖ, ἂν δὲν τίς φέρῃ σὲ πέρας.

Δηλαδή οἱ ἐργασίες αὐτὲς ἔχουν μέσα στὸν ἄνθρωπο τὸ στοιχεῖο τῆς ὁλοκληρώσεώς των, ὁδηγοῦνται ἀπ' τὴν ἴδια τὴ ζωὴ καὶ δὲν ἐπιβάλλονται ἀπὸ κάποιον, ὅπως καὶ δὲ διευθύνονται ἀπ' ἑξῶ.

5ο). "Ὅτι ἡ ἐργασία παίρνει κάποτε μορφή ἀτομικῆς ἐργασίας καὶ κάποτε μορφή ὁμαδικῆς τοιαύτης.

6ο.) "Ὅτι ἡ ἐργασία αὕτῃ προκαλεῖ τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐχαρίστησι καὶ κατὰ συνέπεια καλλιιεργεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸ τὰ διάφορα κοινωνικά αἰσθήματα, ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴ καὶ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἱκανὸ νὰ νοιώσῃ τὴν ἐξάρτησί του ἀπ' τὸ ἄνωτερο ἐκεῖνο ὄν, τὸ ὁποῖο λέγεται Θεός!!

7ο.) "Ὅτι στὴν ἐργασία αὕτῃ δέχεται ὁ ἄνθρωπος μὲ εὐχαρίστησι καὶ δίψα συμβουλές καὶ ὁδηγίες καὶ ἀναγνωρίζει ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸν βοηθῇ ὡς χρῆσιμο ἀρχηγό.

8ο.) Ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει ὅ,τι τοῦ χρειάζεται, ἢ μὲ μελέτη, τὸ διάβασμα δηλαδή, ἢ μὲ τὴν ἐρευνα καὶ τὴν παρατήρησι, ἢ μὲ τὸ νὰ ἀκούῃ ἕναν ὁμιλητή, ἢ μὲ τὴν συναναστροφὴ, ἢ τέλος μὲ τὴ μίμησι.

9ο.) "Οτι ἅμα ἰδεῖ, ἀκούσει ἢ διαβάσει κάτι, τὸ *συμπληρώνει ἢ τὸ διορθώνει*, μὲ ὅσα αὐτὸς γνωρίζει καὶ στὴν περίπτωσι, πού διαφωνεῖ μὲ τὸν συνομιλητὴ του, τὸν κατασκευαστὴ τοῦ ἔργου ἢ τὸν συγγραφέα τοῦ βιβλίου, συζητεῖ μαζί του, ἐπεξηγεῖ ἢ ζητεῖ ἐξηγήσεις καὶ γιὰ νὰ καταλήξῃ κάπου *καταφεύγει σὲ πηγὲς γνώσεως*, συμβουλευέται π.χ. ἓνα βιβλίο, ἐρωτᾷ ἓναν εἰδικό, πηγαίνει καὶ παρατηρεῖ ἐκ νέου τὸ ἀντικείμενο καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς.

Ἄφοῦ καταλήξῃ σὲ κάτι, ἀφοῦ δηλ. παραδεχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, *προβάλλει τὶς ἀπορίες του*, δηλ. ἐρωτᾷ ἢ διερωτᾶται, γιὰτὶ ἐγίνε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, πῶς ἐγίνε καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ *διαλογικῶς* μὲ τὴ συντροφιά του, τὴ μελέτῃ ἢ τὴν ἔρευνα, *λύει τὶς ἀπορίες του*.

Οἱ ἀπορίες αὐτὲς εἶναι συνήθως κάτι πού τοῦ εἶναι νέο, ἄγνωστο, περίεργο ἢ ἀκατανόητο καί, καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων, σὲ καμμιά περίπτωσι δὲν ἀφήνει ὁ κανονικὸς ἄνθρωπος ἀπαρατήρητο κάτι πού δὲν κατενόησε.

Μετὰ τὴ λύσι τῶν ἀποριῶν, *κρίνει* ὁ ἄνθρωπος τὶς πράξεις καὶ τὰ γεγονότα, *ἀποφαίνεται* δηλ. ἂν ἐγίνε καλὰ ἐκεῖνο πού εἶδε, διάβασε ἢ ἄκουσε, προσθέτει *πῶς ἔπρεπε νὰ γίνη καὶ χαρακτηρίζει πρόσωπα καὶ πράγματα*.

Ἄφοῦ κάμει τὴν κρίσι καὶ τὸ χαρακτηρισμὸ αὐτό, πρᾶγμα πού πολλὰς φορὲς γίνεται αὐτόματα καὶ χωρὶς ἐξωτερικεῦσι, *βγάζει* κάποιο *συμπέρασμα καὶ παίρνει* κάποια *ἀπόφασι*.

Τέλος προβαίνει *στὴν ἀξιοποίησι τῶν γνώσεων* πού ἔμαθε καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀποφάσεως πού πῆρε.

Αὐτὰ ἀπάνω κάτω μπορεῖ νὰ διαπιστώσῃ κανένας ἅμα θελήσῃ νὰ παρακολουθήσῃ τὸν αὐτόματο, τὸ φυσικὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι *ἐργάζονται ἢ μαθαίνουν*.

Αὐτὰ ὅλα εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ γνωρίζῃ ὁ πραγματικὸς δασκαλός, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ὑπολογίζῃ καὶ νὰ τὰ σέβεται, ἂν

θέλη νὰ παίρνῃ μορφή δημιουργίας ἢ δουλειά του, ἢ δὲ διδασκαλία νὰ ἐπιδρᾷ πραγματικά καὶ νὰ εἶναι μέσο ἐξελίξεως καὶ προόδου πνευματικῆς καὶ σωματικῆς.

Αὐτὰ δείχνουν ἀκόμα πῶς πρέπει νὰ δουλεύῃ τὸ σχολεῖο καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειάζεται τὸ μεθολογικὸ μέρος γιὰ νὰ ἀκολουθῇ κανένας σωστὸ δρόμο στὴ διδασκαλία του.

* *

Ἀρχὲς στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ στηρίζεται ἡ διδασκαλία.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτά, ὁ κάθε δάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ καὶ ὅ,τι ἄλλο δείχνει τὸν τρόπο τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, τοὺς νόμους τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς κοινωνικῆς συνεργασίας.

Μὲ ἄλλα λόγια νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ μερικὲς ἀρχές, σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες ζῇ, ἐμφανίζεται καὶ κινεῖται ὁ ἄνθρωπος.

Αὐτὲς οἱ ἀρχὲς εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας οἱ παρακάτω.

1ο). Τὸ παιδί, ὅταν ἔρχεται στὸν κόσμον, δὲν εἶναι ὅπως κάποτε πίστευαν **TABULA RASA**, χαρτί ἄγραφο δηλαδὴ στὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ τυπώσῃ κανένας ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ ἓνα ὄν, ἓνα πλάσμα ξεχωριστό, τὸ ὁποῖο φέρει μαζί του κληρονομικὲς καταβολές, οἱ ὁποῖες προσδιορίζουν μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια τόσο τὸ ποιόν, ὅσο καὶ τὸ ποσόν καὶ τὸ βαθμὸ τῆς ἐξελίξεως του.

Κατὰ συνέπεια ἡ ἀγωγή καὶ ἡ διδασκαλία δὲ μποροῦν νὰ μεταβάλλουν τὴν προδιαγεγραμμένη δυνατότητα τῆς ἐξελίξεως, οὔτε στὴν ἀποῤῥα τοῦ ποιοῦ, οὔτε στὴν ἀποῤῥα τοῦ βαθμοῦ καὶ εἶναι ὑποχρεωμένες, ὅχι μόνο νὰ σεβῶνται ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴ φύσιν τοῦ κάθε παιδιοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐνισχύουν.

2ο.) Ὅταν γεννιέται ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι, ὅπως ἔλεγαν κάποτε **NUMUCULUS**, ἄνθρωπος δηλαδὴ τέλειος, ἀλλὰ μικρὸς μόνο κατὰ τὸ σῶμα, οὔτε ἔχει τὴ δύναμιν νὰ σκέπτεται, νὰ θέλῃ καὶ νὰ κάμῃ ὅ,τι καὶ ἓνας μεγάλος, ἓνας ὠλοκληρωμένος καὶ ὥριμος ἄνδρας.

Ἔχει αὐτὸς ἀνάγκη ἀπὸ πολὺ χρόνον γιὰ νὰ ἐξελιχθῇ σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ σύμφωνα μὲ τὶς κληρονομικὲς τοῦ δυνατότητες, *ἡ περίοδος δὲ αὐτὴ πού λέγεται καὶ παιδικὴ ἡλικία εἶναι θεῖον δῶρον*, γιὰτὶ ὅσο περισσότερο διαρκεῖ αὐτή, τόσο μεγαλύτερος εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς ἐξελιξέως τοῦ.

Κατὰ συνέπειαν ἡ παιδικὴ ἡλικία δὲν εἶναι κάτι τὸ ἄχρηστο καὶ περιττὸ ἀπ' τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ μιὰ ὥρα γρηγορώτερα ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ εἶναι κάτι τὸ ἀναγκαῖο καὶ ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐξέλιξι, *κάτι πὺν προδιαγράφει καὶ καθορίζει τὴν ὅλην ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου*.

Ἡ ἀγωγή λοιπὸν καὶ τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ περιλαμβάνουν στοὺς σκοποὺς τοὺς τὴν ἐνίσχυσι, τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐξυπηρέτησι τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

3ο). Ἡ ἀνάπτυξι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἐξέλιξι τῶν δεξιότητων αὐτοῦ ἐπιτυγχάνεται, σύμφωνα μὲ τοὺς βιολογικοὺς νόμους, *μόνο μὲ τὴ χρῆσι καὶ τὴν κίνησι τῶν ὀργάνων αὐτῶν* καὶ ὄχι μὲ τὴν παθητικὴ στάσι, τὴν ἀκίνησία ἢ καὶ μὲ οἰασδῆποτε γνώσεις, ὅταν αὐτὲς ἀποκτώνται χωρὶς νὰ καταβληθῇ κάποια προσπάθεια καὶ κάποια δύνამις.

Συνεπῶς κάθε ἐργασία στὸ σχολεῖο καὶ κάθε διδασκαλία σ' αὐτό, γιὰ νὰ ἔχη ἐπίδρασι στὴν ὅλη ἐξέλιξι καὶ ἀνάπτυξι τοῦ παιδιοῦ, εἴτε πνευματικὴ, εἴτε σωματικὴ εἶναι αὐτή, πρέπει πρωτίστως νὰ ἀποβλέπη στὸ νὰ θέσῃ τὶς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ σὲ κίνησι, σὲ δρᾶσι, σὲ προσπάθεια.

Ἐργασία ἢ διδασκαλία ἡ ὁποία δὲ βάζει σὲ κίνησι καὶ δρᾶσι τὶς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ, δὲν εἶναι δημιουργικὴ ἐργασία, δὲν εἶναι παιδαγωγοῦσα διδασκαλία.

4ο.) Καμμιά γνώσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ δὲν ἔχει ἀξία, ἂν δὲν ἀποκτήθηκε μὲ κάποια προσπάθεια καὶ μὲ κόπο τοῦ ἴδιου τοῦ παιδιοῦ, τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἂν ἡ προσπάθεια πὺν κατέβαλε τὸ παιδί ἢ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐβοήθησε τὴν ἐξέλιξι κάποιου ὀργάνου

πνευματικοῦ ἢ σωματικοῦ.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δὲν πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ νομίζει, ὅτι κάνει τὸ παιδί ἱκανὸ καὶ βοηθεῖ τὴ ζωὴ, ὅταν διδῇ σ' αὐτὸ ἐτοιμὲς γνώσεις ἢ ὅταν αὐτὸ ἀποστηθίζῃ ἢ παπαγαλίζῃ ὠρισμένα πράγματα καὶ ὠρισμένες γνώσεις.

5ο). Καμιὰ γνώσις δὲν ἔχει ἀξία, ἂν αὐτὸς ποὺ τὴν κατέχει δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὴ μεταβάλλῃ σὲ ἀξία, σὲ δύναμι ἢ μὲ ἄλλα λόγια νὰ τὴν ἀξιοποιῇ.

Τὸ πόσο εἶναι αὐτὸ ἀληθινό, εὐκολα μπορεῖ κανένας νὰ τὸ ἀντιληφθῇ, ἅμα ρίξῃ μιὰ ματιὰ στὴ ζωὴ ὅπου, ἐνῶ ὑπάρχουν γραμματισμένοι, δὲν ὑπάρχουν μορφωμένοι, καὶ ἐνῶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ γνωρίζουν πολλὰ, ὀλίγοι μόνο δημιουργοὺν καὶ ἐλάχιστοι, πολὺ ἐλάχιστοι, εἶναι οἱ πραγματικὰ χρήσιμοι καὶ ὠφελίμοι.

Κατὰ συνέπεια ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ καταλήγῃ στὸν τρόπο τῆς ἀξιοποιήσεως τῆς κάθε γνώσεως, ἢ καλύτερα νὰ ἀρχίζῃ ἀπ' τὴν πρᾶξι καὶ νὰ τελειώῃ στὴ θεωρία.

Ἔτσι δὲ θὰ ἔχωμε μόνο λογοκόπους ἢ ἀνθρώπους ποὺ γνωρίζουν μόνο τὴν ἠθική, ἀλλὰ θὰ ἔχουμε πραγματικοὺς δημιουργοὺς καὶ ἀληθινὰ ἠθικοὺς ἀνθρώπους.

6ο.) Ἔργασία ἢ διδασκαλία ἡ ὁποία βασίζεται στὶς ἐσωτερικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μὲ εὐχαρίστησι καὶ χαρά, ἐνῶ ἐργασία ἡ ὁποία γίνεται μὲ καταναγκασμὸ καὶ εἶναι ξένη πρὸς τὶς ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ γίνεται σάν «ἀγγαρεία».

Γιαυτὸ μιὰ ὥρα ἐργασίας ποὺ γίνεται ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, θέλῃσι καὶ ὤθησι, ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐργασία δέκα ὥρων, ὅταν αὐτὴ γίνεται μὲ ἐπιβολὴ καὶ ἐξωτερικὸ καταναγκασμὸ.

Κατὰ συνέπεια ἡ κάθε διδασκαλία πρέπει νὰ στηρίζεται στὸ διαφέρον τοῦ παιδιοῦ, ποὺ εἶναι κάποια ἐσωτερικὴ τοῦ ἀνάγκη καὶ εἶναι χρήσιμη γιὰ τὴ διατήρησί του στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐξέλιξί του.

7ο.) 'Η ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζεται μὲ δυὸ μορφές. Τὴν ἀτομικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ. Κάποτε δηλ. ὁ ἄνθρωπος ζῇ σὰν χωριστὸ ἄτομο καὶ κάποτε σὰν μέλος μιᾶς κοινωνίας ἢ μιᾶς ὁμάδος.

Γιαυτὸ ἡ ἐργασία στὸ σχολεῖο πρέπει νὰ παίρῃ δυὸ μορφές. Τὴν ἀτομικὴ μορφή τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ὁμαδικὴ ἢ κοινωνικὴ μορφή.

8ο.). Παρ' ὅλες τὶς ὁμοιότητες ποὺ παρατηρεῖ κανένας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχουν πάρα πολλές διαφορὲς μεταξὺ τους.

Κατὰ συνέπεια τὸ σχολεῖο πρέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ἰσοπεδῶνῃ ὅλα τὰ παιδιά τοῦ σχολείου καὶ νὰ ἔχῃ ἀπ' ὅλα τὶς αὐτὲς ἀπαιτήσεις, ἀφ' ἑτέρου δέ πρέπει νὰ εὕρισκῃ τρόπο νὰ ἱκανοποιῇ τὶς ἀτομικὲς ἀπαιτήσεις τοῦ κάθε παιδιοῦ.

9ο.). 'Η δύναμις τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ πρώτη «οἰκογενειακὴ ἀφετηρία» ἐπιδροῦν στὴν ἐξέλιξι τοῦ παιδιοῦ ὅσο καμμιὰ ἄλλῃ δύναμι. Κατὰ συνέπεια τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἡ δύναμί του εἶναι περιορισμένη, ἂν δὲν βοηθῇ τὸ περιβάλλον του καὶ δὲν ἐργάζεται αὐτὸ γιὰ τὴν ἀγωγή μὲ τὰ ἴδια μέσα.

10ο.). Πολὺ βοηθεῖται στὴ δουλειά του ὁ ἄνθρωπος, ὅταν γνωρίζῃ τί ἀκριβῶς πρέπει νὰ κάμῃ, ποιά ἐργαλεῖα χρειάζεται, ποιά μέσα δηλαδὴ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ κάθε ἐργασία καὶ πῶς πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ τὸ κάθε ἐργαλεῖο ἢ τὸ κάθε μέσο.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ ὑποδεικνύῃ καὶ νὰ διδάσκῃ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ γίνεται κάθε δουλειά, ποιὲς δουλειὲς εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσι τῆς κάθε ἐργασίας καὶ τέλος νὰ ὁδηγῇ τὰ παιδιά στὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὶς διάφορες πηγὲς γνώσεως δηλ. τὰ βιβλία ἀπ' τὰ ὁποῖα θὰ ἀντλοῦν γνώσεις καὶ ποῦ ἄλλοῦ πρέπει νὰ καταφεύγουν τὴν κάθε φορὰ γιὰ νὰ λύνουν τὶς ἀπορίες τους.

11ο.). 'Ο ἄνθρωπος, ὅταν παρατηρῇ κάτι, τὸ βλέπει πρῶτα ὡς ὅλον, σχηματίζει μιὰ καθολικὴ εἰκόνα, μιὰ θαμπή στὴν

άρχη εικόνα. Έπειτα προσέχει τὰ δεσπύζοντα σημεῖα του καὶ τέλος ἀναλύει ὅλα τὰ μέρη του καὶ σχηματίζει σαφῆ ἀντίληψι αὐτοῦ καὶ σαφῆ ἐποπτεία.

Κατὰ συνέπεια, ὅταν τὸ σχολεῖο θέλῃ νὰ μάθῃ τὸ παιδί κάτι, πρέπει νὰ τὸ διδῇ πρῶτα αὐτὸ ὡς ὅλον καὶ ἔπειτα νὰ τὸ ἐπεξεργάζεται γιὰ νὰ σχηματίσῃ σαφῆ ἐποπτεία αὐτοῦ κ.λ.π.

12ο.) Τὰ πράγματα τὰ ὅποια ὑποπίπτουν στὶς αἰσθήσεις τοῦ παιδιοῦ δηλ. τὰ συγκεκριμένα κατανοοῦνται εὐκολώτερα ἀπὸ τὰ ἀφηρημένα. Ἐπίσης τὰ ἀφηρημένα κατανοοῦνται, ὅταν συνδέωνται μὲ συγκεκριμένα.

Κατὰ συνέπεια πρέπει τὸ σχολεῖο, τὸ μὲν νὰ μὴ προσφέρῃ ἀφηρημένα πράγματα εἰς τὰ παιδιὰ, τὸ δέ, ὅταν εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ ἀσχοληθῇ μὲ κάτι τὸ ἀφηρημένο, νὰ προσπαθῇ νὰ τὸ συνδέῃ μὲ κάτι τὸ χειροπιαστὸ καὶ συγκεκριμένο.

13ο.) Ὅτι τὸ παιδί ἔχει σὲ κάθε ἡλικία ξεχωριστὰ καὶ διάφορα διαφέροντα καὶ διάφορες ἀνάγκες καὶ ὅτι δὲν δύναται αὐτὸ νὰ ἀσχοληθῇ διαρκῶς καὶ πολλή ὥρα μὲ τὸ ἴδιο πρᾶγμα.

Γιαυτὸ ἡ κάθε διδασκαλία δὲν πρέπει νὰ διαρκῇ πέραν τοῦ ἑνὸς τετάρτου γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς Α'. καὶ Β'. τάξεως, 20' γιὰ τὴν Γ'. καὶ Δ'. τάξι, καὶ 40' γιὰ τὴν Ε'. καὶ ΣΤ'.

Μὲ τίς παραπάνω ἀρχές καὶ μὲ ὅσα εἶπαμε γιὰ τὸ φυσικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μαθαίνει ὁ ἄνθρωπος, νομίζομε, ὅτι μπορεῖ ὁ δάσκαλος νὰ διδάξῃ δημιουργικὰ καὶ ὠφέλιμα.

Μπορεῖ νὰ ἐργάζεται χωρὶς νὰ ζημιῶνῃ, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ νὰ σέβεται τίς ἀρχές, ποὺ ὡς τώρα εἶπαμε.

* * *

Προϋποθέσεις δημιουργικῆς ἐργασίας σὲ κάθε διδασκαλία.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ τήρησι ὅλων τῶν ἀνωτέρω, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλίζωνται σὲ κάθε διδασκαλία καὶ κάθε ἄλλῃ

έργασία οί άπαραίτητες προϋποθέσεις, οί όποίες είναι οί παρακάτω.

1ο.) *‘Η ύπαρξι καταλήλου χώρου.* Είναι δηλαδή ανάγκη νά ύπάρχη ό χώρος ό όποιος χρειάζεται νά κινήται και νά χρησιμοποιή τά μέσα τής έργασίας ό κάθε μαθητής, γιατί άν δέν ύπάρχη αυτός, τίποτε δέν είναι δυνατό νά γίνει.

2ο.) *‘Η ύπαρξι καταλλήλων επίπλων και εργαλείων.* Νά ύπάρχουν δηλαδή θρανία ύγιεινά, άν είναι δυνατόν και τραπέζαι και νά μη είναι στιβαγμένα τά παιδιά τώ ένα επάνω στό άλλο, όπως συνήθως γίνεται στό σχολεία.

3ο.) *‘Η εξασφάλισι τής αναγκαιούσης θερμοκρασίας.* Νά μη ύπάρχη δηλ. στό χώρο πού τά παιδιά εργάζονται, ούτε πολύ κρύο, ούτε πολύ ζέστη, διότι διαφορετικά είναι αδύνατο νά επιτευχθή ή αναγκαιούσα προσήλωσι στην έργασία.

4ο.) *‘Η τακτική φοίτησι και έγκαιρη προσέλευσι,* για νά ύπάρχη τάξις στην έργασία και νά μετέχουν όλοι σ’ αυτή.

5ο.) *‘Η καθ’ ομάδασ δργάνωσι του σχολείου,* για νά είναι δυνατή ή συνεργασία των παιδιών και νά παίρνη φυσική μορφή ή έργασία.

6ο.) *‘Η ύπαρξι ώρισμένων βοηθημάτων,* ήτοι έγχειριδίων, χαρτών, λεξικών, περιοδικών κλπ. για νά χρησιμοποιούνται ως μέσα αυτενεργείας και πηγές γνώσεως.

‘Η εξασφάλισι τής προϋποθέσεως αυτής είναι εύκολωτάτη, όταν φροντίση ό άνθρωπος νά έφοδιασθή κάθε ομάδα, άν όχι ό κάθε μαθητής, με όλα τά αναγκαιούντα βοηθητικά έγχειρίδια για νά μη επιβαρύνεται οίκονομικώς ό κάθε μαθητής και όταν άρχιση νά δημιουργή σχολική βιβλιοθήκη.

Αυτό είναι εύκολο νά τώ επιτύχη ό δάσκαλος ως έξης:

Νά καρφώση μερικές σανίδες κατά τρόπο πού νά σχηματίσουν αυτές μία ή δυό έταζιέρες ή ράφια.

Έπειτα, νά σχηματίση φακέλλους μεγάλους, διπλώνοντας μία έφημερίδα π.χ. ή μία κόλλα μπλέ και νά χαρακτηρίση τόν

κάθε φάκελλο ὡς ἐξῆς: Στὸν ἓνα π. χ. «ὕλικὸν γιὰ τὴν ἱστορίαν», στὸν ἄλλο «ὕλικὸν γιὰ τὴν Γεωγραφίαν», καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς γιὰ κάθε μάθημα καὶ κάθε σχολικὴ ἐργασία.

Ἀκολουθῶς νὰ συγκεντρώσῃ στὸν κάθε φάκελλο κάθε ἀπόκομμα ἐφημερίδος, περιοδικοῦ καὶ λοιπὰ πού θὰ ἔγραφε κάτι σχετικό.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶναι πολὺ κατάλληλοι οἱ μαθηταί, ὅταν ὀδηγηθοῦν νὰ συγκεντρώνουν φωτογραφίες καὶ κάθε τί πού θὰ εὑρίσκαν στὴν ἐφημερίδα τοῦ πατέρα τους, στὸ περιοδικὸ τοῦ σπιτιοῦ καὶ λοιπὰ.

Ὡσαύτως βάσι γιὰ τὴ δημιουργία σχολικῆς βιβλιοθήκης μπορεῖ νὰ ἀποτελέσουν τὰ παλαιὰ ἀναγνωστικά καὶ τὰ παλαιὰ σχολικά ἐγχειρίδια.

7ο.) Ἡ ἐξασφάλις τῆς ἀναγκαιότητος προσοχῆς τῶν μαθητῶν, τῆς ἀναγκαιότητος τάξεως καὶ πειθαρχίας. Ἡ προϋπόθεσις αὕτη εἶναι βασικὴ, ὅπως μπορεῖ εὐκόλῃ ν' ἀντιληφθῇ κανέναν. Καὶ εἶναι βασικὴ, γιατί τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς τὴν προσοχή, χωρὶς τὴν τάξι καὶ χωρὶς τὴν πειθαρχία.

Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται:

α) Ὅταν τὸ θέμα πού καλοῦνται νὰ ἐπεξεργασθοῦν οἱ μαθηταί ἢ ἡ ἐργασία πού κάνουν τοὺς διαφέρει βῆλ. ἔχει ὀργανικὴ ἐξάρτησι μὲ τὴ ζωὴ τους, τὴ ζωὴ τοῦ σχολείου ἢ τὴ ζωὴ τοῦ περιβάλλοντός τους.

β) Ὅταν διαρκῶς καὶ ἀγρύπνως ὑπενθυμίζονται στοὺς μαθητάς τὰ καθήκοντά τους καὶ παρακολουθοῦνται αὐτοὶ μὲ τρόπο.

γ) Ὅταν ἔχουν τὴν συναισθησι τῆς εὐθύνης γιὰ κείνο πού γίνεται, πᾶν τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται, ὅταν ἐφαρμόζεται ὁ φυσικὸς τρόπος τῆς ἐργασίας, ὅταν συνεργάζονται διαλογικῶς οἱ μαθηταί καὶ ὅταν δὲ γίνεται ἡ ἐργασία μὲ κέντρο τὸ δάσκαλο καὶ

δ) Ὅταν ἱκανοποιῇται ἡ κινητικότης τῶν μαθητῶν.

Μορφή την οποία πρέπει να *λαμβάνει η εργασία.*

Σύμφωνα όμως με όσα είπαμε, νομίζουμε ότι *άπάνω κάτω ή κάθε εργασία και κάθε διδασκαλία πρέπει να παίρνει την ακόλουθη μορφή.*

1ο.) Να ξεκινάει αυτή, αν είναι δυνατό, από κάποια ανάγκη ατομική του παιδιού ή γενική της ομάδος του, της τάξεώς του, της κοινότητός του ή της οικογενείας του, ανάγκη ή οποία θα είναι συνυφασμένη με τη ζωή του ή θα πηγάζει απ' αυτή ή τη ζωή της ομάδος του, της τάξεώς του, της κοινότητός του ή της οικογενείας του.

2ο.) Να τίθεται πρό του παιδιού, της ομάδος παιδιών ή της τάξεως, το υπό της ανάγκης της ζωής του παιδιού, της τάξεως ή της ομάδος των παιδιών επιβαλλόμενο θέμα, ή το υπό κατασκευήν έργον ως όλον και όπως αυτό εύρίσκεται στη φύσι, σε εξάρτησι απ' το φυσικό του περιβάλλον.

3ο.) Να καθορίζεται το σχέδιο της εργασίας, ήτοι να εύρισκουν τα παιδιά σε συνεργασία με το δάσκαλο, ποιές δουλειές πρέπει να γίνουν για να θεωρηθῇ ως τελειωμένη και ώλοκληρωμένη ή μελέτη, ή έρευνα, ή εργασία κλπ.

* *

Τι πρέπει να γίνεται στην κάθε περίπτωση για να θεωρείται ώλοκληρωμένη κάθε εργασία.

Κατά την αντίληψί μας, για να είναι ώλοκληρωμένη κάθε εργασία, κάθε μελέτη ή κάθε έρευνα πρέπει να γίνονται οι παρακάτω δουλειές απ' τα παιδιά.

α) Όταν αυτά ασχολούνται με ένα ζώο, να μάθουν: 1) Που ζῇ και γιατί ζῇ εκεί το ζώο αυτό. 2) Τι λογιά είναι, δηλ. πως είναι κατασκευασμένο το σώμα του ζώου αυτού, γιατί είναι έτσι ή έτσι κατασκευασμένο το σώμα του, με ποιο άλλο ζώο ομοιάζει και σε τι ομοιάζει ή σε τι διαφέρει. 3) Τι τρώγει και πως εύρίσκει την τροφή του. 4) Πως πολλαπλασιάζεται. 5) Ποιους έχει έχθρους και πως προφυλάγεται απ' αυτούς και τέλος 6) τι

άξία έχει αυτό για τη ζωή του ανθρώπου ή τι ζημίες προξενεί και πώς μπορεί συστηματικότερα να το έκμεταλλευθῇ ἢ νὰ τὸ καταπολεμήσῃ ὁ ἄνθρωπος, *πρᾶγμα τὸ ὁποῖο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἔρευνα καὶ μελέτη πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ τὸ μαθητή.*

β). "Όταν ἀσχολοῦνται μὲ *ἓνα φυτὸ*, νὰ μάθουν: 1) ποῦ εὐδοκιμεῖ τὸ φυτὸ αὐτὸ καὶ γιατί. 3) πῶς εἶναι ὁ κορμός, οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη, οἱ καρποί, οἱ ρίζες, γιατί καὶ μὲ ποῖο ἄλλο φυτὸ ὁμοιάζουν ἢ διαφέρουν. 3) πῶς πολλαπλασιάζεται. 4) ἀπὸ ποιῆς ἀσθένειες προσβάλλεται καὶ πῶς καταπολεμοῦνται αὐτές. 5) Τί προσφέρει αὐτὸ στὴ ζωὴ μας, ποία ἡ ἀξία του καὶ πῶς μπορεί κανένας νὰ τὸ έκμεταλλευθῇ συστηματικά.

γ) "Όταν ἀσχολοῦνται μὲ *ἓνα πρόσωπο*, νὰ μάθουν: 1) Τί εἶναι αὐτὸ τὸ πρόσωπο, ποῦ, πότε καὶ ἀπὸ ποίους γεννήθηκε. 2) πῶς μεγάλωσε, ποία εἶναι ἡ δρᾶσις του καὶ πῶς ἔζησε. 3) Τί προσέφερε, ἢ τί ἐζημίωσε αὐτὸ καὶ πῶς μπορεί νὰ χαρακτηρισθῇ.

δ) "Όταν ἀσχολοῦνται μὲ *ἓνα ἀντικείμενο ἢ ἓνα πρᾶγμα*, νὰ μάθουν: 1) Τί εἶναι αὐτό, (ἔπιπλο, σκεῦος, ἔνδυμα κλπ.). 2) πῶς εἶναι κατασκευασμένο καὶ ἀπὸ τί εἶναι κατασκευασμένο. 3) Τί χρειάζεται. 4) ποία εἶναι ἡ ἱστορία του καὶ 5) πῶς μπορεί νὰ γίνῃ καλύτερο γιὰ νὰ ἐξυπηρετῇ περισσότερο τὴ ζωὴ.

ε) "Όταν ἀσχολοῦνται μὲ *μὴ πρᾶξι*, νὰ μάθουν: 1) πότε ἔγινε ἡ πρᾶξις αὐτή καὶ ποῦ ἔγινε. 2) Ἀπὸ ποιὸν ἔγινε. 3) πῶς ἔγινε. 4) ἂν ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ γιατί. 5) Τί προέκυψε ἀπ' τὴν πρᾶξι αὐτὴ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἐκτελεστῶν καὶ 6) χαρακτηρισμὸς τῆς πράξεως.

στ). "Όταν ἀπασχολοῦνται μὲ *ἓνα τόπο*, νὰ μάθουν: 1) ποῦ εὐρίσκεται ὁ τόπος αὐτός σὲ σχέσι μὲ τὴ διαμονὴ τὴ δική του, σὲ σχέσι μὲ τὴν εὐρύτερη πατρίδα του καὶ σὲ σχέσι μὲ ὅλη τὴ γῆ. 2) ποιοὶ τόποι εὐρίσκονται γύρω ἀπ' αὐτόν. 3) πῶς εἶναι ὁ τόπος αὐτός (τί λογιὸς εἶναι), μὲ ποιὸν ὁμοιάζει καὶ σὲ τί ὁμοι-

άζει, με ποιόν διαφέρει και σε τι διαφέρει. 4) τι κλίμα έχει και γιατί. 5) Τι παράγει και γιατί. 6) σε τί ασχολούνται οι κάτοικοι και γιατί. 7) ποιοί κατοικοῦν σ' αὐτόν τὸν τόπο. 8) τι δίνει σ' ἐμᾶς ὁ τόπος αὐτός και τι παίρνει. 9) πῶς ζοῦν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ, ποιά ἡ ἱστορία τους, ὁ πολιτισμός τους κ.λ.π.

ζ) "Όταν ασχολοῦνται με *ένα ἔργο*, νὰ μάθουν: 1) ποῦ εὐρίσκεται τὸ ἔργο αὐτὸ και πῶς εἶναι (τι λογιὸ εἶναι). 2) ποιὸς τὸ ἔκαμε και ἀπὸ τι εἶναι καμωμένο. 3) ποιά εἶναι ἡ ἱστορία του και ποιά ἡ χρησιμότητά του και τέλος 4) ἂν ἔπρεπε και ἂν μπορούσε νὰ γίνη καλύτερο.

* * *

4ο). Νὰ βρίσκονται τὰ μέσα με τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ γίνη ἡ ἐργασία και νὰ ὑποδεικνύονται οἱ πηγές και τὰ βοηθητικά μέσα ἀπ' τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ πάρη τὸ παιδί ὁδηγίες ἢ νὰ ἀντλή ὁσες γνώσεις τοῦ χρειάζονται, γιὰ νὰ βοηθηθῇ στὴν κατανόησ τοῦ νέου, τῇ λύσει τοῦ προβλήματος, τῇ συμπλήρωσι τῆς ἐργασίας κλπ.

5ο). Νὰ ἀφήνονται τὰ παιδιά νὰ ἐργάζονται, νὰ μελετοῦν, νὰ ἐρευνοῦν και νὰ παρρηροῦν με τὸ δικὸ τους τρόπο και νὰ κινοῦνται ἢ νὰ καταβάλλουν ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη προσπάθεια, σύμφωνα με τὴ φύσι τους και τὴν ἀτομικότητά τους.

6ο). Νὰ ἀνακοινῶνουν τὰ παιδιά ὅ,τι ἔμαθαν με τὴν προσπάθεια ποὺ κατέβαλαν, ὅ,τι παρητήρησαν και ὅ,τι ἤκουσαν, ἢ νὰ παρουσιάζουν ὅ,τι ἔκαναν.

7ο). Νὰ συμπληρῶνουν ἢ νὰ διορθῶνουν τὰ παιδιά διαλογικά και ὅπως ἀκριβῶς γίνεται ἡ συνομιλία ἔξω στὸ δρόμο, στὴν αὐλή, στὸ σπίτι, ὅ,τι παρῆλειψε, ὅ,τι εἶπε ἐσφαλμένα ἢ ἔκαμε ἄσχημα, ἐκεῖνος ποὺ ἔκαμε τὴν ἀνακοίνωσι ἢ ἐξετέλεσε τὸ ἔργο.

8ο). Νὰ προβάλλουν τὰ παιδιά τίς ἀπορίες τους γιὰ ὅ,τι δὲν κατενόησαν ἢ γιὰ ὅ,τι εἶναι παρὰ ξένο, καινούργιο ἢ ἰδιότυπο

καί νά λύνουν τίς ἀπορίες τους διαλογικά καί μέ τή βοήθεια τῶν διαφόρων πηγῶν, τῶν εἰδικῶν ἢ τῶν μεγαλυτέρων τῶν καί ἐμπειροτέρων τῶν.

9ο). Νά διατυπώνουν τά παιδιὰ ὀριστικά τή γνώμη τους καί τά συμπεράσματά τους ὕστερα ἀπ' τήν ὅλη ἐργασία, δηλ. νά τακτοποιοῦν τήν ἐργασία τους.

10ο). Νά σκέπτονται τά παιδιὰ πῶς καί ποῦ θά χρησιμοποιήσουν τίς νέες γνώσεις. Νά σκέπτονται δηλαδή πῶς θά ἀξιοποιήσουν καλύτερα τίς γνώσεις ποῦ ἔμαθαν γιά νά βελτιώσουν τή ζωή τους.

11ο). Νά γίνεται προσεκτική, ἐπίμονη, ζωντανή καί πραγματική ἄσκησι, ὅταν πρόκειται γιά κάτι τὸ τεχνικό, ὅταν πρόκειται γιά «τεχνικές γνώσεις» ἢ γιά ἐξέλιξι κάποιας τεχνικῆς δεξιότητος καί νά δίδεται πάντοτε ἓνα ὑπόδειγμα, ἓνα μέτρο, ἓνα ἀντίγραφο.

12ο). Πάνω ὅμως ἀπό ὅλα αὐτά, νά ὠθηῖται συνεχῶς, μέ ἐπιμονή καί τέχνη τὸ παιδί, ἡ ομάδα ἢ ἡ τάξι, ἢ νά καθοδηγῆται σὺν τῇ καταβάλλῃ προσπάθειᾳ, νά ἐρευνήσῃ, νά ἐξετάσῃ, νά παρατηρήσῃ, νά κουρασθῇ, νά στενοχωρεθῇ, νά ἀνησυχῇ, νά καταφύγῃ στίς πηγές γνώσεως ἢ νά κατασκευάσῃ κάτι, γιατί ἐκεῖνο ποῦ θά ἀπομείνῃ στήν πραγματικότητα, ὕστερα ἀπὸ κάθε διδασκαλία, εἶναι ἡ ἐξέλιξι ποῦ θά προκύψῃ σὺν τῇ καταβάλλῃ ἀπ' τήν προσπάθειᾳ ποῦ θά καταβάλλῃ.

Γιαυτὸ εἶναι ἀνάγκη νά σημειωθῇ ὅτι αὐτὴ ἡ ὠθησι γιά αὐτενέργεια πρέπει νά ἀποτελῇ τὸ Δ καί τὸ Ω κάθε διδασκαλίας καί κάθε σχολικῆς ἐργασίας.

“Ὡστε ὁ κάθε διδάσκαλος πρέπει γιά νά διδάσκῃ ὀρθά καί δημιουργικά:

1) Νά ἀκολουθῇ τὸ φυσικὸ τρόπο μαθήσεως μέ ὅλες τίς μορφές καί ὅλες τίς ἐκδηλώσεις του, ὅπως περίπου ἔχει διατυπωθῇ ἀνωτέρω καί νά ἀποφεύγῃ τὸ ἀφύσικο σχολικὸ ὕφος.

2) Νά γνωρίζη τις ψυχολογικές, παιδαγωγικές, βιολογικές καί κοινωνιολογικές άρχές, σύμφωνα με τις όποιες γίνεται ή πνευματική καί ψυχική λειτουργία τοῦ παιδιοῦ καί γενικά τοῦ ἀνθρώπου.

3) Νά ὠθῇ διαρκῶς με ἐπιμονή καί τέχνη τὸ παιδί σέ αὐτενέργεια.

4) Νά διδάσκη καί νά παραπέμπη τὰ παιδιά στή χρῆσι τῶν πηγῶν γνώσεων.

5) Νά διδάσκη τὸν τρόπο τῆς κάθε ἐργασίας καί κάθε διδασκαλίας καί

6) Νά ἐξασφαλίζη ὅλες τις προϋποθέσεις κλπ.

* *

Παραστατικώτερα ή κάθε διδασκαλία καί ή κάθε ἐργασία στο σχολεῖο πρέπει νά παίρνη τήν παρακάτω μορφή.

ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΘΕ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

(Βλέπε σχετικό σχεδιάγραμμα
μα στην ἐπόμενη σελίδα)

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΣΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

50%

- 1) Καταβολή προσπάθειας πνευματικής ή εωματικής
- 2) καλλιέργεια αγάπης πρὸς ἐργασίαν.
- 3) Άσκησις εἰς αὐτοκυρίαρχίαν.

50%

Ἀπόκτησις γνώσεων, πείρας, τέχνης.

ΜΕΣΑ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩ.

ΘΗΣΙΣ

- 1) πρὸς αὐτενεργίαν
- 2) πρὸς χρῆσιν τῶν πνευματικῶν, ψυχικῶν καὶ εωματικῶν δυναμεων,
- 3) πρὸς κίνησιν
- 4) πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν
- 5) πρὸς κατασκευὴν ἢ δημιουργίαν ἔργου τινός

ΓΝΩΣΙΣ

- 1) τῶν τεχνικῶν ἢ βασικῶν γνώσεων.
- 2) τῶν ἐργασιῶν ἐπεξεργασίας ἐκάστου μαθηματος, ἢ ολοκληρώσεως ἔργου τινός.
- 3) τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως τῶν πηγῶν γνώσεων καὶ
- 4) Ἀσκήσις τῶν αἰσθήσεων.

ΧΡΗΣΙΣ

- 1) τῆς πείρας τῶν μεγάλων.
- 2) τῶν πηγῶν γνώσεων, ὅπλ τῶν βιβλίων
- 3) Ἀσκήσις καὶ καθοδήγησις πρὸς ἐρευναν, παρατήρησιν, πειραματισμόν κ.λ.π.

Ἐκ τῆς σχεδιάγραμμα αὐτὸ προκύπτει, ὅτι κάθε ἐργασία στὸ σχολεῖο πρέπει κατὰ τὸ ἥμισυ νὰ θέτῃ σὲ κίνησι καὶ νὰ ἐπιστρατεύῃ τὶς σωματικές, τὶς ψυχικὲς καὶ τὶς πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ νὰ προσπορίζῃ σ' αὐτὸ κάποιες γνώσεις ἢ δεξιότητες.

Ἐργασία ἢ διδασκαλία ἢ ὅποια δὲ θέτει σὲ κίνησι τὶς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ, ὅσες γνώσεις καὶ ἂν παρέχει σ' αὐτὸ εἶναι ἀνώφελες καὶ ἐπιζήμιες.

Ἐπίσης προκύπτει, ὅτι ὡς κυριώτερα μέσα σὲ κάθε ἐργασία εἶναι ἡ αὐτενέργεια, πνευματικὴ ἢ σωματικὴ, κάθε κίνησι καὶ καταβολὴ προσπαθείας, ἢ γνώσις τοῦ τρόπου τῆς ἐπεξεργασίας κάθε θέματος ἢ ἡ γνώσις τῆς τέχνης τῆς ἐκτελέσεως κάθε ἔργου καὶ τέλος ἡ *αὐτενεργὸς χρῆσις* τῶν πηγῶν, ἢ κανονικὴ ἔρευνα, ἢ ὀρθὴ παρατήρησι καὶ ἡ λογικὴ χρῆσις τῆς πείρας τῶν ἄλλων.

Ὅταν ἡ ἐργασία γίνεται σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, ἐπιτυγχάνεται χωρὶς ἄλλο ἢ φυσικὴ ἐξέλιξις τοῦ παιδιοῦ, γίνεται αὐτὸ ἱκανὸ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ κατὰ συνέπεια ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς.

Αὐτὸ ἐπιδιώκει καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ κάθε ἀληθινὸ σχολεῖο.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο μέθοδος θὰ σημαίνει *συστηματοποιήσις τῆς φυσικῆς καὶ πρωταρχικῆς μορφῆς τῆς μαθήσεως* καὶ τῆς συναναστροφῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν γύρω του κόσμον, σύμφωνα μὲ τὶς φυσικὰς δυνατότητες αὐτοῦ.

Δ'. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

*Ἡ ἀξία τοῦ διδασκάλου
καὶ ἡ σημασία δημιουργίας
ἱκανοῦ διδασκάλου.*

Ἄν γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς νέου κόσμου χρειάζεται τέλειο καὶ ἐπιστημονικὸ ξεκαθάρισμα τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς, γιὰ νὰ πάρῃ αὐτὸς ὅ,τι εἶναι ὀρθὸ καὶ σύμφωνα μὲ τὴ φύσι τοῦ

ἀνθρώπου, ἂν χρειάζεται δουλειὰ πραγματικὴ γιὰ τὸν καταρτισμὸ ὠφέλιμου καὶ συγχρονισμένου ἀναλυτικοῦ προγράμματος καὶ ἂν γιὰ νὰ γίνῃ δημιουργικὴ ἐργασία χρειάζεται συστηματοποίηση τοῦ φυσικοῦ τρόπου μαθήσεως καὶ γνώσις ἀκριβῆς τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου, *γιὰ τὴ δημιουργία διδασκάλων, χρειάζεται προσπάθεια ἄνευ προηγουμένου*, χρειάζεται εἰδικὴ φροντίδα καὶ πολυχρόνια μέριμνα, γιατί ὁ δάσκαλος ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ εἶναι γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ «τὸ πρόβλημα τῶν προβλημάτων» γι' αὐτή!

Καὶ ἀλήθεια! Τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτὸν καὶ κανένα ἄλλο πρόβλημα, ἀπ' τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως, δὲν ἔχει τὴν ἀξία του.

Ὅπου αὐτὸς ὑπάρχει μὲ τὴν πραγματικὴ σημασία τῆς λέξεως, ἐκεῖ ὅλα πᾶνε καλὰ! Ὅπου ὑπάρχει αὐτὸς καὶ γνωρίζει τὴν ἀποστολὴ του, ἐκεῖ γίνεται *πραγματικὴ δημιουργία*, γιατί αὐτὸς εἶναι δυνατὸς καὶ μεγάλος καὶ κανένα πρόβλημα δὲ μπορεῖ νὰ μείνῃ ἄλυτο!

Ὅλα λύονται αὐτόματα ἀπ' αὐτόν, ὅλα εὐρίσκουν τὴν

ὀρθότερη λύσι καὶ δὲ χρειάζεται καμμιά ξένη ἐπέμβασι!

Ἀντίθετα! Ὅπου δὲν ὑπάρχει δάσκαλος ἀληθινός, ὅπου ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ φέρουν μόνο τὸ ὄνομα «δάσκαλος», ἐκεῖ ὄχι μόνο τὰ κοινὰ προβλήματα τῆς ἐκπαίδευσως περιπλέκονται καὶ μεγαλοποιῶνται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα δημιουργοῦνται καὶ τὸ σχολεῖο ἀπομονώνεται κοὶ ἀποξενοῦται ἀπ' τὴν κοινωνία καὶ τὰ πάντα διαλύονται!

Μὲ ἓνα λόγο ὁ δάσκαλος εἶναι τὸ πᾶν γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ αὐτὸς μόνο μπορεῖ νὰ δίνη σάβκα καὶ ὁστᾶ σὲ κάθε ἰδέα καὶ σὲ κάθε προσπάθεια τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία ἔχει σχέσι μὲ τὴν πρόοδο καὶ τὸν πολιτισμό!

* *

Διαπιστώσεις ἀπ' τὴ ζωὴ γιὰ
τὸ δάσκαλο κ. λ. π.

Εἶδα στὴν ὑπερικοσαετῇ ἐπιθεωρητικὴ καὶ διδασκαλικὴ μου ὑπηρεσία πολλές περιπτώσεις ποὺ μὲ ἔπεισαν ἀπόλυτα γιὰ τὰ παραπάνω!

Βρῆκα δασκάλους, οἱ ὅποιοι χωρὶς καμμιά συνδρομή, μέσα σὲ ἓνα περιβάλλον ἀδιάφορο καὶ ξένο, ἀπομεμονωμένοι σχεδόν, μακριὰ ἀπὸ κάθε κέντρο καὶ λησμονημένοι ἀπ' ὅλους, δημιούργησαν τόσα πράγματα, ποὺ μ' ἔκαμαν νὰ θαυμάσω τὴ δύναμί τους!

Αὐτοί, χωρὶς κανέναν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ, ὄχι μόνο δίδασκαν στὰ παιδιὰ ὅ,τι ἔπρεπε καὶ ἔλυναν ἔτσι ἀθόρυβα τὸ πρόβλημα τοῦ Ε.Α.Π., ὄχι μόνο δούλευαν δημιουργικὰ καὶ ἀνύψωναν συστηματικὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν χωρικῶν μετέβαλαν σὲ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ σχολεῖο καὶ διδακτήρια ἔχτισαν καὶ δρόμους σχεδίασαν καὶ πλατείες στόλισαν καὶ βιβλιοθηκὲς ἱδρυσαν καὶ φιλαρμονικὲς καὶ χορωδίες συγκρότησαν καὶ πηγὲς πλούτου γιὰ τὸ χωριὸ νέες δημιούργησαν καὶ χωριὰ ἀφιλόξενα καὶ ἀπολίτιστα μετέβαλαν σὲ κέντρα πολιτισμοῦ!

Οἱ δασκάλοι αὐτοί, φωτισμένοι ἀπ' τὴ μεγάλη ἀγάπη πρὸς

τῇ θεῖᾳ διδασκαλικῇ ἀποστολῇ, ἀφωσιωμένοι ἀπόλυτα στό θεῖο διδασκαλικό ἔργο καί ἐκτιμώντες πραγματικά τῇ θέσει τους μέσα στή ζωῇ, εἶχαν τή δύναμι νά βροῦν καί νά ὀπλισθοῦν μέ δι,τι ἐ-
χρειάζετο ἕνας ἄνθρωπος γιά νά γίνῃ δημιουργός, νά γίνῃ ὁδη-
γός καί ἀληθινός ἐργάτης καί σκαπανέας τοῦ πολιτισμοῦ!

Εἶχαν τή δύναμι νά αἵρωνται στό ὕψος τῆς ἀποστολῆς
τους, νά συνεχίζουν τὸ ἔργο τοῦ Δημιουργοῦ μας καί νά μετα-
βάλλωνται σέ δυνάμεις, μπροστά στίς ὁποῖες ὅλα ὑποχωροῦσαν,
ὅλα διορθωνόταν, ὅλα εὕρισκαν τὸ φυσικό τους δρόμο καί τήν
πιό ὀρθή λύσι!

Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά βρῆκα δασκάλους ποῦ συσκοτίζαν,
διέλυαν, κατέστρεφαν, σκορποῦσαν τὸ μῖσος καί τῇ διαίρεσι, ἦ-
ταν ἀνίκανοι νά κάμουν καί τὸ παραμικρὸ ἔργο καί ἄς εἶχαν ὅ-
λα τὰ μέσα καί ἄς διψοῦσε τὸ περιβάλλον τους γιά δημιουργία
καί ἄς τοὺς ἐνίσχυε ἡ πολιτεία μέ τὰ ὄργανά της καί ἄς τοὺς
ἐβλεπαν ὅλοι μέ συμπάθειαι!

Οἱ δασκάλοι αὐτοί, ὅχι μόνο δὲν ἐτίμησαν τὴν ἀποστολή
τους καί τὸ ἔργο τους, ἀλλὰ καί δημιούργησαν χίλια δυὸ προ-
βλήματα, τὰ ὁποῖα ἐμείωσαν τῇ θέσει τοῦ δασκάλου καί ἐζημιώ-
σαν σοβαρὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Εἶναι λοιπὸν ἢ δὲν εἶναι γιά τὴν ἐκπαίδευσιν τὸ πᾶν ὁ δι-
δάσκαλος; Εἶναι ἢ δὲν εἶναι αὐτὸς τὸ «*πρόβλημα τῶν προβλη-
μάτων*»;

Χωρὶς ἄλλο ναί καί, *ἂν πρέπη στή χώρα μας νά λυθῇ ρι-
ζικὰ ἕνα πρόβλημα, γιά νά πάρῃ ἡ ἐκπαίδευσιν τὸ σωστὸ δρόμο
καί ἡ κοινωνία νά βρῇ τὴν ἀληθινὴν ζωή, αὐτὸ τὸ πρόβλημα εἶ-
ναι ὁ «διδάσκαλος».*

* * *

*Ἡ παραγνώρισις τοῦ διδασκά-
λου καὶ ἡ μὴ ἀπόδοσις τῆς δεού-
σης σημασίας σ' αὐτόν.*

Ὅσο ὅμως σοβαρὸ καί ἂν εἶναι τὸ
πρόβλημα αὐτό, *ὅσο καὶ ἂν κλείνῃ
μέσα του τὴν οὐσία τῆς ἐκπαιδευ-
σεως καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ
βάσιν τῆς ὁργανώσεως κάθε καλῆς κοινωνίας,* παραμελήθηκε καί

προσέχτηκε τόσο λίγο στην πατρίδα μας, όσο κανένα άλλο!

Βρῆκε αὐτὸ τὴν κάθε φορά, τὴν πιὸ πρόχειρη λύσι *καὶ ποτὲ δὲν ἐκτιμήθηκε στὴ βάσι τοῦ ὧς πρωταρχικὸ κοινωνικὸ πρόβλημα!*

"Ἐγιναν γιὰ τὴ γλῶσσα μας, ὅπως ὅλοι γνωρίζομε, μεγάλοι καὶ τρομεροὶ ἀγῶνες! "Ἐγιναν ἀγῶνες ποὺ διήρεσαν τοὺς διανοουμένους στὴν Πατρίδα μας σὲ δυὸ στρατόπεδα!

Γράφηκαν ἐπίσης γιὰ τὴ σχολικὴ μέθοδο ἑκατοντάδες βιβλία καὶ ἔγιναν γιὰ τὸ παιδί, ποὺ εἶναι τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγωγῆς, καθὼς καὶ γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἀξιόλογες ἐρευνες.

Γιὰ τὸ δάσκαλο ὅμως, αὐτὸν ποὺ κρατάει στὰ χέρια τοῦ καὶ μέθοδο καὶ παιδί καὶ εἶναι ὁ μόνος ποὺ δίνει ἀξία καὶ δύναμι σὲ κάθε ἰδέα καὶ κάθε ἀρχή, δὲ δόθηκε καμμιά ἀπολύτως προσοχή!

Ὁ Ντεκρολύ, ὁ Γκάουντιχ, ὁ Ρουσώ, ὁ "Ερβартος καὶ ὁ Πεस्ताλότσι, ἔγιναν ἀντικείμενο σοβαρῆς μελέτης καὶ ἀκούστηκαν γιὰ τὶς ἀρχές ποὺ πίστευε ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς πολλὲς γνώμες!

Γιὰ τὸ δάσκαλο ὅμως, αὐτὸν στὸν ὁποῖο ἐμπιστευόμαστε τὰ πάντα καὶ ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ κατανοήσῃ ὅτι αὐτοὶ λένε γιὰ τὸ παιδί καὶ τὸ σχολεῖο, δὲν ἔγινε τίποτε τὸ σοβαρό!

Καὶ ὅμως! Τὶ ἀξία μπορεῖ νὰ ἔχῃ, ὁ Ντεκρολύ καὶ οἱ ἀρχές του, ὅταν ὁ δάσκαλος δὲν εἶναι «δάσκαλος»;

Τὶ ἀξία ἔχουν οἱ θεωρίες καὶ τὰ παιδαγωγικὰ καὶ ψυχολογικὰ πορίσματα, ὅταν αὐτὸς ποὺ εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι νεκρός;

Εἶναι ἀπλᾶ ὅλα αὐτὰ καί, ὅσοι ἀσχολήθηκαν ἔστω καὶ λίγο μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν, θὰ κατενόησαν χωρὶς ἀμφιβολία, ὅτι ὅλα εἶναι ἄχρηστα, ὅλα χαμένα, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀληθινὸς καὶ ζωντανὸς δάσκαλος!

Τὶ ἄλλο νὰ ποῦμε γι' αὐτό; Νὰ ποῦμε ὅτι ἡ κοινωνία ὁλόκληρη χωλαίνει χωρὶς «ἀληθινούς» καὶ «ἐμπεισμένους» διδασκάλους, ὅτι τὰ ἔθνη ξεπέφτουν, ὁ πολιτισμὸς καταστρέφεται καὶ ἡ

ζωή χάνει τὸν ὀρθὸ δρόμο;

Νὰ ἀναφέρουμε καὶ γνῶμες ἄλλων, ξένες ἴσως, γιὰ νὰ φανοῦμε καὶ μορφωμένοι, νὰ ποῦμε ἐκεῖνο ποῦ εἶπε κάποιος μεγάλος κυβερνήτης «*δόστε μου δασκάλους γιὰ νὰ δημιουργήσω, διὰ θέλετε*», ἢ ἐκεῖνο ποῦ εἶπε Γερμανὸς κυβερνήτης γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ σὲ μερικοὺς, ὅτι «*τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴ νίκη τῆς Γερμανίας κατὰ τῶν Γάλλων τὸ 1887 τὸ χρωστοῦσε στοὺς δασκάλους*»;

Δὲ λέγω τίποτε, γιατίι εἶναι τόσο ἀπλὸ αὐτό, ποῦ δὲ χρειάζονται πολλὰ λόγια. Τοῦτο μόνο ἐπαναλαμβάνω:

«*Ὁ διδάσκαλος εἶναι μία τεραστία δύναμις, ἡ ὁποία ἐπιδραεῖ ἐπὶ τῇ ζωῇ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν, ὅσο καμμιά ἄλλη. Εἶναι φάρος, ὁ ὁποῖος φωτίζει τὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἔθνων. Εἶναι πυξίδα, ἡ ὁποία χαράζει τὸ δρόμο τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν καὶ τέλος εἶναι τὸ μέσον ὁρθῆς καὶ πραγματικῆς ἐξελίξεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν! Εἶναι ὁ συνεχιστικὸς τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ!*»!

1) α) Ὁ LASSOW λέγει: Λὰὸς δημιουργῶν δασκάλους ἀξίας τῆς ἐαυτῶν ἀποστολῆς καὶ διατηρῶν αὐτοὺς ἐν δράσει, ἀποδεικνύει διὰ τούτου τὴν ἰκανότητα πρὸς πᾶσαν περαιτέρω πρόοδον καὶ ὑψίστην ἀρχὴν πρὸς διατήρησίν του:

β) Ὁ Ἑθνικός μας ποιητὴς ὁ Παλαμάς λέγει: Ἡ Παιδεία (ὁ δάσκαλος) εἶναι τέχνη ἀνθρωποποιὸς ποῦ ὑφαίνει τίς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ποιὰ ἀπὸ τίς ἀνθρώπινες μοῖρες, ποῦ ὑφαίνουν τίς τύχες τῶν ἀνθρώπων, μπορεῖ νὰ ὁρθώσῃ μπροστὰ τῆς τὸ ἀνάστημά της;

γ) Οἱ Ἑκκλησιαστικοὶ λέγουν:

Ἡ Παιδεία (ὁ δάσκαλος) ἀνυψοῖ ταπεινὸν καὶ πλησίον καθίζει ἡγεμόνων.

δ) Ὁ Πλάτων λέγει: «Ἡ Παιδεία ἀποτελεῖ τὸ τιμιώτερον ἀνθρώποις καὶ θεοῖς».

ε) Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει: «Ἡ Παιδεία (ὁ δάσκαλος) ἀποτελεῖ τὸν πλέον σοβαρὸν παράγοντα τῆς εὐδαιμονοῦσης πολιτείας».

Στ) Ὁ Λαΐμπνιτς λέγει πρὸς τοὺς πατριώτας του:

«*Δόστε μου τὴν Παιδείαν στὰ χέρια καὶ σὰς ὑπόσχομαι νὰ μεταβάλω τὴν ὄψιν τῆς Εὐρώπης*».

Δέ χρειάζεται επίσης νά πῇ κανένας πολλά πράγματα γιά νά δείξη πόσο προσέχτηκε τὸ μεγάλο, τὸ σοβαρὸ καὶ βασικὸ αὐτὸ πρόβλημα στὴν Πατρίδα μας. Ἀρκεῖ νά παρακολουθήσῃ κανένας τὴν ἱστορία τῆς ἐκπαιδεύσεως στὴν Ἑλλάδα ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσί της μέχρι σήμερα καὶ θὰ πεισθῇ, ὅτι κανένας σχεδὸν Κυβερνήτης, ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἀείμνηστο Καποδίστρια, τὸν ἀείμνηστο Πετρίδη, τὸν μεγάλον Ἐλευθέριον Βενιζέλον, μὲ ὑπουργὸν τὸν σημερινὸν ἀρχηγὸν τοῦ Δημοκρατικοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος κ. Γεώργιον Παπανδρέου καὶ τὸν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διατελέσαντα Ὑπουργὸν Παιδείας, λαμπρὸν ἐπιστήμονα καὶ φίλον τῶν διδασκάλων κ. Κ. Τσάτσον, δὲν ἔκαμε κάτι τὸ ὁποῖο, ἔστω καὶ ἀπλᾶ βοήθησε τὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ ἔδωσε στὸ δάσκαλο τὴ θέσιν ποὺ τοῦ ταιριάζει στὴ ζωὴ καὶ τὴν κοινωνία.

* *

*Ὁ διδάσκαλος στὴν Πατρίδα
μας καὶ τὰ διδασκαλεῖα.*

Ἔτσι θὰ ἴδῃ καθένας, ὅτι ἀπ' τοὺς καλο-
γήγρους καὶ τοὺς σοφοὺς διδασκάλους
τοῦ γένους, ποὺ κράτησαν ἄσβεστη
τὴ λαμπάδα τοῦ ἔθνους μας στὰ

χρόνια τῆς Τούρκικης σκλαβιάς, ἔπescen ἡ ἐκπαίδευσις στὰ χέρια
τῶν «αὐτοδιδάκτων δασκάλων», οἱ ὁποῖοι τὸ πολὺ πολὺ ἐγνώρι-
ζαν γραφὴ καὶ ἀνάγνωσι.

Ἀπ' ἐκεῖ, μὲ τίς προσπάθειες τοῦ Ἐθνικοῦ Κυβερνήτου
Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος στήριξε τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους μόνον
στὸ δάσκαλο καὶ στὸ σχολεῖο, πέρασε στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀ-
πελευθερώσεως, στοὺς «δασκάλους τῆς ἀλληλοδιδασκικῆς μεθό-
δου» ποὺ εἶχαν γιὰ βοηθοὺς τοὺς «πρωτόσχολους» καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἀργότερα, πέρασε στοὺς δασκάλους ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ
κάποια ἐπιτροπὴ ἐξεταστικὴ καὶ ἔπαιρναν τὸν τίτλο τοῦ «γραμ-
ματοδιδασκάλου» καὶ ἀκόμα ἀργότερα, φθάσαμε στοὺς πρῶτους
σωστοὺς διδασκάλους, τοὺς πτυχιούχους, οἱ ὁποῖοι φοιτοῦσαν σὲ
εἰδικὸ σχολεῖο ποὺ λεγόταν «Διδασκαλεῖο», ὅπως ἦταν γιὰ πολ-
λά χρόνια τὸ «Μαράσλειο Διδασκαλεῖο».

Παράλληλα όμως με αυτούς, για να μη γίνεται τίποτε σωστό, για «πλήρωσι αναγκών», όπως έλεγαν, δημιουργήθηκαν οι «*υποδιδάσκαλοι*», οι όποιοι φοιτοῦσαν για ένα ὀρισμένο χρονικό διάστημα σέ ένα σχολείο, τό όποιο διηύθυνε ένας πτυχιούχος διδάσκαλος καί πολύ ἀργότερα, ὕστερα ἀπ' τό 1912, δημιουργήθηκαν περισσότερα διδασκαλεία, χωρίς ποτέ νά καλυφθοῦν οἱ ἀνάγκες τῆς ἐκπαιδεύσεως καί ἀπό τό 1920 καί ἔπειτα, πέρασε στά 1]ξια διδασκαλεία, στά 5]ξια, στά 6]ξια καί στά Ἱεροδιδασκαλεία, ὥσπου τό 1937 ἰδρύθηκαν οἱ σημερινές *Παιδαγωγικές Ἀκαδημίες* μέ διετῆ φοίτησι ἀποφοίτων γυμνασίων σ' αὐτές καί λοιπά.

* *

Ἡ προέλευσι τῶν σημερινῶν

διδασκάλων μας.

Ἔτσι σήμερα ἔχουμε στή δημοτική ἐκπαίδευσι. 1) Ὑποδιδασκάλους, 2) δημ)λους 3]ξίων διδασκαλείων, 3) δημ)λους 1]ξίων διδασκαλείων, 4)

δημ)λους 5]ξίων διδασκαλείων, 5) δημ)λους 6]ξίων διδασκαλείων, 6) δημ)λους Ἱεροδιδασκαλείων, 7) δημ)λους τῶν δύο μαρτύρων (ἄλλη κατηγορία αὐτή πού περιλαμβάνει ἐκείνους ἀπ' τοὺς πρόσφυγας πού ἀνεγνωρίσθησαν ὡς διδάσκαλοι, βάσει ἐνόρκου βεβαιώσεως δύο μαρτύρων), 8) δημ)λους μέ προσόν ἀπολυτήριον ἢ ἐνδεικτικόν γυμνασίου, 9) δημ)λους αὐτοτελῶν σχολῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπως ἔϊναι ἡ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή κλπ. καί τέλος 10) δημ)λους τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν!

Μπουκέτο δηλαδή πραγματικό μέ περιεχόμενο πάσης φύσεως!

Ποικίλη προέλευσι καί ποικίλη μόρφωσι! Καμμιά βάσι καί καμμιά ἀρχή!

Τό διδασκαλικό σῶμα τῆς Ἑλλάδος ὁμοιάζει μέ ένα παλαιό μπαλωμένο ἔνδυμα χωρίς κανένα δικό του μπάλωμα!

Ἀλλά μήπως στή μόρφωσι καί στήν προέλευσι μόνον ἡ διαφορά;

Μήπως πρόσεχε τουλάχιστο τὸ ἐπίσημο Κράτος «στὰ φυσικά προσόντα»; Μήπως, ἐνῶ ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὴν τεχνικὴ μόρφωση, *στηριζόταν τουλάχιστο στὰ ἀπαραίτητα ψυχικά, πνευματικά καὶ σωματικά προσόντα;*

Μήπως διάλεγε ἀνθρώπους μὲ κάποια φυσικὴ κλίσι πρὸς τὸ μεγάλο διδασκαλικὸ ἔργο, ἢ ἔστω γερὰ μυαλά καὶ ἀνώτερες ψυχές, ποὺ μποροῦν μόνες τους στὴ ζωὴ νὰ βροῦν τὸ σωστὸ δρόμο; "Οχι!

Γιαυτὸ ὅ,τι καλὸ ἐγίνε μέχρι τώρα καὶ ὅ,τι ἀξιόλογο συναντᾷ κανένας σήμερα μέσα στὸ μαρτυρικὸ διδασκαλικὸ σῶμα, ὀφείλεται μόνον στὴν ἀστείρευτὴ προσπάθεια καὶ πρωτοβουλία τῶν διδασκάλων μας.

Πῶς λοιπὸν νὰ ὑπάρξῃ ἐκπαίδευσι;

Πῶς νὰ δημιουργηθῇ ζωὴ κανονικὴ καὶ δημιουργικὴ στὴν Πατρίδα μας καὶ πῶς νὰ πιστέψῃ ἔστω καὶ ἀπλᾶ κανένας, ὅτι δόθηκε καὶ μικρὴ ἔστω σημασία στὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα, ποὺ λέγεται «διδάσκαλος»;

* *

Τελεία λοιπὸν ἐγκατάλειψι καὶ πλήρης ἄγνοια γιὰ τὴν ἀξία τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ προβλήματος τῆς Ἑκπαιδεύσεως καὶ ὅταν καμμιά φορὰ γινόταν σχετικὴ ὑπόδειξι ἢ διαμαρτυρία βρισκόταν ἀπ' τοὺς κυβερνήτες ἡ εὐκολὴ ἀπάντησι: «Δὲν ἔχομε λεπτά!» «Χρειαζονται δαπάνες!» «Δὲ σηκώνει ὁ προϋπολογισμός».

Αὐτὴ ἡ κατάστασι ἐπικρατεῖ δυστυχῶς καὶ ὥς σήμερα! Τί πρέπει ὅμως νὰ γίνῃ;

Πῶς θὰ λυθῇ τὸ σοβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα, ἀφοῦ ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἡ ὀρθὴ λύσι καὶ ἡ ἐφαρμογὴ κάθε ἄλλου ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος;

Νὰ τί πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μας νὰ γίνῃ.

Τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὸ σοβαρὸ πρόβλημα «διδάσκαλος».

1ο.) *Νὰ πιστέψουμε ὅλοι καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἰθύνοντες, ὅτι δὲ μπορεῖ ὁ κανένας νὰ κἀν τὸ δάσκαλο καὶ διὸ ὁ πραγματικὸς διδάσκαλος εἶναι δύνα-*

μι κοινωνική με άνυπολόγιστη άξία καί ίσως ή μόνη άπ' τήν ό-
ποία έξαρτάται ή τοιαύτη ή τοιαύτη διαμόρφωσι καί έξέλξι
των άτόμων καί των κοινωνιών.

2ο.) Βάσει τής άρχής αúτης νά συσταθῇ μιá μεγάλη έπι-
τροπή άπό καθηγητάς τοῦ Πανεπιστημίου, Παιδαγωγούς, Ιατρούς,
κοινωνιολόγους, ψυχολόγους καί λοιπά, ή όποία νά βρῇ καί νά
καθορίσῃ τά φυσικά καί τεχνικά προσόντα, τά όποια πρέπει νά
έχῃ ένας «πραγματικός διδάσκαλος».

3ο.) Έπειτα, ή ίδια ή μιá άλλη ειδική έπιτροπή, νά καθο-
ρίσῃ λεπτομερώς καί με όλα τά σύγχρονα έπιστημονικά μέσα, τόν
τρόπο τής έκλογῆς των υποψηφίων διδασκάλων, άπ' τήν πλευρά
των φυσικών προσόντων καί των τεχνικών καί θεωρητικών γνώ-
σεων αúτων καί νά καθορίσῃ τή μόρφωσι, τήν όποία πρέπει ν'
άποκτήσουν αúτοί, νά καταρτίσῃ δηλαδή τό Ε. Α. Πρόγραμμα τής
Σχολῆς, ή όποία θά άναλάβῃ τόν επαγγελματικό καταρτισμό των
δασκάλων.

4ο.) Τέλος ή ίδια ή μιá άλλη έπιτροπή, νά καθορίσῃ τήν
άμοιβή καί τίς άλλες άπολαυές των δασκάλων, όπως π. χ. επί-
δομα βιβλιοθήκης, επίδομα έρευνῆς έπιστημονικῆς καί λαογραφι-
κῆς, επίδομα υπαίθρου, επίδομα εκπαιδευτικῶν ταξειδίων, δωρεάν
χρησιμοποίησι των μεταφορικῶν μέσων τοῦ Κράτους, Ιατρική πε-
ρίθαλψι καί τά τοιαύτα.

Καί εἶναι άνάγκη νά καθορισθοῦν τά παραπάνω έπιδόματα,
έκτος άπ' τήν κοινή μισθοδοσία, διότι ποτέ δέ μπορεί ένας νά
εἶναι σωστός δάσκαλος, άν δέν έχῃ όλα τά σύγχρονα έπιστημο-
νικά καί έγκυκλοπαιδικά βιβλία καί ποτέ δέ μπορεί αúτός νά τά
προμηθευθῇ, άν δέν λαμβάνῃ ειδικό επίδομα.

Έπίσης γιά νά κάμῃ αúτός διάφορα έπιστημονικά πειρά-
ματα, νά συγκεντρώνῃ λαογραφικό καί ιστορικό ύλικό καί γενικά
νά έρευνᾷ, όπως πρέπει νά κάνῃ ένας σωστός διδάσκαλος, έχει
άνάγκη πολλῶν μέσων, τά όποια δέ μπορεί καί δέν πρέπει νά έ-

πιβαρύνουν τὸ μισθὸ μὲ τὸν ὅποιο θὰ συντηρῇται ἡ οἰκογένειά του.

Ἐπίσης εἶναι ἀνάγκη νὰ καθορισθῇ ἐπίδομα ὑπαίθρου, διότι μὲ εὐχαρίστησι θὰ παραμένῃ κανένας σ' αὐτό, ἂν λαμβάνῃ κάτι γιαυτὸ καὶ διότι θὰ δύναται αὐτὸς κατὰ 3μηνο ἢ 6μηνο νὰ μεταβαίνῃ στὰ μεγάλα κέντρα καὶ νὰ ζῇ τὴ ζωὴ, ποὺ ζοῦν ἄλλοι καθημερινά.

Τὸ ἴδιο σοβαρὰ καὶ ἀναγκαῖα εἶναι καὶ τὰ ἐπιδόματα ταξιδίου κλπ., γιατί μὲ αὐτὰ θὰ ἔχῃ τὴν εὐχέρεια ὁ δάσκαλος νὰ πραγματοποιῇ «μορφωτικὰ ταξίδια», τὰ ὅποια, ὡς γνωστόν, εἶναι πολὺ ἀναγκαῖα γιὰ νὰ μὴ παρουσιάζεται τὸ *θλιβερὸ φαινόμενο, ποὺ παρατηρεῖται σήμερα, νὰ ὑπάρχουν δασκάλοι, οἱ ὅποιοι δὲν εἶδαν θάλασσα!*

Αὐτὰ ὅλα εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουν γιὰ νὰ μποῦν οἱ βάσεις τῆς δημιουργίας νέων, «ἀληθινῶν δασκάλων».

* *

Τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὸ προσωπικὸ ποὺ εὐρίσκεται στὴν ὑπηρεσία.

Γιὰ τὸ προσωπικὸ ὅμως, τὸ ὅποιο καλὰ ἢ κακὰ εὐρίσκεται σήμερα στὴν ὑπηρεσία, πρέπει νὰ συσταθῇ ἐπίσης μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ παιδαγωγούς, καθηγητὰς καὶ ἐπιθεωρητὰς καὶ νὰ τὸ θέσῃ ὑπὸ αὐστηρὸ ἐλεγχον, βάσει τῶν ἀρχῶν, τίς ὁποῖες καθώρισε γιὰ τὴ δημιουργία νέων διδασκάλων ἢ ἐπιτροπῇ, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω,

Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτή, ἀδιαφοροῦσα γιὰ τὴν προέλευσι τῶν δασκάλων, νὰ τοὺς κατατάξῃ σὲ δύο κατηγορίες, ἥτοι *στὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιδεκτικῶν μορφώσεως καὶ στὴν κατηγορίαν τῶν ἀνεπιδέκτων.*

Ἐπειτα ἡ ἴδια ἐπιτροπὴ νὰ μελετήσῃ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ συμπλήρωσι τῶν γνώσεων αὐτῶν, ποὺ εἶναι ἐπιδεκτικοὶ μορφώσεως καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο ἀνῶδυνα θὰ μπορέσουν νὰ ἐξέλθουν ἀπ' τὸ διδασκαλικὸ κλάδο, ὅσοι δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ ἐξελιχθοῦν, νὰ συμπληρώσουν τίς ἐλλείψεις τοὺς καὶ ν' ἀνταποκριθοῦν στὶς διδασκαλικὰς τοὺς ὑποχρεώσεις.

Με αὐτά, χωρίς νά ἀποκλείωνται καί ἄλλοι καλύτεροι τρόποι, μπορούμε νά ποῦμε, ὅτι θά βάλουμε κάποια βάσι γιά τὸ πολὺ μεγάλο καί τὸ πολὺ σοβαρὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας «πραγματικῶν διδασκάλων».

Ἄς ἴδουμε ὅμως πιὸ ἀναλυτικὰ τὰ πράγματα καί ἅς σκεφθοῦμε ποιά προσόντα πρέπει νά ἔχη ἓνας «πραγματικὸς δάσκαλος».

* *

*Τὶ προσόντα πρέπει νά
ἔχη ἓνας διδάσκαλος.*

Εἶπαμε παραπάνω, ὅτι γιά νά εἶναι ἓνας «ἀληθινὸς δάσκαλος» ἢ γιά νά γίνῃ τέτοιος, εἶναι ἀνάγκη νά ἔχη αὐτὸς ὠρισμένα φυσικὰ καί τεχνικὰ προσόντα.

Βεβαίως δὲ θέλουμε νά ποῦμε, ὅτι πρέπει νά ἔχη γεννηθῇ γιά δάσκαλος κανένας καί τότε μόνον νά προκρίνεται γιά τέτοιος, ἀλλὰ τουλάχιστο νά συγκεντρώνῃ τὰ πιὸ βασικὰ καί τὰ πιὸ ἀπαραίτητα προσόντα.

Ποιά ὅμως πρέπει νά εἶναι τὰ φυσικὰ αὐτὰ προσόντα καί πῶς μπορεῖ κανένας νά τὰ καθορίσῃ;

Γιὰ νά ἀπαντήσῃ κανένας στὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν ἔχει παρὰ νά ἐξετάσῃ μὲ προσοχή, ἀλλὰ καί ἀντικειμενικότητα, τὸ ἔργο τὸ ὁποῖο ἐπιτελεῖ ὁ δάσκαλος καί αὐτόματα θά πηδήσουν ἀπ' τὴν ἔρευνα αὐτὴ τόσο τὰ φυσικὰ, ὅσο καί τὰ ἐπικτήτα προσόντα.

Τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου εἶναι τὸ πιὸ σοβαρὸ, τὸ πιὸ λεπτὸ καί τὸ πιὸ ἱερὸ καί χρήσιμο ἔργο ἀπ' τὰ ἔργα μὲ τὰ ὁποῖα ἀπασχολεῖται μέχρι σήμερα ὁ ἄνθρωπος!

Καί εἶναι τέτοιο αὐτό, γιατί ἀσχολεῖται μὲ τὸ παιδί, τὸν ἀδιάπλαστο δηλ. ἄνθρωπο, ποὺ εἶναι τὸ τελειότερο, ἀλλὰ καί δυστροπώτερο ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Δημιουργοῦ καί νά προσπαθῇ νά ἐπιδράσῃ ἐξελικτικὰ, νά δώσῃ δηλαδὴ τὴν τελειό-

τερη μορφή στο σώμα, στη ψυχή και στο πνεύμα αὐτοῦ, πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὄχι μόνο λεπτά καί πολυσύνθετα, ἀλλὰ ἀνεξερευνήτα, ἀπρόσιτα καί πολύπλοκα!

Παίρνει δηλ. στά χέρια του ὁ δάσκαλος ἓνα ἀδιάπλαστο καί ἀδιαμόρφωτο ἄνθρωπο καί προσπαθεῖ, ὄχι μόνο νά ἐπιτύχη τήν τελειότερη ἀνάπτυξι καί ἐξέλιξι, ἀλλὰ καί νά ἐμφυσησῇ σ' αὐτόν *ὅ,τι ὥραϊο καὶ ἀνώτερο μπορεῖ νά συλλάβῃ ἡ ἀνθρώπινη διάνοια* καί ὅ,τι ὠφέλιμο δημιούργησε αὐτός μέσα στη μακρόχρονη συμβίωσι καί συνεργασία, καλλιεργώντας ὅλες του τίς φυσικῆς δυνάμεις!

Μὲ ἄλλα λόγια τὸ ἔργο τοῦ διδασκάλου ἀναφέρεται ὄχι μόνο στήν ἀπλὴ μετάδοσι γνώσεων, ὅπως θὰ μπορούσε νά φαντασθῇ κανένας ἐπιτόλαιος, ἀλλὰ στο νά δώσῃ στο πνεύμα καί στη ψυχή, *ὅ,τι χαρακτηρίζει τὸ τέλειο, τὸ ὑψηλό, τὸ ὀρθό, τὸ λογικό*, ὅ,τι συνιστᾷ τὸ ὥραϊο, τὸ δίκαιο καί τὸ ἠθικόν, ὅ,τι κάνει τὸν ἄνθρωπο «ἄνθρωπο», γιατί τὸν ἐλευθερώνει ἀπ' τὸ κακὸ καί τὸν φέρνει *κοντὰ στο Θεό, ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς!*

Γιαυτό, ἐπειδὴ σκοπὸ ἔχει ἀκόμα νά κάμῃ εὐτυχεῖς ἀνθρώπους καί πολιτισμένες καί ἰσχυρές πολιτείες καί ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πιὸ δύστροπο καί *ἀνεξερευνήτο ὄν, τὸ ἔργο του εἶναι μεγάλο καὶ ἡ ἀποστολὴ του θεία!*

Ἀλλὰ τὸ ἔργο τὸ διδασκαλικὸ δὲν περιορίζεται, οὔτε *πρέπει νά περιορίζεται*, ὅπως δυστυχῶς πολλοὶ πιστεύουν, μόνο στοὺς μικροὺς, μόνο στοὺς ἄωρους καί ἀδιαμόρφωτους!

Ἐπεκτείνεται αὐτὸ καί πρέπει νά ἐπεκτείνεται καί στήν ἡνδρωμένη γενεά, γιατί εἶναι ἀνάγκη νά κατευθύνῃ αὐτὴν ἐκεῖ ὅπου ἡ ὀργανωμένη κοινωνία ἐπιθυμεῖ, νά δίνη σ' αὐτὴ τίς μεγάλες ἰδέες, νά ἐκλαϊκεύῃ καί νά μεταδίδῃ σ' αὐτὴ τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν καί τέλος νά τῇ βοηθῇ στο νά βελτιώσῃ τὴ ζωὴ τῆς!

Ναί! Καί βοηθὸς τοῦ ἐργάτη καί φίλος τοῦ πάσχοντος καί

προστάτης τοῦ ἀδύνατου καὶ ὁδηγὸς τοῦ γεωργοῦ καὶ ἐκλαϊκευ-
τῆς τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀληθινὸς διδά-
σκαλος!

Στὸ ἀπόκεντρο Ἑλληνικὸ χωριουδάκι αὐτὸς θὰ κάμῃ τὴν
πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, αὐτὸς θὰ διορθώσῃ τὸ γεφύρι, αὐτὸς θὰ
χαράξῃ τὸν κοινοτικὸ δρόμο καὶ αὐτὸς θὰ προστατεύσῃ τὸ δάσος
ποῦ κινδυνεύει!

Ἀκόμα καὶ γιατρὸς θὰ εἶναι αὐτὸς ἐκεῖ καὶ ἐξομολόγος
καὶ δικηγόρος καὶ δικαστῆς, γιὰ νὰ εἶναι ἀληθινὸς διδάσκαλος καὶ
ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγαν οἱ σοφοὶ πρόγονοί μας *«αὐτὸς ἔφα»!*

Τεραστία μὰ τὴν ἀλήθεια δύναμι εἶναι ὁ ἀληθινὸς διδά-
σκαλος καὶ ἀσύλληπτη ἡ ἔκτασι τῆς ἀποστολῆς του, γιὰτὶ ἀπ’
αὐτὸν ἐξαρτᾶται τόσο ἡ εὐτυχία τῶν ἀτόμων, ὅσο καὶ τῆς κοι-
νωνίας καί, ἐφ’ ὅσον ἔργον αὐτοῦ εἶναι *νὰ φωτίξῃ, νὰ ὁδηγῇ, νὰ
δημιουργῇ, νὰ ἀνυψώσῃ καὶ νὰ πλάθῃ ψυχὰς* σύμφωνα μὲ τὸ θέ-
λημα τοῦ μεγάλου δημιουργοῦ Θεοῦ καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς ἀπα-
ράβατους καὶ αἰώνιους νόμους τῆς φύσεως, κανένα ἔργο δὲ μπο-
ρεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ αὐτόν!

Αὐτὸς εἶναι ὁ δάσκαλος καὶ τὸ ἔργο του καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ
ἀποστολή του!

* * *

*Ἡ μόρφωσις τοῦ
διδασκάλου.*

Ἀπὸ ὅσα εἶπαμε παραπάνω φαν-
τάζεται κανένας εὐκολὰ ποιὰ ἀκρι-
βῶς ἐφόδια καὶ *ποιὰ φυσικὰ καὶ τε-
χνικὰ προσόντα* πρέπει νὰ ἔχει κανέ-

νας γιὰ νὰ εἶναι ἀληθινὸς δάσκαλος!

Γιὰ νὰ πάρῃ στὰ χέρια του ὁ δάσκαλος τὸ πλάσμα αὐτό,
τὸ ὁποῖο λέγεται παιδί καὶ νὰ τὸ διαπλάσῃ ψυχικὰ καὶ σωματι-
κὰ, σύμφωνα μὲ ὅσα εἶπαμε, χρειάζεται πρῶτ’ ἀπ’ ὅλα *τελεῖα
γνώσι* τόσο τοῦ παιδιοῦ ὅσο καὶ τοῦ ἐνήλικου ἀνθρώπου, ἀπὸ
τὴν ἄποψι τῆ σωματικῆς, τῆ ψυχικῆς καὶ τῆ πνευματικῆς μὲ ἀκρι-

βή καθορισμό των σταθμών και της πορείας της εξέλιξεως της πνευματικής, της ψυχικής και της σωματικής.

Χωρίς τη γνώσι αυτή είναι αδύνατο νά επιδράση ευεργετικά και θά όμοιάζη με τόν ξυλουργό, ό όποιος δέ γνωρίζει τίς ιδιότητες τοῦ ξύλου και κατασκευάζει με καρυδιά κρασοβάρελο και έπιπλο με λευκάδι!

"Επειτα χρειάζεται *κατοχή και γνώσις όλων των βιολογικών νόμων*, των νόμων δηλαδή οί όποιοι καθορίζουν τή ζωή, καθώς και γνώσις της κοινωνιολογίας, της έπιστήμης με άλλα λόγια, ή όποία καθορίζει τί χρειάζεται κάθε κοινωνία για νά ζήση, νά είναι ισχυρή και νά εύτυχήση και ποιοί είναι οί νόμοι οί όποιοι πρέπει νά καθορίζουν τή ζωή της.

Και ή γνώσι της βιολογίας και της κοινωνιολογίας είναι αναγκαία για τό δάσκαλο, γιατί μόνον, όταν γνωρίζη τοὺς βιολογικούς νόμους θά βοηθῇ τήν εξέλιξι τοῦ παιδιοῦ, θά άποφεύγη τίς επιζημίες επιδράσεις και θά *κατευθύνῃ τήν ὅλη προσπάθειά πρὸς ὅ,τι συνιστᾷ τήν εύτυχία των ατόμων και τῆς κοινωνίας.*

Χρειάζεται επίσης νά γνωρίζη τήν *ἡθική και τίς χριστιανικές ἀρχές*, νά κατέχη ὅ,τι προσδιορίζει τό ὠραίο και τό συμμετρικό σέ κάθε έκδήλωσι της ζωῆς, ιδιαίτερα ὅμως στήν τέχνη και τήν ποίησι και τέλος νά κατέχη ὅλα τά πορίσματα των έπιστημῶν και νά ἔχη *ἀριτία γλωσσική μόρφωσι.*

Αὐτά τά τεχνικά ἐφόδια πρέπει άπάνω κάτω νά ἔχη ὁ δάσκαλος.

* *

Τά φυσικά προσόντα τοῦ

διδασκάλου κ. λ. π.

Γιά νά μποροῦν ὅμως οί γνώσεις αὐτές νά γίνουν δυνάμεις δημιουργικές, δυνάμεις μορφωτικές, ικανές νά άνυψώσουν ψυχές, νά διαμορφώσουν χαρακτηήρες και νά καλλιεργήσουν πνεύματα, πρέπει ἐκείνος, πού θά τίς κατέχη, νά ἔχη και ὠρισμένα φυσικά προσόντα, προσόντα τά όποία θά προσιδιάζουν στό διδασκαλικό ἔργο και τή διδασκαλική άποστολή.

Τὸ κύριο καὶ πρωταρχικὸ φυσικὸ προσὸν τοῦ διδασκάλου *πρέπει νὰ εἶναι ἡ πλήρης ὑγεία καὶ ἡ ἀρτιμέλεια.*

Καὶ εἶναι ἡ ὑγεία τὸ πρῶτιστο φυσικὸ προσὸν γιὰ τὸ δάσκαλο, γιατί εἶναι ὑποχρεωμένος αὐτὸς νυχθημερὸν νὰ ἐργάζεται πνευματικὰ καὶ σωματικὰ, νὰ παρασκευάζεται ὁλόκληρες ὥρες γιὰ τὴ διδακτικὴ ἐργασία τῆς κάθε ἡμέρας, νὰ *ὀδηγῇ* καὶ νὰ *διαφωτίξῃ*, νὰ *σπεύδῃ* ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη, νὰ *παρακολουθῇ* μετὰ τὴ μελέτῃ τὴν ἐξέλιξι τῶν ἐπιστημῶν, νὰ παραμένη ὥρες ὁλόκληρες μέσα σὲ κλειστοὺς χώρους γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἡμερήσιο διδακτικὸ πρόγραμμα καὶ μετὰ ἓνα λόγο, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ *σκορπᾷ παντοῦ φῶς*, ἀλλὰ νὰ *λυώνει*, *ὅπως ἀκριβῶς λυώνει ἡ λαμπάδα*, ἡ ὁποία *στέκει πάντα ἀναμμένη γιὰ νὰ φωτίξῃ καὶ ὅσο περισσότερο φωτίζει, τόσο περισσότερον λυώνει!*

Τὴν ἴδια, ἂν ὄχι καὶ μεγαλύτερη σημασία γιὰ τὸ διδασκαλικὸ ἔργο, ἔχει καὶ τὸ νὰ εἶναι *προικισμένος ὁ δάσκαλος μετὰ γερῶ, πλούσιο, ραφιναρισμένον καὶ δημιουργικὸ μυαλό.*

Πνευματικὸ στὸ μεγαλύτερον μέρος τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου, θέλει μυαλὸ δυνατὸ καὶ δημιουργικόν, μυαλὸ ἀκούραστο καὶ ἱκανὸ νὰ συλλαμβάνῃ σὲ ὅλη τῆς τὴν ἑκτασι τὴ ζωὴ, νὰ ἐμβαθύνῃ στοὺς νόμους τῆς φύσεως καί, ὄχι μόνον νὰ κατέχῃ τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν καὶ νὰ παρακολουθῇ κάθε πνευματικὴ κίνησι, ἀλλὰ καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν ἐπιστήμην καὶ νὰ μεταδίδῃ τὸν πολιτισμό.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ γερὸ μυαλὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πρωταρχικὰ φυσικὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχῃ ἓνας δάσκαλος.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' τὴν πλήρη ὑγείαν καὶ τὸ γερὸ καὶ δημιουργικὸ μυαλό, εἶναι ἀνάγκη ὁ δάσκαλος νὰ *ἔχῃ καὶ πλούσιο συναισθηματικὸ κόσμον*, νὰ εἶναι δηλαδὴ γεμάτος ἀπὸ καλὰ αἰσθήματα, νὰ *ἔχῃ καρδιά*, ὅπως λέει ὁ λαός, μετὰ *τὴν ὁποῖαν νὰ μπορῇ ν' ἀγκαλιάξῃ ὅλον τὸν κόσμον* καὶ νὰ κλείνῃ μέσα του *ὅ,τι καλόν, ὅτι λεπτόν, εὐγενικόν καὶ ὠραῖον ὑπάρχει!*

Εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους ἐξ ἄλλου, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ χαρα-

κτηριζεί τον «πραγματικό άνθρωπο», την αληθινή μόρφωσι και τον πραγματικό πολιτισμό, *είναι ή ψυχική μόρφωσι*, αυτή που έχει σχέσι με το αἶσθημα, την ἀρετή, την καλωσύνη, την ἀγάπη, τὴ χαρά, τὸ καλό!

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ σχολεῖο κατὰ τὴ γνώμη μας τίποτε περισσότερο δὲ πρέπει νὰ προσέχη ἀπ' τὴν ψυχικὴ αὐτὴ καλλιέργεια, *ὁ δὲ δάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι μόνο καλωσύνη, μόνο ἀνωτερότης, μόνον ἀγάπη!*

Γιατί, πῶς θὰ μπορέσῃ νὰ ἀνταποκριθῇ στὴν ὕψηλὴ, ἀλλὰ καὶ θεῖα ἀποστολή του, ὅταν δὲν εἶναι γεννημένος γιὰ τὸ ἀνώτερο, τὸ λεπτὸ, τὸ ὕψηλό, τὸ καλὸ καὶ δὲν εἶναι πλημμυρισμένος ἀπ' τὴν ἀγάπη, τὴν ἀρετὴ ἐκείνη τὴν ὁποία ἔβαλε γιὰ θεμέλιο τῆς ζωῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ «εἶναι φκιαγμένος ἀπὸ πέτρα», ὅπως λέει ὁ λαός;

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχῃ πλούσιο συναισθηματικὸ κόσμον ὁ δάσκαλος *γιὰ νὰ μπορῇ νὰ θεωμαίνῃ* μετὰ τὴν καλωσύνη του καὶ *νὰ ἀνυψῶνῃ* μετὰ τὴν ἀγάπη του!

Ἀλλὰ καὶ στὴν *ἐμφάνισι* ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ ὑπερέχῃ.

Πρέπει νὰ ἔχῃ ἀρίστη καὶ ἐπιβλητικὴ ἐμφάνισι.

Πρέπει ἡ ὅλη παράστασι καὶ ἐμφάνισι του νὰ προκαλῇ τὸ σεβασμὸ σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους καί, γιὰ νὰ ἐπιτυχάνεται αὐτό, *χρειάζεται συμμετρικὸ σῶμα, ὁμορφιὰ καὶ παράστημα σοβαρὸ καὶ μεγαλόπρεπο:*

Βέβαια δὲν εἴμαστε ἡμεῖς ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουμε, ὅτι τὸ «ράσο κάνει τὸν παπᾶ», ἀλλὰ εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως γεγονός, ὅτι ἡ ἐπιβλητικὴ ἐμφάνισι καὶ τὸ μεγαλόπρεπο παράστημα παίζουν σημαντικὸ ρόλον καὶ πολλές φορές ἐπιτυγχάνει, ὅτι δὲ μπορεῖ νὰ ἐπιτύχουν σοφὲς ὑποδείξεις καὶ γνώσεις πολλές.

Εἶναι γνωστὸ ἐξ ἄλλου, ὅτι *τὸ παιδί θεωρεῖ τὸ δάσκαλον* καὶ πρέπει νὰ τὸν θεωρῇ, *ὡς ἀνώτερον πλάσμα* πρὸς τὸ ὁποῖο

τείνει νά φθάση καί δέ πρέπει αὐτός νά ἔχη κανένα μειονέκτημα σωματικό!

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖο κυρίως δέ πρέπει νά λείπη ἀπ' τὰ φυσικά προσόντα τοῦ δασκάλου *εἶναι ἡ ἀποστολικὴ διάθεσι καὶ ἡ φυσικὴ του κλίσι* πρὸς τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα καί τὸ διδασκαλικὸ ἔργο.

Πρέπει δηλαδή ὁ δάσκαλος νά αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νά ὀδηγῇ, νά κατευθύνῃ, νά διδάσκῃ καὶ διαφωτίζῃ καὶ στὴν προσπάθειά του αὐτῇ, νά αἰσθάνεται εὐχαρίστησι καὶ χαρά!

Εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὸ φυσικὸ αὐτὸ προσόν ἀναγκαῖο γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ πρέπει κυρίως σ' αὐτὸ νά στηρίζουμε τὴν κάθε κρίσι μας γι' αὐτόν.

Ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστό, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ὠθεῖ πάντοτε τὸν ἄνθρωπο σὲ συνεχεῖ ὁρᾷσι καὶ τὸν ὀδηγεῖ στὰ μεγάλα ἔργα εἶναι τὸ διαφέρειν, ἡ ἐσωτερικὴ δηλ. κλίσι καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ὁρμή.

Πῶς λοιπὸν θὰ ἐπιτελέσῃ ὁ δάσκαλος τὸ τόσο ὕψηλὸ ἔργο του, πῶς θὰ νικήσῃ τίς ἀνυπολόγιστες δυσκολίες του καὶ πῶς θὰ ἀνταποκριθῇ στοὺς συνεχεῖς κόπους, ὅταν δὲν ἔχῃ ἐσωτερικὴ παρόρμησι καὶ δὲν αἰσθάνεται χαρά, ὅταν ἀγωνίζεται καὶ διδάσκει;

Γι' αὐτὸ πρέπει, ἂν ὄχι ἀπόλυτα, τουλάχιστο σχετικὰ, νά εἶναι ὁ δάσκαλος ὠπλισμένος μετὰ τὴν ἰδιαιτέρη αὐτῇ κλίσι πρὸς τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα.

Ἡ ἰδιαιτέρη αὐτῇ ἐσωτερικὴ παρόρμησι καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν εἶναι ζυμωμένη μετὰ τὴ ζωὴ ἐκείνου, ποῦ θὰ ἀναλάβῃ τὸ διδασκαλικὸ ἔργο, πρέπει νά καλλιεργηθῇ, πρέπει νά δημιουργηθῇ ἔστω καὶ μετὰ ἐξωτερικὰς παρορμήσεις, γιατί αὐτῇ θὰ τὸν κάμῃ νά ἀγαπήσῃ τὸ παιδί, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἀναγκαῖο καὶ ἀπαραίτητο γιὰ τὸ δύσκολο ἔργο του, ἀφ' οὗ ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὁποία κατανικᾷ τὰ πάντα καὶ ἀκόμα θὰ τὸν κάμῃ *ἐργατικὸ καὶ ἱκανὸ* νά μὴ ὑπολογίζῃ κόπους καὶ νά μὴ λογαριάζῃ θυσίες!

Στά φυσικά επίσης προσόντα τοῦ δασκάλου πρέπει νά κα-
τατάξουμε *τὴν πνευματικὴ εὐστροφία, τὴν παρατηρητικότητά καὶ*
ἐρευνητικότητά, γιατί εἶναι ἀρετὲς πολὺ χρήσιμες καὶ ἀναγκαῖες
γιά τὸ ἐπάγγελμα αὐτό, ἀφ' οὗ ὅχι μόνο πρέπει νά ἀντιλαμβά-
νεται ἀμέσως τί συμβαίνει γύρω του, ἀλλὰ καὶ νά διαγιγνώσκη,
νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃ τίς ἀδυναμίες, τὰ προτερήματα καὶ
ἐλαττώματα τῶν παιδιῶν καὶ τῆς κοινῶνίας.

Τέλος κατὰ τὴ γνώμη μας πρέπει ὁ δάσκαλος νά εἶναι
ἐνάρητος, πειθάρχικος, σοβαρὸς, τακτικὸς, εὐσυνείδητος, δίκαιος καὶ
κοινωνικὸς καὶ νά διάγῃ βίον ἀδιάβλητον, διότι μόνον ἔτσι θά ἔχῃ
τὸ δικαίωμα νά συμβουλευῇ καὶ νά διδάσκῃ καὶ μόνον ἔτσι θά
ἐπιδρᾷ μὲ τὸ παράδειγμά του καὶ τῇ ζωῇ του!

Ἔτσι τέλος μόνον θά εἶναι οἱ διδάσκαλοι *«ἐκ τῶν ἀδια-*
βλήτων τοῖς βίοις, ἀνεπιλήπτων τοῖς τρόποις, ἀρίστων ταῖς ἐμπει-
ρίαις», «πηγὴ φωτός», «ἀνδρωποπλάστες» «δημιουργοί»!

* *

Εὐλόγια ἐρωτήματα
καὶ ἀπορίες.

Αὐτὰ περίπου πρέπει νά εἶναι τὰ
προσόντα τοῦ «καλοῦ καὶ ἀληθινοῦ
δασκάλου».

Βέβαια μπορεῖ νά ἰσχυρισθῇ κανέ-
νας, ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατόν νά συγκεντρωθοῦν σὲ ἓναν ἄν-
θρωπὸ καὶ ὅτι θά εἶναι ἴσως ἀρκετὸ τὰ ἐφοδιασθῇ κάποιος μὲ τίς
γνώσεις πού χρειάζεται ὁ «ἀληθινὸς δάσκαλος» καὶ θά εἶναι αὐ-
τὸς σὲ θέσι, χωρὶς πολὺ κόπο νά κάμῃ ὅ,τι καὶ ἓνας πού ἔχει τὰ
προσόντα τὰ ὅποια χρειάζεται νά ἔχῃ ὁ σωστὸς δάσκαλος!

Αὐτὸ ἀκριβῶς γίνεται σήμερα!

Ρωτοῦν ἂν ξέρῃ κάποιος πού τελείωσε τὸ γυμνάσιον γράμ-
ματα, ἂν θυμᾶται καμμιά ἱστορία, τὸν βάζουν ἔπειτα σὲ ἓνα
σχολεῖο, πού φέρει τὸν τίτλον Διδασκαλεῖο ἢ Ἀκαδημία καὶ σὲ
ἓνα ἢ δυὸ χρόνια, στὰ ὅποια μπορεῖ καὶ νά μὴ λειτουργήσαν
κανονικὰ τὰ σχολεῖα αὐτά, ἢ δὲν εἶχαν τὸ προσωπικὸ πού θά

μπορούσε να διδάσκη ωφέλιμα και τὸν βγάζουν δάσκαλο!

Μὲ ἄλλα λόγια τὸ πιὸ πρόχειρο πρᾶγμα ποὺ μπορούσε νὰ κάμῃ κανένας ἦταν νὰ γίνῃ δάσκαλος!

Ἡμεῖς ὅμως ποὺ ζήσαμε τὴ ζωὴ τοῦ δασκάλου καὶ παρακολουθήσαμε τὴ δρᾶσι του εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια, λέμε ὅτι ὅπως «τὸ ρᾶσο δὲν κάνει τὸν παππᾶ, ἔτσι καὶ ἡ χορήγησις ἐνὸς διπλώματος διδασκαλικοῦ ἢ ἡ ἀπόκτησι ὠρισμένων ξηρῶν γνώσεων, δὲν κάνουν τὸ δάσκαλο!

Πρωταρχικὸ εἶναι γιὰ τὸ θεῖο διδασκαλικὸ ἔργο νὰ ἔχῃ ὁ δάσκαλος τὰ φυσικὰ προσόντα, ποὺ ἀναφέραμε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀποκτῶνται μόνο μὲ τὴν ἀγάπῃ πρὸς τὸ παιδί καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ὁρμὴ καὶ κλίσι πρὸς τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα!

Ἀλλὰ θὰ ρωτήσῃ κάποιος:

Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό; Ποῦ θὰ βροῦμε αὐτοὺς, ποὺ μποροῦν νὰ ἔχουν τὰ ἀπαραίτητα φυσικὰ προσόντα τοῦ δασκάλου;

Ποῦ θὰ βροῦμε τὸν «ἀφρό» αὐτὸ τῆς νεολαίας, τοὺς ἐξαιρετικοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους, ποὺ θὰ μποροῦν νὰ γίνουν σωστοὶ δασκάλοι;

Καὶ ἔπειτα ποιὸς ἀνθρώπος μὲ τέτοια προσόντα δέχεται νὰ γίνῃ, ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα σήμερα, δάσκαλος;

Δὲ βλέπετε, ὅτι σήμερα στὸ διδασκαλικὸ κλάδο πηγαίνουν μόνο ὅσοι δὲν ἔχουν τὰ ὑλικά μέσα γιὰ ἄλλες σπουδές ἢ δὲ μποροῦν νὰ εἰσαχθοῦν στὸ Πανεπιστήμιο;

Ξεχνᾶτε, ὅτι ἡ λέξι «δάσκαλος» σημαίνει γιὰ τοὺς πολλοὺς ἓνα κατώτερο ὄν καὶ ὅτι τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα εἶναι τὸ πιὸ περιφρονημένο ἀπ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ ἐπαγγέλματα;

Πῶς μπορεῖ νὰ ἀλλάξουν τόσο τὰ πράγματα, ὥστε νὰ πάρῃ τὸ διδασκαλικὸ ἔργο τὴ θέσι ποὺ τοῦ ταιριάζει καὶ νὰ γίνονται δασκάλοι αὐτοὶ μόνο ποὺ ἀξίζουν;

*
*
*

Τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὴ δημιουργία ἱκανῶν διδασκάλων.
1) ἡ ἀναγκαία προπαγάνδα.

Κατὰ τὴ γνώμη μας ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ ὡς ἑξῆς:

Πρῶτα πρῶτα νὰ πείσουμε τὸ λαὸ

μέ τον τύπο, μέ διαλέξεις καί μέ οίοδήποτε ἄλλο μέσο, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσι καί ἡ ψυχὴ αὐτῆς, ὁ δάσκαλος, εἶναι τὸ *σπουδαιότερο, τὸ ὠφελιμώτερο, τὸ ἀναγκαιότερο καὶ ἱερώτερο* κοινωνικὸ ὑποϋργημα, γιατί ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἡ ἀληθινὴ *εὐτυχία* ἀτόμων καὶ κοινωνίας καὶ διότι μόνον ὅπου ὑπάρχει ἀληθινὴ ἐκπαίδευσι εἶναι δυνατόν νά εὗρουν τὴν ὀρθὴ λύσι καὶ τὴν ὀρθὴ θέσι ὅλα τὰ λοιπὰ κοινωνικά, Ἐθνικά καὶ ἀτομικά προβλήματα.

Πρέπει μέ ἄλλο λόγια νά μεριμνήσουμε νά γίνῃ ὅλων πίστις, ὅτι *δὲν πρέπει νά ὑπάρχῃ μεγαλύτερο μέλημα* καὶ σοβαρότερη φροντίδα γιά τὰ ἄτομα, τὴν οἰκογένεια, τὴν κοινωνία καὶ τὰ *Ἕθνη ἀπ' τὴν Ἐκπαίδευσι καὶ τὸ σχολεῖο* καὶ κατὰ συνέπεια ὅλων ἡ προσοχὴ πρέπει νά στρέφεται πρὸς αὐτή.

Ἐπειτα νά διακηρύξουμε μέ τον ἴδιο τρόπο, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι *τιμητικώτερο, σοβαρώτερο, ἀνώτερο καὶ ἀγιώτερο* ἀπ' τὸ νά εἶναι κανένας ἐργάτης τῆς ἐκπαιδεύσεως, δάσκαλος δηλαδή, ἀφοῦ αὐτὸς μέ τὴν ἐργασία του προσπαθεῖ νά χαρίσῃ τὴν εὐτυχία, τὴ δύναμι καὶ τὴ χαρὰ στὰ ἄτομα καὶ τὶς κοινωνίες καὶ ἀφοῦ αὐτὸς ὁδηγεῖ, φωτίζει καὶ κατευθύνει πρὸς τὸ Θεό, τὴν πρόοδο, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἀρετή!

Ὅταν γίνουν τὰ παραπάνω, ὅταν δηλαδή μάθῃ ὁ κόσμος τὴν ἀξία τῆς ἐκπαιδεύσεως γιά τὴ ζωὴ του καὶ πεισθῇ, *ὅτι δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμον ὑποϋργημα μεγαλύτερο ἀπ' τὸ διδασκαλικὸ ἔργο*, τότε ὅχι μόνο θὰ ἐκτιμῇ ὅσο πρέπει τὸ σχολεῖο καὶ τὸ δάσκαλο, ἀλλὰ καὶ θὰ στραφῇ ὁλόψυχα πρὸς τὴν ἐκπαίδευσι καὶ τὸ λειτουργό της καὶ ὅλοι, ὅσοι φιλοδοξοῦν νά γίνουν χρήσιμοι στὴ ζωὴ, θὰ σπεύδουν νά ταχθοῦν κάτω ἀπ' τὴ σημαία τῆς ἐκπαίδεψεως καὶ θὰ θεωροῦν τιμητικὸ τὸ ἔργο τους!

* *

2. *Ἡ ὁλικὴ ἐναρμόνισις τοῦ διδασκάλου.*

Ἐπειδὴ ὁμως τὸ διδασκαλικὸ ἔργο εἶναι βαρὺ, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ θὰ γίνῃ δάσκαλος εἶναι ὑποχρεωμένος

νά ζῇ μακρυὰ ἀπ' τὰ κέντρα καὶ τὴν προηγμένη κοινωνία καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀποφασίζει εὐκόλα κανέναν νὰ ἀπομονωθῇ σὲ ἓνα χωριουδάκι μὲ εἴκοσι σπίτια, ἂν δὲν ἔχη καὶ *σοβαρὸ ὕλικὸ κέρδος*, πρέπει, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἠθικὴ ἐξύψωσι τοῦ δασκάλου, *νὰ συντελεσθῇ καὶ ἡ ὕλικὴ ἱκανοποίησι αὐτοῦ.*

Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πιστεύει, ὅτι ἡ ἱκανοποιητικὴ οἰκονομικὴ ἀμοιβὴ διορθώνει τὰ πράγματα, ἀλλὰ δὲ μπορῶ καὶ νὰ καταλάβω πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ προτιμήσῃ ἓνας νέος μὲ τὰ προσόντα ποὺ ἀναφέραμε, τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα, ὅταν θὰ πληρώνεται, ὅπως σήμερα, λιγώτερο ἀπ' ἓνα κλητῆρα τῆς Ἑθνικῆς ἢ Ἀγροτικῆς Τραπεζίης, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει κανένα προσόν καὶ ὅταν εἶναι καταδικασμένος ὁλόκληρα χρόνια νὰ ζῇ μακρυὰ ἀπ' τὰ κέντρα, χωρὶς νὰ προβλέπῃ ἢ καὶ χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ κάποια πρόοδο καὶ κάποια ἐξέλιξι;

Γιαυτὸ *χρειάζεται μισθοδοσία ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἄλλον ὑπάλληλο*, ἴση ἴσως μὲ αὐτὴ τῇ μισθοδοσίᾳ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, ἂν ὅχι ἀνώτερη καὶ *ἄνοιγμα διὰ πλάτα τοῦ δρόμου τῆς προαγωγῆς του* καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς ἑδρας τοῦ Πανεπιστημίου.

Αὐτὸ κατὰ τὴ γνώμη μας εἶναι καὶ δίκαιο καὶ ὀρθὸ καὶ συμφέρο, γιατί ἔτσι μόνο ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος θὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὴ νεολαία, δηλαδὴ τὴν *ἐλπίδα, τὸ στήριγμα καὶ τὴν εὐτυχία* γονέων καὶ κοινωνίας, γιὰ νὰ δώσῃ σ' αὐτὴ ὅ,τι ἀνώτερο ὑπάρχει, δὲ θὰ *εὐρίσκεται σὲ μειονεκτικὴ θέσι*, θὰ *ἐκτιμᾶται ὅσο χρειάζεται καὶ θὰ δύναται νὰ ἀσκῇ ἐπίδρασι καὶ νὰ δημιουργῇ*, δηλαδὴ νὰ εἶναι *ἀληθινὸς δάσκαλος.*

Γιὰ νὰ ἀντιληφθῇ κανέναν τὴν τεραστίαν σημασίαν τοῦ ἀνατέρω ζητήματος, δὲν ἔχει παρὰ νὰ σκεφθῇ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ ἓνας ἄνθρωπος ἢ νὰ κάμῃ κάτι τὸ μεγάλο καὶ σοβαρό, ὅπως εἶναι ἡ ἀγωγή, ὅταν δὲ χορταίνει οὔτε αὐτὸ τὸ ψωμί καὶ ὅταν θεωρῆται μέσα στὴ ζωὴ σὰν ἓνα «κοινὸ ἀνθρωπάκι» τὸ ὁποῖο μόνο εἰρωνικά μειδιάματα μπορεῖ νὰ προκαλῇ σὲ κάθε

ἐκδήλωσί του, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σήμερα;

Καί ἀλήθεια! Πῶς μπορούμε νά ζητᾶμε μεγάλα πράγματα, τέτοια πού τὸ διδασκαλικὸ ἔργο ἀπαιτεῖ, ἀπὸ ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους περιορίζουμε ὕλικά καὶ ἠθικά σὰ νὰ τοὺς φωνάζουμε δυνατά, ὅτι δὲν ἀξίζουν τίποτε τὸ σοβαρὸ καὶ ὅτι πρέπει νὰ μένουν ἄσημοι, πεινασμένοι καὶ μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο μπροστὰ καὶ στὸν τελευταῖο μπακάλη;

Πῶς ἔχομε τὸ θάρρος νὰ πιστεύουμε, ὅτι ἀντελήφθημεν ἢ συνελάβαμε μὲ τὸ νοῦ μας, ἔστω καὶ ἐπιπόλαια, τὴν τεραστίαν σημασίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως γιὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τὸ μεγάλο ρόλο τὸν ὁποῖο παίζει σ' αὐτὴν ὁ δάσκαλος, ὅταν τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ ἀναθέτομε, χωρὶς κανένα δισταγμὸ, στὸν τυχόντα ἄνθρωπο;

Πῶς τολμοῦμε νὰ ἰσχυρίζομεθα ὅτι ἐνδιαφερόμεθα γιὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν παιδιῶν μας καὶ τὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας μας, ὅταν περισσότερη φροντίδα καταβάλλουμε γιὰ τὸ ντύσιμό μας ἢ τὰ πρόβάτά μας, παρὰ γιὰ τὸ *σχολεῖο, πὺν εἶναι τὸ χαλκεῖο τῆς εὐτυχίας* τῶν παιδιῶν μας; καὶ τὸ *ἐργαστήριον*, πὺν χαράσσει τὸ δρόμο τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ωραίου καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν πρόοδο καὶ στὸν πολιτισμὸ;

Καὶ ἀκόμα πῶς μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι κατανοήσαμε μικροὶ καὶ μεγάλοι, τὸ ρόλο πὺν παίζει στὴ ζωὴ μας καὶ στὴ ζωὴ τοῦ συνόλου ὁ δάσκαλος καὶ πῶς τολμοῦμε νὰ ζητᾶμε ἀπ' αὐτὸν καὶ τὸ σχολεῖο, μεγάλα πράγματα, ὅταν, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀδιαφορίαν μας, τὸν περιφρονοῦμε καὶ τιμοῦμε περισσότερο τὸν «μπακάλη» ἢ τὸν «τσορμπατζή» τοῦ χωριοῦ, γιατί ἔχει γεμάτες τὶς τσέπες του παράδες;

Ἔ, ὅχι πλέον αὐτό! Εἶναι ἐντροπή! Δὲ ταιριάζει σὲ νοήμονες καὶ ἐλεύθερους ἀνθρώπους! Δὲ ταιριάζει τόση ἀδιαφορία καὶ τόση ἀδικία εἰς βάρος τῶν παιδιῶν μας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου!

Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ σταθῇ καὶ πνευματικὰ καὶ ὕλικά

στην κορυφή της κοινωνικής ιεραρχίας, πρέπει να μπορεί να γίνει και επιθεωρητής και διευθυντής Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας, αν το είδος αυτό των Σχολών διατηρηθῇ, και εκπαιδευτικός σύμβουλος και καθηγητής του Πανεπιστημίου και για να γίνη αυτό *πρέπει να δώσωμε σ' αυτόν, τι χρειάζεται!*

Πρέπει να μὴ μειονεκτῇ σὲ τίποτε.

Πρέπει να τὸν σηκώσουμε ψηλά, τόσο ψηλά, ὥστε να γίνη ἀληθινὸ προσκύνημα. φάρος ἄσβεστος, ἱκανός, να εἰσχωρῇ μετὶς ἀκτῖνες του σὲ κάθε ψυχὴ, ἱκανός να ὀδηγῇ καὶ στὶς πιὸ δύσκολες στιγμές, ἱκανός τέλος να ἐξυψώνη, να διαπλάσση καὶ να δημιουργῇ!

"Αν αὐτὸ δὲ γίνη, τότε δὲ θὰ ἔχουμε δασκάλους να ἐπιδροῦν, ἀφοῦ ἀγωγή σημαίνει ἐπίδρασι μετὰ ὥρισμένο σχέδιο καὶ ἡ ἐπίδρασι τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἶναι ἀνάλογη μετὰ τῇ θέσι καὶ τῇ μόρφωσι αὐτοῦ, ἀλλὰ θὰ ἔχουμε ἀνθρώπους «τεχνίτες τῆς γραφῆς» «τεχνίτες τῆς ἀναγνώσεως» καὶ ἀπλῶς ἀνθρώπους γραμματισμένους!

Πρέπει ἀκόμα τὸ σχολεῖο να λατρεύεται ὅπως ἡ ἐκκλησία, να θεωρῆται ὡς ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ ὁ δάσκαλος, ὁ κύριος ἐργάτης αὐτοῦ, να θεωρῆται ὡς ἱεροεργός, ποὺ ἐπιτελεῖ στὸν κόσμον αὐτὸ τὸ ἱερώτερον ἔργο!

"Ἔτσι μονάχα μπορεί να κάμουμε ἀληθινούς δασκάλους. "Ἔτσι μόνο μποροῦν να δεχθοῦν να γίνουν δασκάλοι, ἐκεῖνοι ποὺ ἀξίζουν, ἀλλὰ καὶ ἔτσι μόνο μπορεί να ὑπάρχη ἐκπαίδευσι μετὰ σκοπὸ καὶ τῇ δύνامي, τὴν ὁποία ἡ ἀγωγή ἀπαιτεῖ καὶ ἡμεῖς θέλουμε!

* * *

II. ΤΡΟΠΟΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

"Αμα ἐξασφαλίσουμε ὅλα τὰ παραπάνω, τότε μπορούμε να παραπέμψουμε τὸ ζήτημα σὲ μιὰ σοβαρὴ ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία πρέπει να ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα γιατρό, ἓνα ψυχολόγο, ἓνα γερό

παιδαγωγό, ένα κοινωνιολόγο, ένα βιολόγο και ένα δάσκαλο και να της ποῦμε:

Θέλουμε ανθρώπους νέους να ἔχουν αὐτὰ τὰ προσόντα:

- 1) Νά ἀγαποῦνε τὸ παιδί! 2) Νά ἔχουν κλίσι πρὸς τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ χάρισμα τῆς μεταδοτικότητος, τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς πειθοῦς. 3) Νά ἀγαποῦνε τὴ δουλειά. 4) Νά ἔχουν ὑπομονὴ καὶ μεγάλη θέλησι. 5) Νά ἀγαποῦν τὸ ὥραϊο. 6) Νά ἔχουν δυνατὸ κορμί, γερὸ μυαλὸ καὶ καλὴ καρδιά καὶ νά εἶναι εὐστροφοί, παρατηρητικοί καὶ ἐρευνητικοί. 7) Νά ἔχουν ὑγεία σταθερή. 8) Νά εἶναι κοινωνικοὶ καὶ νά ἔχουν καλὴ συμπεριφορά. 9) Νά εἶναι ἐνάρετοι, ἡθικοί, ἰσορροπημένοι καὶ πειθαρχικοὶ καὶ 10) Νά ἔχουν, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀρτιμέλεια καὶ καλὴ ἐμφάνισι.

Νά βρῆτε καὶ νά μᾶς πῆτε, πῶς μπορούμε ἀσφαλῶς νά διαλέξουμε τέτοιους ἀνθρώπους.

* *

*Ἡ χρησιμοποίησι τῶν TEST
καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῶν γραπτῶν
ἐξετάσεων ἐκλογῆς κλπ.*

Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτή, σύμφωνα μὲ ἡτὰ πορίσματα τῶν σχετικῶν ἐπιστημῶν, νά καθορίσῃ μὲ ἀκρίβεια τὰ TEST μὲ τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι δυνατόν νά γίνῃ ὁ ἔλεγχος τῶν ἱκανοτήτων, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ μαζί μὲ αὐτὰ νά ἐκδώσῃ καὶ σχετικὲς ὁδηγίες, σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες θὰ εἶναι δυνατόν νά γίνῃ μὲ ἀκρίβεια ἡ ἐφαρμογὴ τῶν καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀπόλυτη ἐξακρίβωσι τῶν διαφόρων ἰδιοτήτων τοῦ ἐξεταζομένου.

Γιὰ νά καθορίσῃ ἡ ἐπιτροπὴ τὰ TEST αὐτὰ πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μας νά σκεφθῇ ἔτσι: Ὁ δάσκαλος πρέπει π. χ. νά ἔχη ὑπομονή. Πῶς θὰ πεισθοῦμε, ἢ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἀνακαλύψουμε, ὅτι ἓνας ἄνθρωπος εἶναι ὑπομονητικός;

Ἐπειτα πρέπει νά εἶναι ἐργατικός καὶ νά ἀγαπᾷ τὸ παιδί. Πῶς θὰ βροῦμε σὲ ἓνα ἄνθρωπο τίς ἀρετὲς αὐτές;

Ἐτσι θὰ καθορίσῃ τὸ εἶδος τῆς δοκιμασίας ἢ ὁποῖα κατὰ

99 ο)ο θα ἐγγυᾶται τὴν πραγματικὴ ἐκτίμησι τοῦ ἐξεταζομένου.

Τὶς ὁδηγίαι αὐτὲς τὸ Σδ Ὑπουργεῖο νὰ τίς κάμη νόμο τοῦ Κράτους καὶ νὰ ὀρίσῃ, ὅτι κανένας δὲ θὰ μπορῇ νὰ γίνῃ δάσκαλος, ἂν δὲ ὑποβληθῇ στὴν εἰδικὴ αὐτὴ κρίσι καὶ νὰ ὀρίσῃ, ὅτι μόνο ὅσοι κρίνονται ἱκανοί, ἀπὸ μιᾶ ἄλλῃ ἐπιτροπῇ παρόμοια μὲ τὴν παραπάνω, ἂν εἶναι δυνατόν, θὰ εἰσάγωνται στὴν εἰδικὴ σχολή, ἢ ὅποια θὰ δίνῃ τὸ δίπλωμα ἢ τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ τὸ ὄνομα δάσκαλος.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἀποφύγουμε τὸ ἀσύμφορο καὶ ἀφύσικο σύστημα τῆς ἐκλογῆς τῶν δασκάλων μὲ *τις γραπτὰς ἐξετάσεις*, μὲ τίς ὁποῖες ἐλέγχεται μόνο ἡ μνήμη καὶ ἡ γραμματικὴ μόρφωσι καὶ θὰ βάλουμε στὸ διδασκαλικὸ κλάδο ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι θὰ εἶναι πραγματικοὶ διδάσκαλοι.

* *

*Ἡ φοίτησι σὲ σχολὰς ἰσότητις
τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁ χρό-
νος τῆς φοιτήσεως.*

Αὐτοὺς τοὺς νέους, τοὺς ὁποῖους θὰ διαλέξουμε μὲ τὸν παραπάνω τρόπο, νὰ κλείσουμε σὲ μιὰ *εἰδικὴ σχολή*, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, *ἰσότητι* μὲ τίς ἄλλες σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου, σχολὴ τὴν ὁποία πρέπει νὰ ιδρύσουμε μὲ ἐξαιρετικὴ προσοχὴ καὶ νὰ συγκετρώσουμε σ' αὐτή, γιὰ διδακτικὸ προσωπικό, *ὅτι ἐκλεκτὸ ἔχομε σὲ διανόησι καὶ σὲ δημιουργία* καὶ νὰ προσπαθήσουμε μέσα σὲ τρία ἢ τέσσερα χρόνια, *νὰ τοὺς διδάξουμε ὅτι χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ θεωρητικὰ ἢ τεχνικὰ ἕνας δάσκαλος*, ἥτοι ψυχολογία καὶ σωματολογία τοῦ παιδιοῦ, γενικὴ ψυχολογία, ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, κοινωνιολογία, βιολογία, φιλοσοφία, αἰσθητικὴ, χειροτεχνία, θρησκευολογία, γενικὴ καὶ εἰδικὴ διδακτικὴ, νεοελληνικὴ λογοτεχνία, μουσικὴ, γυμναστικὴ καὶ τὰ συμπεράσματα ὅλων τῶν θεωρητικῶν καὶ θετικῶν ἐπιστημῶν, σπόρ, μὴ ἐξαιρουμένου τοῦ χοροῦ καὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς.

Ἐδῶ ὀφείλω νὰ τονίσω καὶ τοῦτο:

Ὡς τώρα, σὲ κάθε περιοχή τοῦ Κράτους λειτουργοῦσε καὶ ἓνα Διδασκαλεῖο ἢ μιὰ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία καὶ σὲ κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὲς φοιτοῦσαν οἱ νέοι τῆς γύρω περιοχῆς.

Τὸ σύστημα ὅμως αὐτὸ παρουσιάζει τὰ παρακάτω μειονεκτήματα, ἥτοι:

1ο. Οὐδεμία Ἀκαδημία κατορθώνει νὰ ἔχη εἰδικευμένο προσωπικό, τὸ ὁποῖο κυρίως δίδει τὴν ἀξία σὲ κάθε Σχολῇ καὶ λειτουργεῖ, ὅπως λένε, «ἐκ τῶν ἐνόντων» μὲ προσωπικό, τὸ ὁποῖο μόλις ἐπαρκεῖ νὰ διδάσκη στὶς κατώτερες τάξεις τῶν γυμνασίων καὶ χωρὶς καμμιά εἰδικεῦσι, ἐνῶ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ ἔχη αὐτὸ ἀνώτερη μὀρφωσι φιλοσοφικὴ καὶ παιδαγωγικὴ καὶ νὰ εἶναι σὲ ἓνα κλάδο εἰδικευμένο.

2ο. Ὅλες σχεδὸν οἱ Ἀκαδημίες λειτουργοῦν σὲ ἐπαρχιακὲς πόλεις καὶ οἱ νέοι οἱ ὁποῖοι φοιτοῦν σ' αὐτὲς, εἴτε ἀπ' τὴν ἴδια πόλιν προέρχονται, εἴτε ἀπ' τὰ γύρω χωριά, δὲν δύνανται νὰ ζήσουν τὴ ζωὴ τοῦ πολιτισμένου καὶ δὲ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς συγχωριανοὺς τοὺς στὴν πλευρὰ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς!

Δὲν παίρνουν δηλαδὴ, ὅπως λέει ὁ κόσμος, τὸν «κοινωνικὸν ἀέρα», τὸν «ἀέρα τῆς ζωῆς», καὶ εἶναι δειλοὶ καὶ ἄτολμοι, ὅταν βρίσκονται μέσα σὲ ἓνα κέντρο μεγάλο ἢ σὲ μιὰ πόλιν μεγάλη.

3ο. Οἱ Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες εἶναι σχολὲς κατώτερες τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οἱ ἐξερχόμενοι ἀπ' αὐτὲς δὲ θεωροῦνται ἰσότιμοι πρὸς τοὺς ἀποφοίτους τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὅχι μόνο δὲν ἔχουν τὸ κῦρος, τὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖ τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ κάποιο συναίσθημα μειονεκτικότητος γεννίεται μέσα τους, τὸ ὁποῖο δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ κάμουν μεγάλα ἔργα καὶ νὰ ἐπιβάλλωνται σὲ ὅλους, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ ἀποστολὴ τους.

Γι' αὐτὸ χρειάζεται μιὰ μόνο Σχολὴ καὶ μέσα σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμιά μας, γιὰ νὰ εἶναι οἱ διδάσκαλοι ἰσότιμοι καὶ νὰ μὴ μειονεκτοῦν ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐπιστημόνων.

Στὴ σχολὴ αὐτὴ ἡ φοίτησι πρέπει νὰ εἶναι τετραετῆς ἢ τὸ

ὀλιγώτερο τριετίας.

Καὶ ἂν μὲν εἶναι τριετίας, νὰ διδαχθοῦν τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα εἴπαμε σὲ δυὸ χρόνια, ἂν δὲ τετραετίας μέσα σὲ τρία καὶ τὸ τελευταῖο ἔτος νὰ *χρησιμοποιηθῇ* γιὰ ἔτος ἐφαρμογῆς τῶν διδασκέντων καὶ γιὰ πρακτικὴ ἄσκησι.

* *

Ἡ ἀνάγκη, ὁ τρόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως.

Ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ γίνη αὐτὴ ἡ ἄσκησι γιὰ νὰ εἶναι ὠφέλιμη;

Ἐπειτα, εἶναι ἀνάγκη νὰ διατεθῇ γι' αὐτὴν ἕνας ὁλόκληρος χρόνος, χρόνος ὁ ὅποιος, ὅπως ξέρουμε, εἶναι τόσο πολύτιμος γιὰ κάθε νέο.

Κατὰ τὴ γνώμη μας, ἂν δὲν διατεθῇ μιὰ ὁλόκληρη χρονιά γιὰ τὴν ἄσκησι τῶν ὑποψηφίων διδασκάλων καὶ ἂν αὐτὴ δὲ γίνη κατὰ τρόπον ποῦ θὰ ὀδηγῇ τοὺς ὑποψηφίους *στὴν δευτὴν ἐφαρμογὴ* καὶ ἀξιοποιήσι τῶν γνώσεων ποῦ ἀπέκτησαν, *ἰδιαίτερα δὲ στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα*, στὸ χωριὸ καὶ σὲ κάθε καλύβι, δὲ θὰ μπορέσουν νὰ γίνουν πραγματικοὶ διδάσκαλοι!

Καὶ δὲ θὰ μπορέσουν, γιατί δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ μάθῃ κανένας νὰ διδάσκῃ μὲ δυὸ ἢ δέκα ὑποδειγματικὲς διδασκαλίες, οὔτε νὰ γνωρίσῃ ποιά ἀκριβῶς προβλήματα παρουσιάζει ἕνα σχολεῖο ἔξω στὴν πόλι ἢ στὸ χωριὸ καὶ μακριὰ ἀπ' τὸ πρότυπο τῆς Ἀκαδημίας, στὸ ὁποῖο ὅλα εἶναι *«κατασκευασμένα»* καὶ ὄχι φυσικά.

Ὡς τώρα δηλαδὴ ἡ πρακτικὴ ἐξάσκησι τῶν δασκάλων περιορίζεται σὲ μιὰ ἢ περισσότερες ὑποδειγματικὲς διδασκαλίες τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀκαδημίας ἢ τοῦ Διδασκαλείου καὶ σὲ πέντε ἢ δέκα ὑποδειγματικὲς τοῦ διδασκαλιστοῦ!

Τὸ τί γίνεται ὅμως γύρω του, τί θὰ βρῇ στὸ χωριὸ καὶ ποιά εἶναι ἡ πραγματικότητα, δὲν ἔχει εἶδῃσι, γιατί κανένας δὲν τοῦ μιλεῖ γι' αὐτήν!

Ἔτσι παίρνει ὁ νέος δάσκαλος τὸ «χαρτί» τοῦ γεμάτος δ.

νειρα καὶ πηγαίνει στο χωριό τῶν εἴκοσι ἢ πενήντα σπιτιῶν καὶ ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή περιπίπτει ἀπὸ ἀπογοήτευσί σὲ ἀπογοήτευσί!

Στὴν Ἀκαδημία ποὺ εἶχε κάνει καὶ αὐτὸς καὶ ὁ διευθυντῆς τοῦ ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας, τὰ παιδιὰ ἐνοιῶσαν, ἦταν προηγμένα, μιλοῦσαν ὠραῖα, ρωτοῦσαν, ἦταν καθαρὰ καὶ εὐγενικά καὶ σχεδὸν μὲ λίγη προσπάθεια, μάθαιναν ὅτι τοὺς ἔλεγε, γιατί ἦταν διαλεγμένα μέσα ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρη πόλι καὶ ἀπ' τὶς καλύτερες οἰκογένειες οἱ ὁποῖες, ὅπως ξέρουμε, παρακολουθοῦν τὰ παιδιὰ τους.

Στὸ χωριό ὅμως, ὅπου τάχθηκε ὁ νεαρὸς ἐργάτης τῆς Παιδείας, τὰ παιδιὰ ἔχουν ἀκάλλιεργητο μυαλό, γιατί προέρχονται ἀπὸ φτωχικὲς οἰκογένειες, δὲ μιλοῦν καλὰ, δὲν ἐρωτοῦν, δὲν εἶναι καθαρὰ καὶ εὐγενικά καὶ ἔχουν τελείως ξένα διαφέροντα, διάφορα ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ ἐγνώριζε ὁ νεαρὸς δάσκαλος!

Ἐπειτα τὰ παιδιὰ στο πρότυπο εἶχαν τετράδια, μολύβια, πλάκες καὶ βιβλία, ἐνῶ στο χωριό δὲν ἔχουν σχεδὸν τίποτε καὶ οὔτε φοιτοῦν κανονικὰ ὅπως ἐκεῖνα!

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό! Τὸ διδακτήριο, *ὃν ὑπάρχει τέτοιο στο χωριό*, δὲν ἔχει τζάμια, δὲν ἔχει θρανία καὶ εἶναι μιὰ τρώγλη πραγματική, ἐνῶ ἡ Ἀκαδημία χρησιμοποιοῦσε ἕνα ἀπ' τὰ καλύτερα διδακτήρια τῆς πόλεως καὶ εἶχε ἀπ' ὅλα!

Πῶς θ' ἀντιμετώπιση τὴ θλιβερὴ αὐτὴ κατάστασι ὁ νέος, ποὺ δὲν ἄκουσε καὶ δὲν εἶδε τίποτα ἀπ' τὴν πραγματικότητα;

Δὲ σταματᾷ ὅμως τὸ δράμα ὡς ἐδῶ!

Μόλις πῆγε στο χωριό, ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ *ἀνάληψι καθηκόντων*, νὰ κάμῃ *τις ἐγγραφὲς στο Μαθητολόγιο*, νὰ ἐκδῶσῃ ἕνα ἀποφοιτήριό καὶ ἀργότερα νὰ κάμῃ *ἕνα πρακτικὸ* γιὰ τὴ σχολικὴ ἐφορεία καὶ *νὰ τηρήσῃ κανονικὰ τόσο τὸ ἀρχεῖο τοῦ Σχολείου του, ὅσο καὶ τοῦ Σχολικοῦ ταμεῖου!*

Αὐτὸς δὲ γνωρίζει τίποτε ἀπ' αὐτά, γιατί κανένας δὲν τοῦ

εἶπε κάτι σχετικό καὶ γι'αὐτὸ τὰ χάνει, ἀπελπίζεται ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή, τὸν παρατηρεῖ ὁ Ἐπιθεωρητὴς καὶ καταριέται τὴν ὥρᾳ ποὺ ἐγίνε δάσκαλος!

Γιὰ νὰ λείψῃ λοιπὸν τὸ ἄτοπο αὐτό, χρειάζεται νὰ γίνῃ ἡ ἐξάσκησις, ὅπως θὰ ποῦμε παρακάτω.

* *

*Πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ
ἐξάσκησις.*

Ἀφ' οὗ ὁλοκληρωθῇ ἡ θεωρητικὴ μόρφωσις στὰ πρῶτα χρόνια, μόρφωσις ἡ ὁποία θὰ εἶναι πλήρης, γιατί θὰ βοηθοῦν ὅλοι οἱ φυσικοὶ παρά-

γοντες ποὺ εἶπαμε καὶ θὰ διδάσκουν καθηγηταί, μὲ ἐξαιρετικὴ μόρφωσις, τὸν τελευταῖο χρόνο, νὰ διαιεθθοῦν οἱ ὑποψήφιοι σὲ δμάδες, ἀνάλογα μὲ τὴς ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας τῆς χώρας καὶ νὰ σταλοῦν στίς ἑδρες τῶν ἐπιθεωρητῶν, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ἐπισκεφθοῦν κατὰ τὸ δυνατό μὲ τὴ βοήθειά του ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειας καὶ νὰ ἀποκτηθοῦν σαφὴ ἀντίληψις γιὰ τὴ λειτουργία τους καὶ τὰ προβλήματα τους.

Αὐτὸ νὰ πραγματοποιηθῇ στὸ πρῶτο ἐξάμηνο. Τὸ δεύτερο ἐξάμηνο νὰ τοὺς παραλάβῃ ὁ ἐπιθεωρητὴς στίς περιοδεῖες του, γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν, μὲ τὸν τρόπο ποὺ γίνεται μιὰ ὠφέλιμη ἐπιθεώρησις σχολείου, ὅσο μποροῦν περισσότερα σχολεῖα καὶ νὰ ἰδοῦν μαζί του, τί ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἔχῃ ἓνα σχολεῖο, πῶς πρέπει νὰ λειτουργῇ αὐτό, γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν ἀποστολὴ του καὶ πῶς πρέπει νὰ χειρίζεται τὰ διδακτικὰ καὶ ἄλλα προβλήματα ὁ δάσκαλος, ἰδιαίτερα δὲ νὰ ἀντιληφθοῦν πῶς στὴν κάθε περίπτωσι καὶ σὲ κάθε πρόβλημα ἐνήργησε ὁ δάσκαλος τοῦ σχολείου αὐτοῦ καί, ἀπ' τὴν κριτικὴ τῆς ἐπιθεωρήσεως, νὰ ἀντιληφθοῦν τὰ σφάλματα, τίς παραλείψεις καὶ τὸν ὀρθὸ τρόπο τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων.

Ἀφοῦ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἴδοῦν πολλὰς περιπτώσεις καὶ ἀντιληφθοῦν τὴν πραγματικότητά τοῦ σχολείου, νὰ ἀνατεθῇ στὸν

καθένα απ' τούς υποψηφίους δασκάλους ή λύσι και ή αντιμετώπισι ώρισμένων καταστάσεων μέσα σέ ένα ώρισμένο χρονικό διάστημα.

Στόν ένα π.χ. νά ανατεθί ή τρόπος τής αντιμετώπισης τής γλωσσικής καθυστέρησης μιās τάξεως ένός σχολείου. Στόν άλλο ό τρόπος τής αντιμετώπισης τής αδιαφορίας τών χωρικών για τό σχολείο και τήν άνατροφή τών παιδιών των. Στόν τρίτο ή διοργάνωσι μιās έορτής, στόν τέταρτο ή προπαρασκευή για τήν άνέγερσι διδακτηρίου, στόν πέμπτο ή πραγματοποίησι του θεσμού τών συγκεντρώσεων τών γονέων και τά τοιαύτα.

Στίς περιπτώσεις αυτές, ό υποψήφιος δάσκαλος θά ζή τήν πραγματική ζωή του σχολείου, θά αντιμετώπιζή τά πραγματικά προβλήματα, τά όποια θά του άνατεθούν, θά δείξη κατά 99 ο/ο τίς ικανότητες αυτού και ό τρόπος αυτός θά είναι ή καλύτερη δοκιμασία και ή όρθότερη προπαρασκευή του υποψηφίου για τήν είσαγωγή του στο διδασκαλικό κλάδο.

"Έτσι και μόνον έτσι θά δημιουργηθούν ικανοί και πραγματικοί διδάσκαλοι, διδάσκαλοι οί όποιοι θά φέρουν τήν Έλλάδα στην παληά της δόξα, θά δημιουργούν άνθρώπους ικανούς για τή ζωή και έλευθέρους και θά έξυψώνουν τίς άνθρώπινες ψυχές ως τό θρόνο του μεγάλου Θεοδ!

* * *

III. ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

"Όσα είπαμε παραπάνω και μέ όσα άκόμα μπορούν νά υποδείξουν ικανώτεροι από μένα εκπαιδευτικοί, ιδιαίτερα δε πεπειραμένοι συνάδελφοι και παιδαγωγοί, μπορούν νά δημιουργηθούν νέοι διδάσκαλοι άντάξιοι του όνόματός των.

Πώς όμως θά γίνη ή τακτοποίησι τών παλαιών; Τι θά γίνη μέ αυτούς;

Γιά τούς δασκάλους που είναι σήμερα στην ύπηρεσία και

οί όποιοι, *ένώ προσέφεραν και εξακολουθούν νά προσφέρουν ση-
μαντικές υπηρεσίες*, βαρύνονται μέ πολλές τεχνικές και φυσικές
άδυναμίες, φρόνιμο είναι νά χωρισθοούν, όπως είπαμε σέ δυό κα-
τηγορίες.

Σ' εκείνους που μπορούν νά προσαρμοσθοούν και νά άντα-
ποκριθοούν στίς άπαιτήσεις τής εκπαιδεύσεως, τούς δυναμικούς νά
πούμε, που μπορούν νά ξεπεράσουν τόν παληό έαυτό τους κα-
στούς άλλους, εκείνους, που έδωσαν ό,τι είχαν και δε μπορούν
νά γίνουν καλύτεροι.

Τό ξεχώρισμα αυτό δε θά είναι καθόλου δύσκολο, άν λη-
φθῇ ύπ' όψιν ή ηλικία, ή μέχρι σήμερα δρᾶσι, ή εργατικότητα,
ή μέθοδος τής εργασίας, ή κοσμοθεωρία τους, ή υγεία τους και
γενικά τά φυσικά και τεχνικά προσόντα, τά όποια είπαμε, ότι
πρέπει νά έχη ό δάσκαλος.

Τή δουλειά αυτή μπορεί νά τήν κάμη μιά επιτροπή από
δυό Έκπαιδευτικούς συμβούλους, τόν επιθεωρητή τής περιφέρειας
και τό σχολίατρο, μέ άμεση παρακολούθησι τής ζωής και τής
εργασίας του κάθε δασκάλου και άπ' τίς εκθέσεις επιθεωρή-
σεως και του βιβλίου ποιότητος, στο όποιο φαίνεται ή όλη ζωή
του κάθε εκπαιδευτικού.

“Υστερα άπ' τό ξεχώρισμα αυτό νά δοθῇ ή σύνταξι που
χρειάζεται για νά ζήσουν οί δεύτεροι και νά *καταβληθῇ προσπά-
θεια για τή συμπλήρωσι τής μορφώσεως των πρώτων!*

* *

‘Η συμπλήρωσι τής μορφώσεως των διδασκάλων που
μπορούν νά έξελιχθοούν μπορεί νά γίνη έτσι:

1ο. Νά συγκροτηθοούν τρία έως πέντε γκρουπ από ίκανούς
εκπαιδευτικούς, οί όποιοι στίς γνώσεις και στο κύρος νά έξομοιώ-
νεται μέ εκπαιδευτικούς συμβούλους.

2ο. Τά γκρουπ αυτά *των αναμορφωτών*, όπως θά μπορούμε
νά τά όνομάζουμε, νά καθίσουν κάτω και νά καταστρώσουν δι-

πλὸ σχέδιο. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά σχέδιο γιὰ τὴ συμπλήρωσι τῶν γνώσεων, ὅπως αὐτὲς διαγράφονται ἀπ' ὅσα εἶπαμε παραπάνω καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη, σχέδιο γιὰ τὴν προμήθειά τῶν βιβλίων, ποὺ πρέπει νὰ διαβάσῃ ἕνας συγχρονισμένος δάσκαλος καὶ τῶν βιβλίων ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ αὐτὸς γιὰ βοηθήματά του,

Μὲ ἄλλα λόγια, νὰ βρῇ ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ *ποιὲς γνώσεις λείπουν ἀπ' τὸ σημερινὸ δάσκαλο* καὶ νὰ καταστρώσῃ ἕνα σχέδιο γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μπορεῖ αὐτὸς νὰ τὶς ἀποκτήσῃ καὶ ἕνα σχέδιο γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ προμηθευθῇ καὶ θὰ μελετήσῃ ὁ δάσκαλος, ὅσα βιβλία χρειάζονται γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσι καὶ ὅσα χρειάζονται γιὰ βοηθήματα στὸ ἔργο του.

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἴσως πῇ κανένας, ὅτι αὐτὰ ποὺ λέω γιὰ τὰ βιβλία δὲν εἶναι σωστά καὶ ἴσως, ὅτι εἶναι ἀνεφάρμοστα καὶ ἀδύνατα.

Ἄν σκεφθῇ ὅμως καλὰ, θὰ βρῇ ὅτι ὄχι μόνον ὁ δάσκαλος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, *δὲ γνωρίζουν ποιά βιβλία πρέπει νὰ μελετήσουν* καὶ μὲ ποιά σειρά καὶ κατὰ συνέπεια ὄχι μόνον δὲ συμπληρώνουν τὴν μόρφωσί τους, ἀλλὰ διαβάζουν βιβλία ἄχρηστα καὶ ξένα πρὸς τὴ δουλειά τους, περιπλέκονται καὶ χάνουν πολὺτιμο χρόνο.

Ἀντίθετα θὰ συμβῇ ἂν εἶναι καθωρισμένη μιὰ σειρά βιβλίων ἀναγκαίων γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ ἂν ὑπάρχουν καὶ σχετικὲς ὁδηγίες γιὰ τὴ σειρά μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ τὰ διαβάσῃ αὐτός.

3ο. Ἄμα λοιπὸν κανόνισῃ ποιά βιβλία πρέπει νὰ διαβάζουν οἱ διδάσκαλοι καὶ ποιά μποροῦν νὰ ἔχουν γιὰ βοηθητικά, *νὰ καταρτίσῃ ἕνα πρόγραμμα γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσι*, πρόγραμμα δηλαδὴ ἐφαρμογῆς τῶν παραπάνω καὶ μὲ αὐτὸ στὴν τσέπη *νὰ πάρουν στὴ σειρά τὶς περιφέρειες καὶ νὰ δίνουν μέσα σὲ ἕνα ὁρισμένο χρονικὸ ὄριο*, σὲ δέκα πέντε π.χ. μέρες, μιὰ σειρά μαθημάτων μὲ τὰ ὁποῖα θὰ συμπληρώνεται ἡ μόρφωσι τῶν διδασκάλων καὶ θὰ δίνονται χρήσιμες ὁδηγίες γιὰ τὴν ἐπιτέλεσι τοῦ ἔργου αὐτῶν.

Ἐννοεῖται, ὅτι στίς συγκεντρώσεις αὐτὲς θὰ συγκεντρῶν-
ωνται καὶ θὰ μετέχουν ὅλοι οἱ διδάσκαλοι, τὰ σχολεῖα θὰ ἀρ-
γοῦν καὶ θὰ φροντίζουν ὅλοι οἱ ὑπεύθυνοι νὰ γίνωνται πλήρη
μαθήματα.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, *ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ ἐπαναλαμβάνεται
κάθε χρόνο*, εἶναι δυνατὴ τόσο ἡ ἀναγκαία ἐπιμόρφωσι τῶν δι-
δασκάλων, ὅσο καὶ ἡ τακτικὴ παρακολούθησι τῆς Παιδαγωγικῆς
ἐπιστήμης.

Ἔτσι θὰ γίνη ἡ ἀναγκαία ποιοτικὴ ἐκκαθάρισι τοῦ πα-
λαιοῦ διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ!

Ἔτσι καὶ μόνον ἔτσι μπορεῖ νὰ δημιουργηθοῦν διδάσκαλοι
Ἕλληνες ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς τῶν καὶ τοῦ ὀνόματός τῶν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	Σελίς	5—7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	»	9—21

ΜΕΡΟΣ Α'

'Ο σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς σελ. 23—52

1. 'Η σημασία τῆς ὑπάρξεως σκοποῦ κ. λ. π. »		23
2. 'Η ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς καὶ τελείας γνώσεως αὐτοῦ. »		24
3. 'Η μὴ ὑπαρξίς ἀναγνωρισμένου σκοποῦ ἀγωγῆς καὶ οἱ διατυπωθέντες σκοποί. »		26
4. Εὐλόγα ἐρωτήματα καὶ ἀπορίες. »		30
5. Συνέπειες καὶ διαπιστώσεις ἀπ' τὴν μὴ ὑπαρξίς καθαροῦ σκοποῦ ἀγωγῆς. »		31
6. 'Η παραγνώρισις τῆς ἀτομικότητος τῆς φυλῆς, τοῦ τόπου καὶ τῆς πρώτης ἀφετηρίας. »		32
7. 'Ανάγκη ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς νὰ περιλαμβάνη στοιχεῖα καὶ τοῦ παναθρώπινου τύπου. »		34
8. 'Ιδανικὸς τύπος τοῦ "Ἑλλήνος. »		35
9. Γιατὶ οἱ γονεῖς καὶ λοιποὶ παράγοντες πιστεύουν στὴν παντοδυναμίαν τοῦ σχολείου. »		37
10. 'Ανάγκη συγκεκριμένου σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς. »		38
11. Μειονεκτήματα σκοπῶν κ. λ. π. »		40
12. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ὁρθὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς. »		42

13. Ποῖος περίπου πρέπει νά εἶναι ὁ σκοπὸς
τῆς ἀγωγῆς. » 44
14. Ἐπεξηγηματικὴ ἀνάλυσις τῆς ἐννοίας
«ἱκανός». » 47
15. Συγκεκριμένο περιεχόμενο τοῦ σκοποῦ τῆς
ἀγωγῆς καὶ τρόπος ἐπιτυχίας του. » 50

ΜΕΡΟΣ Β'

Ἐπίσημο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα—ὕλη 53—97

1. Ἀνάγκη καθορισμοῦ τῆς διδακτέας ὕλης. » 53
2. Τὸ ἀσυγχρόνιστο τοῦ ἐπισήμου ἀναλυτικοῦ
προγράμματος καὶ ἡ ἔλλειψις μελέτης αὐτοῦ. » 55
3. Τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἐπισήμου ἀναλυτικοῦ
προγράμματος. » 56
4. Τὶ ἀκριβῶς συμβαίνει στὰ σχολεῖα μας με-
τὴν ὕλη τοῦ Ε.Α.Π. καὶ τοὺς δασκάλους » 58
5. Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ Ε. Α. Π. » 62
6. Ἀρχές μετὶς ὁποῖες μπορεῖ νά γίνη ἕνα
συγχρονισμένο Α.Α.Π. » 65
7. Τρόπος μετὶς τὸν ὁποῖο μπορεῖ νά γίνη ἡ με-
λέτη τῶν ἀρχῶν κλπ. » 66
8. Μελέτη γιὰ τὴ σύνταξι τοῦ Ε. Α. Π. Ἐ-
λασσόνος. » 70
9. Συμπεράσματα ἀπ' τὴ μελέτη τῆς περιφε-
ρείας Ἐλασσόνος. » 76
10. Ποιὰ πρέπει νά εἶναι περίπου ἡ ὕλη τοῦ Ε.
Α.Π. τῆς περιφέρειας Ἐλασσόνος. » 80-97

ΜΕΡΟΣ Γ'

Μέθοδος—Διδασκαλία 98—123

1. Ἀνάγκη μελέτης τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας
στὸ σχολεῖο. » 98

2. Προσπάθειες για τη δημιουργία μεθόδου κλπ. »	99
3. Διδακτικές προσπάθειες έξω απ' την Ελλάδα. »	100
4. 'Η υπερεκτίμησι της αξίας της μεθόδου. »	101
5. Τα αποτελέσματα χρησιμοποιούμενων μεθόδων »	101
6. Τι πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν για τη μέθοδο κλπ. »	102
7. Γιατί πρέπει να υπάρχει μέθοδος. »	103
8. Τι προκύπτει απ' την έρευνα της ζωής για τη μέθοδο. »	105
9. Πως μαθαίνει ο άνθρωπος. »	107
10. Διαπιστώσεις και συμπεράσματα κλπ. »	107
11. 'Αρχές που πρέπει να στηρίζεται η διδασκαλία »	110
12. Προϋποθέσεις δημιουργικής εργασίας σε κάθε διδασκαλία »	114
13. Μορφή που πρέπει να λαμβάνη η εργασία. »	117
14. Τι πρέπει να γίνεται για ολοκλήρωση κάθε εργασίας »	117
15. Παραστατικό διάγραμμα δημιουργικής δι- δασκαλίας. »	121-122

ΜΕΡΟΣ Δ'

Το πρόβλημα των προβλημάτων - ο δάσκαλος 124-156

1. 'Η αξία του διδασκάλου κλπ. »	124
2. Διαπιστώσεις απ' τη ζωή για το δάσκαλο. »	125
3. 'Η παραγνώρισι του διδασκάλου. »	126
4. 'Ο δάσκαλος στην Πατρίδα μας και τα δι- δασκαλεία. »	129
5. 'Η προέλευσι των σημερινών διδασκάλων. »	130
6. Τι πρέπει να γίνει για το σοβαρό πρόβλημα «δάσκαλος». »	131

7. Τί πρέπει νά γίνη γιά τó προσωπικό πού βρί- σέται στήν ύπηρεσία. »	133
8. Τί προσόντα πρέπει νά έχη ένας δάσκαλος. »	134
9. 'Η μόρφωσι τοῦ διδασκάλου. »	136
10. Τά φυσικά προσόντα τοῦ διδασκάλου κλπ. »	137
11. Εὐλόγια ἐρωτήματα"καί ἀπορίες. »	141
12. Τί πρέπει νά γίνη γιά τή δημιουργία ἱκανῶν διδασκάλων »	142
13. 'Η ὕλική ἱκανοποίησι τοῦ διδασκάλου. »	143
14. Τρόπος ἐκλογῆς διδασκάλων. »	146
15. 'Η χρησιμοποίησι TEST καί ἡ ἀποφυγή γρα- πτῶν ἐξετάσεων κλπ. »	147
16. 'Η φοίτησι σέ σχολές ἰσότητες τοῦ Πανεπι- στημίου κλπ. »	148
17. 'Η ἀνάγκη κλπ. πρακτικῆς ἀσκήσεως. »	150
18. Πῶς πρέπει νά γίνη ἡ ἐξάσκησι. »	152
19. Τακτοποίησι τοῦ ὑπάρχοντος προσωπικοῦ. »	153

